

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRASYA ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI**

**İNGİLİZ YAKIN DOĞU ŞİRKETİ'NİN KURULUŞU VE
1583-1630 OSMANLI-İNGİLİZ İLİŞKİLERİ**

**Hazırlayan
Erhan ŞİGAN**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Hasan BAKTİR**

Yüksek Lisans Tezi

**Ağustos 2015
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRASYA ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI**

**İNGİLİZ YAKIN DOĞU ŞİRKETİ'NİN KURULUŞU VE
1583-1630 OSMANLI-İNGİLİZ İLİŞKİLERİ**

**Hazırlayan
Erhan ŞİGAN**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Hasan BAKTİR**

Yüksek Lisans Tezi

**Ağustos 2015
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK SAYFASI

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı-soyadı: Erhan ŞİGAN

İmza:

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

“İngiliz Yakın Doğu Şirketi’nin Kuruluşu ve 1583-1630 Osmanlı-İngiliz İlişkileri” adlı yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Erhan ŞİGAN

Danışman

Yrd. Doç Dr. Hasan BAKTİR

Avrasya Araştırmaları ABD Başkanı

Prof.Dr. Hava SELÇUK

ONAY:

Yrd. Doç. Dr. Hasan BAKTİR danışmanlığında **Erhan ŞİĞAN** tarafından hazırlanan **İNGİLİZ YAKIN DOĞU ŞİRKETİ'NİN KURULUŞU VE 1583-1630 OSMANLI-İNGİLİZ İLİŞKİLERİ** adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü **AVRASYA ARAŞTIRMALARI** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

31/08/2015

JÜRİ:

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Hasan BAKTİR

Üye : Doç. Dr. S. Murat TOPÇU

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ayşe BUDAK

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 15/09/2015 tarih ve 21 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Lütfullah CEBECİ
Enstitü Müdürü



ÖNSÖZ

“İngiliz Yakın Doğu Şirketi’nin kuruluşu ve 1583-1630 Osmanlı-İngiliz ilişkileri” adlı bu çalışma ile belirsizlikler içerisinde kalmış olan Türk-İngiliz ilişkileri çalışmalarına farklı bir bakış kazandırılmak amaçlanmıştır. Bilindiği üzere, tarih sahnesinde, ticaret kavramı devletlerin birbirleriyle yakınlaşmalarında, ilişkilerini geliştirmelerinde ve bu ilişkilere hem siyasal açıdan hem de ekonomik açıdan yön vermelerinde oldukça etkin ve öncül bir rol oynamıştır. Osmanlı-İngiliz ilişkileri ilk olarak İngiliz Yakın Doğu Şirketi aracılığı ile ticari anlamda başlamıştır.

Çalışma boyunca arşiv belgelerine sadık kalınarak ve diğer kaynaklar ile kıyas yaparak eldeki veriler değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın Türk-İngiliz ilişkilerine dair karanlıkta kalan kısımlarını aydınlatacağı ümit edilmiştir.

Tez çalışmam sırasında bana yardım eden, değerli tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hasan Baktır’a en içten dileklerle teşekkür ederim.

Ayrıca bu tez çalışması, danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Hasan BAKTIR’ın TÜBİTAK Projesi “Yakın Doğu Şirketi’nin kuruluşu ve 1580-1632 Osmanlı-İngiliz İlişkileri” isimli çalışmasından faydalanılarak yapılmıştır. Verdiği destekten ötürü TÜBİTAK’a teşekkür ederiz.

**İNGİLİZ YAKIN DOĞU ŞİRKETİ’NİN KURULUŞU VE
1583-1630 OSMANLI-İNGİLİZ İLİŞKİLERİ**

Erhan ŞİGAN

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Avrasya Araştırmaları Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2015

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hasan BAKTİR

ÖZET

“İngiliz Yakın Doğu Şirketi’nin kuruluşu ve 1583-1630 Osmanlı-İngiliz ilişkileri” adlı çalışmanın konusu; isminden de anlaşılacağı üzere, 1583-1630 yılları arasındaki Osmanlı İngiliz ilişkileridir. 1583-1630 yıllarının ele alınmasındaki amaç, ilişkilerin köklü bir şekilde başlamasıdır. İlişkilerin başlaması için, ilk adım 1578 senesinde atılmıştır. Bunun akabinde 1582 senesinde, Türkiye Ticaret Şirketi kurulmuştur. Bu Şirket 1592 senesinde, Venedik Şirketi ile birleşmiş ve Yakın Doğu Ticaret Şirketi [Levant Company] ismini almıştır. Araştırmaya konu olan dönemlerdeki Osmanlı-İngiltere ilişkileri, İngiliz Yakın Doğu Şirketi merkezli olarak gelişmiştir. Çalışma boyunca Levant Company yerine, “İngiliz Yakın Doğu Şirketi” ifadesi kullanılmıştır.

Osmanlı Devleti ile İngiltere arasındaki ilişkilerin temelini ticaret oluşturmaktadır. Orta çağlar boyunca İngilizler, ticarete pasif kalmışlardır. Akdeniz’den gelen malları genelde İtalya’dan araçlar vasıtasıyla pahalıya almaktaydılar. Venedik ve Cenevizli araçlar, İngiltere’nin Southampton, Sandwich ve Londra iskelelerine ihtiyaç duyulan ticari emtiayı sağlamaktaydılar. 1592 yılında kurulan İngiliz Yakın Doğu Şirketi ile bu ticaret İngilizler tarafından yapılmaya başlamıştır. Zamanla iki ülke arasında ticaret büyüyerek iki ülke için vazgeçilmez bir duruma gelmiştir.

Bu çalışmada, iki ülke arasındaki ilişkilere, yeni edebiyat çalışmalarını da ekleyerek, farklı ve eleştirel bir bakış açısı getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Levant, Ticaret, Türk-İngiliz ilişkileri.

THE FOUNDATION OF THE LEVANT COMPANY AND 1583-1630**OTTOMAN - BRITISH RELATIONS****Erhan ŞİGAN****Erciyes University,****Institute For Social Sciences****Master of Science Thesis, July 2015****Supervisor: Asst. Prof. Hasan BAKTİR****ABSTRACT**

Anglo-Ottoman relationships started in 1580 following the foundation of the Turkey Company. The present thesis investigated the Anglo-Ottoman relationships between 1583-1630 when the two states shared certain commercial and political interests. Actually, the first step was taken in 1578 upon the arrival of Staper and Wright to Constantinople as agents of Osborne and Clement. After the return of the agents, Clement and Osborne decided to receive charter from the Queen. Then, Turkey Trade Company was founded in 1582. In 1592 Turkey Company and Venice Company decided to conjoin their capital and trade interest under the name of Levant Company. Anglo-Ottoman relationships developed by the company during the period under the study. “İngiliz Yakın Doğu Şirketi” was used as an equivalent of Levant Company.

Trade formed the basic of the relations between Ottoman Empire and England. During the middle ages, English merchants were not active in oversea trades. Eastern and Mediterranean products were purchased from Venetian and Genoese merchants. London, Bristol and Southampton were common ports where Easterns goods were exchanged. Following the foundation of the Turkey Company (Levant Company after 1592), English merchants received charter from the Queen to export and import eastern goods and products. In the long run, trade improved and grew between the two states and contributed to the wealth of Britain. This study aimed to bring new and critical perspective to Anglo-Ottoman relationships between 1583-1630.

Keywords: Ottoman State, Levant, Trade, Anglo-Turkish relationships.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK SAYFASI.....	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI	iii
ONAY:	iv
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE YÖNTEM	1
1.1. KONUNUN AMACI VE KAPSAMI	1
1.2. YÖNTEM VE KAYNAKLAR	4
1.2.1. YAKLAŞIMLAR.....	4
1.3. VERİLERİN BİR ARAYA GETİRİLMESİ	7
1.4. KAYNAKLAR.....	8
1.4.1. YABANCI KAYNAKLAR.....	8
1.4.2. YERLİ KAYNAKLAR.....	13
1.4.3. OSMANLI ARŞİV BELGELERİ.....	14
1.5. HİPOTEZLER.....	16
2. OSMANLI- İNGİLİZ İLİŞKİLERİNE DAİR İLK TEŞEBBÜSLER.....	17
2.1.TÜRKİYE TİCARET ŞİRKETİNİN KURULMASI VE İLİŞKİLERİN BAŞLAMASI	17
2.2. İLK ELÇİ İLK KAPİTÜLASYON	34
3.İNGİLİZ YAKIN DOĞU ŞİRKETİNİN KURULUŞU.....	42
3.1. İNGİLİZ YAKIN DOĞU ŞİRKETİNİN KURULUŞU	42
3.2.TİCARET İSTASYONLARI.....	45
3.2.1. Halep	45
3.2.2. Bursa.....	49
3.2.3. İzmir	52
3.2.4. DİĞER İSTASYONLAR	55
3.3. TİCARET HACMI	57

3.2.1. İTHAL EDİLEN MALLAR.....	67
3.2.2. İHRAÇ EDİLEN MALLAR.....	72
4. İNGİLİZ YAKIN DOĞU ŞİRKETİNİN SİYASİ FAALİYETLERİ VE REKABET	81
4.1. İNGİLİZ YAKIN DOĞU ŞİRKETİ VE FRANSIZ - VENEDİK REKABETİ ..	81
4.2. İNGİLİZ YAKIN DOĞU ŞİRKETİ VE SİYASİ-DİPLOMASİ TRAFİĞİ, İSPANYA ÖRNEĞİ	88
SONUÇ	102
KAYNAKÇA	104
İNDEKS.....	110
SÖZLÜK.....	112
EKLER	115
EKLER-1. OSMANLI DEVLETİ VE İNGİLTERE ARASINDAKİ YAZIŞMALARA DAİR BELGELER.....	115
EKLER-2. İNGİLİZ SEFİNE DEFTERİNİN 37/3 NUMARALI BELGELERİN, 162-195 SAYFALARI ARASINDAKİ KAYITLARIN ÇEVİRİLERİ	147
EKLER-3	314
ÖZGEÇMİŞ.....	331

GİRİŞ

1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE YÖNTEM

1.1. KONUNUN AMACI VE KAPSAMI

Osmanlı Devleti ile İngiltere arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkiler, 16. yüzyıl sonundan itibaren zamanımıza kadar, yalnızca her iki ülke için değil, aynı zamanda genel olarak dünya tarihi açısından önem arz etmektedir. Bu ilişkiler tarihçiler tarafından yeterince çalışılmamıştır. Bu ilişkiler, ticaret vasıtasıyla kurulmuştur. Ayrıca çalışma sırasında bu konuya yer vererek, çalışmanın farklı bir bakış açısı sunması sağlanmıştır. Osmanlı-İngiliz ilişkileri ilk olarak Türkiye Ticaret Şirketi aracılığı ile ticari anlamda başlamıştır. Osmanlı hâkimiyeti altında olan Akdeniz, Karadeniz ve Kızıldeniz o dönem bütün Avrupa açısından çok önemli bir deniz ticareti bölgesi olmuştur.

“İngiliz Yakın Doğu Şirketi”nin kuruluşu ve 1583-1630 Osmanlı-İngiliz ilişkileri” adlı çalışmanın konusu; isminden de anlaşılacağı üzere, İngiltere ile Osmanlı Devleti arasındaki 1583-1630 yıllarını kapsayan ilişkileri ele almaktadır. 1583-1630 yıllarından kastedilen, ilişkilerin köklü bir şekilde başlamasıdır. Bu dönemde kurulmuş olan “The Levant Company” yani, İngiliz Yakın Doğu Şirketi etrafında Osmanlı - İngiliz ilişkilerine değinilmiştir. Çalışma boyunca Levant Company yerine, “İngiliz Yakın Doğu Şirketi” ifadesi kullanılmıştır.

İngiltere bu dönemde Akdeniz’e açılmak ve Doğu pazarına ulaşmak için Osmanlı Devleti ile anlaşma yollarını aramaya başlamıştır. Kısaca; İngiliz Yakın Doğu Şirketi’nin (The Levant Company) kuruluş amacı İngiltere ticari sahasının Yakın Doğu’ya doğru genişlemesidir. Osmanlı-İngiliz ilişkilerinde, ticaret ile başlayan ilişkilerin gidişatını ve devletlerarası politik yönünü belirleyen kavram her zaman ticaret

olmuştur. İngiliz Yakın Doğu Şirketi bu bağlamda öncül rolü oynamıştır. Bu yüzden incelenmesi önem arz etmektedir. Konu ile ilgili Türkiye çapında yapılmış araştırmalar, yazılan eserler ve yazılmış tezler çok az sayıda ve kısıtlıdır. Osmanlı-İngiliz ilişkileri açısından da, İngiliz Yakın Doğu Şirketi'nin kuruluşu ve 1583-1630 yılları arasında geçen süreç bu ilişkileri açıklamak ve anlamak için incelenmiştir. Bahsi geçen konu hakkında Türkçe yazılmış kaynaklara derinlik katacak bir çalışma olması ve konuya daha yeni bir bakış açısı kazandırılması amaçlanmaktadır.

Osmanlı Devleti ile İngiltere arasındaki ilişkilerin temelini ticaret oluşturmaktadır. Orta çağlar boyunca İngilizler, ticareten zayıf kalmışlardır. İngilizler doğudan gelen malları genelde İtalya'dan aracılar vasıtasıyla pahalıya almaktaydılar. Venedik ve Cenevizli aracılar, İngiltere'nin Southampton, Sandwich ve Londra iskelelerine ihtiyaç duyulan ticari emtiayı sağlamaktaydılar. İtalyanlar bu aracılık ile çok fazla kar etmişlerdir. Bunun sonucunda İngilizler, dikkatlerini 14. yüzyıl sonlarından itibaren Akdeniz'e çevirdiler. Çalışmada, bu dikkati açıklayacak ayrıntılar belirtilmiştir. İlk teşebbüsler genelde başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Buna sebep olarak Venediklilerin düşmanca tutumları gösterilebilir. Ancak, Türk fetihlerinin hızlanması ve 1494'de Fransa'nın İtalya seferi dolayısıyla Venediklilerin etkisinin Akdeniz'de azalmaya başlamasıyla, İngilizler Akdeniz'e girdiler. Özellikle 1551'den itibaren Bristol ve Southampton limanları ile Sicilya, Girit, Sakız, Kıbrıs, Trablusşam ve Beyrut arasında düzenli seferler yapılmaya başlandı. Bu arada belirtmek gerekir ki, 1538 Preveze Savaşı sonrasında bu seferlerde kesilme olmuştur. Bu kesilme 1571 İnebahtı yenilgisine kadar devam etmiştir.

İngiltere'nin teşebbüslerindeki asıl amaç, Fransa'nın almış olduğu imtiyazlara sahip olmaktır. Bu amaçla Osmanlı Devleti ile tüccarlar vasıtasıyla ilişkiler kurulmaya çalışılmıştır. Çalışmada bahsedilen başlıca kişiler arasında İngiliz tüccar Anthony Jenkinson gelmektedir. 1553 senesi sonlarında Kanuni Sultan Süleyman, İran Seferi sırasında Jenkinson'a bir ticaret izni vermiştir. Bu izin sadece Jenkinson'u içermekte ve diğer İngilizleri kapsamamaktaydı. Jenkinson daha sonra farklı amaçlar gütmeye başlayıp, İran ile anlaşıp Osmanlıyı saf dışı bırakmayı ummuştur. Ancak bu gerçekleşmemiştir.

Daha sonra ise, Edward Osborne ve Richard Staper adındaki tüccarlar, İstanbul'a ticari şartları kontrol için Joseph Clement ve John Wright adındaki temsilcilerini yolladılar¹. 1575'de yola çıkan Clement başarıyla geri döndü. Daha sonra gönderilen Harborne ise sarayda güçlü olan kişiler ile ilişki kurmaya başladı. Bu kişiler arasında; Sokullu Mehmet Paşa ve doktoru Salamon, III. Murad'ın hocası Hoca Saadeddin Efendi bulunmakta idi. Bu ilişkiler sonucunda Harborne 1579 yılında amacına uygun olarak Padişah'tan Kraliçe I. Elizabeth'e bir mektup ile İngiltere'ye döndü². Bu mektuplaşmalar çalışmada belgeleri ile belirtilmiştir.³

Harborne'un, kendisi ve diğer iki tüccar için aldığı Osmanlı ülkelerinde ticaret yapma izni, İngiltere'de Osmanlı'ya karşı bir ilgi oluşmasına sebep oldu. Kraliçe I. Elizabeth'in, III. Murad'a yazmış olduğu mektubunda bu olaya sevindiğini ve bu imtiyazların diğer İngilizleri de kapsamasını rica ettiği görülmektedir. 25 Ekim 1579 tarihli bu mektubu, Harborne hamil olarak Padişaha sundu. Bu sayede 1580'de ilk ahitname imzalanmış oldu.

Bu ahitname sonrasında, İngiliz tüccarlar, Osmanlıların elinde bulunan topraklar da daha güvenli ve karlı bir ticaret ağı oluşturmak için Türkiye'de bir ticaret şirketi kurmaya karar verdiler. Bu amaçla Kraliçe I. Elizabeth'e bir dilekçe yazdılar. Kraliçe 11 Eylül 1581'de E. Osborne, R. Staper, T. Smith ve William Garret dahil 12 tüccara 7 yıl süre ile Türkiye Ticaret Şirketine bu hakkı verdi. Bir başlık halinde ele alınan bu bölümde, "Turkey Company" ile "Venice Company" birleşmesi ve 7 Ocak 1592 yılında resmi olarak "The Levant Company" (İngiliz Yakın Doğu Ticaret Şirketi)'nin kurulması anlatılmıştır. Genel olarak araştırma bu konulardan meydana gelmektedir. Bu amaçla belirtilen konuların dışına çıkılmamaya çalışılmıştır.

1583 yılından günümüze "Türk-İngiliz ilişkileri" açısından önem arz eden bu konu, ele alınmamış bir yöntem ile kaynakların kıyaslanması çalışmaya özgünlük kazandırmaktadır.

¹ Sir Richard Carnac **Temple**, The Travels Of Peter Mundy, In Europe And Asia 1608-1667, Vol-1, Worcester, 1907, s. 171.

² H.G. **Rosedale**, Queen Elizabeth And The Levant Company, London, 1904, s.1.

³ Mektubun İngilizcesi için bkz. Rosedale, s.2-3.

Çalışma “Osmanlı-İngiliz ilişkileri”nde, göz ardı edilmiş olan ticari yönün ağır basmasından dolayı önem arz etmektedir. Ayrıca, çalışma boyunca kullanılan arşiv vesikaları ve yerli kaynakların ön planda tutulması sonucunda, Türklerin bu ilişkilere bakış açısını sergilemesi açısından da önemlidir.

1.2. YÖNTEM VE KAYNAKLAR

1.2.1. YAKLAŞIMLAR

Tarih, diğer bilim dallarında olduğu gibi ancak kendi bilimsel özellik ve yöntemini geliştirmesi sayesinde bağımsız bir bilim dalı olarak gelişmiştir. İnsanlığın geçmişi hakkında doğru bilgiye ulaşmak tarih biliminin en önemli amacıdır. Bu nedenle tarihten günümüze kalan izlerin, kalıntıların ve belgelerin değerlendirilmesi gerekmektedir.⁴ Bir olayı araştıran araştırmacı: Kaynak (belge) bulur, Kaynakları sınıflandırır (Tasnif), İçeriği hakkında bilgi sahibi olur (Tahlil), Kaynak eleştirisi yapar (Tenkit), Kaynaklar arasında bağlantı kurar (Terkib), Tarafsız (objektif) değerlendirme yapar. Kaynak, tarihi bilgi veren malzemedir.⁵ Bu amaçla, çalışma sırasında bu yöntemler İngiliz-Osmanlı devletleri bağlamında kullanılacaktır.

Çalışmada, geçmişte ya da var olan bir durumu var olduğu şekliyle tanımlamayı amaçlayan araştırma yaklaşımı olan *tarama modeli* kullanılmıştır. Bu model çerçevesinde, konu ile ilgili olaylar kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılacaktır. Tarama modelinin araştırma yaklaşımına uygun olarak konu hakkındaki bilgiler, önceden tutulmuş çeşitli yazılı belgelere başvurarak elde edilemiş ve elde edilen dağınık bilgiler incelenen zaman ve mekân göz önüne alınarak bir sistem içinde bütünleştirilerek yorumlanmıştır. Elde edilen verilerin tarafsız bir şekilde araştırmada kullanılması konusuna da büyük titizlik gösterilmiştir. Elde edilen veri kaynaklarından geçerli ve güvenilir bilgiler toplanıp doğru sonuçlara ulaşmak için, toplanan her veri geçerlilik ve önem açılarından *tenkit* süzgecinden geçirilmiştir. Tenkit aşamasında özellikle araştırma konusunun önemli bir ögesi olan 15. yüzyıl ile 16. yüzyılda meydana gelen gelişmeler göz önünde tutulup ve birbirleriyle karşılaştırılıp verilerin güvenilirliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

⁴ Ch. V. Langlois, Ch. Seignobos, Tarih Tetkiklerine Giriş, (Çev: Galip Ataç), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2010, s.66.

⁵ Mübahat S. Kütükoğlu, Tarih Araştırmalarında Usul, Türk Tarih Kurumu, İkinci Baskı, Ankara, 2014, s.7.

Araştırma hakkındaki veriler, var olan kayıt ve belgeler incelenerek belgesel tarama veya doküman metodu diye anılan yöntem ile toplanmıştır. Mevcut kayıt ve belgeler tespit edilmiş, ulaşılanlar okunup konu ile ilgili olan kısımları not alınmış ve değerlendirilerek tahlil edilmiştir.

Çalışmanın özelliğine uygun olarak önce konuyla ilgili tespit edilen arşiv belgelerine ulaşmaya çalışılmıştır. Bunun için de Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri incelenmiştir. Bu belgeler çalışmanın temel kaynaklarıdır. Bunlar dışında özellikle Amerika ve İngiltere'deki arşiv belgelerine ve yayınlarına ulaşılmıştır ve bunlar da çalışmada kullanılmıştır. Bununla birlikte *Milli Kütüphane*, *Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi*, *TBMM Kütüphanesi*, *İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)* vb. kütüphanelerden de faydalanılmıştır. Bunların dışında büyük kısmı temin edilmiş ve kaynakçada verilmiş olan tetkik eserlerden de yararlanılmıştır. Kullanılan yöntemler sırasıyla şu şekildedir;

Tarama Yöntemi

Tarih araştırmalarında genel olarak kullanılan bu yöntem⁶ ile konuyla ilgili olduğu düşünülerek kaynakların taraması yapılmıştır. Bu kaynakların taramasına ölçü olarak, 1583-1630 arası dönemde Osmanlı Devleti ve İngiltere bağlamında yapılmış olan çalışmalar, kitaplar, tezler, makaleler, arşiv belgeleri vb. yazılı kaynaklar esas alınmıştır. Ayrıca konu ile ilgili olan çağdaş, ilk elden kaynaklara öncelik verilmiştir.

Tasnif Yöntemi

Çalışmalar, konu ve tarih öncelikli olarak tasnif edilmiştir. Bu sınıflandırma belgelerin yazılmış oldukları dil ölçüt alınarak meydana getirilmiştir. Bu amaçla literatür değerlendirmesi kısmında başlıklar, yerli kaynaklar, yabancı kaynaklar ve arşiv malzemeleri olarak ayrılmıştır. Konu ile ilgili olarak, Türkçe, İngilizce ve Osmanlı Türkçesi kaynaklar vardır.

⁶ Julien **Freud**, Beşeri Bilim Teorileri, (Çev.B. Yediyıldız), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1997, s.3.

Tahlil Yöntemi

Elde edilen veri ve kaynakları, tasnif yöntemi ile sınıflandırdıktan sonra, bu kaynakların konu açısından yeterli olup olmadıkları değerlendirilmiştir. Bu, literatür değerlendirme kısmında yapılmıştır. Ayrıca bulunan kaynakların konu açısından ne tür bir öneme sahip oldukları açıklanmıştır. Çalışmaların bakış açıları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tenkit Yöntemi

Tahlil edilen bilgilerin güvenilirlikleri, diğer kaynaklar ile kıyas yaparak ortaya çıkarılmıştır. Bu yüzden belgelerin amaca şahitlik etmesi gerekmektedir.⁷ Bu bölümde Osmanlı Türkçesi belgeler çok yardımcı olmuştur. Özellikle İngiliz Arşiv belgeleri ve Osmanlı Arşiv belgeleri kıyaslanmıştır. Ayrıca Türkçe ve İngilizce kaynaklar, bakış açıları ve gösterdikleri kaynaklar bakımından değerlendirilmiştir.

Terkip Yöntemi

Bilgi, belgeleri karşılaştırarak ve tenkit ederek bir sonuca ulaşılmıştır. Bu bilgileri birleştirerek tezin amacına ulaşılmıştır. Türk-İngiliz ilişkilerinin dostane bir şekilde İngiliz Yakın Doğu Şirketinin kurulması ile başladığı ortaya konulmuştur. Ticaret'in ilişkilerin temel sebebi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada bilimsel yöntem olarak “Tümevarım” yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla parçadan bütüne doğru bir yön takip edilmiştir. Bilim adamlarının yüzyıllardır kullandığı bir yöntem olan tümevarım en basit tanımla, yeni varsayımlara deneyler ve gözlemlerle ulaşmak demektir. Temsil, tümden gelim ve mantık yürütme olarak üç temel dayanağı olan tümevarım, bir “düşünme yöntemi” olduğu için kuşkusuz yalnızca bilim adamlarının tekelinde olan bir sistem de değildir. Her insan tümevarım yöntemi ile yeni varsayımlarda bulunabileceği gibi, akıl yürüterek bir takım olayların işleyiş mekanizmalarının etkileri ve sonuçları hakkında da bir hükme varılması mümkündür.

⁷ Leon E. **Halkin**, Tarih Tenkidinin Unsurları, (Çev: Bahaeddin Yediyıldız), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s.23.

1.3. VERİLERİN BİR ARAYA GETİRİLMESİ

Çalışmada arşiv belgeleri kullanılmıştır. Bu durum çalışmanın içeriğine ve tartışmalara önemli katkılar sağlamıştır. Bu arşiv malzemelerinin ve belgelerin ulaşımı noktasında birçok zorluk çekilmiştir. Aynı zamanda kaynak noktasında da aynı zorluklarla karşı karşıya kalınmıştır.

Çalışmada kaynak olarak kullanılan Osmanlı arşiv belgelerinin bulunması ve temin edilmesi yaklaşık olarak bir aylık bir çalışmayı gerektirmiştir. Öncelikli olarak kullanılan belgelerin taraması yapılmıştır. Bu çalışma iki haftalık bir süreç gerektirmiştir. Belgeleri tarayıp dosya numaralarını edindikten sonra, belgeleri temin için İstanbul Kağıthane’de bulunan Başbakanlık Osmanlı Arşivlerine gidilmiştir. Burada belgelerin alınması için izin işlemleri ve belgelerin bulunması gibi sorunlarla karşılaşmıştır.

Belgelerin temini için izin işlemlerinde danışman hocam Hasan Baktır’ın büyük gayretleri olmuştur. Ayrıca belge istek noktasında Erciyes Üniversitesi rektörlüğünün çabaları olmuştur. İzin belgesini aldıktan sonra arşive müracaat edilmiştir. Belgelerin tasnif edilmemiş olması ve yerlerinin bilinmemesi karşılaşılan diğer sorunlardı. Bir aylık bir çalışma ile istenilen belgeler bulunmuştur. Taranıp bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Edinilen Osmanlı arşiv belgelerinin Latin harflerine aktarımı bir başka sorundu. Bu belgeleri üç ay gibi uzun bir sürede gerekli olan, İngiliz sefine defteri bölümü Latin harflerine aktarılmıştır. Bu çalışmalar sırasında değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Hasan Baktır’ın engin tecrübelerinden faydalanılmıştır. Tercüme edilen metinlerin anlamlandırılması ve çalışma içerisindeki konumu da ayrı bir sorunu teşkil etmiş ancak bu sorun da kısa bir süre içerisinde aşılmıştır.

1.4. KAYNAKLAR

1.4.1. YABANCI KAYNAKLAR

İngiliz Yakın Doğu şirketi ile ilgili olarak Avrupa merkezli olmak üzere birçok yabancı dilde çalışmalar mevcuttur. Yapılan kaynak taraması esnasında, konu ile ilgili neredeyse bütün yabancı kaynaklara ulaşılmıştır. Bu kısımda, yabancı kaynaklar konu açısından ele alınıp, nesnel bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Bu kaynakları yayınlanma yıllarını esas alarak sırasıyla, değerlendirmesi bu bölümde aşağıda yapılmıştır.

İngiliz Yakın Doğu Şirketi hakkında batıda yapılan ilk ve kapsamlı çalışma Rosedale tarafından yapılmıştır. Rosedale tarafından 1904 yılında “*Queen Elizabeth And The Levant Company*”⁸ yapılan bu çalışma, İngiliz Yakın Doğu şirketi hakkında yapılan ilk kapsamlı araştırmadır. Eser beş bölümden oluşmaktadır. Bir de ayrıca, bir kısım olarak ekler bölümü yer almaktadır. Birçok İngiliz ve İtalyan arşiv belgeleri esas alınarak yapılmış bir çalışmadır. Bu çalışma, araştırmaya kaynaklık ve rehberlik edecek kaynaklar arasında yer almaktadır. Eseri farklı bir yöntemle kaleme alan Rosedale, her bölümde belgeleri doğrudan vermiştir. Bu durum anlaşılmayı güçleştirse de, gerek yayınlanan belgeler, gerek ise verilen bilgiler değerlidir.

Konu açısından çağdaş kaynaklar arasında sayılacak eserler arasında yer alan eser; “*The Travels Of Peter Mundy*”⁹ adlı çalışmadır. Bu eser, 1907 yılında Temple tarafından yayınlanmıştır. Peter Mundy 17. yy.’da, Avrupa ve Asya’ya birçok gezi yapmış biridir. Konu ile ilgili olarak çağdaş kaynakların başında yer almaktadır. Peter Mundy İngiltere’nin en önemli seyyahları arasında yer almakta olup, soylu bir aileden gelmektedir.

İlk seyahatine babası ile birlikte 1608 yılında çıkmıştır. Avrupa’da birçok yere gitmiş fakat çalışmayı ilgilendiren en önemli kısmı İstanbul seyahatidir. Eser üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk cildi olan bu eser 1608-1628 yıllarındaki seyahatleri kapsamaktadır. Konu açısından bu seyahatleri önemli kılan, 1616 yılında Mundy’nin

⁸ H.G. **Rosedale**, *Queen Elizabeth And The Levant Company*, London, 1904.

⁹ Sir Richard Carnac **Temple**, *The Travels Of Peter Mundy, In Europe And Asia 1608-1667*, Vol-1, Worcester, 1907.

İstanbul'a gelmesidir. Beraberinde bir albüm hazırlatarak İstanbul'dan ayrılmıştır. İstanbul seyahatinin sebebi İngiliz Yakın Doğu Şirketi temsilcisi olarak gelmesidir. Eserin birinci bölümünde İstanbul seyahati anlatılmaktadır. Eserde ayrıca, Mundy'nin rotaları ve haritalarına da yer verilmiştir. Çağdaş bir kaynak olması nedeniyle önem taşımaktadır. Şehrin tasvirlerine, limanlarına, Türklerin yaşayış tarzları, ihtiyaç duyulan ve fazla olan mallara dair bilgiler vermektedir. 11. kısımda İstanbul'u anlatmıştır.

İngiliz Yakın Doğu Şirketi ile alakalı yapılan bir başka çalışma ise; Epstein tarafından yapılan *“The Early History Of The Levant Company”*¹⁰ adlı çalışmadır. İngilizlerin Yakın Doğu şirketi olan İngilizce The Levant Company diye adlandırdıkları şirket hakkında en kapsamlı çalışmayı yapmıştır. 1908 yılında yayınlamış olduğu eser ile Türk-İngiliz münasebetlerinin tahmin edilenin aksine dostane bir şekilde ticaretle başlamış olduğunu eseriyle dünyaya duyurmuştur. 1908 yılında yapılan bu eserde daha çok İngiliz belgelerine yer verilmiştir. Eseri tanıtmadan önce belirtmek gerekir ki, konu ile ilgili olarak Doğu-Batı kaynakları bir takım farklılıklar içermektedir. Epstein'nin kaleme almış olduğu *The Early History Of The Levant Company* adlı eser, on bölüm ve bir de sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Ayrıca belgeleri de sekiz kısımda yayınlamıştır.

Çalışmaya kaynaklık etmiş olan bir başka yabancı kaynak, *“The Latins In The Levant”*¹¹ adlı eserdir. Miller tarafından 1908 yılında kaleme alınan bu eser İngilizler öncesi Levant bölgesindeki Latinleri kendisine konu edinmiştir. Osmanlı Devleti'nin bölgeyi fethetmesini kronolojik bir şekilde ele almış olup, bunu Latinler bağlamında değerlendirmiştir. Konu açısından önemli bir yeri bulunmaktadır.

Çalışmada kullanılmış olan bir başka eser ise, H. G. Rawlinson'un, *“The Embassy of William Harborne to Constantinople,”*¹² adlı eseridir. 1922 yılında kaleme alınan bu eser, William Harborne'nun İstanbul'a gelmesini anlatmaktadır. Osmanlı Devleti saray erkânı ve Padişah ile yapmış olduğu görüşmeyi genel olarak anlatmaktadır. Konu açısından çok önemli olan bu çalışma genel olarak İngiliz belgelerine dayanmaktadır.

¹⁰ M. Epstein, *The Early History Of The Levant Company*, London, 1908.

¹¹ William Miller, *The Latins In The Levant*, New York E. P. Dutton And Company, 1908.

¹² H. G. Rawlinson, *The Embassy of William Harborne to Constantinople*, 1583-8, Transactions of the Royal Historical Society, Fourth Series, Vol. 5 (1922), pp. 1-27

Çalışmayı meydana getirirken yararlanılan bir başka eser ise, “*Anglo-French Rivalry In The Levant From 1583 To 1612*”¹³ adlı eserdir. 1946 yılında Horniker tarafından yapılan bu çalışma 1583 yılından 1612 yılına kadar olan Levant bölgesindeki İngiliz-Fransız rekabetini işlemiştir. Bu tarihler arasında İngiliz-Fransız ilişkileri diplomatik olarak sertleşmeye başlamıştır. Fransa 16. yy. başlarında ticari ve siyasi olarak Türkiye ile bağlar kurmuştu. Bu bağlar sonucunda çeşitli imtiyazları içeren kapitülasyonları elde etmeyi başarmışlardır.

Çalışmaya kaynaklık etmiş olan yabancı kaynaklar arasında, bir başka yabancı kaynak, “*Some Aspects Of English Trade With The Levant In The Sixteenth Century*”,¹⁴ adlı eserdir. Willan’ın 1955 yılında yazmış olduğu bu eser ile 16. yüzyılda İngiliz Yakın Doğu Şirketi faaliyetleri incelenmiştir. İngiliz Yakın Doğu Şirketi kurulmadan önceki, ilk İngiliz ilişkilerinden bahsetmiştir. Daha sonra, Venedik rekabetine değinmiş ve İngiliz mallarının durumunu açıklamıştır. İngiltere’ye yapılmakta olan Venedik ticaretinin İngiliz Yakın Doğu Şirketi öncesi durumuna değinmiştir. Daha sonra, Fransız-Venedik rekabetinin sebeplerini anlatmıştır. Ortadoğu’dan sağlanan ve özellikle Suriye-Halep mallarına ve malların gittikleri yerlere değinmiştir. Şirketlerin ihraç etmiş oldukları; baharat, ipek, yün ve pamuğun işleyen ticaretteki önemini anlatmıştır. İngiliz Yakın Doğu Şirketi ile İngiliz ticaretinin kazanmış olduğu yeni yüzü vurgulamaktadır. Doğu Akdeniz bölgesinde, Venedik ve Fransızlar etkin değildi. Böylece bu pazarda İngilizler etkin olmaya başladılar. 11 Eylül 1581 yılında İngiliz Yakın Doğu Şirketinin kuruluş dönemini anlatmıştır. 1588 yılında Londra Liman defterine dayanarak, giden malların çok sayıda yer aldığını belirtmektedir. Eser de, Wood ve Epstein’in çalışmalarından faydalanmıştır. Eser genel olarak İngiliz arşiv belgelerinden faydalanmıştır.

Çalışmaya kaynaklık etmiş olan ve yararlanılan bir başka yabancı kaynak, “*The English India Company 1600-1640*”¹⁵ adlı eserdir. Basset tarafından 1966 yılında kaleme alınmıştır. Bu çalışma adında anlaşılabacağımız üzere, İngiltere’nin Hindistan Şirketi

¹³ Arthur Leon **Horniker**, *Anglo-French Rivalry In The Levant From 1583 To 1612*, The Journal Of Modern History, Vol.18, No.4, 1946, pp.289-305.

¹⁴ T.S. **Willan**, *Some Aspects Of English Trade With The Levant In The Sixteenth Century*, The English Historical Review, Vol.70, No.27, 1955, pp.399-410.

¹⁵ D.K. **Basset**, *The English India Company 1600-1640*, Bulletin Of The School Of Oriental And African Studies, University Of London, Vol.29, No.2, 1966, pp.401-402.

hakkında genel bir bilgi vermektedir. Genel olarak İngiliz kaynaklarına yer verilmiştir. 1600-1640 arasındaki dönem ele alınmıştır.

Çalışmaya kaynaklık etmiş olan yabancı kaynaklardan bir başka yabancı kaynak, **“Investment In English Overseas Enterprise 1575-1630”**,¹⁶ adlı eserdir. Theodore K. Rabb tarafından 1966 yılında yapılmış olan bu çalışmada, yazar genel olarak İngiliz kaynaklarından faydalanmıştır. Eserde İngiliz yayılcılığının sonucunda ortaya çıkan şirketleri, birbirleriyle kıyaslayarak anlatmıştır. Şirketlerin uğradıkları limanları, ticari hacimlerini bu eserde anlatmıştır. Konu açısından, İngiliz deniz aşırı yatırımların incelenmiş olması önemlidir.

Çalışmaya kaynaklık etmiş olan bir başka yabancı kaynak, **“Aleppo And Devonshire Square, English Traders In The Levant In The Eighteenth Century”**,¹⁷ adlı eserdir. Bu çalışma R.W. Ferrier tarafından 1968 yılında kaleme alınmıştır. Ferrier, bu çalışma ile 18. Yüzyılda büyük bir öneme sahip olan ve İngiliz Yakın Doğu Şirketi’nin önemli merkezi olan Halep şehrini işlemiştir. Bu amaçla, Londra ve Halep arasında yapılan ticaret hacmine önem vermiştir. Genel olarak liman kayıt defterlerine dayanarak eserini ortaya koymuştur. İngiltere’nin ihtiyaç duyduğu hammadde ve İngiltere tarafından dünyaya pazarlanan ürünlere ayrıntılı olarak yer vermiştir. Ayrıca konu ile ilgili olarak, Halep’te meydana gelen Fransız-İngiliz rekabetine değinmiştir.

Çalışmaya kaynaklık etmiş olan bir başka yabancı kaynak, **“The Social Basis Of English Commercial Expansion 1550-1650”**¹⁸ adlı çalışmadır. Brenner tarafından 1972 yılında, kaleme alınmış olan bu çalışma ile İngiliz ticari ilişkilerine dair çalışmalar yeni bir boyut kazanmıştır. İngiliz yayılcılığının sosyal temellerini anlatmıştır. 1550-1650 arasında İngiliz ticaretinin kazanmış olduğu bu yeni şekli anlatmaktadır. Kraliçe I. Elizabeth ile başlayan bu dönemi; basit bir şekilde 1550 yılında meydana gelen İngiliz bez krizinin sebep olduğunu belirtmiştir.

¹⁶ Theodore K. **Rabb**, *Investment In English Overseas Enterprise 1575-1630*, The Economic History Review, New Series, Vol.19, No.1, 1966, pp.70-81.

¹⁷ R.W. **Ferrier**, *Aleppo And Devonshire Square, English Traders And The Levant In The Eighteenth Century*, The Economic Journal, Vol.78, No.310, 1968, pp. 461-463.

¹⁸ Robert **Brenner**, *The Social Basis Of English Commercial Expansion 1550-1650*, The Journal Of Economic History, Vol.32, No.1, 1972, pp.361-364.

Çalışmaya kaynaklık etmiş olan bir başka yabancı kaynak, “*Elizabethan Diplomatic Compensation: Its Nature And Variety*”¹⁹ adlı eserdir.

Çalışmaya kaynaklık etmiş olan bir başka yabancı kaynak, “*İzmir As A Commercial Center The Impact Of Western Trade On An Ottoman Port 1570-1650*”²⁰ adlı eserdir. 1985 yılında Doktora Tezi olarak, Chicago Üniversitesine Daniel Goffman tarafından sunulan, ticari bir merkez olarak İzmir, Osmanlı limanlarının üzerine batının etkisi (1570-1600) adlı çalışma, Levant Bölgesi tarihi çalışmaları için önem taşımaktadır. Levant bölgesi limanlarının başında yer alan İzmir örnekli bu araştırma çalışma açısından önemlidir.

Çalışmaya kaynaklık etmiş olan bir başka yabancı kaynak, “*The Keyboard Recital In Oriental Diplomacy*”²¹ adlı eserdir. Ian Woodfield tarafından 1990 yılında kaleme alınmıştır. Bu çalışma genel olarak, ticari anlaşmalarda hediyeleşmenin önemini anlatmaktadır. İngilizlerin Osmanlı Devleti’nden almış oldukları ilk ticari imtiyazı sağlayan William Harborne’un hediyeleşmesini anlatması bakımından önemlidir. Genel olarak İngiliz Yakın Doğu Şirketi hakkındaki bilgiler için, Wood’un eserinden yararlanılmıştır. 1520-1620 arasında meydana gelen İngiliz yayılmasında hediyelerin yapmış olduğu etki ve hediyelerin ticari hacimlerine değinmiştir.

Çalışmaya kaynaklık etmiş olan bir başka yabancı kaynak, “*The Role Of The Ottomans And Dutch In The Commercial Integration Between The Levant And Atlantic In The Seventeenth Century*”²² adlı eserdir. Mehmet Bulut tarafından 2002 yılında kaleme alınan bu eser genel olarak Osmanlı belgelerine dayanmaktadır.

Çalışmaya kaynaklık etmiş olan bir başka yabancı kaynak, “*British Diplomacy In Turkey, 1583 To Present*”²³ adlı eserdir. Berridge tarafından 2009 yılında kaleme

¹⁹ Gary M. Bell, Elizabethan Diplomatic Compensation: Its Nature and Variety, The Journal of British Studies, Vol. 20, No. 2 (Spring, 1981), pp. 1-25.

²⁰ Daniel Goffman, İzmir As A Commercial Center The Impact of Western Trade On An Ottoman Port 1570-1650, The University of Chicago, Chicago, 1985.

²¹ Ian Woodfield, The Keyboard Recital In Oriental Diplomacy, 1520-1620, Journal Of The Royal Musical Association, Vol. 115, No.1, 1990, Pp.33-62.

²² Mehmet Bulut, The Role Of The Ottomans And Dutch In The Commercial Integration Between The Levant And Atlantic In The Seventeenth Century, Journal Of The Economic And Social History Of The Orient, Vol.45, No:2, 2002, pp.197-230.

²³ G.R. Berridge, British Diplomacy In Turkey 1583 To The Present, Matinus Nijhoff Publishers, Boston, 2009.

alınmıştır. Türk-İngiliz diplomasisini William Harborne ile başlatıp günümüze kadar devam ettirmektedir. Özellikle erken dönem İngiliz diplomatları hakkında değerli bilgiler vermektedir. Çalışma iki kısımdan meydana gelmektedir ve konuya doğrudan katkı sağlayan birinci kısımdan yararlanılmıştır.

Çalışmaya kaynaklık etmiş olan bir başka yabancı kaynak, “*A Companion To The Global Renaissance English Literature And Culture In The Era Of Expansion*”,²⁴ adlı eserdir. 2009 yılında Singh tarafından kaleme alınan bu eser, çalışmaya önemli katkılar sağlamıştır. İngiliz yayımları çağında İngiliz edebiyat ve kültürünün nasıl bir değişim geçirdiğini anlatmaktadır. Konu açısından kaynaklık edecek türde bir çalışmadır.

1.4.2. YERLİ KAYNAKLAR

İ. Hakkı UZUNÇARŞILI tarafından kaleme alınan *On Dokuzuncu Asır Başlarına Kadar Türk İngiliz Münasebetlerine Dair Vesikalar*²⁵ adlı makale çalışmanın başlıca Türkçe kaynaklarından. Makalede Osmanlı İngiliz ticari ilişkilerinin başlangıcından itibaren gönderilen elçiler ve yazılan belgeler incelenmiştir. Elçilerin İngiltere’den getirmiş oldukları hediyeler ve elçilerin ilk gelişi detaylı olarak anlatılmıştır. Fransa ve İngiltere elçilerinin rekabeti ve bu rekabet için elçilerin birbirlerine yapmış oldukları siyasi oyunlar kısaca verilmiştir.

Mübahat S. KÜTÜKOĞLU tarafından kaleme alınan, *Osmanlı İngiliz İktisadi Münasebetleri*²⁶ adlı eser çalışmada kullanılan Türkçe kaynaklardan. İngilizler 1511 yılından itibaren Bristol ve Southampton limanlarıyla Sicilya, Girit, Sakız, Kıbrıs, Trablusşam ve Beyrut arasında önemli seferler yapmaya başlamışlardır. 1552’ye kadar İngilizlerin sakız adasında da bir ticaret memuru bulundurdıkları tespit edilmektedir.

1552’de aniden kesilen İngilizlerin Akdeniz seferleri İnebahtı mağlubiyetinden sonra tekrar hareketlenmiştir. 1553 yılında Kanuni Sultan Süleyman’ın İran’a sefer yapmak

²⁴ Jyotsna G. Singh, *A Companion To The Global Renaissance English Literature And Culture In The Era Of Expansion*, Blackwell Publishing, 2009.

²⁵ İ. Hakkı Uzunçarşılı, “*On Dokuzuncu Asır Başlarına Kadar Türk İngiliz Münasebetlerine Dair Vesikalar*,” *Belleten Dergisi* Cilt: XIII - Sayı: 51 Sayfa 573-648.

²⁶ Mübahat S. Kütükoğlu, “*Osmanlı İngiliz İktisadi Münasebetleri*”, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü - Ankara 1974.

üzere Halep'te kışladığı sırada İngiliz tüccarlarından Anthony Jekinson'a bir ticaret izni vermiştir. Bu izin sadece Jekinson'a ait olup, vergi vermeden ve haraç ödemedi ticaret yapmasını sağlıyordu. Kitap daha çok Osmanlı arşivine dayanarak hazırlanmıştır.

Akdes Nimet KURAT tarafından kaleme alınan *Türk İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı Ve Gelişmesi 1553-1610*²⁷ çalışmanın ana kaynaklarından.

Kitap üç bölümden oluşmaktadır;

1. Türk İngiliz münasebetlerinin başlangıcı
2. Osmanlı ülkelerinde İngiliz- Fransız rekabeti
3. Türk İngiliz münasebetlerinde İspanya meselesi, adli bölümlerdir.

1.4.3. OSMANLI ARŞİV BELGELERİ

Bugüne kadar yapılan çalışmalar genel olarak; İngiliz arşiv belgeleri, İngiliz ve yabancı yayınları ve bunların yapmış olduğu çalışmaları esas alan yerli yayınlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da şüphesiz konuya tek bir bakış açısı ile bakılması sonucunu doğurmaktadır. Amaçlardan en önemlisi, Osmanlı-İngiliz ilişkilerini Türk arşiv vesikaları ile yorumlamaktır. Tarih vesikaları yapılır²⁸. Bu amaçla düvel-i ecnebiye defterlerinin İngiltere ile ilgili kısımlarına araştırma boyunca yer verilmiştir.

Divân-ı Hümayûn'a bağlı kalemlerden biri olan Âmedî Kalemî, her çeşit anlaşma ve ahidnâme metinlerini, görüşme mazbatalarını, protokolleri, yabancı elçilere, konsoloslara ve tüccarlara ait yazıları içine almaktadır. Bu kalemde tutulan defterlerden bazı kısımlarına Ecnebî (Düvel-i Ecnebiye) Defterleri adı verilmiştir. Diğer devletlerle ilgili ahidnâmelerin yanısıra ahkâm, nişan, konsolosluk beratlarına dair kayıtlar bu defterlerde tutulmuştur.²⁹

²⁷ Akdes Nimet KURAT, “*Türk İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi 1553-1610*”, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Enstitüsü yayınlarından no.10 Türk Tarih Kurumu Basımevi- Ankara 1953.

²⁸ Charles Victor Langlois, *Tarih Tetkiklerine Giriş*, (Çev: Galip Ataç), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2010, s.15.

²⁹ Yusuf Sarımay, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara, 2010, s.41.

Bu defterlerde; Amerika, Belçika, Brezilya, Dubrovnik, Fransa, İngiltere, İspanya, Romanya, Rusya, Sardunya, Toskana, Venedik, Avusturya, Ceneviz, Danimarka, İran, Bulgaristan, Flemenk, İsveç, Norveç, Lehistan, Meksika, Yunanistan, Sırbistan vb. devletlerle ilgili konulara yer verilmiştir. Konsoloslardan, yabancı tüccar ve elçilerden gelen her türlü yazışmaların koruma altına alınması gerekli görülmüştür.

Yabancı devletlere ait gemilerin Osmanlı limanlarından yararlanmaları için gerekli izinlerin verilmesi, bu izinlerin düzenli olarak takibi ve yabancı devletler ile ilgili olarak çeşitli konulardaki haberler de bu kalemde bulunmaktadır.

Konuya ana kaynaklık edecek olan düvel-i ecnebiye defterleri arşiv içerisinde iki kısma ayrılmıştır. Bunlar;

a) 980 Numaralı Bab-ı Asafi Defterleri Kataloğunda ki Düvel-i Ecnebiye Defterleri

Bu katalogda, A.DVN.DVE.d koduyla 901-916-A genel numaralarda kayıtlı 1592-1826 tarihleri arasındaki kayıtları ihtiva eden, birkaç sayfa veya fondan müteşekkil 17 adet Düvel-i Ecnebiye Defteri parçası mevcuttur.

b) 989 Numaralı Divan-ı Hümayûn Defterleri Kataloğundaki Düvel-i Ecnebiye Defterleri

Bu fonda 975-1332/1567-1913 yıllarını ihtiva eden 122 adet defter bulunmaktadır. En erken tarihli defter 1567 yılına ait Nemçe (Avusturya) defteri, en son tarihli defter ise, 1910-1913 tarihini ihtiva eden Prusya Konsolosluk Defteridir. Konuya kaynaklık eden arşiv belgeleri ve defterler bu kısımda bulunmaktadır.

Bu defterlerde bulunan; 35/1 numaralı İngiltere nişan defteri, 35/2 İngiltere ahkam defteri, 36/2 İngiltere mahlut defteri, 37/3 İngiltere sefine defteri, 38/4 İngiltere ahkam defteri, 39/5 İngiltere ahitname defteri, 40/6 İngiltere konsolosluk defteri, 41/7 ve 42/8 İngiltere konsolosluk beratları defterleri incelenmiştir. Bu defterlerden konuyla alakalı olarak 37/3 sıra numaralı İngiltere sefine defterlerinin incelenip, gerekli vesikalar Türkçe'ye çevrilip çalışma boyunca dipnot verilerek gösterilmiştir.

Türk arşiv belgelerini esas alarak Osmanlı-İngiliz ilişkilerinin ticari yönü anlatılmaya çalışılmıştır. Mevzu bahis olan bu defterlerden bugüne kadar ihmal edilmiş olan Osmanlı arşivleri esas alınmıştır.

1.5. HİPOTEZLER

Çalışmanın başlıca varsayımı, Türk-İngiliz ilişkilerinin ticari kaygılar ile başladığıdır. Bu amaçla İngiltere birçok bölgede değişik şirketler kurmuştur. Bunlardan biri olan ve teze konu teşkil eden, İngiliz Yakın Doğu Şirketi bu amaçla kurulmuş ve uzun yıllar varlığını sürdürmüştür. Çalışmanın özgünlüğünü oluşturan bu varsayımları burada belirtmenin yanı sıra çalışma boyunca da bu varsayımlar vurgulanmaktadır.

Öncelikli olarak temel varsayım, Osmanlı Devleti ile İngiltere devleti arasındaki ilk ilişkiler ticaret ile başlamıştır. Belgeler ve kaynaklarla bu varsayım kanıtlanmıştır. İlk tüccarlar aynı zamanda ilk elçiler görevini üstlenmişlerdir. İngiliz Yakın Doğu Şirketinin kurulması bu ilişkileri başlatmış ve devam ettirmiştir.

Bir diğer varsayım Osmanlı Devleti ve İngiltere arasında başlayan ticari ilişkiler İngilizler tarafından başlatılmıştır. 16. yy.' da İngiltere yayılmacı politikası gereği Osmanlı gibi büyük bir ticari pazarda bulunmalıdır. Bu sebeple ilk girişimler İngilizler tarafından gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti de bu taleplere karşılık vermiş ve böylece karşılıklı olarak ticaret başlamıştır.

Yukarıda da değinildiği gibi ilk ilişkiler, İngilizlerin girişimleri ile meydana gelmiştir. Bunun gerçek sebebi İngilizlerin emperyalist amaçlarının sonucudur. Gerek İngiliz Yakın Doğu Şirketi'nin kurulmasında, gerek ise sonrasında bu açık bir şekilde görülmektedir.

Yukarıda bahsedilen varsayımlar çalışmaya özgünlük katmaktadır ve çalışma boyunca bu varsayımlar ispat edilmeye çalışılmıştır. Bu konuda Osmanlı arşiv belgeleri çok yardımcı olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. OSMANLI- İNGİLİZ İLİŞKİLERİNE DAİR İLK TEŞEBBÜSLER

2.1.TÜRKİYE TİCARET ŞİRKETİNİN KURULMASI VE İLİŞKİLERİN BAŞLAMASI

Osmanlı Devleti ile İngiltere arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkiler diğer ülkelere bakarak çok geç oluşmuştur. Bu ilişkiler 1553³⁰ yılından başlayarak 1914 yılına kadar devam etmiştir. Niğbolu zaferinden sonra İngiliz nazarında Osmanlı için “Hristiyanlığın en büyük düşmanı” görüşü oluşmuştur.³¹ İngilizler ve Fransızlar arasında yaşanan savaş ve iç karışıklar sebebi ile İngilizler Türkler ile ilgilenememiştir. O yıllarda içinde bulundukları durum buna engeldi. Hatta bu savaşlar ve iç karışıklıkların Türklerin varlığını bile unutturduğu söylenebilir. İstanbul’un fethi bile İngiliz arşivlerine yansımamıştır. Türklerde ise durum, kimin “İngiliz”, kimin “Fransız” olduğuna bakmaksızın Avrupa toplumunun tümüne “Frenk” adı verildiğinden anlaşılacağı gibi zayıf ilişkiler vardır.³²

Orta çağ boyunca ticaretteki durumlarını vasat olarak sürdüren İngilizler, doğu mallarını İtalya’dan aracılar (Venedikliler ve Cenevizliler) yoluyla elde etmeye çalışmışlardır. Bazı Venedik ve Cenevizli aracılar, Britanya’nın Southampton, Sandwich ve Londra iskelelerine baharat (zencefil, tarçın, karabiber vs.), Mora şarabı, Korint üzümü, şeker, ipek, sırma, pamuk, şap, tıbbi ecza ve bitkiler getirip, karşılık olarak yün, bakır ve kalay gibi malları ülkelerine götürmüşlerdir.³³

14. yy. sonlarından itibaren Akdeniz ticaretine İngilizlerin ilgisini çeken İtalyanların bu aracılıktan dolayı büyük kazançlar elde etmişlerdir. Önce Akdeniz’e İtalyan gemileri ile

³⁰ Epstein, s.7.

³¹ Berridge, s.27.

³² Kurat s.2

³³ Kütükoğlu s.6

İngiliz mallarının gönderilmemesi kararlaştırılmış sonra bizzat İngiliz gemileri ile nakli için girişimlere başlanmıştır. Fakat İtalyan tüccarlar bu kârlı ticarete, İngilizler'i engellemek için ellerinden gelen herşeyi yapmışlardır. İngiliz tüccarlarının gönderdiği gemiler Cenevizliler tarafından gasp ve taciz edilmiştir. İki ülke arasındaki ilişkilerin bitmesi bile göze alınarak İngiliz gemileri Akdeniz'den bu tür olaylarla uzaklaştırılmıştır. Buna rağmen İngiliz tüccarlardan Bristol'lü Robert Sturmy'nin yün yüklü gemisi 1446'da Pisa'ya, oradan da Filistin'e kadar gitmiştir, fakat dönüşte fırtınaya tutularak batmıştır. Bu durum teşebbüslerin başarısız olduğunu göstermektedir.³⁴

Türk egemenliğinin giderek artması ve 1494'de Fransızların İtalya seferi yapması sebebiyle Venedik seferlerinin kesilmesi İngilizleri Akdeniz'e gelmeye sevk etmiştir.³⁵ Türk kroniklerinde 14. yüzyıla varıncaya kadar İngilizlerden veya İngiltere'den bahseden herhangi bir kayda rastlanmamaktadır.³⁶ Rastlanan kayıtlar olsa bile muhtemelen başka ülke bayrakları ile olduğu görülmektedir.

1511'den itibaren Bristol ve Southampton limanları, Sicilya, Girit, Sakız, Kıbrıs, Trablusşam ve Beyrut arasında düzenli seferler yapılmaya başlanmıştır, 1552'ye kadar İngilizlerin Sakız adasında da bir ticaret memuru bulundurdukları tespit edilmiştir.³⁷ Ayrıca; İngiltere I. James döneminde büyük yatırımları keskin bir şekilde artırmıştır. Doğu Hindistan Şirketi, 1659 yılına kadar 2.900.000 sterlin para kazanmış ve 1261 üyesi vardır.³⁸ İngiliz yayılcılığına sebep olarak 1550'lerde yaşanan bez krizi gösterilebilir.³⁹ Bu kadar büyük gelir edinimi, diğer yatırımları da çekmiştir. Bu yüzden; "Virginia", "East India", "Levant", "Spanish" ve diğer şirketler kurulmaya başlamıştır.⁴⁰

Çin'den karayolu ile gelen ipeği, başka milletlerin tüccarlarının aracılığına ihtiyaç duymadan doğrudan kendi gemileri ile aktarma işi İngilizlerin Doğu Akdeniz'e önem vermelerinin sebebi olarak görülmektedir. Ayrıca; ipekten başka mallar da vardır.

³⁴ Kurat s.2

³⁵ Kütükoğlu s.6

³⁶ Kurat s.5

³⁷ Wood s. 21

³⁸ Rabb, s.70.

³⁹ Brenner, s.362.

⁴⁰ Rabb, s.71.

Özellikle bu mallar, eldeki belgelere dayalı olarak 3. bölümde anlatılmaktadır. İngiliz yayılcılığında 17. yüzyılın ilk çeyreği kadar güçlü bir dönem yoktur.⁴¹ Avrupalılar doğu ilişkilerini hediye vererek rüşvetlerle başlatmışlardır.⁴²

Akdeniz üzerinden yapılan ticaretten farklı olarak; Antwerp, Lviv ve sonra Osmanlı toprakları yoluyla da 15. yüzyıl başlarından itibaren Hollanda'da ve İngiltere'de üretilen yünlüler 'Yakın Doğu' limanlarına ulaşmaktaydı. 1580'e kadar Yakın Doğu ürünlerinin İngiltere'ye getirilmesinde başlıca aracılık rolü Venedik ve Cenevizlilere aittir⁴³. Kefalonya, Zenta ve Girit'ten kuzeye şarap ve kuşüzümü taşıyor; sonra İtalyan yünlu dokuma sanayilerinin gerek duyduğu yün kumaşlar ile Yakın Doğu'da satılacak kalay, kurşun ve karziyalari yükleyip geri dönüyorlardı. Ancak İngiliz tüccarların 1446 gibi çok erken bir tarihte Levant ile doğrudan ilişki kurmuş oldukları bazı kayıtlardan anlaşılmaktadır.⁴⁴ 16. yüzyıl başlarında İngiliz gemilerinin Trablusşam ve Beyrut'a gittiği ve Sakız'dan Türk ve İran mallarını satın aldığı bilinmektedir. Sakız adasında oturan bir İtalyan'ı, 1518'de VIII. Henry ada'da İngiliz konsolosu olarak görevlendirmiştir. 1534-35'te bir gemi, baharat, Yunan şarapları ve zeytinyağının yanı sıra, ipekli kumaş, tiftik, ravent ve pamuk ile Türk halı ve kilimleri de yüklemiş olarak İngiltere'ye geri dönmüştür. "Türkiye Ticareti"ne ilişkin, 1578 yılına ait bir rapor, İngilizlerin kendi ürünlerini "yabancıların eline geçmeden" bizzat satıp yüksek kar elde etmelerini, diğer taraftan "Türkiye'den gerek İngiltere'ye, gerekse Avrupa'nın diğer köşelerine, İngiltere'yi zenginleştirecek mallar taşımalarını" önermekteydi.⁴⁵

Yakın Doğu ile ticari ilişki içinde olan İngiliz tüccarların, 1552'den sonra bile faaliyetlerine tamamen son vermedikleri görülmektedir. 1550-1650 yılları arasında İngiliz ticaretinde bir sıçrama meydana gelmiştir.⁴⁶

1553 senesi sonlarında, Kanuni Sultan Süleyman İran'a sefer yapmak üzere Halep'te kışladığı sırada,⁴⁷ İngiliz tüccarlarından Anthony Jenkinson'a bir ticaret izni vermiştir.⁴⁸

⁴¹ K.Rabb, Theodore, "Investment In England Overseas Enterprise (1575-1630)," The Economic History Review, Vol.19.No.1, 1966, pp.70.

⁴² Woodfield, s.34.

⁴³ Woodfield, s.40.

⁴⁴ Kurat s.4

⁴⁵ Wood s.23

⁴⁶ Brenner, s.361.

⁴⁷ Epstein, s.7.

Kanuni *Sultan* Süleyman'ın 1553'te Halep'te Anthony Jenkinson adındaki İngiliz'e bahsettiği kişisel seyahat güvencesi, söz konusu kişinin "dilediği yerde mal yükleyip boşaltmak ve Osmanlı topraklarının her köşesinde ticaret yapmak amacıyla Osmanlı limanlarına uğramasına" imkan tanıyordu.⁴⁹ Ancak bu imtiyaz, kapitülasyon sahibi başka bir Batı ulusunun himayesi altında olmak koşuluyla Jenkinson'un şahsına tanınmıştı.⁵⁰ Bu gibi bireysel seyahat güvenceleri, aslında oldukça yaygın bir uygulamayı simgelemekle birlikte, kapsamlı bir kapitülasyon olarak yorumlanamaz.⁵¹

Jenkinson, Kanuni'den almayı başardığı bu imtiyazdan istifade etmeye çalışmamıştır. Çünkü İngilizlere Rus topraklarında serbest ticaret yapma imkânını veren "Muscovy Company"nin kuruluş ve faaliyetleri aynı zamana rastlamaktadır.⁵² İngiliz yayılcılığının ilk ayağı bu şirkettir.⁵³

Jenkinson, Osmanlı ticaret limanlarında ticaret yapma iznini alıp Avrupa'nın kuzeyinden Rusya'ya döndükten sonra, Moskova'da Çar'la görüşmüş, VI. Edward'a hitaben İngiliz tüccarlarını memleketine davet ile onlara serbest pazar temin eden bir mektup almıştır. 1555'de kurulan Muscovy Company'nin ilk ticari seferi 1557'de yapılmıştır. Jenkinson, bu seyahatinde Orta Asya içlerine kadar gidip, büyük tehlikeler atlattmış ve gittiği Buhara'nın, İngiliz yünleri için iyi bir pazar olmayacağını görmüştü.⁵⁴ Bu durum onu farklı hedeflere yöneltti.

Jenkinson sonraki bir seyahatinde (1561), Rusya içinden İran'a gelmiştir. O sırada Kanuni'nin oğlu Şehzade Bayezid'in İran'a sığınmış olmasından dolayı iki devletin arası açıktır. Jenkinson, bu durumu fırsat bilerek İran'la, Osmanlılar dan ayrı olarak bir ticaret anlaşması yapmayı düşünmüştür. İran'dan İngiltere'ye giden ipekler ve İngiltere'den İran'a gelen yünlüler aradaki Osmanlı ve Venedikli tüccarların da kar etmesi sebebi ile daha pahalıya geliyor veya İngiliz tüccarlarının az kar etmelerine sebep oluyordu.⁵⁵ Jenkinson, Şirvan hakimini, İran ve İngiltere arasında İngiliz

⁴⁸ Rabb, s.71.

⁴⁹ Willan, s.399.

⁵⁰ Epstein, s.7.

⁵¹ Kurat s.11

⁵² Colomb, s.583.

⁵³ Brenner, s.363.

⁵⁴ Kütükoğlu s.10

⁵⁵ Epstein, s.7.

tüccarları tarafından yapılacak dolaysız ticarete ikna etmiştir. Şah tarafından, planının kabulü için yardımda bulunacağına dair bir de söz almıştır. Fakat Kazvin'e geldiğinde Osmanlı ve Safevi devletleri arasındaki ilişkinin Şehzade Bayezid⁵⁶'in boğdurulması ile normalleştiğini görmüştür. Osmanlı, tüccarların elçilerden isteği üzerine başarısızlıkla geri dönmüştür. 1565'de yeni Şah'la temasa geçen İngilizler İran'da ticaret yapma izni almışlardır. Osmanlı ve İngiliz tacirler artık İran ticaretinde birbirine rakip olmuşlardır.⁵⁷

Elde edilen kaynaklar, 1560-80 yıllarında İngiliz tüccarların Yakın Doğu'dan baharat ithalini, Venedik ve Fransız gemileriyle sürdürdükleri; Londra'daki İtalyan tüccarların da Yakın Doğu'dan getirttikleri baharat, boya gibi maddeler ile ipek, şap ve pamuk gibi malların ticaretini sürdürdüklerini işaret etmektedir.⁵⁸ 1560'lar ve 1570'lerde İranlı Ermeni tüccarın Halep ile Trablusşam'dan İngiliz kumaşları,⁵⁹ özellikle de karziyalar⁶⁰ aldığı görülmektedir. Ancak şurası da kesindir ki, İngiliz tekneleri, yirmi yıllık bir gerilemenin ardından asıl 1573'te Akdeniz'de tekrar ve bütün güçleriyle sahneye çıkmışlardır.⁶¹ Bu değişikliğin nedeni, 1570-73 Osmanlı-Venedik Savaşı sırasında, Yakın Doğu ile İngiltere arasındaki trafiği eskisi gibi sürdüremeyen Venediklilerin, tarafsız İngiliz gemilerine başvurmalarıydı.⁶²

1566'da Osmanlılar'ın, İngiliz ithalat ve ihracatının o zamana kadar başlıca transit merkezi olan Sakız adasını egemenlikleri altına almalarının ardından, İngilizlerin Osmanlı Türkiye'si ile ticareti sürdürebilmek için bir kapitülasyon edinmeleri zorunlu olmuştur. 1570'li yıllar, gerek Akdeniz, gerekse Antwerp-Lviv yollarının, hem kuzey Protestanlığına ve hem de Osmanlı Müslümanlığına karşı bir Katolik saldırısının başını çeken İspanya kralı II. Filip'in kontrolüne girdiği yıllardır. Aslında İnebahtı'daki Osmanlı bozgunu (1571) ve Antwerp'in düşüşü (1572), kuzey ülkeleri ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerin tarihinde yeni bir devrin başladığını belirleyen dönüm noktası olmuştur. 1576'da, Avrupada'ki asilere karşı İspanya tarafından yapılan

⁵⁶ Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu.

⁵⁷ Kütükoğlu s.10

⁵⁸ Kurat s. 13

⁵⁹ Epstein, s.9.

⁶⁰ Karziya: bir tür kumaş.

⁶¹ Willan, s.400.

⁶² Kurat s.11

bastırma hareketi, doğu mallarının deposu olan, Avrupa'ya ve Asya'ya İngiliz kumaş ihracatının transit merkezi Antwerp'in yıkımı olmuştur. Ayrıca, 1572'deki "Aziz Barthelemy Yortusu Katliamı"⁶³ sonucu Fransa gerici Katolik önderliğinin kontrolü altına girmiştir.⁶⁴

1569'da Osmanlı Sultanı, Venedik'e ait olan Kıbrıs'a saldırmaya hazırlandığı için batı ülkelerine kapitülasyonlar tanımaya yönelmiştir. Venediklilere verilen kapitülasyonlar kadar kapsamlı kapitülasyonlara kavuşan ilk batı ülkesi Fransa olmuştur. 1571'de İnebahtı mağlubiyetinin ardından, Venedik-İspanya-Papalık ittifakı Osmanlı Devleti'nin doğrudan doğruya varlığını tehdit eder hale geldiğinde, Osmanlılar'ın Batı'ya duydukları yaklaşma ilgisi artık önemli bir politikaya dönüşmüştür. Ayrıca Osmanlı, Venedik ekonomisine ölümcül bir darbe indirme planının yanı sıra, İngiliz kalayı, çeliği ve kurşunu gibi kritik önemdeki malları edinmek için de İngilizler ile doğrudan ticaret yapabilmeyi istemektedir. Osmanlılar, İngiliz ve Hollandalılar'ın Filip'e karşı giriştikleri mücadelenin sonunda, İspanyol donanmasının Akdeniz'de Osmanlılar'a karşı bir tehlike oluşturmasını önlediğinin de farkında olmuşlardır. Bu durum, Osmanlılar ile İngilizler arasında bir işbirliği yapılmasına yol açan bir sebeptir.⁶⁵

İngiliz Bretoni'leri⁶⁶ çok sayıda tunç ve demir toplarla donanmış ağır silahlı oldukları için Akdeniz'deki Venedik kadirgaları, kolay hedefler oluşturmaktaydı. İngilizlerin Venedik ve müttefiklerine karşı sağladığı deniz üstünlüğü ve temsil ettiği potansiyel, Osmanlıların da gözünden kaçmamıştır. Akdeniz'in kuzey Atlantik kökenli gemilerce istilası, bu denizin tarihinde bir dönüm noktasıdır ve bölgenin ekonomik yaşantısının her boyutunu derinden etkileyecektir. Aralarındaki yakınlaşmanın ilk aşamasında gerek İngiliz, gerekse Osmanlı yönetimleri, öncelikle İspanyol hegemonyasına karşı sağlayabilecekleri siyasi-askeri avantajlarla ilgili gibiydiler. Antwerp'in uğradığı felaketle birlikte İspanya'nın Portekiz'i ve Portekiz sömürge imparatorluğunu ele geçirmesi, İngiltere'yi dünya deniz ticaret yollarından dışlıyor; İngiltere'nin ekonomik bakımdan çökmesi tehlikesini doğuruyordu. Buna ek olarak, İngiltere, İspanyollar

⁶³ Aziz Barthelemy Günü'ne denk gelen, 24 Ağustos 1572 tarihinde Fransa'da Katolikler tarafından Huguenot denilen Protestanlara karşı gerçekleştirilen katliam.

⁶⁴ Kurat s.6

⁶⁵ Wood s. 25

⁶⁶ Bretoni: Korsanlarında kullandığı bir gemi türü.

tarafından istila edilme tehlikesiyle sürekli olarak karşı karşıyaydı.⁶⁷ Daha önceleri İtalyan devletlerinin, 16. Yy.'ın ilk yarısında I. Franchois'in başvurmuş olduğu gibi, I. Elizabeth'in önünde de, II. Filip'in dünya hâkimiyeti emellerine engel olabilecek olan Osmanlı Devleti'ne başvurmaktan başka bir çaresi kalmamıştır.⁶⁸

İşte bu sebepler, İngilizleri Osmanlı Devleti ile resmen ilişkiler kurulmasına yönlendirdi. Elizabeth'in tahta geçişinden sonra (1558) İngiliz ekonomik hayatında önemli gelişmeler olduğu görülmektedir; “The Muscovy Company” nin Rusya ile yaptığı ticaret çok hızlı olarak artmakta ve İngilizlerin büyük karlar elde etmesini sağlamaktadır.⁶⁹

“The Merchant Adventurers” (Yakın Doğu bölgesinde yapılan ticaret) da Hollanda ve Almanya'daki alışveriş faaliyetini artırmıştır, diğer taraftan İngiliz korsanlarının Atlantik okyanusunda ve Amerikan sahillerinde “iş görmeye” başlamalarının da İngiltere'nin ekonomik hayatı üzerinde etkisi bilinmektedir. Şark mallarının İngiltere'ye gelişinin duraklamasıyla ve İngilizler'in muhtaç oldukları biber, baharat, kuru üzüm, ipek, tiftik, pamuk, hah ve tatlı şarap gibi, malların Hollanda'dan veya Venedikli tüccarlardan alınması imkânının azalmasıyla, müteşebbis İngiliz tüccarlarından bazıları, bu gibi malları kendi vasıtaları ile temin etmenin yollarını aramaya başlamışlardır.⁷⁰

Londra'nın meşhur tüccarlarından Edward Osborne ve Richard Staper⁷¹ adlı iki tüccarın girişimleri bulunduğu bilinmektedir; kendilerini Elizabeth'in müşavirlerinden Devlet Sekreteri Walsingham ile Lord Burghley (Cecil)'i teşvik ettikleri; Kraliçenin de böyle bir girişimi beklediği kaynaklardan anlaşılmaktadır.⁷² Osborne bir müddet Portekiz ile alışveriş yapmış olduğundan, Osmanlı ile ticaret yapıldığı takdirde çok kar elde edileceğini tahmin etmişti. Devlet Sekreteri Walsingham'ın ise Türkiye ile ticarete girişmekle, aynı zamanda hem ekonomik hem de siyasi menfaatler gereğince İngiltere için her yönden faydalı olacağını düşünmüş olmalıdır.⁷³

⁶⁷ İnalçık s. 427.

⁶⁸ İnalçık s. 428.

⁶⁹ Kurat s. 13.

⁷⁰ Wood s. 27.

⁷¹ Willan, s.399.

⁷² Kütükoğlu s.12.

⁷³ Kurat s. 14.

Osmanlı topraklarında ticaret yapmanın şartları ve imkanlarını araştırmak için gönderilecek “vekil”e Osmanlı tarafından bir “yol hükmü” verilmesini sağlamak amacıyla, Osborne ve Staper tarafından, 1575 yılında Joseph Clement ve John Wright adlı iki kişi İstanbul’a araştırma yapmak için gönderilmişlerdir.⁷⁴ Joseph Clement Türkiye’de on sekiz ay kaldıktan sonra İngiltere’ye dönmüş ve gönderilecek olan “vekil” için istenilen “yol hükmü”nü getirmiştir. İstanbul’a “vekil” olarak gönderilmek üzere Osborne ve Staper tarafından seçilen isim ise William Harborne olmuştur.⁷⁵ Harborne’un kendisini Osmanlı’ya tanıtmak ve isteğini sunmak üzere Kraliçe Elizabeth tarafından bir tavsiye mektubu yazıldığı düşünülür.

Osborne tarafından temsilci sıfatıyla İstanbul’a gönderilmiş olan vekil William Harborne, Edward Osborne ile münasebet kurduğuna göre, şahsının Londra’nın yüksek ticaret mevkilerinde bilinen biri olduğu açıktır. Devlet Sekreteri Walsingham’ın da Harborne’a karşı iyi niyeti olduğu bilinmektedir; buradan kendisinin politika ile de ilgisi olduğu da görülmektedir.⁷⁶

İstanbul’dan dönen Joseph Clement ve bir uşağın refakatinde Harborne, 1 Temmuz 1578 tarihinde Londra’dan hareket etmiştir. Seyahatini Lehistan üzerinden, yani kara yolu ile, yapması; belki de Harborne’un İstanbul’a gitmesini gizlemek içindir. Karayolu, deniz yoluna nazaran çok daha zahmetli olmaktaydı, Harborne için bu yolun tercihi çok iyi olmuştur; çünkü o sıralarda Lehistan’da Türk elçisi sıfatıyla bulunan Ahmed Çavuş ile birlikte yolculuk yapma fırsatını yakalamıştır. Harborne’un bu yolculuk esnasında Ahmed Çavuş ile ahabplık ettiği, Türkiye hakkında bilgi edindiği anlaşılmaktadır. Ahmed Çavuş’un önemli diplomatik görevlerde çalıştırıldığı kaynaklardan anlaşılmaktadır. Ahmed Çavuş’un Osmanlı Sarayında yüksek makamdan tanıdıkları olduğu bilinmektedir. Harborne ve birlikte yolculuk ettiği kişiler Türk sınırlarına gelince Türk kıyafetine girmişler ve böylelikle kimsenin dikkatini çekmeden, 28 Ekim 1578 tarihinde İstanbul’a varmışlardır.⁷⁷

⁷⁴ Epstein, s.9.

⁷⁵ Kurat s. 15.

⁷⁶ Epstein, s.7.

⁷⁷ Kütükoğlu s. 14.

Kendisinin Kraliçe Elizabeth tarafından yazılan ve ricalarla dolu bir mektubu Osmanlı Padişahı'na olduğu düşünülür ki; Elizabeth'in mektubunda “İngiliz Tabaası'nın Türkiye'ye gelip gitmeleri, İngiliz tüccarları ve bezirgânlarının Osmanlı topraklarında (İngiliz bayrağı altında) ticaret yapmaları hususunda izin istenmiş olması” tahmin edilmektedir. III. Murad tarafından Elizabeth'e 1579 Martında bir mektup gönderilmiş olması,⁷⁸ Kraliçenin Osmanlı Padişahı'na bu tarihten evvel bir mektup yazmış olduğunu düşünmemize neden olur; çünkü Osmanlı Padişahı'nın ilk olarak İngiltere Kraliçesi'ne mektup yazması Osmanlı Sarayı tarafından iyi karşılanmazdı.⁷⁹

Harborne'un İstanbul'daki ilk temasları hakkında elde edilen kaynaklarda çok fazla bilgi verilmemekle birlikte bu konuda bazı tahminler yürütebilir. Joseph Clement'in vaktiyle tanıştığı kişiler ile Ahmed Çavuş'un kendisine rehberlik ettikleri anlaşılmaktadır. Harborne'a baştan itibaren en çok yardım edenler arasında tercüman Mustafa Çavuş görülmektedir. Aslen Macar olduğu bilinen Mustafa Çavuş, Divan tercümanlarından biridir. Babıali ile temas eden yabancılarla tanışması normal bir durum olarak karşılanabilir; İstanbul'a gelen yabancı memleket temsilcilerinin bütün işleri tercümanlar vasıtasıyla görüldüğünden, Harborne'un kendi işlerini Mustafa Çavuş'un yardımı ile takip ettiği bilinmektedir. Tercüman Mustafa Çavuş, İngilizlerin işlerini benimsemiş ve arzu ettikleri tarzda hareketle, Harborne'a elinden geldiği kadar yardımda bulunmuştur; bunun karşılığında ise İngilizler tarafından hediyelerle mükâfatlandırılmıştır.⁸⁰

Türk-İngiliz ilişkilerinin başlangıç ve gelişmesini aydınlatmak için, Harborne'un İstanbul'a geldiği sıralarda Osmanlı Devleti'nin başında bulunanlar hakkında kısaca bilgi verilecek olursa; Osmanlı Devleti tahtında Aralık 1574 tarihinden beri III. Murad oturmaktadır. (Aralık 1574 - Ocak 1595) kendisinin çok şahsi zevk ve eğlenceye düşkün, aç gözlü ve muhteris bir hükümdar olduğu bilinir; bütün Osmanlı Padişahları gibi III. Murad'ın da saltanat düşkünlüğüne kapılmış olduğu düşünülmektedir.⁸¹

⁷⁸ Kurat s. 15.

⁷⁹ Rosedale, s.2-3.

⁸⁰ Kütükoğlu s. 15.

⁸¹ Uzunçarşılı s.575.

III. Murad Edebiyat ve güzel sanatları seven, ilim ehline hürmet eden; şahsen zalim ve gaddar olmayan bir Padişah'tı. Kadınlarla fazla düşüp kalkması sonucunda idrak kabiliyetini ve enerjisini erkenden kaybetmiştir. Saltanatının başlarında önemli işler yapmış olmasına rağmen, sonraları bunları ihmal etmiş ve devlet idaresini tamamıyla Vezirlerine bırakmıştır. Saltanatı süresince etrafındakilerin tesiri ve nüfuzu altından kurtulamaması, karakterinin zaafına yorumlanabilir. III. Murad'ın annesi Nurbanu Sultan'ın Padişah üzerinde nüfuz ve tesirleri büyüktür; sonra Şemsi Paşa, Üveyis Paşa, Kapu ağası Macaristanlı Gazenfer Ağa ve Tac'üt-tevarih Müellifi Hoca Sadettin Efendi dahil olmak üzere bu dört kişinin III. Murad üzerinde devamlı tesirleri olduğu anlaşılmaktadır.

İngiltere Kraliçesi, Kraliçe I. Elizabeth ise çok zeki bir şahsiyettir. Tahtta bulunduğu süre içinde İngiltere Altın çağını yaşamıştır. Kraliçe I. Elizabeth zamanında İngiltere ekonomik, ticari, siyasi ve sosyal alanlarda en parlak dönemini yaşamıştır. İngiliz ticari yayılcılığı⁸² ve sömürgelerin kurulmaya başlaması I. Elizabeth zamanında başlamıştır.

Harborne'un İstanbul'a geldiği sıralarda sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'dır. Sadrazamın, eskisi gibi nüfuzu yoktur ve şahsen Padişah tarafından sevilmemektedir. Bununla beraber Veziriazam sıfatıyla Devlet işlerinde yine en etkili olan kimse Sokullu Mehmet Paşa'dır. İngiliz-Türk ilişkilerinin kurulmasında Sokullu'nun önemli bir payı olduğu bir gerçektir. Harborne'a iyi kabul gösterdiği ve İngiliz Vekili'nin teklifleri üzerinde dikkatle durduğu bilinmektedir.⁸³

Osmanlı Devleti'nde yine etkili isim olarak Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa, Ahmed Paşa, Lala Mustafa Paşa, Koca Sinan Paşa, Siyavuş Paşa, Kapudan Kılıç Ali Paşa, Kapudan Cigalezade Sinan Paşa'ların adları geçmektedir. Bunların dışında bir de Yahudi hahambaşı (Rabbi) Salamon'un (Nathan Aschinası) büyük bir nüfuz sahibi olduğu biliniyor; William Harborne'un İstanbul'a geldikten sonra çok geçmeden Salamon ile münasebet ve ahablık oluşturmaya ayrıca önem vermesi gerekmektedir.⁸⁴

⁸² Willan, s.405.

⁸³ Kurat s. 19.

⁸⁴ Kurat s.18.

Harborne, ilk etapta şahsen ticaret işleriyle meşgul olurken, diğer yandan bu ticaret faaliyetini Osmanlı makamları ile yapılacak bir anlaşmayı başarmak için çabalamaktaydı; Venedik ve Fransız tüccarlarına Osmanlı Sarayı tarafından verilen “Ahidname”yi kendine örnek olarak benimseyen Harborne’da buna benzer bir iznin İngilizlere de verilmesi için girişimlerde bulunmuştur.⁸⁵ Böyle bir iznin çıkması Veziriazam’ın kararına bağlı bir konu olduğundan, Harborne, olasılıkla tercüman Mustafa Çavuş vasıtasıyla Sokullu Mehmet Paşa’ya müracaat etmiştir. Veziriazam’ın bu müracaatı esas itibarıyla iyi karşıladığı, “Devlet-i Aliyye kapılarının dostluk için gelen bütün yabancılara açık olduğunu” söyleyerek, İngiliz tüccarlarının da Osmanlı topraklarına ticaret için gelmelerine hiçbir engel olmadığını belirttiği anlaşılmaktadır.⁸⁶

Harborne’un isteği, İngiliz tüccarlarının Osmanlı topraklarına sadece gelip gitmeleri ve alışveriş yapmaları değildir. Ayrıca, bunu bir garanti altına almak ve İngilizler’e, Venedikli ve Fransız tüccarları’na verilen hak ve imtiyazların bir benzerinin verilmesidir. İngiliz gemilerinin Fransız bayrağı altında Osmanlı limanlarına gelip gittikleri ve İngiliz tüccarlarının Osmanlı ülkesinde ticaret yaptıkları Osmanlı sarayı tarafından bilinmekteydi. Harborne’un istediği “izin” ise bu çerçeveyi aştığından, işler yavaş ilerlemekte idi. İstenilen “Ahidname”, iki devlet arasında resmi ilişkilerin kurulmasından önce verilemezdi; İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında şimdiye kadar hiç bir resmi veya gayri resmi ilişki cereyan etmiş değildi. “Ahidname”leri olan Venedik, Fransa ve Leh devletlerinin uzun zamandan beri Osmanlı Devleti ile ilişkileri olduğu gibi, Lehistan’dan başka İstanbul’da daimi elçileri de bulunuyordu. Bütün bu hususlar dikkate alınarak, Harborne’un müracaatı Osmanlı Sarayı tarafından hemen kabul edilmemiştir.⁸⁷

Harborne’un İstanbul’a gelmesi ve Osmanlı devlet adamlarıyla temasa geçmesi üzerine Osmanlı Sarayı’nda İngiltere’ye karşı ilginin uyandığı ve İngiltere hakkında merakın artmış olduğunu söylenebilir. Harborne’un gerek Kraliçe Elizabeth ve gerek İngiltere hakkında, ilgilileri aydınlattığını da bu ilişkilerden anlaşılabılır. İngiliz Vekilinin bilhassa Kraliçenin “putperest” olmadığı ve Katolikliğe karşı mücadele ettiğine dair

⁸⁵ Epstein, s.13.

⁸⁶ Kütükoğlu s. 16.

⁸⁷ Kurat s. 21.

söylemlerinin, Türkler tarafından gerek Kraliçenin şahsına ve gerek İngiltere'ye karşı sempatinin uyanmasında önemli bir yer teşkil ettiği tahmin edilmektedir.⁸⁸

Osmanlılarla yabancı devlet temsilcileri arasında herhangi bir uzlaşma yapıldığı zaman hediyeler sunmak usul gereğidir. Harborne'un de Sokullu Mehmet Paşa'ya, hiç olmazsa nezaket olarak bir miktar hediye vermiş olduğu düşünülmektedir.⁸⁹ Bu büyük Osmanlı Veziriazamının, Harborne'dan hediye almak suretiyle, İngiliz vekilinin bazı dileklerini yerine getirmiş olması, kabul etmiş olduğu ufak tefek hediyelerin etkisi değil, İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında oluşturulacak ilişkinin öneminden ileri gelir.⁹⁰

Elizabeth'in mektubunda istenilmiş olması muhtemel "İngiliz tebaasına ticaret hakkı ve imtiyazları" elde etmekten ziyade Harborne, kendisi ve patronları olan Osborne ile Staper için Osmanlı topraklarında ticaret yapmak iznini almak üzere teşebbüs ettiği ve bu amaçla Padişaha sunulmak üzere bir dilekçe yazdığı anlaşılmaktadır.⁹¹ Şubat sonu veya Mart başlarında (1579) kendisine bu dilekçenin cevabı verilmiştir; buna göre: Harborne, Osborne ve Staper, Fransız, Venedikli, Leh ve Alman tüccarları gibi Türkiye'ye serbestçe gelip gitme ve alışveriş yapma hakkını elde etmişlerdir.⁹²

Osmanlı Sarayı tarafından Harborne'a verilen "icazet-i hümayun" İngilizlere verilen ilk resmi izin belgesi olması sebebiyle önemlidir. Mustafa Çavuş'un ricası ile Osmanlı sarayı tarafından, III. Murad'tan Elizabeth'e hitaben yazılan bir mektup vasıtasıyla bu izin bildirilmiştir. Osmanlı Padişahı'nın, 15 Mart 1579 tarihini taşıyan bu mektup ile iki devlet arasında diplomatik ilişkiler başlamış oldu. Bu mektupta: İngilizlerden üç kişiye Osmanlı topraklarında ticaret yapma hakkı verildiği bildirildikten sonra, Padişah ile Kraliçe arasında, dostluğa dayanan ilişkilerin devamı arzu edildiği belirtilmiştir. Sultanın mektubu ile birlikte Mustafa Çavuş da, Kraliçeye hitaben bir mektup yazmış ve "hakiki Hristiyanlığa mensubiyetinden ötürü" Kraliçeyi Osmanlı Padişahı nezdinde en iyi bir tarzda tavsiye ettiğini ve iki memleket arasında dostluğun kurulmasına çalışmış

⁸⁸ Wood s. 29.

⁸⁹ Epstein, s.14.

⁹⁰ Kurat s.27.

⁹¹ Epstein, s.16.

⁹² Wood s. 28.

olduğunu anlatmıştır. Her iki mektubun ve ticaret izni'nin bizzat Harborne tarafından Londra'ya alınıp götürüldüğü anlaşılmaktadır.⁹³

İstanbul'da dört ay gibi kısa bir zaman içinde Harborne, İngiltere ile Osmanlı arasında ilk ilişkilerin temelini kurmuş ve küçümsenmeyecek başarılar elde etmiştir. III. Murad tarafından Kraliçe Elizabeth'e bir mektup getirmiş olması, İngiliz hükümeti tarafından büyük bir başarı olarak görülmüştür.⁹⁴

Harborne'un tam olarak istediğini alamadığı görülmektedir. Bu duruma rağmen 1500 dukat⁹⁵ tutarındaki yol masraflarının Kraliçe tarafından ödenmiş olması Elizabeth'in kendisinden memnun kaldığını göstermektedir.⁹⁶ Harborne'un Osmanlı Padişahı'ndan bir "ticaret müsaadesi" almasında ve Kraliçeye mektup yazılmasını başarmış olmasında, aynı zamanda İstanbul'da esaslı bir Fransız elçisinin bulunmayışı ve Türkiye ile Fransa arasında soğukluk girmiş olmasının da etkisi olmuştur.⁹⁷

Harborne'un "ticaret müsaadesi"ni getirmesi, İngilizlerin Osmanlı topraklarında ticaret yapmasına yol açtığı gibi, III. Murad'ın mektubu da Osmanlı Padişahı'nın ve Türklerin, Elizabeth'e ve İngiltere'ye karşı iyi niyet beslediklerinin göstergesi olarak İngilizlerce algılanmıştır. İstanbul'dan dönen vekilden, Osmanlı hakkında ilgili kimselere bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler ışığında İngiliz devleti Osmanlı ile ilişkiler kurulması üzerinde ciddi olarak düşünmeye başlamıştır. Harborne Londra'da bir kaç ay kaldıktan sonra İstanbul'a dönmüştür ve kendisiyle birlikte Elizabeth'in Padişaha yazdığı cevabını getirmiştir; Kraliçe, Mustafa Çavuş'a da cevap vermek inceliğinde bulunmuştur. Bu mektuplar 25 Ekim 1579 tarihlidir.⁹⁸

25 Ekim 1579 tarihli Elizabeth'in, Sultan III. Murad'a yazdığı mektup, İngiltere hükümeti tarafından Osmanlı Devleti ile resmi ilişkilerin oluştuğunu gösteren ilk İngiliz resmi belgesi olduğundan önemlidir. Kraliçe bu mektupda İstanbul'da Harborne'a gösterilen iyi kabul ve Kraliçenin tebaasından üç kişiye ticaret yapma izni verildiğinden dolayı teşekkür etmiş, sonra bu üç kişi adına yapılan müracaatın tamamıyla "şahsi"

⁹³ Kurat s. 31.

⁹⁴ Kütükoğlu s. 13.

⁹⁵ Eski Avrupa'ya, özellikle Venediklere ait bir çeşit para birimidir.

⁹⁶ Epstein, s.17.

⁹⁷ Kurat s. 30.

⁹⁸ Kütükoğlu s. 13.

olduğu ve Osmanlı topraklarındaki ticarete bütün İngiliz tebaanın hissedar olmasına izin istemiştir. İngiltere'ye gelecek olan Türk tüccarlarına da azami kolaylıklar yapılacağı da kaydedilmiştir. Mektubun sonunda, İngilizleri en çok ilgilendiren meselelerin birine temas edilmiştir; Osmanlı topraklarında (bilhassa kuzey Afrika'da) bulunan İngiliz esirlerinin (kürek mahkûmlarının) serbest bırakılmaları ayrıca rica edilmiştir. Elizabeth'in mektubunda iki memleket arasında oluşturulacak olan ticaret ilişkilerinin faydalarından uzun uzun bahsedilmiş ve İngiltere'de Osmanlıların işine yarayacak birçok şey bulunduğu da belirtilmiştir. Kraliçenin son cümleleri III. Murad'ın şahsına hitap edecek şekildedir. Kendisinin “putperestliği reddeden hakiki Tanrıya taptığı” belirtilmiş ve böylelikle “putperestlere” yani Katoliklere amansız düşman olduğu açıkça ifade edilmiştir. Mustafa Çavuş'a yazılan cevapta, Çavuş'un Harborne'a yaptığı yardımından dolayı teşekkür edildikten sonra, bu yardımın devam etmesi temennisinde bulunulmuştur⁹⁹.

III. Murad'a Elizabeth tarafından gönderilen bu mektup ustaca hazırlanmış diplomatik bir belgedir. Kraliçenin Osmanlı Sarayı ile ilişkiler kurulmasında gayet dikkatli davrandığı ve acele etmeden yavaş yavaş taleplerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Elizabeth, İngiltere ile ilişkilerin Osmanlılar için cazip ve faydalı olduğunu, bazen açıkça bazen kapalı bir tarzda ifade etmiştir. İngiltere'de Türklerin işine yarayacak birçok ticaret eşyasının bulunduğunu işaret etmiştir, Osmanlı Sarayında çok revaçta olan yüksek kaliteli İngiliz yün kumaşlarını kastetmiş, bu sıralarda İran'a karşı savaşın devam etmesi sebebiyle, Türklerin muhtaç oldukları kurşun, demir ve kalayın da İngiltere'den kolayca tedarik edilebileceğini ifade etmiştir. İngilizlerin, Katoliklere düşman “hakiki bir Hristiyan” memleketi olmakla, Osmanlılar ile Katoliklere karşı birlikte bir cephe alınmasının mümkün olacağı da kısmen anlatılmıştır.¹⁰⁰

1579 sonu veya 1580 başında İstanbul'a Harborne'un tekrardan geldiği ve sonra bir taraftan ticaret işleri ile meşgul olurken, diğer yandan Osmanlı ile yaptığı temaslarda, İngilizler için esaslı bir “Ahidname” almaya çalıştığı görülmektedir.¹⁰¹ Aynı zamanda İstanbul'a daimi bir İngiliz elçisinin gönderilmesi için görüşmelere başlamış olduğu muhtemeldir; bunun için iki devlet arasında daha sıkı bir siyasi yakınlık kurulmasını

⁹⁹ Kurat s. 36-37.

¹⁰⁰ Kurat s. 37.

¹⁰¹ Rosedale, s.1.

sağlayacak şartları araştırmış olduğu ve İspanya'ya karşı Türklerle İngilizler arasında işbirliği yapılması hakkında girişimlerde bulunduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır. Elizabeth'in İngiltere'yi Fransa ile aynı duruma getirmek, Türkiye'de takip ettiği siyasetin esas noktasıdır.¹⁰²

Bu siyasetin gerçekleşmesi için öncelikle İngiliz gemilerinin İngiliz bayrağı altında sefer yapma hakkını elde etmeleri gerekmektedir; ayrıca, Osmanlı topraklarında konsolosların tayini ve İstanbul'a daimi bir İngiliz elçisinin gönderilmesi de gerekmektedir. Kraliçenin gayet yavaş ve dikkatle hareket ettiği anlaşılmaktadır. Harborne'un bütün bu işlerde başarılı olabilmesi için birçok güçlükleri yenmesi ve Osmanlı Sarayı'nı tamamıyla ikna etmesi gerekiyordu. İngilizlerle ilişkilerin oluşturulması Osmanlı Sarayı'nın karşısına yeni meseleler çıkaracağından ve en önemlisi Fransız ve Venedik elçilerinin itiraz etmeleri, entrikalar çevirmeleri dolayısıyla, Harborne acele etse dahi, isteklerinin gerçekleşmesi için zamana ihtiyaç vardır.¹⁰³

Harborne'un İstanbul'daki faaliyetlerinin çok gizli tutulduğunu, ona ait 1579 yılı Venedik Balyo'su¹⁰⁴ ve Fransız elçisinin raporlarında herhangi bir kayıt bulunmamasından anlaşılmaktadır. Harborne'dan ilk defa, 24 Mart 1580 tarihli III. Henri'ye yazdığı mektubunda Fransız elçisi Jacques de Germigny bahsetmiştir ve İngiliz vekilinin girişimleri hakkında bilgi vermiştir.¹⁰⁵

1536'dan beri Osmanlı Devleti'nde etkili ve saygın bir Hristiyan devleti olmakla Fransa, başka bir Hristiyan millete bu pozisyonu kaptırmak niyetinde değildir. Venedik dışında, Osmanlılarla uzlaşması olmayan bütün devletler Fransız bayrağı altında sefer yapmaktadırlar; bu durumda Fransız hükümeti önemli bir kazanç elde ettiği gibi, Fransa'nın nüfuz ve itibarı da artmıştır. İngiliz "tüccarlarının İstanbul'a gelmesi, Kraliçeden bir mektup getirmesi ve Osmanlı Sarayı'na müracaatla İngilizler için "ticaret imtiyazları" istemesi ve ricasının Türkler tarafından iyi karşılanmış olması Germigny'nin fazlaca canını sıkmıştır. Fransız elçisine göre bütün bunlar, Fransa ile

¹⁰² Wood s. 28.

¹⁰³ Kurat s.32.

¹⁰⁴ Vaktiyle Avrupa devletlerinin büyükelçi ve büyük konsoloslarıyla, general ve amiral gibi kişilerine verilen bir ünvandır.

¹⁰⁵ Kurat s. 32.

Osmanlı Devleti arasında mevcut olan dostça münasebetlere ve kapitülasyonlara aykırıdır. Germigny bu durumdan hükümetini haberdar etmiştir. Bundan 18-19 ay kadar önce Harborne adlı bir İngiliz tüccarının, Osmanlı'ya ticaret yapmak maksadıyla geldiğini; Osmanlı ile iyi ilişkiler kurulması, İngiliz tebaasına ticaret izni verilmesi hakkında Kraliçesinden bir name getirdiğini, İngilizlerin şimdiye kadar Fransız bayrağı altında emniyetle Osmanlı toprağında iş gördüklerini ve bir İngiliz tüccarının Osmanlı Sarayı ile böyle bir teşebbüste bulunmasına ihtiyaç olmadığını belirtmiştir.¹⁰⁶

İngiliz tüccarının Türklerle temasları hakkında soruşturmalarda bulunmasına rağmen Germigny fazla bir şey öğrenememiştir. Hatta Harborne'un Türkler tarafından soğuk karşılandığı ve Kraliçenin mektubuna Padişahın cevap vermek bile istemediğini zannetmiştir; bu duruma bakarak, Germigny, İngiliz vekilinin bu girişiminden hiç bir sonuç çıkmayacağını düşünmüştür. Harborne'un tam bu sıralarda, Padişahın mektubunu ve kendisine verilen ticaret iznini Londra'ya götürmek üzere İstanbul'dan ayrılması, Fransız elçisinin bu konudaki görüşlerini büsbütün kuvvetlendirmiş olduğu ve endişelerinden kurtardığı anlaşılmaktadır. Fakat çok geçmeden Germigny, "İngiliz meselesi" ile ciddi olarak ilgilenmek zorunda kalmıştır.¹⁰⁷

1579 sonu veya 1580 başında Harborne ticaret işleriyle meşgul olmakta iken, bir İngiliz gemisi izinsiz olarak Sakız adasına uğramış ve bu gemi kaptanının elinde formaliteye uygun evrakı bulunmadığından Türk makamları tarafından yakalanmıştır; Harborne bu geminin serbest bırakılması için Türk makamlarına müracaat ettiyse de, bir sonuç alamamıştır. Harborne, Germigny'ye başvurmak zorunda kalmıştır. Bu durumda Germigny veziriazama müracaat etti ve sonra, geminin bırakılması için gerekli emir gönderilmiştir. Harborne'un bu ana kadar Germigny ile herhangi bir ilişkisi olmadığı, galiba Fransız elçisi ile karşılaşmaktan çekindiği anlaşılmaktadır. Germigny bu olayı fırsat bilerek, Harborne'un kendi ağzından İstanbul'daki faaliyeti ve amaçları hakkında bilgiler almak istemiş ve İngiliz vekilini yanına çağırarak ve Germigny, Harborne'un Kraliçe Elizabeth'ten Osmanlı Padişahı'na bir mektup getirdiğini, İngiliz gemilerinin

¹⁰⁶ Willan, s.399..

¹⁰⁷ Wood s. 28-29.

Fransız bayrağını taşımamaları ve Fransız himayesi altından çıkarılmaları konusunda ricalarda bulunduğunu ve Osmanlı sarayı ile teşebbüse geçildiğini öğrenmiştir.¹⁰⁸

Türkler nazarında Fransız kredisinin küçülmesini asla istemeyen Germigny, İstanbul'a gelen bu "İngiliz vekili" nin dahi Fransız himayesini kabul ettiğini açık şekilde göstermek fırsatını bulmuş ve bu amaçla Harborne'a, Kraliçenin mektubunu Fransız elçiliği tercümanı ile birlikte Veziriazama sunmasını teklif etmiştir; Harborne düşünmek için bir gün zaman istedikten sonra, bunu kabul etmiştir. Fakat, bu olaydan sonra Germigny ile Harborne'un arası düzelmiş değildir; çünkü her ikisi de kendi menfaatlerine uygun olarak hareket etmeye devam etmişlerdir.¹⁰⁹

Fransız taleplerine boyun eğmek niyetinde olmayan Harborne, Kraliçenin mektubunda da belirtildiği gibi, İngiliz tebaasına Osmanlı topraklarında serbestçe ticaret yapmak ve Fransız kontrolünden kurtulmak hakkını elde etmek istediğini biliyoruz. İngiliz vekilinin farklı araçlarla Veziriazamı ve bazı nüfuzlu kimseleri bu konuda ikna etmeye çalıştığı görülüyor. Zaten Kraliçenin mektubunda, İngiltere'de Osmanlılara gerekli birçok eşyanın bulunduğu yazılmış ve iki devlet arasındaki ticaretten Türklerin önemli faydalar elde edecekleri belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'ne lazım olan kurşun ve kalayı İngilizler temin etme sözü vermişlerdir. Harborne, ek olarak, İngiltere'nin Türkiye için siyaseten de faydalı olabileceği hakkında da ilgili makamlara teminat vermiş olması gerekir. Her iki devlet için tehlikeli bir düşman olan İspanya, İngiltere ile Türkiye'nin birbirlerine yaklaşmalarına sebep olduğu söylenilebilir.¹¹⁰

Osmanlı Sarayı ile İngiliz vekili arasında yapılan temaslar ve konuşulan konular, yazılıp-çizilenlerin bir kısmı, Fransız ve Venedik elçileri tarafından elde edilen kimseler vasıtasıyla öğrenilmektedir; bu yüzden Germigny ve Venedik balyosu Harborne'un faaliyeti hakkında kısmen bilgi edinmişlerdir. İngiliz "tüccarı"nın, Kraliçenin tebaasına tam bir ticaret izni ve kendi bayrakları altında gezme hakkını almaya çalıştığından artık şüphe kalmamıştır. Bunun üzerine, Germigny, Kapudan Kılıç Ali Paşa vasıtasıyla İngiliz teşebbüslerini baltalamak istemiş; çünkü Kraliçenin ricası üzerine ve Germigny'nin de önerisi ile serbest bırakılan İngiliz esirlerinden bazıları Kaptan

¹⁰⁸ Kurat s. 36.

¹⁰⁹ Wood s. 29-30.

¹¹⁰ Kurat s. 33

Paşa'ya aittir; o da bu yüzden zarara uğramıştır. Fakat Harborne'un daha kuvvetli tanıdıkları olduğundan, Kılıç Ali Paşanın entrikaları neticesiz kalmıştır. Tercüman Mustafa Çavuş'un bu konuda büyük bir gayret sarf ettiği bilinmektedir. 1580 yılı başından Mayıs'a kadar geçen zaman içinde Harborne'un hediye ve hatta rüşvet olmak üzere her yola başvurmuş olduğu bütün çalışmaların sonucu olarak, saraydaki nüfuz sahibi kimselerin yardımı alınmak suretiyle arzu ettiği "Ahidname"yi alabilmiştir.¹¹¹

2.2. İLK ELÇİ İLK KAPİTÜLASYON

İngiliz vekili Harborne bu "Ahidname" ile İngilizlere büyük bir ekonomik kazanç sağlamış, küçümsenmeyecek bir diplomatik başarı da elde etmiş oldu. İngilizler, bununla Osmanlı topraklarında Venedikli ve Fransız tebaası ile aynı hak ve imtiyazlara sahip olmuştur. Kaynaklarda açıkça bahsedilmemekle birlikte, İngiliz tüccarları başkaları gibi Osmanlı iskelelerine getirecekleri mallardan %5 gümrük ödemek şartıyla, yukarıda bahsedilen esaslar üzerinde, alış-veriş yapabilecekler ve kendi bayrakları altında sefer yapma hakkını kazanmışlardır. Fakat bu "Ahidname"nin yürürlüğe girmesi için İngiltere Kraliçe'sinin İstanbul'a bir elçi gönderip, Osmanlı Devleti ile resmi münasebetleri başlatması gerekiyordu.¹¹² Bunun için Elizabeth'in bir elçi göndermesi konusu¹¹³, Harborne tarafından ileri sürülmüş ve Osmanlı sarayı ile bu konuda bir anlaşmaya varılmıştır. Fakat Osmanlı Sarayı, Fransa ile mevcut dostça ilişkileri dikkate alarak böyle bir ihtimalden III. Henri'yi haberdar etmeyi ve Fransız Kralının görüşlerini almayı uygun görmüştür.¹¹⁴

"Ahidname"yi aldıktan sonra Harborne, bir taraftan ticaretle meşgul olurken, aynı zamanda Osmanlı topraklarında İngiliz ticaret faaliyeti için şartları incelemekle meşgul oluyordu. Kendisinin bu amaçla İstanbul'un dışında bazı yerlere gittiği bilinmektedir.

İngilizlere verilen "Nişan-ı şerif" in bazı maddelerinin tatbiki gerekmede idi çünkü bu sıralarda Osmanlı sularında İngiliz gemilerinin sefer yapmakta olduğu ve bunların eski kurallara tabi oldukları bilinmektedir. İngiliz kaptanlarından Andrew Polyne adlı birinin

¹¹¹ Kurat s. 31

¹¹² Rosedale, s.2.

¹¹³ Epstein, s.14.

¹¹⁴ Kurat s. 36-37

gemisi 1580 yılı sonbaharında, Sakız adasındaki Dokuz köy karşısında batmıştır.¹¹⁵ Andrew Polyne, bunun üzerine, resmi makamlara müracaatla bir “yol hükmü” istemiştir; kaptanın ricası yerine getirilmiş ve “Südde-i Saadet’ten Sakız adasına varıncaya kadar yol üzerinde olan Beylere, Kadılara ve iskele Eminlerine” gösterilmek üzere bir “yol kağıdı” 9-10 Kasım 1580 tarihinde verilmiştir. Burada “Mezkur Andrew Polyne” in uğradığı yerlerde kendine ve malına dokunulmaması ve geçerli tarife üzerinden kendi parası ile yiyecek içeceklerini satın almasına kimsenin mani olmaması” kaydedildikten sonra, “at” ile değil “ancak beygir” ile seyahat yapabileceği ayrıca yazılmıştır. İngilizlerin Osmanlı topraklarında bütün gayri müslimlere uygulanan kurallara tabi oldukları görülmektedir.¹¹⁶

2.3. TÜRKİYE TİCARET ŞİRKETİNİN KURULUŞU

Osmanlı Padişahı’ndan ticaret imtiyazları alınması Londra’da büyük tüccarlar ve hükümet tarafından kazanılmış çok önemli bir gelişmedir. İngiliz Devlet hazinesi tarafından Harborne’un seyahat masraflarının karşılanmış olması Elizabeth’in Osmanlı Devleti ile ilişki kurulmasına çok önem verdiğini göstermektedir. Ayrıca Elizabeth’in müşavirleri olan Cecil (Lord Burghley) ve Walsingham’in de Osmanlı ile yapılacak ticaret ile çok ilgilendikleri anlaşılmaktadır.¹¹⁷

Türkiye ile yapılacak olan ticaretten elde edilecek karları detaylıca araştıran Lord Burghley ve Walsingham’da bir rapor halinde Elizabeth’e bu incelemeyi sunmuştur. Sunulan raporda yapılacak olan ticaretin İngiliz denizciliğini geliştireceği ve aynı zamanda başka devletlerin gemilerine ödenen ücretin ceplerine kalacağı belirtilmiştir. Yine bu raporda Harborne’un İstanbul’dan göndermiş olduğu raporlarda bildirdiği Fransızların ve Venediklilerin bu ticareti engelleme tehlikesinden bahsedilmiştir. Bu tehlikeyi önlemek için, ticaretin iyi donanımlı ve konvoy halinde sefer yapan gemiler tarafından yapılması önerilmiştir.¹¹⁸

Edward Osborne ve Richard Staper’in girişimlerinin, diğer İngiliz tüccarlar tarafından da desteklenmesi, Burghley ve Walsingham tarafından ileri sürülen görüşlerin,

¹¹⁵ Epstein, s.12.

¹¹⁶ Kurat s. 36

¹¹⁷ Kütükoğlu s. 14

¹¹⁸ Kurat s. 42-43

Elizabeth'i etkilemesi gibi girişimler başarı ile sonuçlanmıştır. Osmanlı ile yapılacak olan ticaretin, Rusya ticaretinde bir benzeri olan şirket olarak yapılması, kar ve masrafların paylaştırılması görüşünü taşıyan Osborne ve Staper, diğer büyük tüccarlardan bazıları ile görüşmüştür. Onlarla anlaşarak Osmanlı ülkesinde ticaret yapmak amacıyla bir şirket kurmaya karar verilmişlerdir. On iki tüccar tarafından imzalanan bir dilekçe Elizabeth'e sunulur; Kraliçe detaylarını düşündükten sonra, 11 Eylül 1581 tarihinde imzaladığı bir kararla 12 tüccara, yedi yıl müddetle kurulacak “Türkiye Şirketi”nin altında ticaret yapmalarına izin verdi. Bu şekilde “Türkiye Şirketi” kurulmuştur.¹¹⁹

Şirket'e verilmiş olan kontrol hakkına karşılık Elizabeth ihracat ve ithalat mallarından altı yıl müddetle, Devlet hazinesine, her yıl 500 sterlin bağış yapılmasını şart koşmuştur.¹²⁰ Şirket İngiliz kanunlarına uygun olacak şekilde, Türkiye'ye gönderilecek vekiller, konsoloslar ve elçiler tarafından hazırlanacak talimatname hakkına da sahipti.¹²¹ Şirket'e ait gemilerin İngiliz devlet arması ve bir de kırmızı haçlı bir bayrak taşımaları gerekiyordu. “Türkiye Şirketi”nin ilk valisi (governor) sıfatıyla Edward Osborne seçilmiştir;¹²² Osborne öldüğü takdirde yerine Richard Staper geçecektir. Türkiye Şirketi'nin Türkiye ile ticaret yapan tek şirket olması itibariyle, İngiliz-Türk ilişkilerinin gelişmesindeki rolü büyüktür.

İngiltere'de yapılacak olan ticaretin gelişmesi ve yaşanabilecek sıkıntılar için gerekli önlemler alınması düşünülmüştür. İngiltere'yi Yakın Doğu'da Fransa durumuna getirmek isteyen Elizabeth'in, Fransızların ve Venediklilerin yaptıkları gibi İstanbul'da sürekli bir İngiliz elçisi bulundurması gerekiyordu.

Türkiye Şirketi'nin “valisi” olan Sir Edward Osborne ile Devlet Sekreteri Walsingham'ın önerileri üzerine William Harborne'un İstanbul'a elçi sıfatıyla gönderilmesine karar verilmiştir. Harborne'dan başka bir kimsenin bu vazifeyi daha iyi yapamayacağı gerçeğini Elizabeth de anlamıştır. Osmanlı Sarayı ile resmi ilişkilerin ilk kez oluşundan tayin edilecek elçinin saray tarafından nasıl bir tepki alacağı konusunda

¹¹⁹ Epstein, s.16.

¹²⁰ Epstein, s.21.

¹²¹ Kütükoğlu s. 14.

¹²² Willan, s.405.

kimsenin hiç bir bilgisi yoktu. Böyle bir durumda Osmanlı Padişahı'na ve büyüklerine hediyeler sunulması gereği doğmuştu; Kraliçe tarafından Sultana yollanacak mektubun, Kraliçenin şan ve şerefini düşürmeyecek şekilde yazılması ve elçinin izleyeceği yol hükümet tarafından uzun uzun tartışılmıştır.¹²³ Türkiye ile ilişkilerden dolayı Türkiye Şirketi tüccarlarının kar edecekleri büyük bir gerçektir. Bu sebeple şirket hızlı bir şekilde İstanbul'a bir elçi gönderilmesi için resmi makamlara ısrar etmeye başlamış ve böyle bir tayin geciktiği zaman Osmanlının, verilen ticaret imtiyazlarını geri çekebileceği bile düşünülmüştür.¹²⁴

Elizabeth bu konuda son kararını vermeden önce gönderilecek elçinin tüm masraflarının şirket tarafından karşılanmasını istemiştir;¹²⁵ yapılan görüşmelerden sonra Türkiye Şirketi üyeleri bunu kabul etmiştir. 20 Kasım 1582 tarihinde,¹²⁶ Windsor Sarayında, imzaladığı bir kararla Elizabeth, William Harborne'un İstanbul'a elçi olarak gönderilmesini onaylamıştır.¹²⁷ Kraliçenin fermanında Harborne'dan "bizim sadık ve kendisinden şüphe edilmez sözcümüz, mümessilimiz ve vekilimiz" diye bahsedilmekle birlikte "elçimiz" tabiri kullanılmamıştır.¹²⁸

Osmanlı Devleti'ne elçinin gönderilmesine karar verildikten sonra Osmanlı Padişahı'na, Veziriazama ve bazı diğer Türk yetkililere verilecek olan hediyelerin hazırlıkları yapıldı. Hediyeler için toplan 2000 sterlin (yani 40000 dukat) harcanacaktır; hediyeler için harcanacak bu paranın büyük kısmının Türkiye Şirketi'ne yüklenmiş olduğu düşünülmektedir. III. Murad için hazırlanan hediyeler arasında en başta çok iyi yapılmış güzel bir çalar saat geliyordu. Güzel kumaşların ve bazı diğer İngiliz malı olan eşyaların Padişahı ve Vezirlerini memnun etmesi beklenmiştir. Hediyeler hazırlanmış ve Harborne'un yola çıkma zamanı gelmiştir. Elizabeth tarafından III. Murad'a sunulmak üzere bir mektup hazırlanmış; ayrıca Veziriazam Sivayuş Paşa'ya, Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa'ya da Kraliçeden birer mektup yazıldı. Nihayet 14 Ocak 1583 tarihinde, Susan adlı bir gemiye binerek Harborne İngiltere'den İstanbul'a hareket etmek üzere ayrılmıştır.

¹²³ Kurat s. 48.

¹²⁴ Kütükoğlu s. 13.

¹²⁵ Berridge, s.28.

¹²⁶ Epstein, s.22.

¹²⁷ Wood s. 31.

¹²⁸ Kurat 49.

Yedikule açıklarına 26 Mart tarihinde “*Susan*” isimli gemi gelir; buradan anlaşılmaktadır ki yolculuk 72 gün sürmüştür. O zamandaki şartlara göre fazla uzun sürmemiştir. İstanbul tarafından elçinin kesin olarak geleceği tarih bilinmediğinden elçiyi karşılamak için hazırlıklar yapılmamıştır. Bu yüzden “*Susan*” gemisi Yedikule açıklarında birkaç gün bekletilmiştir. Harborne’un gelişi haberini duyan Fransız elçisi Germingy elçi’nin İstanbul’a bırakılmasına engel olmak istemiştir.¹²⁹ Yapılan hazırlıklardan sonra, “*Susan*”ın İstanbul limanına girmesine izin verilmiştir. Kapudan Paşa, Sadrazamın emriyle, İngiliz gemisini çekmek üzere iki Türk kalyonu göndermiştir. Çavuşbaşı, Kapıcıbaşılarıyla birlikte, elçi’yi karaya ayak bastığı yerde karşılayacaklar ve kendisini onun için hazırlanan bir konağa yerleştireceklerdir. 29 mart 1583 günü Paskalya bayramını takip eden Cuma günü olduğu için, Hristiyanlarca her türlü kutlama ve eğlence büyük bir günah olarak görülmekteydi. Fakat Sarayburnu açıklarına yaklaşan “*Susan*” isimli gemiden Padişahı ve payitahtı selamlamak üzere toplar atılmaya ve şenlikler yapılmaya başlandı. Bunun yapılmasının sebebi Fransız Elçisinin çevirdiği bilinen entrikalarına karşı bir cevap ve aynı zamanda bir uyarı olduğu tahmin edilmektedir.¹³⁰

Harborne yerleştirildiği konağından bir süre sonra sekiz Çavuşun refakatinde Saraya getirilmiş; yapılan merasim Fransız elçisine yapılanın aynısı olmuştur. Elçi rutin merasimle evvela Kubbe altına getirilip, sonra Padişahın huzuruna çıkarılırdı; Kraliçenin mektubu sunulduktan sonra, hediyeler verildi. III. Murad’ın İngiliz elçisini çok iyi karşıladığı ve hediyeler arasında, özellikle “çalar saat”ın Padişahın hoşuna gittiğini de kaynaklardan anlaşılmaktadır. Daha sonra Veziriazama ve diğer yetkililere mektuplar ve hediyeler sunulmuş; sonuç olarak Harborne’un elçiliği sebebiyle yapılan resmi kabuller sonunda İstanbul’daki İngiliz elçisi de resmi sıfatını kazanmıştır.¹³¹

Elizabeth’in III. Murad’a gönderdiği bu mektubu bulunamamıştır. Fakat Kraliçenin mektuplarından Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa’ya yazılan metninde “Kendilerini yalandan Hristiyan olarak gösteren, putlara tapanlara karşı (Katolikler kastediliyor) hakiki dinin en kudretli ve yenilmez müdafii” şeklinde kendilerinden bahsetmesinden yola çıkarak III. Murad’ın ve vezirlerinin fevkalade hoşlarına gidecek bir tarzda sözler

¹²⁹ Kurat s. 50.

¹³⁰ Kurat s. 51.

¹³¹ Kurat s. 53.

söylediği anlaşılıyor.¹³² İngiliz-Türk münasebetleri bu şekilde karşılıklı olarak dostluk havası içerisinde başlamıştır. Bunun bir sebebini de Elizabeth tarafından, kendini küçültmeyen fakat Osmanlı Padişahı'nın hislerine hitabeden sözlerde aranmalıdır.¹³³ Osmanlı Sarayına ve Türk yetkililere sunulan hediyelerin listesi ve tutarları bölüm sonunda ki tabloda verilmiştir.

İngiliz elçisi Harborne'un hediyeleri ve mektubu sunmasının ardından III. Murad Elizabeth'in mektubuna karşılık 10-22 Mayıs 1583 tarihini taşıyan bir mektup göndermiştir. Bu mektupta; İngiliz elçisinin İstanbul'a geldiğini, kendisine iyi bir kabul gösterildiğini ve "Ahidname"nin de tasdik edilmek suretiyle yürürlüğe girdiğini, Kraliçenin elçisinin, Fransız elçisi ile aynı konumda olacağını, elçiden başka Osmanlı ülkelerinde yer yer konsoloslukların bulunmasına izin verileceğini ve Kraliçenin "Ahidname"de belirtilen kurallara uymaya devam ettikçe, Osmanlı Devleti tarafından, "Ahidname"ye aykırı hiçbir hareketin olmayacağından bahsedilmiştir.¹³⁴

İngiliz elçisi Harborne'un İstanbul'daki bütün masraflarının Türkiye Ticaret Şirketi tarafından karşılanacağını belirtilmiştir. Harborne'a ücret olarak yılda 200 (sterlin) verildiği ve ayrıca Şirket'in kârından %25 oranında ödül verilmesi de kararlaştırılmıştır. Ayrıca işlerin düzenli olarak devam etmesi için Osmanlı Devleti memurlarına verilen tüm hediyelerinde şirket tarafından karşılandığı söylenebilir. Ama Harborne'un İstanbul'daki masraflarından bir kısmı Türkler tarafından temin ediliyordu; yabancı elçilerin Osmanlı sınırları içinde bulundukları süre içerisinde "tayinat-ı baba" verilmesi adet olduğu için İngiliz elçisi de bu maddeden faydalanacaktır. Harborne bir süre Beyoğlu'nda kalmış daha sonra, Tophane'de Arap Ahmed Paşa konağına nakledilmiştir. İngiliz elçilerinin "Rapamat" dedikleri yer bu konaktır. İngiliz elçisine ve memurlarına Osmanlı sarayı tarafından senede 420 (sterlini) harcadığı kaynaklardan anlaşılmaktadır. Devrin parasına göre bu tutar günde 1.400 akçe yapmaktadır. Bütün yabancı elçilere yapılan tüm kolaylıkların Osmanlı Devleti tarafından aynı Harborne'a da sağlandığı görülmüştür.¹³⁵ Örnek olarak 1583 yılında kış için kendisine tüm elçilere verilmesi adet olan "belirli mikdar çeki odun" un İstanbul Efendisi tarafından verilmesi

¹³² Epstein, s.21.

¹³³ Kurat s. 52.

¹³⁴ Kurat s.56.

¹³⁵ Epstein, s.21.

için ferman çıkması gösterilebilir. İngiliz elçiliğinin kaç memurdan oluştuğu hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece kâtip sıfatıyla, 1584'ten beri Edward Barton'un bulunduğu, baş tercümanın Mustafa Çavuş olduğu ve ikinci tercüman sıfatıyla Giacomo de Menze adlı birinin işe alındığı bilinmektedir.¹³⁶

Harborne'un ahidname kurallarını uygulamak ve ticaret şirketinin işlerini yapabilmek için öncelikle belirlenmiş olan yerlere konsolosları tayin etmesi gerekti.¹³⁷ Bu konsoloslardan birkaçı ve görev yerleri şöyledir; Harvey Millers, 1583'te, Kahire, İskenderiye ve Mısır bölgesine, Richard Forster Halep, Şam, Trablusşam, Kudüs ve Suriye bölgesine, John Tipton Cezayir, Tunus ve Trablusgarb bölgesine konsolos olarak görevlendirilmiştir. Yine Sakız adasında ve Mora'daki Patras şehrinde de konsolosluklar açılmıştır.¹³⁸ Birçok İngiliz tüccarının da devamlı olarak Türkiye'nin belirli yerlerinde, özellikle Halep ve İskenderun'da, kaldıkları bilinmektedir. İstanbul'da da birçok İngiliz'in kaldığı anlaşılmaktadır.¹³⁹

İngiliz elçisi William Harborne'un Osmanlı sarayı tarafından 1584'te tanınan hakla, İngiltere'den getirilen ticaret mallarından Osmanlı gümrüklerinde %3 vergi alınmasını sağlaması en büyük başarılarından birisidir. Çünkü aynı zamanlarda Fransızlar ve Venedikliler %5 vergi ödemektedirler. III. Murad'ın Kraliçe Elizabeth'e ve İngilizlere karşı beslediği sempatinin, ekonomik alanda ne kadar etki etmiş olduğu bu şekilde anlaşılmaktadır. Elizabeth'in ricası üzerine bir süredir tutsak olan Edward Buggins adlı bir İngiliz'in affedilerek serbest bırakılmış olması da bu sempatinin sonucudur.¹⁴⁰

Böylece karşılıklı ticaret yolu ile ilişkiler başlamıştır. İngilizler amaçlarına uygun olarak Türkiye Ticaret Şirketini kurmuşlardır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde değinilecek ve ilişkilerin köklü temelini oluşturacak olan Yakın Doğu Şirketinin temelleri atılmış oldu.

HARBORNE'UN HEDİYELERİNİ GÖSTERİR TABLO

¹³⁶ Kurat s. 66.

¹³⁷ Epstein, s.23.

¹³⁸ Epstein, s.22.

¹³⁹ Kurat s.67.

¹⁴⁰ Kütükoğlu s. 32.

Padişahın şahsına ait hediyeler: -Muhtelif renkte ve en yüksek kalitede 6 parça kumaş, bunların süslenmesi için saten ve saçaklar. -Kraliçenin armalarıyla süslü, gümüş ve altın püsküllü bir kalkan -Altın ve gümüş kabartmalar, mercan ve kıymetli taşlarla bezenmiş ve birçok cihazlı çok güzel bir saat -Gümüş ve altınlı papağanlar ve altınlı şahinlerle süslü tabak takımları (fincanlar, vazolar, tabaklar, şamdanlar)
Veziriazama: -Padişaha sunulan (kumaşların) yarısı ve tabak takımı
Kapudan Paşaya: -Çuha, kumaş ve tabak takımı
Yeniçeri Ağasına: -Çuha ve kumaş
Üç Vezir için -Çuha ve kumaş
Tercüman Mustafa Ağaya -Çuha ve altınlı tabak takımı -Sakız adasından alınan ince kumaşlar¹⁴¹

¹⁴¹ Kurat s.53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.İNGİLİZ YAKIN DOĞU ŞİRKETİNİN KURULUŞU

3.1. İNGİLİZ YAKIN DOĞU ŞİRKETİNİN KURULUŞU

I. Süleyman, 1553'te bazı İngiliz tüccarlarına Osmanlı topraklarında özgürce alışveriş yapma hakkı tanımıştır; ama onlar önceleri bu ayrıcalığı hakkıyla kullanmamışlardır. Baharatı dolaysız yoldan ve daha ucuza elde etmek umuduyla başka yollar araştırmışlar, özellikle de İran üzerinden Moskova-Hürmüz yolu üzerinde durmuşlardır. 1562'de İran'a gönderilen Osmanlı elçilerinin amacı, bu yol değişikliğini önlemektir. Osmanlılar, 1578'de Azerbaycan ve Şirvan'ı işgal ederek bu yolun denetimini ele geçirmişlerdir. O sıralarda İngiliz tüccarları Sultana yeniden yaklaştırmaya çalışmışlardır. İspanya'nın ortak düşman olması açısından, İngiliz ve Osmanlı hükümetleri yakın ilişki kurmada yarar olduğunu düşünüyorlardı. Fransa'yla Venedik'in engelleme çabalarına karşın, Sultan, İngilizlere 1580'de bir kapitülasyon,¹⁴² 1583'te de daha kapsamlı ikinci bir kapitülasyon verdi. 11 Eylül 1581'de Kraliçe I. Elizabeth'in beratıyla,¹⁴³ Osmanlı ülkeleriyle ticaret imtiyazı alan Türkiye Şirketi kuruldu. Osmanlı hükümeti, gümrük oranını İngilizler için, % 3'e indirmişti. Fransızlar ve öteki yabancılar, aynı oranı elde etmeyi başardıkları 1673'e kadar % 5 ödemişlerdir. Hollandalılar benzeri bir kapitülasyon aldıkları 1612 yılına kadar Doğu Akdeniz'de İngiliz bandırası altında ticaret yapmışlardır.¹⁴⁴

İngilizler, Doğu Akdeniz ticaretini önceleri tekellerinde tutan Fransa ve Venedik'e karşı güçlü bir rekabete girdi. İngiliz korsanlar, Cezayir korsanlarıyla işbirliği yaparak, tüccar filolarına baskınlar yapmaya başladı, Kraliçe Elizabeth, bütün sızlanmaları

¹⁴² Rabb, s.71.

¹⁴³ Woodfied, s.40.

¹⁴⁴ Halil İnalcık, Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600), (Çev: Ruşen Sezer), Y.K.Y. İstanbul, 2003. s.144.

duymazlıktan geliyordu. Bu arada İngilizler, Osmanlı pazarına düşük fiyatlarla iyi nitelikli yünlüler getirmekteydiler. İngiltere'den ithal edilen kalay ve çeliğin de Osmanlı silâh endüstrisi için büyük önemi vardı. Osmanlı pazarını İngiliz Yakın Doğu Ticaret Şirketi ele geçirirken, Venediklilerin ticareti hızla gerilemiş, Fransızların ticareti de 1630'da yarı yarıya azalmıştı. Bu arada İstanbul, İzmir, Halep ve İskenderiye'de İngiliz konsoloslukları açılmıştır. Londra'da birçok kişi Doğu Akdeniz-Osmanlı ticaretini daha önemli gördüğünden, 1591'den sonra İngilizlerin Hint Okyanusu'nda yayılma girişimleri, İngiliz Yakın Doğu Ticaret Şirketi faaliyetine zarar vermedi, İngilizler baharatı 1596'da Mısır ve Suriye'den almaktaydılar. Merkantilist batı devletleri, kapitülasyonların ilk şeklini değiştirip zorunlu ayrıcalıklar haline getirerek ve genişleterek, Osmanlı ekonomisini sonunda bir ekonomik sömürü aracına dönüştürmeyi başarmışlardır.¹⁴⁵

Osmanlı ekonomik yapısı buna imkan vermektedir. Osmanlı Devleti, Batı'dan ithal sanayi mallarının Osmanlı topraklarına sürekli akımını kolaylaştırmayı birşekilde teşvik etmekteydi, çünkü böylece ülke pazarın da bolluk yaratma ve artan gümrük gelirinden hâzineyi yararlandırmayı en güzel siyaset olarak görmekteydi. Yinede Avrupa'dan yapılan ithalat, birkaç kalemlle, genellikle yünlü kumaşlar, maden ve kimyevî maddeler ile sınırlı olduğundan yerli lonca üretimine büyük zarar verememiştir.¹⁴⁶

Türkiye şirketi kurulduktan sonra, 7 yıl süre geçmişti. Bu süre sonunda bazı tüccarlar arasında değişik görüşler oluşmuştu. Bunun en büyük sebebi, bu tüccarların İstanbul'a göndermiş oldukları elçilerin masrafını bu şirketin karşılaması idi. Bu durum şirket için ayrıca bir masraf oluşmasına yol açmıştı. Hatta bazıları elçilerin geri dönmesini istemişlerdi.¹⁴⁷

1588'de¹⁴⁸ Türkiye Şirketi'nin anlaşması yenilenmedi¹⁴⁹. Burada ayrıca Doğu Akdeniz de ticaret yapan, Venedik şirketi varlığını sürdürmekteydi.¹⁵⁰ Bu şirket 1583 de altı sene için, Edward Cordell, Edward Hambdon, Paul Banning ve diğer bazı tüccarlara verilen

¹⁴⁵ İnalçık, s.145.

¹⁴⁶ Rabb, s.71.

¹⁴⁷ Kütükoğlu, s.14.

¹⁴⁸ Epstein, s. 30.

¹⁴⁹ Epstein, s. 25.

¹⁵⁰ Willan, s.405.

ticari imtiyazı ile kurulan şirkettir.¹⁵¹ Venedik'ten kuş üzümü, tatlı şarap ve yağ ithali bu şirketin elinde bulunmaktaydı.¹⁵²

Türkiye şirketi ile neredeyse aynı ticareti yapan bu şirketin, Kraliçe I. Elizabeth Türkiye Şirketi ile birleştirilmesi yanlısı idi.¹⁵³ Bu işe ön ayak olan Lord High İngiltere hazine bakanlığına bir dilekçe gönderdi.¹⁵⁴ Bu dilekçeden 3 yıl sonra, 7 Ocak 1592¹⁵⁵ yılında Elizabeth tarafından verilen bir fermanla iki şirket birleşerek İngiliz Yakın Doğu Şirketi¹⁵⁶ kurulmuştur.¹⁵⁷ Böylece tek şirket halinde Doğu Akdeniz'de ticaret yapılmaya başlanılmıştır.¹⁵⁸

Kurulan İngiliz Yakın Doğu Şirketi için verilen Ferman'da 53 asil üyenin ismi geçmektedir. Bunlardan başka olarak 20 tüccar daha vardır. Bu kişiler 130 sterlin aidatla şirkete giriş yapmışlardır.¹⁵⁹

Merkantilist Avrupa devletleri, sanayi malların ihracatına önem vererek Doğu'ya özgü bazı malların üretimini özellikle ipekli, pamuklu ve gıda endüstrilerini geliştirdiler; boyalar, kahve ve şeker gibi koloni malları Osmanlı pazarını istilâ etti. Meksika'nın ucuz gümüşü, Osmanlı gümüş madenlerinin kapanmasına ve Osmanlı para sisteminde kargaşaya neden olmuştur. Erken dönemde batıyla alışverişte en önemli maddeler gümüş ve gümüş sikkelerdir. Gümüşün serbestçe ithalatını kolaylaştırmak için Osmanlılar gümüş ve gümüş para ithalatında gümrüğü kaldırmışlardır.

1580'lerden başlayarak Doğu Akdeniz pazarına yayılan ucuz Amerikan ve Avrupa gümüş ve gümüş paraları, Osmanlı ekonomisini ve onunla birlikte devlet ve toplumun geleneksel temellerini sarsan bir fiyat devrimine yol açmıştır. Bu ve benzeri olaylar neticesinde, Osmanlılar, 17. yüzyıldan itibaren Avrupa karşısında savaş teknolojisinde

¹⁵¹ Kütükoğlu, s.14.

¹⁵² Kütükoğlu, s.14.

¹⁵³ Rabb, s.71.

¹⁵⁴ Kütükoğlu, s.14.

¹⁵⁵ Epstein, s. 36.

¹⁵⁶ Willan, s.406.

¹⁵⁷ Kütükoğlu, s. 15.

¹⁵⁸ Willan, s.407.

¹⁵⁹ Kütükoğlu, s. 16.

olduğu gibi ekonomi bakımından da bağımlı duruma düştüler.¹⁶⁰Böylece teknolojik ihtiyaçlarını İngiliz Yakın Doğu Şirketi vasıtasıyla tedarik yoluna gitmiştir.

3.2.TİCARET İSTASYONLARI

3.2.1. Halep

Halep hem Osmanlı Devleti hem de İngiliz Yakın Doğu Şirketi için önemli bir istasyon merkezidir. Şehrin ticari önemi İngiliz Yakın Doğu Şirketi'nin kurulması sonrasında daha da önemli bir hale gelmiştir. Yavuz Sultan Selim' in Memlûk Sultanı Kansu Gavri' yi mağlup ettiği Mercidabık Savaşı'ndan sonra (24 Ağustos 1516) Osmanlı himayesi altına giren şehir, bu sırada doğu ile batı ticaretinde önemli bir merkez olarak gelişme göstermektedir. Osmanlı himayesiyle birlikte şehrin geçmişinde rastlanmayan büyük bir gelişme devri başlamıştır ve bu süreç Halep tarihinin birçok bakımdan en parlak dönemini meydana getirmiştir.¹⁶¹

Suriye bölgesinin fethinden sonra Osmanlılar bölgedeki eski Memlûk idari teşkilatını değiştirmediler. Halep şehri de Memlûk döneminde olduğu gibi, aynı zamanda Şam beylerbeyi idari bölgesi içinde yer alıyordu. Yavuz Sultan Selim'in ölümü ve yerine Kanuni Sultan Süleyman'ın geçmesi üzerine, eski Memlûk beylerinden olup Yavuz Sultan Selim tarafından kendisine Şam Beylerbeyiliği verilen Canbirdi Gazali Halep'i de tesiri altına alacak büyük bir isyan başlattı. Bu sırada şehri kuşattıysa da kalede bulunan Osmanlı garnizonu ile ortak hareket eden Halep halkı ona karşı direnç gösterdi. İsyanın bastırılmasından sonra bölgedeki idari teşkilat yeniden düzenlendi. Önce Halep ve Şam olarak iki beylerbeylik kuruldu; daha sonra bunlara 1570'te Trablus, ardından da Sayda eyaletleri eklenmiştir.¹⁶² Bu dönemde Halep şehrinin ticari olarak öneminin arttığı görülmektedir.

Suriye bölgesinin bu idari teşkilatı 18.yy.'a kadar değişmedi. Halep şehri 16.yy.'da ticaretin merkezi durumuna geldi.¹⁶³ Halep'in bir eyalet merkezi haline gelmesi, Kuzey Suriye'nin ekonomik ve siyasi yönden gelişmesinde önemli paya sahip olmuştur. Şehir

¹⁶⁰ İncalcık, s.145.

¹⁶¹ Bruce Masters, “ Halep”, D.İ.A. c.15.s. 244.

¹⁶² Masters, s. 245.

¹⁶³ P. R. Harris, An Aleppo Merchant's Letter-Book, The British Museum Quarterly, Vol. 22, No. 3/4 (1960), pp.65.

kültür yönünden Şam, Kahire ve kutsal şehirlerin yer aldığı Hicaz bölgesiyle kuvvetli bağlarından dolayı tam bir Arap nüfuzu altında kalırken siyasi açıdan bölgenin tarihinde önemli bir yere sahip oldu. Güneydeki gelişmelerden çok az etkilendi.¹⁶⁴ Ayrıca ekonomik yönden, şehir esnafı için hammaddelerin ve Halep'te çok aranan ve tüketilen yiyeceklerin sağlandığı Güney Anadolu bölgesi ile daha fazla yakınlaşmıştır. Osmanlı Devleti'ndeki "Tımar sistemi" vilayette etkili bir şekilde oluşturulmuştur, Anadolu Türk sipahilerinin varlığı, bölgenin Osmanlı teşkilatına uyum sağlamasına yardımcı oldu. Böylece Halep'te Osmanlı nüfuzu artmış diğer Arap şehirlerinin birçoğundan daha ağır basan tipik bir İslam Türk şehri haline gelmiştir.¹⁶⁵

İktisadi sebepler dolayısıyla Halep kuzeye ve güneye giden ana ticaret yolları boyunca gelişmesini sürdürdü. Aslında Memlük devrinde başlayan bu gelişme Osmanlı döneminde daha da belirgin bir hale geldi. Güneye doğru yayılması ise mezarlıkların bu yönde bulunması sebebiyle zayıf kalmıştır. Halep, İstanbul ve Kahire'den sonra önemli bir ticaret merkezi haline geldi.¹⁶⁶ Şehrin içindeki tabakhaneler eski yerlerinden şehrin batı yönüne taşındığı için (1570) bu yönde kısmen bir büyüme oldu; fakat batı surunun yakınından akan ve taşıdığı önemli tehlikeler oluşturan Kuveyk deresinin varlığı daha fazla büyümesine engel teşkil etmiştir.¹⁶⁷

İngiliz ticari yayılcılığının I. Elizabeth zamanında başladığı, günümüz Tarihçileri tarafından iyi bilinmektedir. Bunun ana sebeplerinden biri olarak da yaşanan bez krizi gösterilmektedir.¹⁶⁸ Halep'in Osmanlı idaresine girmeside, I. Elizabeth dönemine denk gelmektedir.¹⁶⁹ William Clarke adında Yakın Doğu'da ticaret yapan bir İngiliz tüccarının, Halep'te yazmış olduğu bir hesap defterinde bölgede yapılan ticaret hacmi hakkında bilgi verilmektedir. Bu bilgiye göre göre; yıllık olarak Venedikli tüccarlarla 1.000.000. Dukat,¹⁷⁰ Fransızlarla 800.000. Dukat,¹⁷¹ İngilizlerle yaklaşık olarak

¹⁶⁴ Masters, s. 246.

¹⁶⁵ Masters, s. 246.

¹⁶⁶ Harris, s.65.

¹⁶⁷ Masters, s. 248.

¹⁶⁸ Brenner, s.363.

¹⁶⁹ Harris, s.64.

¹⁷⁰ Harris, s. 65.

¹⁷¹ Masters, s. 248.

300.000.¹⁷² Dukat ve Almanlar ile 150.000. Dukat altınlık¹⁷³ ticaret yapılmaktaydı. Bu rakamlar 1605 yılına aittir.

Bir başka kayda değer bilgi olarak, Halep’le yapılan ticaret 16. yy.’da ihracat üzerine dayanmaktayken, 17. yy’da ithalat üzerine idi.¹⁷⁴ Çoğunlukla tavşan derisi ihraç edilmektedir. Bunun yanı sıra deri ve “kerseys”de ihraç edilen ürünler arasında yer almaktadır. Ayrıca, belgelerdeki hali ile Harir-i hâmm,¹⁷⁵ Alaca-i Haleb¹⁷⁶, Çitâf-i Haleb,¹⁷⁷ Kutni-i Haleb,¹⁷⁸ Kirpâs-ı Haleb¹⁷⁹ adlı malların ticareti de yapılmaktadır.

Türkiye Ticaret Şirketini kuruluş tarihinden, İngiliz Yakın Doğu Ticaret Şirketi' nin kapanışına kadar Halep'te görev yapan İngiliz elçilerin isimleri aşağıdaki gibidir:

- William Barrett. 1580-1587.
- James Towerson (?). 1586’da vefat etmiştir.
- John Eldred (?) 1586.
- Michael Locke. 1592-1594.
- George Dorrington (1596 yılında konsolos yardımcısı olarak görev yapmıştır.)
- Thomas Sandys. 1596’da yollanmış, Aynı yıl vefat etmiştir.
- Ralph Fitch. 1596-7.
- Richard Colthurst. 1597’de yollanmış.
- James Hawarde. 1606’da konsolos yardımcılığı yapmıştır.
- Paul Pindar. 1606-1610.

¹⁷² Harris, s.65.

¹⁷³ Harris, s.65.

¹⁷⁴ Harris, s.67.

¹⁷⁵ A.DVN. DVE. d.37/3.s.162.

¹⁷⁶ A.DVN. DVE. d.37/3. s.162.

¹⁷⁷ A.DVN. DVE. d.37/3. s.162.

¹⁷⁸ A.DVN. DVE. d.37/3.s.162.

¹⁷⁹ A.DVN. DVE. d.37/3. s.163.

- Bartholomew Haggatt. 1610-1616.
- Libby Chapman. 1616-1621.
- Edward Kirkham. 1621-1627.
- Thomas Potton. 1627-1630.
- John Wandesford. 1630-1638.
- Edward Bernard. 1638-1649.
- Henry Riley. 1649-1659.
- Benjamin Lannoy. 1659-1672.
- Gamaliel Nightingale. 1672-1686.
- Thomas Metcalfe. 1686-1689.
- Henry Hastings. 1689-1701.
- George Brandon. 1701-1706
- William Pilkington. 1707-1715.
- John Purnell. 1716-1726.
- Nevil Coke. 1727-1740.
- Nathaniel Micklethwait. 1740-1745.
- Arthur Pollard. 1745-1751.
- Alexander Drummond. 1751 -1758.
- Francis Browne. 1758.
- William Kinloch. 1759-1766.

- Henry Preston (prokonsül) 1766-1768.
- William Clark 1768-1770.
- Charles Smith (prokonsül). 1770- -
- John Abbott. 1770-1783.
- David Hays (prokonsül). 1783-1784.
- Charles Smihth (prokonsül). 1784-1786.
- Michael de Vezin (prokonsül). 1786-1781.

İş merkezi 1791- 1803 arası kapanmıştır. John Baker 1803 yılında konsolos olarak atanmıştır; 1825 yılına kadar Yakın Doğu Şirketi kapandıktan sonra İngiliz devleti adına konsolos olarak görevini sürdürmüştür.¹⁸⁰

3.2.2. Bursa

Bursa şehri hem İngiliz Yakın Doğu Şirketi için hem de Osmanlı Devleti için önemli bir ticaret merkezi idi. Sultan I. Bayezid, 1399 yılında Hint ve Arap mallarının Güney Anadolu'daki başlıca giriş limanları olan Antalya'yla Alanya'yı aldı. Bu ticaret, Adana ve Konya yoluyla, Halep'ten İstanbul'a kadar Anadolu'yu çapraz geçen eski kara yolunu izliyordu. Osmanlılar Bursa'yı güneyle bağlayan bu yolun tam denetimini ancak 1468'de Karamanoğulları Beyliği'nin topraklarının ele geçirilmesiyle elde etmiştir. Müslüman tüccarlar artık Hicaz ve İran'dan Osmanlı toprakları üzerinden Bursa'ya güvenlik içinde gidebiliyorlardı. Doğu Akdeniz ticaretinin en önemli iki merkezi İstanbul ve Galata'da yerleşmiş Venedik, Ceneviz ve Floransa tüccarları için Bursa, Doğu mallarını satın almak ve Avrupa yönlülerini satmak için en yakın pazardı.¹⁸¹

16. yüzyılda Avrupa ipek sanayisi büyük oranda gelişmiş ve Bursa Kuzey İran'daki Esterabad ve Geylân'ın son derece ince ipeğinin uluslararası pazarı olmuştur. Medici'lerin ve Floransalı başka şirketlerin Bursa temsilcisi Francesco Maringhi, 1501

¹⁸⁰ Wood, s.321.

¹⁸¹ İncalcık, s.130.

'de İran'dan Bursa'ya her yıl çok sayıda ipek kervanı geldiğini söylemiştir. Onun mektupları, İtalyan tüccarların, kervanların gelişini sabırsızlıkla bekleyişini, mal alabilmek için yapılan koşuşturmayı ve şiddetli rekabeti yansıtmaktadır. Kar gerçekten de çok yüksekti. İtalya'da bir fardello (79,821 kg) ipek, yetmiş-seksen dükalık bir kâr getiriyordu. Bursa'da bin dolaylarında ipek tezgâhı günde beş fardello ipek işliyordu. İpek fiyatları sürekli yükselmiş, 1467'de fardello başına elli akçeden 1488'de yetmiş, 1494'te de sekseniki akçaya kadar çıkmıştır. Orta büyüklükte bir kervan yaklaşık ikiyüz fardello ipek getirmekteydi.¹⁸²

İstanbul, Osmanlı Devletinin başkenti olduktan sonra Bursa, devletin başlıca ticaret merkezlerinden biri olmayı yüzyıl daha sürdürmüştür.¹⁸³ Halep uzun bir süre önemli bir ipek ticareti merkezi ve Bursa'nın rakibi olmuştur. İpek kervanları, Halep'e, Erzurum yoluyla ve Fırat Vadisi boyunca Van, Bitlis, Diyarbakır ve Birecik yoluyla, Tebriz'den gelirdi. Osmanlılar, 1516-1517'de Halep'i alarak bu yolların denetimini ellerine geçirdiler. O tarihten itibaren İran ipeğinin Avrupalılara giden bütün çıkış noktaları artık Osmanlıların eline geçmiş bulunuyordu.¹⁸⁴

16. yüzyıl sonlarında Osmanlılar, Şirvan ve Geylân'daki Kuzey İran ipek üretim merkezlerini doğrudan doğruya kendi yönetimlerine katmayı denemişlerdir.¹⁸⁵ Bursa ticaretinde ipek tek kalem değildir. Bunun yanında başka ticaret malları bulunmaktadır. Misk, ravent ve Çin porseleni Orta Asya'dan Bursa'ya gelen malların önemli bir bölümünü oluşturuyordu, İranlı tüccarlar, yanlarında Avrupa yünlülere, değerli Bursa işlemeli kumaş ve kadifeleri, özellikle de değeri İran'da daha yüksek olan altın ve gümüş sikkelerle İran'a dönerlerdi. Casus Bertrandon de la Brocquiere, 1432 yılında Şam-Bursa karayolunu tasvir etmiştir, Şam'da üç bin develik bir kervanla Mekke'den dönmekte olan bir hacı ve tüccar grubuna katılmıştır. Kafiledeki Türk grubunda, başlarında sultanın atadığı Bursalı bir tüccar bulunan birçok önemli kişi vardı. De La

¹⁸² İncalcık, , Bursa and The commerce..., s.131

¹⁸³ İncalcık, Bursa and The commerce..., s.132

¹⁸⁴ İncalcık, s.129.

¹⁸⁵ İncalcık, , Bursa and The commerce..., s. 137.

Brocquiere, elli günlük bir yolculuk sonunda geldiği Bursa'da Floransalı tüccarların yanı sıra baharat almaya gelen Galatalı Cenevizlileri de görmüştür.¹⁸⁶

Bu kervan yolunda taşınan mallar genellikle baharat, çivit çeşidi, boyalar, ilaç ve dokuma gibi yükte hafif pahada ağır şeylerdir. 1487'ye doğru Bursa'ya ithal edilen safran, kökboyası ve biberden alınan gümrük resmi yaklaşık ikibin altın düka tutuyordu. Bu kervan ticareti, bütünüyle Müslüman tüccarların, genellikle de çoğu büyük sermaye yatırmış Halepli ve Şamlıların elindeydi. Örneğin, Ebû Bekir ed-Dimeşkî adlı zengin bir tüccar, 1500 yılında dört bin altın düka değerinde baharat satmıştı. 1480'lerde, Hindistan'daki Behmanî sultanlığının güçlü veziri Mahmut Gâvân, adamlarını her yıl Hint mallarıyla Bursa'ya gönderirdi. Bunların bazıları, 1481'de Balkanlar'a geçerek orada Hint dokumaları ve başka mallar satmıştır. Benedetto Dei adlı bir Floransalı, kendisinin ve tüccar arkadaşlarının 1470 yıllarında da Bursa'da pamuk ve balmumunun yanı sıra baharat satın alabildiklerini kaydetmiştir. F. Maringhi'nin raporları, Bursa'nın İtalya'ya, az da olsa, baharat ihraç ettiğini gösterir.¹⁸⁷

Maringhi 1501'de Floransa'daki ortağına üç çuval biber gönderdiğini, istiyorsa daha da gönderebileceğini yazmıştır. Ancak Floransa ve Bursa arasındaki fiyat farkı, ipek ticaretinden elde edilebilecek kâr'a oranla büyük değildi. Maringhi, 1503'te yeni mal gelmezse bir kantar (yaklaşık 56,5 kg) biberin fiyatının Galata'da yirmi yedi altın dükaya çıkabileceğini yazmıştır. Bir kantar biberin 1501 'de Edirne'de resmî fiyatı on sekiz altın dükaydı; ancak Portekizliler baharatı Avrupa'ya doğrudan doğruya Hindistan'dan, Atlantik üzerinden taşımaya bu tarihten önce, 1500'de başlamışlardır.¹⁸⁸

İngiliz Yakın Doğu Şirketi için Bursa şehri, batıya gidecek malların Osmanlı Devleti içlerinden temin edildiği ve toplandığı yerdir. Ayrıca burada doğudan gelen ipek işlenmekte ve kumaş halinde satılmaktadır. Bursa şehri tarihi boyunca ticaret ile önemli hale gelmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmasında şehri lojistik bakımdan zenginleştirmiştir. Kayseri, Sivas, Konya, Ankara gibi Anadolu şehirlerinden gelen mallar burada toplanıp İngiliz Yakın Doğu Şirketi tarafından alınıp sevkiyatları yapılıyordu. Belgeler de bunu doğrular niteliktedir.

¹⁸⁶ İncalcık, s.127.

¹⁸⁷ İncalcık, Bursa and The commerce...,s. 147.

¹⁸⁸ İncalcık, s.128.

3.2.3. İzmir

Tarih boyunca önemli bir liman kenti olmuş olan İzmir, İngiliz Yakın Doğu ticaret şirketi içinde önemli bir merkez idi. Osmanlılar, Aydın ilini ve dolayısıyla İzmir'i ilk defa 1390'da ele geçirdiler. Yıldırım Bayezid, tahta geçtikten sonra aleyhindeki diğer beyliklerle beraber Aydın oğullarını da ülkesine kattı, ancak sahil İzmir'i Timur'un Aralık 1402'deki işgaline kadar Hristiyanların elinde kaldı. Timur'un Aydın ilini eski sahiplerine vererek Semerkant'a dönmesinin ardından İzmir Umur Bey'in kardeşi İbrahim Bey'in oğlu Cüneyd Bey tarafından idare edilmiştir. Cüneyd Bey, Osmanlı Fetret devrinde menfaatleri doğrultusunda Süleyman, Musa ve Mehmed çelebilerin tarafını tutmuştur. Çelebi Mehmed tahtı ele geçirip istikrarı sağladıktan sonra 1415'te, Rodos şövalyeleri ve Midilli prensi gibi Hristiyan beylerinin de yardımıyla on günlük bir kuşatmadan sonra İzmir'i Osmanlı topraklarına dahil etti. Yardımlarından dolayı adı geçen devletlerin tüccarlarına bazı imtiyazlar verildi. Bu olaylar sırasında Bizans'ta hapsedilen Cüneyd Bey, Çelebi Mehmed'in ölümünün ardından hapisten çıkarak Düzmece Mustafa olayına karışıp İzmir'i tekrar ele geçirdi ve II. Murad 1424'te şehri kesin olarak fethetti. Fatih Sultan Mehmed zamanında 1472'de İzmir Pietro Mocenigo kumandasındaki bir Venedik donanmasının hücumuna uğrayıp yağmalandıysa da Venedikliler şehirde kalmamışlardır; liman kalesi baskından sonra yeniden yapıldı. İzmir 1919'da Yunanlılar tarafından işgaline kadar mutlak olarak Osmanlı hâkimiyetinde kaldı. Ancak zaman zaman bazı sosyal karışıklıklara sahne oldu.¹⁸⁹

İzmir, bereketli bir bölgenin dışa açılan kapısı olarak orta çağlarda iktisadi bakımdan varlık göstermiş bir şehirdir. Fakat Ortaçağ'da deniz tarafının Hristiyanlar, kara tarafının Müslümanların elinde oluşu dolayısıyla şehir iktisadi bakımdan sönük kalmış, tamamen Türkler'in eline geçtikten sonra ancak 17. yy.'dan itibaren büyük gelişme göstermiştir.¹⁹⁰ 19. yy. sonlarına kadar daha ziyade İstanbul'a ve iç piyasaya mal temin eden bir liman olarak görülmektedir.¹⁹¹ Şehir o dönemlerde çevresindeki tarla, bağ ve bahçelerde yetiştirilen ürünler bakımından kendi kendine yetecek durumdadır. 16.yy'ın ikinci çeyreği başında çevresindeki yıllık buğday hâsılatı 48.000, arpa hâsılatı ise 12.000 akçe idi. Yarım asır sonra bu miktarlar 31.360 ve 28.600 akçe olarak

¹⁸⁹ Mübahat Kütükoğlu, "İzmir", DİA, c.23, s.520.

¹⁹⁰ Goffman, s.79.

¹⁹¹ Gofman, s.82.

gösterilmektedir. En fazla gelir sağlanan ürünler ise günümüzde olduğu gibi üzüm ve incirdir. 1528'de şehrin çevresinden 130.000 akçelik üzüm ve incir üretilmiştir.¹⁹² Zeytin ve sebzelerden de hayli yüksek gelir sağlanmaktaydı. Zeytinde 16.yy'ın başı ile sonu arasında değişiklik kaydedilmezken sebzelerden elde edilen kazanç iki katına çıkmıştır.¹⁹³

Halk, bağ-bahçe ve tarlalarında yetişenler dışındaki ihtiyacını dışardan pazara getirilen mallardan sağlamakta, üretim fazlasını da burada satışa sunmaktaydı. 16.yy'da şehirde pazara getirilen mallardan yıllık elde edilen gelir 22.000 akçedir.¹⁹⁴ Alınan vergi ise bunun 1/6'sı kadardır. İstanbul ve sarayın; üzüm, incir, nar, badem, armut, zerdali gibi gıda maddeleriyle sabun ve bal mumu gibi ihtiyaç maddeleri, ayrıca Tersane ve ıstabi-ı Amire ihtiyacı olan urgan, kendir, yelken bezi, zeytinyağı vb. maddeler, daha 16.yy'da İzmir civarından sağlanmakta ve İzmir'den deniz yoluyla sevk edilmekteydi. 16.yy'da y İzmir gümrüğünde alınacak resimler kanunnameye tespit edilmişti. Gümrük resmi ödenmiş olan malların kapana getirilmesi halinde kapan resminin yarısı alınır; gümrük resmi alınmayan mallar için ise satıcı ve alıcı 1'er akçe kapan resmi öderdi. İzmir şehri gibi İzmir gümrüğü de Padişah hasları içinde yer alır ve iltizam yoluyla idare edilirdi.¹⁹⁵

Nitekim 16.yy. tahrir defterlerinde geliri 80.000 akçe olarak görünen İzmir gümrüğü, defterde 30.000 akçe olarak görünen Urla gümrüğü ile birlikte verilmiştir. Daha sonraki yıllarda İzmir gümrüğü Çeşme, Balat ve Sakız gibi gümrüklerle birlikte iltizama verilmiş ve gelir de hayli yükselmiştir. Şehirde biri taze meyve, diğeri efrenc olmak üzere iki gümrük vardı. Meyve gümrüğü Anadolu'dan gelip ihraç edilen malların, efrenc gümrüğü ise Avrupa'dan gelip ithalat resmi alınacak olan emtianın geçtiği gümrüklerdir.¹⁹⁶

İzmir, 17.yy'dan başlayarak ekonomik bakımdan büyük ve devamlı bir gelişme gösterdi. İzmir Limanı kısa zamanda iç, dış ve transit ticaretin en önemli merkezi haline geldi. 16.yy'da İzmir Limanı'nda en çok görünen gemiler Venedik, Ceneviz ve Dubrovnik bandıralı idi. Daha sonra bunlara Fransız ve İngiliz gemileri de katıldı.

¹⁹² Gofman, s.34.

¹⁹³ Kütükoğlu, izmir, s. 521.

¹⁹⁴ Gofman, s.34.

¹⁹⁵ Kütükoğlu, izmir, s.522.

¹⁹⁶ Kütükoğlu, izmir, s.522.

17.yy. başlarına kadar bu devletlerin İzmir' de konsoloslukları bulunmuyordu. Daha sonra konsolosluklar açılmaya başlanmıştır. Dış ticaret bu tarihlerden itibaren oldukça yoğunlaştı. İzmir, Anadolu içlerinden gelen kervanların son durağı idi. Kervanların şehre gelip gitmesi ocak ile ekim ayları arasındaydı. 17.yy'a kadar Halep-İskenderun yoluyla Avrupa' ya giden İran ipeği, bu yüzyılın ikinci yarısında yön değiştirip Erzurum-Tokat yoluyla İzmir'e gelerek buradan Avrupa'ya sevk edilmeye başlanmıştır.¹⁹⁷ Bu durum İzmir' i hem İngiliz Yakın Doğu Ticaret Şirketi için hem de Osmanlı için vazgeçilmez bir ticaret kenti yapmıştır.

Aşağıda belirtilen liste, İzmir konsolosları ve yıllarına dair listedir;

- John Markham. 1611-1624.
- William Şalter. 1624-1630.
- Lawrence Green. 1630-1633.
- James Higgins. 1633-1634.
- John Freeman. 1634-1635.
- Edward Bernard. 1635-1638.
- Edward Stringer. 1638-1643.
- John Wilde. 1644-1649.
- Spencer Bretton. 1649-1657.
- William Prideaux. 1659-1660.
- Richard Baker. 1660-1661
- WilliamCave. 1661-1667.
- Paul Rycaut. 1667-1677.

¹⁹⁷ Kütükoğlu, İzmir, s.523.

- William Raye. 1677-1703.
- William Sherrard. 1703-1716.
- John Cooke. 1716-1722.
- George Boddington. 1722-1733.
- Francis Williams. 1733-1741.
- Thomas Castleton. 1741-1742.
- Samuel Crawley. 1742-1762.
- Anthony Hayes. 1762-1794.
- Francis Werry. 1794- Kumpanya 1825 yılında feshedildiğinde hala bu görevdeydi.¹⁹⁸

İzmir, Yakın Doğu Şirketi'nin merkez limanlarından birisidir. Anadoludan ve Doğu'dan gelen mallar ve özellikle İngiliz limanlarına gidecek malların sevkiyatı özellikle bu limandan yapılmaktaydı. Böylece; İzmir şehri ve limanı, hem Osmanlı Devleti hemde, Yakın Doğu Şirketi için vazgeçilmez bir liman şehri olmuştur. Gelen ve giden mallara dair bilgiler belgelerde olmakla beraber ticari hacim noktasında çalışmayı desteklemektedir.

3.2.4. DİĞER İSTASYONLAR

İzmir, Bursa ve Halep gibi, İngiliz Yakın Doğu Ticaret Şirketi istasyonları çok önemli ticaret merkezleri idi. Diğer taraftan başka yerlerde de ticaret yapılmakta idi. Kaynaklar bakımından ele alınan dolayısıyla bu bölümde diğer merkezlere de yer verilecektir.

Elçilerin gönderildiği yer olan ve Osmanlı Devleti'nin en büyük ticaret merkezi olan İstanbul, bu merkezlerden biridir. Devlet merkezi olması, önemli yolların kavşağında

¹⁹⁸ Wood, s.321.

bulunması gibi sebepler dolayısıyla İstanbul önemli bir ticaret merkeziydi. Elçiler, tüccarlar ve yolcular zorunlu olarak İstanbul ile doğrudan veya dolaylı olarak bağlantı kurmaktaydılar. Önemli mallar İstanbul'dan Avrupa ülkelerine gönderilmektedir.

İstanbul, hem Osmanlı Devleti'nin başkenti hem de İngiliz Yakın Doğu Şirketi'nin ana merkezidir. Osmanlı Devleti'ne girişi yapılan malların ve giden malların hesabının tutulduğu yer İstanbul'dur. Şüphesiz bu durumun sebebi Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmış olmasından kaynaklanmaktadır.

İngiliz elçileri ve Osmanlı Sarayı burada anlaşmalarını yapmaktaydılar. Böylece sürekli elçiler burada bulunmaktaydı. Ayrıca diğer bütün tüccar ve vekiller İstanbul şehrinde bulundukları için ticaret çok geniş kapsamlı ve dinamik bir yapıda idi.

Diğer istasyonları, İskenderiye, Şam, Trablus, Selanik, Kıbrıs gibi şehirler olarak sıralayabiliriz. İngiliz Yakın Doğu Şirketi, Cezayir' de bir konsolosluk açarak, sadece orada ticaret yapan ortaklarının korunması ve kapitülasyonların güvence altına alınmasıyla kalmayıp, aynı zamanda korsanların ganimetlerinin bir bölümünü oluşturan İngiliz köleleri kurtarmak için bir yol bulmayı da umuyordu. Fakat zamanla bunun ümitsiz bir arayış olduğu anlaşıldı. Bundan sonraki elli yıl boyunca, Garp Ocakları' nın cüretkâr küstahlıkları ve başlarına buyruklukları Ward, Bishop, Sakell ve Jennings'den oluşan bir grup İngiliz maceracı ve kanunsuzun, onlara Akdeniz kadirgaları yerine okyanusa açılabilen gemilerin yapımını ve kullanımını öğretmesiyle daha da çok arttı. Kısa bir süre Cebelitarık Boğazı' nın ötelere, İngiltere ve İrlanda sahillerine akınlar yapmaya başladılar; ele geçen İngiliz gemilerinin ve tutsaklarının sayısı her geçen yıl daha da fazlaştı.¹⁹⁹

İngiliz Yakın Doğu Şirketi'nin, Venedik'te de bir konsolosluğu vardı, fakat bu konudaki bulgulara bir yetersizlik vardır. 1600 yıllarında burada konsolosluk bulunmadığı anlaşılırken, İngiliz Yakın Doğu Şirketi'nin günümüze kadar ulaşan mektuplarının başladığı tarih 1606 yılında, James Higgins'in Londra ile düzenli haberleştiği görülmektedir.²⁰⁰ Bir süre için düzenli bir şekilde, birbiri ardısıra konsolos atandığı anlaşılmaktadır: 1618 yılında, bu göreve Bay Hassall daha sonra ise Henry Parvish

¹⁹⁹ Wood, s.90.

²⁰⁰ Wood, s.97.

atanmıştı, fakat 1645 yılına gelindiğinde İngiliz Yakın Doğu Şirketi sadece John Hobson isimli bir aracı tarafından temsil ediliyordu. Hobson 1652 yılında konsolosluk sıfatını istemiş, fakat kendisine “*bu vazifeyi daha iyi icra etmeniz konusunda sizi muktadir kılacağını tasavvur ettiğiniz konsolosluk sıfatının, bunca zaman; fasıla vermiş olduğu için tecdit edilmesine rıza göstermiyoruz*”, denmişti.²⁰¹

3.3. TİCARET HACMI

Osmanlı Devleti ile İngiltere Devleti arasındaki İngiliz Yakın Doğu Şirketi vasıtasıyla sağlanan ticaret, özellikle 16.yy. sonrasında giderek büyümeye başlamıştır. Osmanlı ülkelerinde ticaret faaliyeti İngiltere’de tüccarlar arasında büyük bir hareket uyandırmıştır;²⁰² İngiliz Yakın Doğu Ticaret Şirketinde üye olmak isteyenler önemli bir yer tutuyordu; Elizabeth’in de bu ticaretle yakından ilgilendiği bilinmektedir; Kraliçe, 1582 yılında, Şirkete 10.000 libre gümüş vermekle, bu ticareti desteklemiştir.²⁰³

Osmanlı arşivlerinde ulaşılan ve çevirisi yapılan belgeler ile bu bölüm oluşturulmuştur. Bu bölümde yararlanılan belgelerin giriş kısmı şu şekildedir:

*“Cânib-i saltanat-ı seniyyeden ve İngiliz devleti murahhası büyük ilçisi Lord Ponsonby cenâbları tarafından ta’yîn kılınan Me ’mûrlar ma’rifetiyle İngiltere devleti tebe’asının ve İrlanda ve tevâbi’i memleketleri ve düvel-i sâ’ire memâlik-i mahsûlû Ve kârı olarak memâlik-i mahrûse-i şâhâneye getürdükleri her dürlü emti’a ve eşyâ’ ve devlet-i muşârun ileyhâ tebe’ası Ve istihdâm eyledikleri adamlarının bilâd-ı İslâmiyyeden diyâr-ı âhara nakl için memâlik-i mahrûsede memâlik-i mahrûse Mahsûlû ve kârı olarak mubâyâ’a eyledikleri emti’a ve eşyâ’ üzerine saltanat-ı seniyye ile İngiltere devleti beyninde mer’iyyu l-’icrâ olan ‘ahid-nâme-i humâyûn ve ‘uhûd ve şurût muktezâsınca bin iki yüz elli dört senesi Mart ’ından i’tibâren Te ’diyesi lâzım gelen rusûmât gümrüğü mubeyyen bu def’a bi l-muzâkere tanzîm olunan ta’rife defteridir.”*²⁰⁴

²⁰¹ Wood, s.97.

²⁰² Willan, s.410.

²⁰³ Kurat, s.64

²⁰⁴ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

Giriş kısmındanda anlaşılaçağı üzere bu defterde ithal edilen mallar, ihraç edilen mallar, alınan malların miktarı, satılan malların miktarı, alınan mallara uygulanan ve ülkeden ülkeye değışen vergi miktarları, satılan mallara uygulanan vergi miktarları açık bir şekilde yer almaktadır. İngiltere' nin bez ihracatı ve ipek ithalatında İngiliz Yakın Doğı şirketi önemli bir denge kurmuştur.²⁰⁵

Harborne'un ticaret sahasındaki en büyük başarılarından biri İngiltere'den getirilen ticaret eşyasından Osmanlı gümrüklerinde ancak %3 resim alınmasını temin etmiş olmasıdır.²⁰⁶ Oysaki Fransızlar ve Venedikliler %5 ödemek zorundaydılar. İngilizlerin %3 gümrük ödemeleri, Osmanlı Devleti tarafından 1584'te tanındığı anlaşılmaktadır. Osmanlı sultanı III. Murad'ın Kraliçe Elizabeth' in şahsına ve genellikle İngilizlere karşı sahip olduğı ilginin, ekonomik sahada etkisini gösterdiğini, bu sebeple anlaşılmaktadır. Kraliçe'nin ricası üzerine bir zamandan beri esir olan Edward Buggins adlı bir İngiliz'in serbest bırakılması, Padişahın İngilizlere karşı beslediğı iyi niyetlerinin yeni bir ifadesidir.²⁰⁷

İngiliz Yakın Doğı Ticareti'nin hızla büyümesi, İngilizler tarafından kısa bir zaman içinde büyük kârlar elde edilmesi ile sonuçlanmıştır.²⁰⁸ Ayrıca, Türkiye ile ticarete daha fazla önem verilmesine sebep olmuştur. Bazı gemilerin bir gidiş-gelişte % 300 kâr elde ettikleri görölmektedir. İran savaşı dolayısıyla kurşun ve kalaya Türkiye' de şiddetle ihtiyaç olduğundan ve Papa tarafından yasaklanması nedeni ile Hristiyan memleketlerden bunların getirilmesi durdurulduğundan İngilizler için çok müsait bir fırsat yakalanmış ve bahsi geçen emtiayı Türklere satmak suretiyle büyük kârlar elde etmişlerdir.²⁰⁹

1583 yılından sonraki yaklaşık kırk yıl boyunca İngiliz Yakın Doğı Şirketi ile Osmanlı Devleti arasında ticarete bazı zorluklar ve engellere rağmen şirket başarılı olmuş ve genişlemiştir. Sir Thomas Roe, 1626 yıllarında şirketin Türkiye' ye yılda £250.000 miktarında mal ihraç ettiğini hesaplamıştır. İthal edilen mallar da aynı ölçüde önemli bir miktar tutuyordu. 1617 yılında İngiltere' ye varan bir geminin £180.000 değerinde mal

²⁰⁵ Ferrier, s.461.

²⁰⁶ Willan, s.404.

²⁰⁷ Kurat, s.67

²⁰⁸ Rabb, s.70.

²⁰⁹ Kurat, s.65

taşıdığı belirtilmektedir. Tüccarların çoğu önemli miktarda servet sahibi olmuşlardır. Sir Paul Pindar'ın İngiliz Yakın Doğu Şirketi sayesinde büyük bir mal varlığına sahip olduğu, Kral Charles'a ve Londra kentine yaptığı ihsanlardan ve verdiği ödünç paralardan rahatça anlaşılmaktadır. Ayrıca, hepsi de Londra Belediye Başkanlığı'na kadar yükselmiş olan Sir Hugh Hammersley, Sk. Maurice Abbot ve Sir Henry Garravvay gibi tüccarların da varlıklı kişiler oldukları açıktır.²¹⁰

Çevrilmiş olan, A.DVN.DVE.d.37/3.s.181 numaralı belgede şu ifadeler yer almaktadır; *“Memleketeyn-i muctemi‘ateyn İngiltere ve İrlanda ve aña tâbi‘ yerlerin veyahud düve-i sâ‘îre memâlikinin mahsulât-ı arziyye ve harbiye ve sinâ‘iyyesinden olarak İngiltere devleti tebe‘asının memâlik-i mahrûse-i şâhâneye getürdükleri ve memâlik-i mahrûse-i şâhâne mahsulât-ı arziyye ve harbiye ve sinâ‘iyyesinden olarak Kendü memleketlerine veyahud diyar-ı ‘âhara nakl için gerek tebe‘a-i merkûmenin ve gerek vekîllerinin memâlik-i şâhânenin her mahallinden mubâyâ‘a Eyledikleri her nev‘ kâffe-i ‘emti‘a ve eşyâ üzerine edâsı lâzım gelen gümrük rusumâtıçün bin iki yüz elli dört senesi Mart ‘ından i‘tibâren Yedi sene muddetle ol-vaktin râyicine göre tanzîm olunmuş olan ta‘rifinin muddeti munkaziye olmuş olduğuna ve devlet-i muşârun ileyhâ ile Mun‘akid olan mu‘âhede-i ticâretin yedinci mâddesi iktizâsınca tecdîd-i ta‘rifeye tarafeyn tâlib bulunduğuna binâ‘en cânib-i eşref-i devlet-i ‘aliyyeden Ve İngiltere devleti murahhası büyük içlisi (...) esâletlu (...) cenâbları tarafından ta‘yîn kılınan me‘mûrlar ma‘rifetleriyle Tanzîm olunan ta‘rife defteridir ki ber-vech-i ‘âtî beyân olunur.”²¹¹ Bu belgeden de anlaşılacağı üzere mallar üzerindeki vergiler, 7 yıl süre ile belirlenmektedir.*

Osmanlı Devleti'nin Avrupa güç dengesine etki edebilecek bir devlet olarak ortaya çıkması ve Avrupa'yı tam anlamıyla kalbinden yaralaması İstanbul'un fethi ile gerçekleşmiştir. Bundan sonraki süreçte Osmanlı Devleti, Avrupa güç dengesini kendi lehine çevirmek adına girişimlerde bulunmuştur.²¹² Bu ilişkiler sayesinde Fransa, Osmanlı Devleti'nden kapitülasyon diye tanımladığımız ayrıcalıkları elde etti. İngiltere önceleri mecburen Fransa'nın ayrıcalıklarını kullanarak Osmanlı Devleti ile ticari ilişkilere başladı. İngiltere'nin Doğu Akdeniz ticaretinde etkinliğinin artması üzerine,

²¹⁰ Wood, s.71.

²¹¹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.181.

²¹² Willan, s.410.

Fransa'nın izni ile iş yapmak sorun olmaya başlamıştı. Bunun üzerine İngiltere, Osmanlı Devleti'ne resmen 1578 yılında başvuruda bulundu.²¹³ 1580 yılında iki devlet arasında yapılan anlaşmaya göre İngiliz tüccarlar Venedik ve Fransa tüccarlarının haklarına sahip olacak ve kendi bayrakları ile ticaret yapabileceklerdi. Bundan sonra devam eden süreçte bu anlaşmaya çeşitli ekler yapılmıştır.²¹⁴

Bu ilk antlaşma sonrası gümrük vergisi %5'ten %3'e düşünce İngiliz ticareti Osmanlı ülkesinde gelişme gösterdi. İstanbul dışında, Halep ve İskenderun da, İngilizler için konsoloslukların açıldığı önemli merkezler haline geldi. 1588'de Osmanlı ülkesinden hareket eden 5 İngiliz gemisinin taşıdıkları mallar arasında baharat, İran ipeği, Türk pamukluları, Çin porseleni, pamuk, zeytinyağı ve kuru üzüm vardır. Hollanda ticaretinin Yakın Doğu ile faaliyetine kesinlikle 1570'lerde (kuşkusuz daha önce Fransız bayrağı altında) tanık olunmaktadır (ilk Hollanda gemisinin Galata'ya gelişi 1589). 1590 yılında yaklaşık olarak 7000-8000 elbise ithal edilmiştir.

Bunun da değeri 50.000-60.000 sterlindir.²¹⁵ Bu ticaret hızla gelişerek Fransız ticaretiyle rekabet eder duruma geldi. Alınan bu vergilere örnek olarak ulaşılan defterde şöyle geçmektedir;

*“Avrupa mahsûlü dakîk ve beksmad râyicinden yüzde üç alına (...) cam (...) râyicinden yüzde üç alına Avrupa mahsûlü piriñ ve fasulye ve mercimek ve bunun emsâli hubûbât her kalem ğuruşa fûruht olunur ise yüzde yigirmi tenzîl ve bâki bahâsına yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına.”*²¹⁶ Buna göre İngiliz mallarından yüzde 3 vergi alınmakta idi. Bu sayede hem Osmanlı Devleti ihtiyacını duyduğu malları temin etmiş, hem de bu mallardan vergiler alarak kazanç elde etmiştir.

Belgelerde benzer şekilde başka yerlerde de aynı ifadeler yer almaktadır. Örnek olarak 174 numaralı belgede şöyle geçmektedir;

“Tabak ve kâse-i İngiliz râyicinden yüzde üç alına Çatal bıçak ve mikrâs ve çakı ve mum mikrâsı ve bunun emsâli râyicinden yüzde üç alına Mücevherât kıymetinden yüzde

²¹³ Rabb, s.77.

²¹⁴ Pamuk, s.240.

²¹⁵ Brenner, s364.

²¹⁶ A.DVN.DVE.d.37/3.s.170.

*üç alına Tiftik ve kara (...) ve (...) ve esliha-i sâ'ire râyicinden yüzde üç ğuruş alına.*²¹⁷”

Nitekim 1680’de 27.771 top olan kumaş ihracatı 1685’te 16.282’ye düştü. 1683-88 seneleri ortalaması ise ancak 14.950 top idi. İhracat ve ithalat toplam olarak gösterilirse 1687’de Fransızlar 506.520 kuruş ihracat ve 170.000 kuruş ithalat ile başta gelmekte, İngilizler ise onları 302.743 kuruş ihracat ve 10.000 kuruş ithalat ile hayli geriden takip etmekteydiler.²¹⁸

Osmanlı Devleti’nin eski gücünü kaybettiğinin ortaya çıkmaya başladığı 17.yy’ın sonlarına gelindiğinde İngiltere ile ticari ilişkileri oldukça gelişmişti. 17.yy’da Osmanlı Devleti ve İngiltere arasında savaş olmadığından bunu sağlamak kolay olmuştu. İngiltere 17.yy’da sağlam politikalarla deniz gücünü arttırmış, Hollanda’nın öncülüğünü elinden almayı başarmıştır. Öyle ki 18.yy. başında Londra, ekonomik büyüklük açısından Amsterdam’ın önüne geçmiştir. İngiltere’nin büyüyen ekonomisi nedeniyle hammadde ve ucuz işgücü deposu Hindistan, 17.yy’dan itibaren hayati önem taşımaya başladı. Bu durum İngiltere’nin mecburen Osmanlı Devleti ile yakından ilgilenmesine neden oldu. Bu ilginin bir başka nedeni de Osmanlı Devleti’nin güç kaybetmesidir.²¹⁹

Büyük bir güç olarak devletler dengesinde yer alan İngiltere, Yakın Doğu coğrafyasında güçlü bir devlet olmaktansa; güçlü devletleri yavaşlatabilecek ve rahatça müdahale edebileceği bir devleti tercih etmekteydi. Zaten Hollanda’nın güç kaybetmesi sonucu İngiltere, Osmanlı topraklarında ticari anlamda Hollanda’dan boşalan sahaları doldurmuştu. Bu durum iki ülke ilişkilerinin artması demekti. Avrupa devletleri yerli sanayilerini korumak amacı ile şirketlerini takibe başlayıp gümrükleri en yüksek seviyeye yükseltirlerken Osmanlı Devleti’nde yabancı devletlere verilen ahidnâme’lerdeki %3 gümrük resmi maddesi kabul edilmiştir.

Yukarıda bahsedilen, ham maddeye fazla ihtiyacı olan İngilizler, daha ucuza satın alarak fazla kâr elde etmek üzere malları iskelelerde satın alma yerine, ithal edildiği bölgeye gidip satın alarak dahili gümrük resimlerinden kurtulmağa çalışmışlardır.

²¹⁷ A.DVN.DVE.d.37/3.s.174.

²¹⁸ Kütükoğlu, s.51.

²¹⁹ Pamuk, s.240.

Üretilmiş İngiliz mallarının Türkiye'ye gelmesinin devam ettiği gibi kısıtlamaların tamamının kaldırılmasından sonra yabancı tüccarlar, en fazla izine sahip yerli tüccar durumuna geldiğinden, Osmanlı toprakları artık yabancı tüccarların rahatça ticaret yaptığı bir pazar haline gelmeye başlamıştır. Akdeniz'den geçen ve Fırat vadisini izleyen Hint ticaret yolu önemli duruma gelmiştir.²²⁰ İngilizler artık doğu ticaretinde önemli bir yere gelmişlerdir.²²¹

İngiliz kumaşları Türkler açısından çok önemli idi. İngiltere'ye gönderilen mallar ise ham ipek, tiftik, baharat, kuru üzüm ve çivitten (indigo) oluşup, bu mallar İngiltere'de yüksek kârla satılıyordu.²²² Şirket yeni şubeler açmak ve yeni kurulan bu ticaretin gelişmesi yolunda büyük masraflara katlanmıştı; yalnız 1584 yılında Şirketin işletilmesine 45.000 Sterlin yatırmış olduğu iddia edilmektedir. Kuruluşunun ilk beş yılında Kumpanyanın kendi namına 19 gemi işlettiği, 782 gemicisi bulunduğu ve toplu olarak 29 seyahat yapıldığı bilinmektedir ²²³ bu süre içerisinde 11.359 Sterlin gümrük resmi ödediği görülmektedir. İngiliz Yakın Doğu Şirketi'nin işlerinin kötü gitmesinden sık sık şikâyet etmesine rağmen, bu ticaretten Londralı tüccarların çok büyük kazançlar elde ettikleri ve bu sayede bazı büyük firmaların ve zengin ailelerin esasını oluşturduğu da bilinmektedir.²²⁴

İngiliz yayılcılığı 17. yy'da daha keskin bir döneme girmiştir.²²⁵ 18. yy'a geldiğimizde İngiltere'nin, Osmanlı Devleti'nin siyasi ilişkilerinde etkili olduğu görülmektedir. Savaş arabuluculuğu ve Osmanlı Devleti'ni kendi çıkarları lehine etkilemek İngilizlerin iki önemli eylemiydi. İngilizler özellikle ekonomik anlamda elde ettiği çıkarları koruma gayretindeydi. 18. yy. içinde İngiltere ve Fransa'nın, Avusturya veraseti için yaptıkları savaşlar (1740-1748) Akdeniz ticaretini olumsuz etkiledi.²²⁶ Bu nedenle Osmanlı Devleti iki ülkeyi ticaretin etkilenmemesi için uyardıysa da olumsuz etki devam etmişti. Bu süreçte iki ülkenin denizcilerinin yerini Rum denizciler almıştı.

²²⁰ Kütükoğlu s,75

²²¹ Brenner, s.368.

²²² Wood s,39

²²³ Wood s,39

²²⁴ Kütükoğlu s,14

²²⁵ Rabb,s. 70.

²²⁶ Brenner, s.371.

18.yy'da Osmanlı Devleti'nin güç kaybı, Doğu-Batı ticaretinde, batı lehine kazanımların artmasına neden oldu. Bu durum gayrimüslim tüccarlara yaramıştır.²²⁷

İki ülke arasında, dünyada meydana gelen teknolojik gelişmelere paralel olarak mallarda da bir değişim meydana gelmiştir.²²⁸ Ülke tüccarları arasında daha iyi ticari ilişkiler için mezhep değiştirenler bile oluyordu.

Bu durum İngiltere için pek geçerli değildi ama 18.yy. İngiliz ticareti Osmanlı Devleti'nde en çok ağırlığı olan ticaret de değildi. Bu durumdan da anlaşılacağı gibi Osmanlı Devleti ile İngiltere'nin ticari nedenlerle başlayan ilişkisi yine ticari kaygılar nedeniyle siyasi ağırlığın ağır bastığı bir havaya bürünmüştü. İngiltere için Osmanlı ticareti önemli olsa da asıl önemli olan ekonomik gücünü koruyabilmesini sağlayacak dengeyi oluşturabilmektir. İngiltere, ticari ilişkileri nedeniyle İzmir, Halep, Trablusşam, Kıbrıs, Girit, Selanik, Mora, Draç, Yanya, Narda gibi Osmanlı yerleşimlerinde konsolosluklar açmıştır. Osmanlı Devleti'nde sadece İstanbul'da değil, ticari ilişkilerin yoğun olduğu yerlerde de konsolosluklar açılırdı; amaç, tüccarların işlerini kolaylaştırmaktır.

İngiliz tüccarları Osmanlı ülkesinde rahatça hareket edebiliyorlardı, çünkü Osmanlı'da faaliyet gösteren İngiliz Yakın Doğu Şirketi, İngiltere'de güç sahibiydi. Öyle ki İstanbul'daki İngiliz sefiri ve konsoloslar bu şirket tarafından atanırdı. Bu durum tüccarların, kurumsal anlamdaki düzenlemelerde söz sahibi olabilmesini beraberinde getirmiştir.

İngiliz tüccarların Osmanlı Devleti'ne sağladığı en önemli malzeme savaşlarda büyük önem taşıyan kalaydı. Ayrıca İngiltere'nin Geniş, Mahud, Birinci ve Adi Londra adlarıyla ünlü çuhalarına Osmanlı'da çok rağbet vardı. Ticaretin yoğun olduğu dönemde her yıl beş bin balyadan çok çuha Osmanlı topraklarına inerdi. Çuha'ya ait olarak eldeki belgelerden birinde şu şekilde bilgiler yer almaktadır;

²²⁷ Brenner, s.384.

²²⁸ Pamuk, s.241.

“Nemçe ve Fransız ve Belçika mahsûlü çuka (...) ve taklidi ve (...) taklidi (...) taklidi İngiliz ve çift balık.

*Arşun*²²⁹ 55

1350

4700

6015 pare “²³⁰.

Bu bilgidan anlaşıldığı kadarıyla ithal edilen çuha ticaret de önemli bir yer tutmaktadır. Arşını 55 akçeden toplamda 6015 parça mal ithal edilmiştir. Osmanlı arşiv belgeleri dikkatle incelendiği zaman bu gibi kayıtlar çok yer tuttuğu görülecektir.

İki devletin 16.yy’da ticari alanda başlayan ilişkileri artarak 17.yy’a kadar devam etmiştir. 17.yy’da İngiltere’nin gücünün artması ve rakip devletleri bertaraf etmesi nedeniyle en yoğun ticari faaliyetlerin olduğu dönem bu dönemdir. 18.yy’da Avrupa savaşları nedeniyle ticari ilişkiler sekteye uğramıştır. Bu durum İngiliz tüccarlarının farklı coğrafyalara yönelmelerine neden olmuştur. İngiltere’nin bu dönemde Osmanlı Devleti’ne ihtiyacı, siyasi anlamda artmıştı. Herşeye rağmen ilişkiler çıkar esasına dayandığı açıktır.

Osmanlı Devleti’nin 18.yy’da büyük oranda güç kaybetmiş olması ticari anlamda devletlere verdiği ayrıcalıkların her geçen gün artmasına neden olmuştur. İngiltere ile Osmanlının 18.yy’da ticari bir antlaşması yoktur. 19.yy’da (1838) İngiltere ile Osmanlı Devleti’nin yaptığı ticaret antlaşması ilişkilerin geldiği boyutu göstermesi açısından önemlidir. Osmanlı ticari ilişkilerine damgasını vuran bu antlaşma ile Osmanlı Devleti açık bir pazar haline gelmiştir.²³¹

²²⁹ Osmanlı devleti dört çeşit arşın kullanmıştır. Bunlar; mimar arşını 75.738 cm, çarşı arşını 68.58 cm, endaze 65.25 cm, yeni arşındır. Buradaki ise bize göre endaze olan 65.25 cm karşılığı olan uzunluk ölçüsü birimdir.

²³⁰ A.DVN.DVE.d.37/3.s.167.

²³¹ Brenner, s.364.

“İngiltere tuccârının ber vech-i bâlâ memâlik-i mahruseye getürdükleri ve andan alub götürdükleri kâffe-i emti‘a ve eşyânın Ber mûcib-i mu‘âhede ahz olunacak resm-i gümrüğü iş bu ta‘rifede masraf ve gümrüğü için emti‘a-i ihrâciyenin Kıymetinden yüzde on altı ve idhâliyyeden yüzde yigirmi tenzîl olunduktan sonra ta‘yîn olunmuş olan mikdâra kat‘iyyen Ahz olunub ta‘rife-i merkûmede ismi mevcûd ve mukayyed olmayan veyahud ismi muharrer olub da bahâsı ta‘yîn olunmayarak Râyice bırakılmış olan emti‘adan râyic kıymetine göre bi ‘l-hesâb ihrâcâtıdan ise ber vech-i muharrer râyic vakt üzre Kıymetinden yüzde on altı tenzîl olunduktan sonra girü kalacak bahâsından yüzde dokuz âmediye ve üç reftiye Ve idhâlâtıdan ise kezâlik kıymetinden yüzde yigirmi tenzîlile yüzde üç âmediyesiyle mu‘âhedede munderic sûrete Kat‘iyyen yüzde iki resm mutezammin ahz olunmak ve zıkr olunan emti‘a-i cedidenin hîn-i zuhûrunda ... Defter-i ta‘rifede râyic kıymetinden resm-i gümrük alınmak üzre mukayyed olan emti‘a ve eşyâ hakkında fi ‘ât takdirinden Dolayı gümrük me ‘mûrlarıyla tuccâr beyninde ... munâza‘a zuhûr eylediği hâlde ahvâl-i kadîmiyesi Âmedinde resm-i gümrüğü ‘aynen virilüb alınmak ve bin iki yüz altmış üç sene-i Hicriyesi²³² (Sahife 195)Mâh ‘ul-Muharrem ‘in yigirmi beşinci günde vâki‘ bin sekiz yüz kırk yedi sene-i ‘İseviyyesi Şehr-i Kânûn-ı Sânînin ibtidâsından i‘tibâren bin sekiz yüz elli beş sene-i ‘İseviyyesi Mart ‘ının Yedinci ve alafranga on üçüncü gününe kadar gerek Âsitane gümrük ve gerek memâlik-i mahrûsede kâ ‘în. Bi ‘l-cümle gümrüklerde hükmü cârî olmak ve ve emti‘a ve eşyâ-i merkûmenin murur-ı zemân ile kıymetleri Tefâvüt itmedi ihtimâline mebnî müddet-i Kadar mer‘î ve mumteber tutulub müddet-i mezkûrenin ... altı ay evvel ya‘nî ... sonraki altı mâh zarfında ehadu ‘t-tarafeyn ... tâ‘dîl Ve ... taleb itmege istihkâkıyla bulunmak ve müddet-i mezkûresi altı mâh murûr idüb de cânibinden biri tecdid-i ta‘rifeyi İstid‘â itmediği hâlde bunun müddeti yedi sene daha mumtedd olmak üzre devlet-i ‘aliyye ile sefir-i mûmâ ileyh Beyninde virilen karar-ı resmi ve ol bâbda mute‘allık buyurulan irâde-i seniyye mûcibince iş bu mumzâ defter tanzîm

Ve terkîm olundu

Fî 25 ... sene 1262

Es-Seyyid Mehmed Emin ...

²³² A.DVN.DVE.d.37/3.s.194.

Halid Hüseyin

Es-Seyyid Mehmed Kâmil

Mehmed Muhtar ²³³

Yukarıda yeralan belgede; Alınan vergiler, malların durumu hakkında bilgiler vardır. İthal edilen mallar ve ihraç edilen mallar yada karşılıklı olarak iki ülke arasındaki ticaret ve alınacak olan vergilere yer verilmiştir. İngiliz Devleti tüccarları ve onları Osmanlı Devleti'nde karşılayanların diyalog içinde oldukları ve her şeyin kayıt altına alınarak kaçak mal giriş ve çıkışının bir nevi engellendiği anlaşılmaktadır.

İngiltere ve Osmanlı Devleti arasında gerçekleşen ticaretin boyutunu belirtmek amacıyla 1605-1630 yılları arasında gelip giden gemi sayıları hakkında aşağıdaki tabloya bakılabilir.

Tablo:1. Aşağıdaki tablo Rabb'dan alınan bilgiler ile düzenlenmiştir.²³⁴

TARİH	GEMİ SAYISI
1605	75
1606	25
1607-1608	25
1609	25
1610	25
1611	10
1612	19
1613-1615	12
1616-1619	14
1620-1622	9
1623-1625	11
1626-1630	10

²³³ A.DVN.DVE.d.37/3.s.195

²³⁴ Rabb, s.78.

3.2.1. İTHAL EDİLEN MALLAR

Öncelikli olarak bu bölümde elde edilen veriler genel olarak Osmanlı Arşiv belgelerine dayanmaktadır. Bu kaynaklar belge numaraları verilerek gösterilmiştir. Fes, İğne-i Avrupa, Badem içi, Arpasuyu Françe, Harîr çorap, Sandal ağacı, Avrupa mahsûlü sabun, İngiliz hamrî Porta, Şapka-i Françe ve İngiliz Aşı boyası, Tül harîr ve işleme mendil gibi işlenmiş ürünler ithal edilmektedir.²³⁵

İngiliz Yakın Doğu Ticaret Şirketi Osmanlı limanlarından başta Halep, İzmir ve İstanbul limanlarından birçok ürün almaktadır. Bunun yanısıra ticaret bu limanlarla sınırlı değildir. Çünkü bu limanlara mallar ülkenin çeşitli bölgelerinden gelerek ihraç edilmektedir. Bu malların çoğunluğu Anadolu'dan temin edilmekteydi. Aynı şekilde ithal edilen mallarda İngiliz limanlarına çeşitli Avrupa ülkelerinden temin edilerek gelmekteydi. Burada elde bulunan ve çevrilen belgelerde geçen mallar açıklanıp belirtilmiştir. Çalışmanın ekler bölümünde bu malların miktarları açıklanmıştır. Burada bazıları hacim olarak ne kadar yer kapladığı hakkında bilgi edinmek için verilmiştir.

Bu malları belgelerde yer aldıkları şekliyle sıralamak gerekirse;

- **Toz ve kelle şekeri,**²³⁶

“Şeker (...) İngiliz

Kantar 1

360

720

1080 pare”²³⁷

- **Siyah havyar,**²³⁸

²³⁵ Willan, s.405.

²³⁶ A.DVN.DVE.d.37/3.s.173.

²³⁷ A.DVN.DVE.d.37/3.s.173.

“Siyah havyar

Kantar 1

60

70

130

950

1080 pare”²³⁹

- **Kalay,**²⁴⁰

“Kalay

Kantar 1

Ğuruş 550

1584 pare”²⁴¹

- **Kurşun,**²⁴²

²³⁸ A.DVN.DVE.d.37/3.s.179.

²³⁹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.179.

²⁴⁰ A.DVN.DVE.d.37/3.s.192.

²⁴¹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.192.

²⁴² A.DVN.DVE.d.37/3.s.175.

“Kurşun (...)

Kantar 1

108

302

410 pare”²⁴³

- **Beyaz teneke,**²⁴⁴

“Beyaz teneke-i İngiliz

Sandık 2

Beher 450

330

930

1260 pare”²⁴⁵

- **Kehribar,**²⁴⁶

“Kehribar-ı ham

Kıyye 1

²⁴³ A.DVN.DVE.d.37/3.s.175.

²⁴⁴ A.DVN.DVE.d.37/3.s.188.

²⁴⁵ A.DVN.DVE.d.37/3.s.188.

²⁴⁶ A.DVN.DVE.d.37/3.s. 172.

0540

3060

3600 *pare*”²⁴⁷

Çivid,²⁴⁸

“Çivid-i Hindî ve Yenidünya sandık ile gelür

Kıyye 1

050

310

360 *pare*”²⁴⁹

- Nışadır,²⁵⁰
- çuka-i İngiliz,²⁵¹
- Çivid-i Yeni Dünya,²⁵²
- Çivid-i Hîndî-i İngiliz,²⁵³
- Çivid-i Lahor,²⁵⁴

²⁴⁷ A.DVN.DVE.d.37/3.s. 172.

²⁴⁸ A.DVN.DVE.d.37/3.s. 166.

²⁴⁹ A.DVN.DVE.d.37/3.s. 166.

²⁵⁰ A.DVN.DVE.d.37/3.s.175.

²⁵¹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.174.

²⁵² A.DVN.DVE.d.37/3.s.175.

²⁵³ A.DVN.DVE.d.37/3.s.173.

- Demir,
- Çelik,²⁵⁵
- Muhabbethane-i Kindi,
- Cengâr Muhabbethane-i hindi (kebir),
- Muhabbethane-i hindi (vasat),
- Muhabbethane-i hindi (sagır),
- Barut-ı İngiliz,²⁵⁶
- Revgan-ı sâde Muhabbethane-i İngiliz Envâ'-ı halat ve lenger demiri ve tob ve katran ve zift ve buna kıyas mühimmat,²⁵⁷
- İngiliz-kârî piştov ve Karabina Hind ve Yeni Dünya ağacı,²⁵⁸
- Rum tâbir olunur kâmiş-ı Rûmî,
- İngiliz peyniri,²⁵⁹
- Saçma kurşun,²⁶⁰
- Misk Anber,²⁶¹
- Mismar-ı Triyeste,²⁶²
- Mismar-ı efrenci,²⁶³

²⁵⁴ A.DVN.DVE.d.37/3.s.182.

²⁵⁵ A.DVN.DVE.d.37/3.s.176.

²⁵⁶ A.DVN.DVE.d.37/3.s.174.

²⁵⁷ A.DVN.DVE.d.37/3.s.174.

²⁵⁸ A.DVN.DVE.d.37/3.s.172.

²⁵⁹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.165.

²⁶⁰ A.DVN.DVE.d.37/3.s.169.

²⁶¹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.172.

²⁶² A.DVN.DVE.d.37/3.s.168.

²⁶³ A.DVN.DVE.d.37/3.s. 168.

- Sade yağ,²⁶⁴
- Badem içi Hindistan cevizi,²⁶⁵
- Rom,²⁶⁶
- Üstübeç,
- Zac-ı Kıbrıs Kırmızı,
- Mismar-ı Efrecî Mücevherat ve incü ve mücevher koyun saati.²⁶⁷

Yukarıda maddeler halinde yazmış olunan mallar İngiliz gemileri ile Osmanlı Devleti'ne gelmektedir. Dikkat edilecek olursa Osmanlı Devleti'ne Avrupadan giriş yapan kalemler stratejik malzemelerdir (Kurşun, Çelik, barut v.b. ürünler). Buradan hareketle Osmanlı Devleti'nin bu ticarete derinlikli bir pragmatist beklenti sergilediği açık bir şekilde görülmektedir. Bu mallar belgelerde geçmektedir. Belgelerde bulunan bu malların miktarları ve alınan vergiler hakkında bilgiler mevcuttur. Ekler kısmına bu belgeler iliştilmiştir. Araştırmanın konusundan çıkmamak için diğer mallar burada belirtilmemiştir. Bu maddelerin ithal edilen mallar hakkında yeterli bilgi vereceği açıktır. Belirtmek gerekir ki ithal edilen mallar genellikle teknoloji, lüks tüketim ve savaş ürünleri olduğu görülmektedir. Ayrıca ithal edilen malların geniş listesi Epstein'den alıntı yapılarak ekler kısmında verilmiştir.²⁶⁸

3.2.2. İHRAÇ EDİLEN MALLAR

Yakın Doğu ticaret alalarından elde edilen mallar Avrupa ve İngiltere'ye genelde İzmir, İstanbul ve Bursa gibi merkezlerden gemilerle sevk edilmekteydi. Arşiv kaynaklarında yer alan bulgulara bakılacak olursa sevki yapılan ürünlerin sınıfları genelde avrupa'da rağbet gören ve Avrupa kültürünün üretim zemininde yer alamayacak nitelikte olan yük'te hafif paha'da ağır tüketim ürünleridir. Yakın Doğu pazarında sıradan yerli üretim

²⁶⁴ A.DVN.DVE.d.37/3.s.175.

²⁶⁵ A.DVN.DVE.d.37/3.s.189.

²⁶⁶ A.DVN.DVE.d.37/3.s.167.

²⁶⁷ A.DVN.DVE.d.37/3.s.182.

²⁶⁸ Epstein'in yayınladığı mallar ekler kısmında verilmiştir.

olarak görülen bu ürünler İngiliz ve Avrupa ülkeleri nezdinde kıymetli ve ticaretinde yüksek karlılık sağlayacak malzeme kalemleridir. Burada elde bulunan ve çevrilen belgelerde geçen mallar açıklanıp belirtilmiştir.

Harir,²⁶⁹ tiftik,²⁷⁰ rişte,²⁷¹ keçi postu, cehri, gülyacı, tefenni, keten tohumu, kenevir tohumu, hama kuşacı, Trablus kuşacı, ağabani Bağdat, tavşan derisi,²⁷² üstlük, sade savani, kaba hasa, ince hasa, yerli çekirdeksiz üzüm, sülük, fındık, çam fıstığı, kahve-i yemeni, devekuşu tüyü, gühercile, sabun gibi mallar İngiliz Yakın Doğu Şirketi limanlarından İngiltere ve Avrupa'ya ihraç edilmektedir.²⁷³

Bu mallar genel olarak ve miktarları ekler kısmında verilen belgelerde net olarak görülmektedir.

- **Harir,**²⁷⁴

“Şam ve Haleb ve Sayda havâlîleri

Harir-i hâmm

Kıyye 1

Kıymet-i ğuruş 120

1296

0432

1728 pare”²⁷⁵

- **Tiftik,**²⁷⁶

²⁶⁹ İpek; A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

²⁷⁰ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

²⁷¹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

²⁷² Harris, s.65.

²⁷³ İhraç edilen mallar için ayrıca Epstein, s. 129' a bakabilirsiniz.

²⁷⁴ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

²⁷⁵ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

“(...) ve tiftik-i Ankara ve Konya bi ‘l-cümle

Kıyye 1

Kıymet-i ğuruş 12

130

043

173 pare” ²⁷⁷

- **Rişte,** ²⁷⁸

“Rişte-i Ankara bi ‘l-cümle

Kıyye 1

Kıymet-i ğuruş 34

367

122

489 pare “²⁷⁹

- **Keçi postu,** ²⁸⁰

²⁷⁶ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

²⁷⁷ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

²⁷⁸ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

²⁷⁹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

²⁸⁰ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

“Post-ı keçi-i Ankara

Beher 1

Kıymet-i ğuruş 35

378

126

504 pare”²⁸¹

- **Çehri,**²⁸²

“Ala-cehri-i Anadolu Kayseriye ve İskilib ve sâ ’ire

Kıyye 1

Kıymet-i ğuruş 28

303

100

403 pare”²⁸³

- **Gül yağı,**²⁸⁴

“Gülyağı

²⁸¹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

²⁸² A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

²⁸³ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

²⁸⁴ A.DVN.DVE.d.37/3.s.185.

Miskâl 1

Kıymet-i ğuruş 10

108

036

144 pare”²⁸⁵

- **Tefenni,**²⁸⁶

“*Tefenni (Burdur) (...)*

Top1

Gümrüğü 10

Kıymet-i ğuruş 22

237

079

316 pare”²⁸⁷

- **Hama kuşağı,**²⁸⁸

²⁸⁵ A.DVN.DVE.d.37/3.s.185.

²⁸⁶ A.DVN.DVE.d.37/3.s. 162.

²⁸⁷ A.DVN.DVE.d.37/3.s. 162.

“Hama kuşağı

Beher 1

Kıymet-i ğuruş 25

270

090

360 pare”²⁸⁹

- Trablus kuşağı,²⁹⁰
- Üstlük,²⁹¹
- Savani,²⁹²
- Kaba Hasa,²⁹³
- İnce hasa,²⁹⁴
- Üzüm²⁹⁵
- Keten tohumu,²⁹⁶
- Kenevir tohumu,²⁹⁷

²⁸⁸ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

²⁸⁹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

²⁹⁰ A.DVN.DVE.d.37/3.s.168.

²⁹¹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

²⁹² A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

²⁹³ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

²⁹⁴ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

²⁹⁵ A.DVN.DVE.d.37/3.s.181.

²⁹⁶ A.DVN.DVE.d.37/3.s.185.

²⁹⁷ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

- Sülük²⁹⁸
- Fındık²⁹⁹
- Kahve-i yemeni³⁰⁰
- Deve kuşu tüyü³⁰¹
- Güherçile³⁰²
- Sabun³⁰³
- Sağrı³⁰⁴
- Şem-i asel³⁰⁵
- Rişte-i Ankara³⁰⁶
- Tiftik-i sâfi³⁰⁷
- Göztaşı³⁰⁸
- Cemşir³⁰⁹
- Harir-i ham-ı Bursa³¹⁰
- Penbe-i ham³¹¹
- Harir-i Kıbrıs ve Sayda³¹²

²⁹⁸ A.DVN.DVE.d.37/3.s.165.

²⁹⁹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.165.

³⁰⁰ A.DVN.DVE.d.37/3.s.166.

³⁰¹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.166.

³⁰² A.DVN.DVE.d.37/3.s.186.

³⁰³ A.DVN.DVE.d.37/3.s.192.

³⁰⁴ A.DVN.DVE.d.37/3.s.164.

³⁰⁵ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

³⁰⁶ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

³⁰⁷ A.DVN.DVE.d.37/3.s.168.

³⁰⁸ A.DVN.DVE.d.37/3.s.170.

³⁰⁹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.182.

³¹⁰ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

³¹¹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

- Usfur,³¹³
- Palamud,³¹⁴
- Alacehr,³¹⁵
- Anason,³¹⁶
- Zamk-ı Arabi,³¹⁷
- Rişte-i penbe,³¹⁸
- Kırmızı ve elvan rişte-i penbe,³¹⁹
- İncir (torba, kutu ve dizi),³²⁰
- Yaş olmak üzere sünger,
- Ceviz tahtası,³²¹
- Servi tahtası,³²²
- Beğlerce ve siyah üzüm,³²³
- Kök boya,³²⁴
- Saleb,³²⁵
- Kitre,³²⁶

³¹² A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

³¹³ A.DVN.DVE.d.37/3.s.166.

³¹⁴ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

³¹⁵ A.DVN.DVE.d.37/3.s.181.

³¹⁶ A.DVN.DVE.d.37/3.s.163.

³¹⁷ A.DVN.DVE.d.37/3.s.166.

³¹⁸ A.DVN.DVE.d.37/3.s.164.

³¹⁹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.173.

³²⁰ A.DVN.DVE.d.37/3.s.187.

³²¹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.192.

³²² A.DVN.DVE.d.37/3.s.191.

³²³ A.DVN.DVE.d.37/3.s.164.

³²⁴ A.DVN.DVE.d.37/3.s.164.

³²⁵ A.DVN.DVE.d.37/3.s.164.

³²⁶ A.DVN.DVE.d.37/3.s.164.

- Yerl  post-ı tavşan,³²⁷
- Sinameki,³²⁸
- Afyon,³²⁹
- Muştaki,³³⁰
- Mazu,³³¹
- Mahmudiye,³³²
- Bakır-ı ham,³³³
- Ebu-cehl karpuzu.³³⁴

Yukarıda maddeler halinde verilen mallar, İngiltere ile Osmanlı Devleti arasındaki ticaretin boyutu hakkında bilgi vermektedir. Bazı ticaret mallarını belgelere dayanarak satılış miktar ve ücretleri verilmiştir. Dipnotla belirtilen kaynaklarda malların miktarları da yazmaktadır. Burada fazlaca yer kaplayacağı için yer verilmemiştir. Ekler kısmında da diğer kaynaklarda geçen mallar verilmiştir.

İhraç ve İthal edilen malların cinsleri aynı zamanda iki devlet arasındaki stratejik olgu ve beklentileride dolaylı yoldan açıklar niteliktedir.

³²⁶ A.DVN.DVE.d.37/3.s.165.

³²⁷ A.DVN.DVE.d.37/3.s.163.

³²⁸ A.DVN.DVE.d.37/3.s.166.

³²⁹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.181.

³³⁰ A.DVN.DVE.d.37/3.s.187.

³³¹ A.DVN.DVE.d.37/3.s.162.

³³² A.DVN.DVE.d.37/3.s.187.

³³³ A.DVN.DVE.d.37/3.s.178.

³³⁴ A.DVN.DVE.d.37/3.s.165.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. İNGİLİZ YAKIN DOĞU ŞİRKETİNİN SİYASİ FAALİYETLERİ VE REKABET

4.1. İNGİLİZ YAKIN DOĞU ŞİRKETİ VE FRANSIZ - VENEDİK REKABETİ

İlk kapitülasyonları 1535 yılında elde eden Fransızlar, siyasi politikada olduğu gibi ticarete de Osmanlı Devleti ile ilişki kuran ilk Batılı Hristiyan devlet ünvanına sahip olmuştur. 1550'li yıllardan itibaren İstanbul'a yerleşmişler ve on yıl sonra Halep'te konsolosluk açacak hale gelmişlerdir. Bu sıralarda ne İngilizler ne de Felemenkler bu bölgeye gelmemişlerdir.³³⁵ Venedikliler ise Fransızların gelmesinden kısa bir süre sonra Türk pazarındaki eski üstünlüklerini kaybederek bu üstünlüğü Fransızlara devretmek durumunda kalmışlardır. 1580'de Portekiz'in İspanya tarafından fethedilmesi Fransızlara ve dolaylı olarak İngilizlere yaramıştır, çünkü bu fetih eskiden Ümit Burnu üzerinden Hindistan ile yapılmakta olan ticareti azaltmıştır.³³⁶ İngilizler Uzak Doğu' da kendilerini kabul ettirinceye kadar da Türk pazarına yönelmişlerdir.

Harborne'un İstanbul'a gelişi ve İngilizlerin Türkiye'de faaliyete geçmeleri, haklı olarak Fransızlarda ve Venediklilerde endişe uyandırmıştır. Her iki devlet de İngiliz faaliyetlerini önlemeye çalışmıştır. Fransa, 1536 "Ahidname"si gereğince, kendisini Türkiye'de bütün Hristiyan devletlerin temsilcisi gibi göstermekte olduğundan, yeni bir devletin Osmanlılarla ilişkiye geçmesini istemiyordu. Venedik'in Yakın Doğu'da ekonomik ve siyasî etkinliği azaldığı oranda, Fransızlarınki artmış ve Fransızlar âdeta tamamen rakipsiz kalmışlardır.³³⁷ Fakat bu yıllarda Fransa'da mezhep mücadeleleri

³³⁵ Kütükoğlu, s.38

³³⁶ Kütükoğlu s.40

³³⁷ Kütükoğlu s.39

yüzünden baş gösteren ekonomik ve siyasî zayıflık dış ülkelerle ilişkisinde de etkisini göstermiş ve Fransa kısa bir zamanda gözden düşmüştür.³³⁸

Fransa Kralı III. Henri, Harborne’u “bir elçi” olarak tanımadığını ve İngilizlere Osmanlı Sarayı tarafından verilen “imtiyaz”lar neticesinde Fransızların haklarının çiğnendiğinden, İngiliz kapitülasyonlarının feshedilmesi konusunda ısrar ediyordu.³³⁹

Elizabeth’in, Fransız kralları III. Henri ve IV. Henri tahtlarında tutunabilmelerinde kısmen rolü olduğundan, Fransızlar İngiltere ile dostça geçinmeye gayret etmişlerdir. Fakat İngiltere’nin İstanbul’da bir elçi bulundurması ve İngiliz gemilerinin kendi bayrakları altında sefer yapmalarını bir türlü kabul etmek istememişlerdir.³⁴⁰ Fransız hükümeti, Elizabeth’in İstanbul’daki elçilerini “sözde elçi” olarak görmekte idi. Fransızlar, İstanbul’daki elçilerine talimat verirken, önemle Osmanlı Sarayı tarafından İngilizlere tanınan hakların ve imtiyazların iptal edilmesi için mücadele etmeleri üzerinde durmuşlardır.

Fransız elçisi Lanscome İstanbul’a gelince, kendisinden önce Germigny’nin yaptığı gibi, Harborne’a karşı mücadele etmiştir. Germigny’den sonra İstanbul’a elçi olarak gönderilen Lanscome’a verilen talimatnamede 23 Eylül 1585 tarihli bu durum özellikle belirtilmiş ve Lanscome’ın Osmanlı ülkelerinde gelişmeye başlayan İngiliz gücünün azaltılması yolunda çalışması istenmiştir.

Fransa’nın Germigny’den sonra göreve gelen elçisi Lanscome, Germigny ayarında bir diplomat olmadığı gibi, koyu bir katolik diye tanındığı için, Osmanlı Sarayı tarafından şüpheli bir kimse olarak görülmüştür. Bu konuda yeni İngiliz elçisi Edward Barton’un tesiri olduğu bilinmektedir. Barton, Londra’dan aldığı emir ile Lanscome’ın aleyhine entrikalar çevirerek onun İspanyol ve Papa’nın casusu olduğu iddiasında bulunmuştur. Daha sonra Venedik’ten gönderilen bir paket içinde bunu ispat edecek bir mektubun bulunduğunu Türk makamlarına bildirmiştir. Aslında mektup Barton tarafından yazılıp Lanscome’ın adresine gönderilmiştir. Böyle bir mektubun ortaya çıkması üzerine Lanscome Türk makamları tarafından tutuklanıp, hapse atılmıştır. Dindar bir katolik olması

³³⁸ Kurat s.104

³³⁹ Kurat s.106

³⁴⁰ Kurat s.106

sebebiyle, IV. Henri'yi de kral olarak tanımak istemeyen Lanscome “elçilikten” düşürülmüştür.³⁴¹ IV. Henri yeni bir elçi gelene kadar İngiliz elçisi Barton'u İstanbul'da Fransız menfaatlerini korumak için görevlendirdi. Barton Fransızların aleyhine olarak İngilizlerin Osmanlı ülkelerinde tamamen kuvvetlendirilmesi için çok iyi bir fırsat ve imkân elde etmiş bulunuyordu. Kendisinin bu durumdan en iyi derecede faydalandığı görülmektedir.

1592'de yeni Fransız elçisi Franchois Savary de Brèves'in İstanbul'a gelmesi üzerine, Fransız-İngiliz rekabeti tekrar canlanmaktadır. Fakat IV. Henri ile Elizabeth arasındaki dostluk ve Breves'in hediye ve rüşvet dağıtması için fazla parası olmayışı, bu mücadeleyi pek ileri götürememiştir. 1593'te İngiliz elçisi Barton, “Ahidname”yi yenileştirme için uğraşmış ve bunu başarmıştır. Bu ahidname'de İngilizlere bayrak hakkı tanınmakla kalmamış, bu defa bazı “harbî taife”, yani Osmanlı Devleti ile uzlaşma yapmamış olan milletlerin dahi İngiliz bayrağı taşımalarını kabul eden bir madde eklenmesini sağlamıştır.³⁴² Bu maddeye göre “harbî taife”sinin İngiliz konsoloslarına % 2 harç ödemeleri gerekmiştir. Yani İngilizler, vaktiyle Fransızlara tanınan hakkı şimdi kendileri elde etmiş oluyorlardı. Bu madde ilk olarak Felemenk tüccarları ve gemilerine uygulanmak istenmiştir.³⁴³

1597'den itibaren İngiliz korsanlar Batı Akdeniz'deki faaliyetlerini artırmış, İngilizler bu bölgeye yayılmıştır; bu durumdan Fransızlar fazlasıyla şikâyetçi olmuşlardır fakat bu hareketi durduracak güce sahip olmadıkları bilinmektedir. Bu esnada İngilizlerin Osmanlı Sarayı'ndaki etkinliğinin giderek arttığını da unutmamalıyız; yine Felemenk tüccarların himaye hakkını İngilizlere bırakmaları bu etkinliği göstermektedir.³⁴⁴

İngiliz korsanlarının faaliyetinden dolayı Fransa kralı tarafından İstanbul'daki elçiye gönderilen bir talimatta, Fransız elçisi Breves'in tüm imkânları kullanarak İngilizlerin faaliyetlerine karşı çıkması ve Osmanlı sarayından İngiliz konsolosluklarının kapatılmasını istemesi bile emredilmiştir. Fransız elçisi Breves bir taraftan Kapitülasyonları öne sürerken, diğer taraftan da İngiliz elçisi Lello'da “Felemenk

³⁴¹ Kurat s.107

³⁴² Kurat s.108

³⁴³ Kütükoğlu, s. 109

³⁴⁴ Kurat 110

ahalisinin Kraliçenin tabiiyetini kabul ettiklerini” söylüyordu. Bu karışıklığın halledilmesi Kapudan Cigalazade Sinan paşa’ya bırakıldı; bu konuda Lello’nun etkisi olmuştur.

III. Mehmed’in tahta çıkışını tebrik için Elizabeth tarafından İstanbul’a kıymetli hediyeler gönderildiği zaman, Lello’nun, “harbî taifesi” nin İngiliz bayrağı altına alması konusunda talimat aldığı sanılmaktadır. Lello bu maddeyi İngiliz “Ahidnamesi”ne eklettirmeyi başaramamıştır; Lello bu başarısızlığını, Breves’in hem kendi hükümetinden, hem Papa’dan aldığı ve Osmanlı Saray’ında dağıttığı paraların etkisine bağlamıştır. Bu sıralarda Suriye iskelelerinden birine gelen Felemenk tüccarlarından bazılarının, İngiliz Kraliçesine tabi olduklarını beyan ettikleri halde, Fransız konsolosu bunlardan bir takım ücret talep etmiş ve ödemedikleri takdirde kendilerini “asmakla” tehdit etmiştir. Bunu haber alan Lello, Kapudan Paşaya müracaatla, kendi lehinde bir “hüküm” almıştır; diğer yandan Breves’de aynı anlamda, yani Fransız hakkının korunmasını bildiren bir “hüküm” çıkarttı. Bu sebeple, Felemenklilerin Fransız konsoloslarına tabi oldukları Osmanlı Sarayı’nca resmen tanınmış oldu; Halil Paşa bu durumu Kraliçe Elizabeth’e bildirerek bu konunun kapanmış olduğunu anlatmak istemiştir.³⁴⁵

Bir zaman sonra gelişen bu çekişmeler sonucunda Elizabeth zamanındaki İngiliz-Türk ilişkilerinin dostça bir tarzda olan devri sona ermiştir. I. James’in “putperestlere” gittikçe yaklaşması, Osmanlı Sarayının soğuk davranma sebebi olarak gösterilebilir. Fransız ve Venedik elçilerinin, Türkleri bu konuda teşvik etmiş oldukları anlaşılmaktadır. Sonuç olarak İngiliz elçisi Lello’nun şahsına karşı Veziriazamın tavrı ve duruşu değişmiştir. Türkler tarafından, kendisine önceki dostluk gösterilmemeye başlanmıştır.

İstanbul’a yeni gelen Fransız elçisi Jean de Gontaut (Biron Baron de Salignac)’ın teşebbüsleri ve entrikaları sayesinde Türkiye’de Fransız etkinliği tekrar eski yerini almaya başlamıştır.³⁴⁶

³⁴⁵ Kurat, s. 110

³⁴⁶ Kurat s.112

1606 da “Royal Merchant” adlı bir İngiliz gemi Müslüman bir gemiyi batırmıştır. Bu olay Londra’da duyulunca Yakın Doğu Şirketi üyeleri arasında telaş oluşmuş ve Türkiye ile ticaretin büsbütün kesilmesine sebep olacağı beklenmiştir. Türk gemisinde Valide Sultan ve Saraydaki bazı önemli kadınlara ait kıymetli eşyalar bulunmaktaydı. Bu olayın sonucunda Osmanlı’da İngilizlere karşı soğukluk artmış; Henry Lello’nun da mevkii sarsılmıştır. İngiliz hükümeti, bu duruma çözüm üretmek için 1606 yazında Lello’yu geri çağırmıştır. Yerine, Osmanlı’yı iyi bilen Sir Thomas Glover tayin edilmiştir.³⁴⁷

İyi Türkçe bilen Glover, Salignac’a göre daha iyi ilişkiler kurmuştur. İngiliz elçisinin hareketleri ve ilişkileri Fransız elçisi tarafından dikkatle takip edilmiş ve çözüm aranmıştır. Glover, eşi aracılığıyla Kaymakam-ı Rikâb-ı Hümayun’un eşi’ni zengin hediyelerle elde etmek suretiyle, Osmanlı Sarayı’na etki etmeye çalışmış, bunu haber alan Salignac Veziriazam ile ilişkilerini sıkılaştırmış ve İngilizlere tanınan imtiyazları geri aldırmaı başarmıştır.³⁴⁸

Glover; Fransız elçisi kendisini iyi geçinmeye davet ediyor ve örnek olarak Fransa kralı ile İngiltere Kralının çok iyi ilişkiler kurduğunu söylüyordu; İngiliz elçisi Osmanlı Sarayı tarafından Fransızlara tanınan hakları hükümsüz bıraktırmaya ve 1601 de İngilizlere verilen hak’ları yeniden onaylattırmaya çalışıyordu. Glover’in bu konuda bazı başarılar elde ettiği de Salignac’ın kulağına ulaşınca, hemen Vezir Mustafa Paşa’ya gitmiş ve İngilizlerin aleyhine yeni bir madde çıkartılmasını sağlamıştır. Glover’in İstanbul’daki faaliyetine son vermenin en kolay çaresi kendisini İstanbul’dan geri çağırılmaktır. Salignac bunu gerçekleştirmek amacı ile Fransız kralına bir mektup yazarak “Kralın İngiltere Kralı nezdinde Glover’dan şikâyet etmesini” tavsiye etmiştir; Fransız elçisine göre: Glover’dan İstanbul’da kimse memnun değildir ve şiddetli hareketlerinden herkes rahatsızdır. 1607 yılı sonbaharında Fransızların Osmanlı Sarayında tamamen etkili olduğu görülmektedir.³⁴⁹

İngiliz-Fransız rekabetinin 1612 yılına kadar devam ettiği bilinmektedir. Fakat 1612 yılında Flemenk heyetinin İstanbul’a gelerek, Padişahıtan memleketi için ayrı

³⁴⁷ Kurat s. 113

³⁴⁸ Kurat s. 115

³⁴⁹ Kurat s. 117

kapitülasyonlar elde etmesi İngiliz ve Fransız elçilerinin Flemenklere karşı birlikte hareket etmesini gerektirmiştir. Fransız ve Venediklilerin Harborne'un kabulünü engellemeye çalışmış olduğu 2. bölümde bahsetmiştir, aynı durum gibi bu kez de Fransız, İngiliz ve Venedikli temsilciler, Flemenklerin korkusuz ve teklifsizce İstanbul'a gelmeleri karşısında vezir-i azama itirazda bulunmak amacıyla birleşmişlerdir; hatta Flemenk heyet'in bağlantılarını bitirmek umuduyla 10.000 sekin teklif etmişlerdir. Fakat sözü geçen Felemenk heyeti daha cömert hediyeler ve Hollandalılar tarafından Padişahın emrine verilecek olan gemi ve cephanenin göz kamaştıran manzarası sayesinde rakiplerini alt etmiş ve 1612 yılının Temmuz ayında istediği kapitülasyonları I. Ahmed'den alabilmiştir.³⁵⁰ Böylece İngilizler ve Fransızlar arasındaki rant kavgası sona ermiştir. Hollandalılara verilen imtiyazlar Fransa'nın zararına olmuştur. İngilizlere de bir faydası olmamıştır. Osmanlı Devleti'nin kendi çıkarını düşündüğü bu şekilde ortaya çıkmaktadır.

Yakın Doğu ticareti, sarayın yetkisi altında olan Marsilya'dan idare ediliyor ve yoğunlukla Provence³⁵¹ sahillerindeki tüccarlar tarafından yapıyordu. Saray hem uzak bir mesafedeydi hem de tüm dikkatini dış savaşlar ve iç politika üzerine toplamış olduğu için ve ayrıca Marsilya şehri de bölünmüş bir durumda bulunduğundan, Yakın Doğu'ya giden trafik, gerçekten çok az denetlenebiliyordu. Bu durumda, ticaret merkezlerinde fırsatların kötüye kullanılmasına yol açılmıştır. İşinin başında bulunmayıp veya kast sistemi ile bu işi sürdüren konsoloslar; Fransız ticaretinden kesilen keyfi paralar; yüksek boyutta zimmete geçirme olayları ve büyük miktardaki borçların birikimi; hatta bazen, ticaret merkezinden para sızdırmak amacıyla yerel Türk memurları ile konsoloslar arasında beraberce tasarlanmış entrikalar vardır. Kısacası ticaret hem örgütlenme hem de disiplinden uzaktır.³⁵²

Bu önemli noksanlık, memurlardaki disiplin anlayışı ve şirketlerdeki etkili otorite sayesinde son derece iyi örgütlenmiş; İngiliz ve Felemenk ticaretiyle kesin bir terslik içinde olan Fransız ticaretinin yok olmasının tek nedeniydi. Bu noksanlığın kötü sonuçları da çok önceleri kendisini göstermiştir. 1626 yılında İstanbul'da sadece iki

³⁵⁰ Wood s. 55

³⁵¹ Fransa'da bir kıyı şehridir.

³⁵² Kurat s.116

Fransız ticarethanesi kalmıştır; Halep'te ise ticaretleri, hem İngilizler hem de Venedikliler tarafından geride bırakılmıştır; son olarak da 1635 yılında Yakın Doğu'daki toplam ticaret hacimleri 14 milyon livre'ye düşmüştür. Bu miktar 1648 yılında yedi milyona kadar inmişti. On iki yıl sonra, Fransızların Türkiye' den yaptıkları ithalatın toplamı sadece 2.5-3 milyon livre kadardır. İhracat ise hemen hemen tamamıyla durmuştur. 1610 yılında bin gemiyle yapılıyor olan ticaretleri için artık sadece otuz gemi ile yürütülüyordu.³⁵³

“Bundan sonraki 60 yılı kapsayan Fransız ticareti tarihi, uzun ve düzenli bir çöküşe tanık olmuştur.

Bunun nedenleri olarak ilk başta, IV. Henry'nin ölümünden Colbert'in ortaya çıkışına kadar geçen zamanda hükümetin ticareti teşvik edebilmesi veya çıkarlarını koruması, imparator ve İspanyollarla yapılan savaşlar ve Fronde olayları yüzünden engellenmişti. Levant ticareti en çok destek ve teşvik beklediği bir dönemde yarım yüzyıl boyunca ilgisiz kalmış ve kendi haline bırakılmıştır, ikinci sebep ise, İngiliz ve daha sonraları da Felemenk rekabetinin ortaya çıkmasıdır. Rakipler mallarının kalitesi ve ticari dürüstlüklerinden dolayı kısa sürede daha önce Fransa'nın elinde olan pazarları ele geçirmişlerdir. Bir yandan Fransız imalathanelerinde görülen sahte iflaslar ve anlaşma koşullarının yerine getirilmemesi güven kaybına neden olurken, bir yanda da özellikle Fransız kumaşı, kötü kalite ve boyasından ve kumaşın eninden çalınmasından dolayı gözden düşmüştür. İngilizler'in gemi yapımı ve denizcilikteki üstünlüğü de aynı ölçüde dikkat çekici bir durumdur. Gemileri, daha fazla mürettebata gerek duyulmaksızın Fransız gemilerinden üç kat fazla yük taşıyordu. Ayrıca İngilizlerin konvoy halinde yolculuk etme yöntemleri, Fransızların ise tek başlarına yolculuk etmeleri nedenler arasında gösterilebilir.”³⁵⁴

³⁵³ Kurat s, 115

³⁵⁴ Epstein, s.35.

4.2. İNGİLİZ YAKIN DOĞU ŞİRKETİ VE SİYASİ-DİPLOMASİ TRAFİĞİ, İSPANYA ÖRNEĞİ

İngiliz-Türk ilişkilerinde şimdiye kadar olan bölümlerde Elizabeth'in Osmanlı Devleti ile ilişkilere girerken, her şeyden önce ekonomik menfaatleri göz önünde bulundurduğundan bahsedilmiştir. Harborne'un bir ticaret vekili olduğu belirtilirken, İngiliz elçisinin siyasi faaliyeti tamamıyla arka plânda bırakılmıştır.

İngiltere ve Osmanlı'nın, İspanya'ya karşı düşmanlık hislerinde, moral ve motivasyon da birleştikleri ve iki devletinde II. Filip'e "putperestlerin başı", Roma Papası'nın devamı olarak gördüğü bilinmektedir. İspanyolların gittikçe artan kuvvetleri her iki devlet tarafından da endişe ile gözlenmekteydi. Bundan dolayı Elizabeth'in Osmanlı Padişahı ile II. Filip'e karşı anlaşması her iki devlet açısından faydalı idi. Harborne'un 1580 yılında "Ahidname" yi elde ettiğinde İngiltere'de bu menfaatin göz ardı edilmediğini söyleyebilir. Osmanlı Padişahı'nın hislerine hitap edecek şekilde III. Murad'a yazılan ve Kraliçe Elizabeth'in mektuplarında, kendini "putperestlere karşı hakikî dinin müdafii" diye göstermesi Katoliklerin başı olarak bilinen II. Filip'e karşı düşmanca hislerini belirtmek olarak değerlendirilebilir. Harborne'un İstanbul'a ilk gelişi, (1578 Ekim) İstanbul'daki yabancı elçiler tarafından, İngiliz vekilinin Türkleri İspanya'ya karşı harekete geçirmek amacını güttüğü şeklinde anlaşıldığı kaynaklardan öğrenilmektedir.³⁵⁵

Arzu ettiklerini elde edeceğinden emin olmadan hareket etmeyen Elizabeth, resmi ilişkilerde gayet dikkatlidir ki, Osmanlı Padişahı'na İspanya'ya karşı harekete geçilmesi konusunda yazılı bir istekte bulunmamıştır, Harborne aracılığı ile bildirmeyi tercih etmiştir. Osmanlı'nın İspanya ile olan savaşının devam etmesi, en çok İngiltere'nin menfaatlerine yaramıştır. Harborne'un İstanbul'a geldiğinde İspanyol elçilerinin bir sürelik barış isteğini engellemek için uğraşmış olması bunun anlaşılmasını sağlamaktadır.

1571 İnebahtı yenilgisinden sonra İspanya-Osmanlı arasındaki savaş, bir taraftan Fransa'nın destek olma sözleri ve Fransız elçilerin İspanya'ya zarar verilmesi için

³⁵⁵ Kurat, s. 119

çevirdiği entrikalar bilinmektedir. İstanbul'da, İspanya Kralı II. Filip'in Antonio de Vigliano ve Vergilio Polidori adlı iki gizli ajanın Osmanlı ile el altından müzakere yapmak istemesi ile Osmanlı'ya Yahudi bir zengin aracılığıyla verilen hediyeler sonucunda, Osmanlı'nın yapılacak bir barışa sıcak baktığı fakat Don Juan'ın 1572 Ekiminde Tunus'u zapt etmesi ile, Türkiye ile İspanya arasında bir barışın yapılması artık imkânsız görülüyordu. Sinan Paşa'nın kumandasındaki 40.000 kişilik bir Türk ordusu, donanma ile birlikte, 1574 yılında Tunus'a hücum etti ve Goletta'yı İspanyollardan aldı. Kısmen de olsa, İnebahtı yenilgisinin öcü alınmış ve Akdeniz'de Osmanlıların prestiji geri alınmış oldu.³⁵⁶

1577 yılında da, Don Martin de Cugna adlı bir kişi, İspanya Kralı'nın elçisi olarak İstanbul'a geldi ve yakında bir elçinin yola çıkacağı haberini getirdi. 1577 yılı sonlarına doğru bahsedilen bu elçi ulaştı. İspanya ile barış anlaşmasına, her zaman olduğu gibi, şimdi de Kapudan Paşa'nın özellikle karşı geldiği bilinmektedir. Osmanlı, Fransız Kralı'nı II. Filip'e karşı, sürekli olarak savaşa teşvik etmekteydi. Gelen elçi bu sırada İstanbul'da tutulmakta idi.³⁵⁷ Yeni bir elçinin daha geleceği konuşulmakta olduğu bu dönemlerde yeni Fransız elçisi Germigny'nin İstanbul'a gelmesi üzerine (Eylül 1579), Fransızların İspanya aleyhindeki entrikaları tekrar canlanmıştı; bu entrikalar sayesinde İspanyollarla görüşmelerin geri bırakılacağı sanılmaktaydı. Fakat Osmanlı Sarayı'nda İspanya ile barış anlaşması isteği güçlenmiş ve Margiliano ile gizli diğaloglara başlanmıştı. Germigny bundan haberdar olur olmaz, böyle bir barış anlaşmasını önlemek için çaba gösterse de başaramadı. Türkiye ile İspanya arasında, 21 Mart 1581 tarihinde bir barış anlaşmasının yapılması kararlaştırıldı. Bu anlaşma 10 ay sürecek bir anlaşma idi.³⁵⁸

Germigny'nin bu duruma karşı çıkmış olduğu ve Mustafa Paşa'ya bir dilekçe yazdığı bilinmektedir. Germigny'nin bu tutumları ve durumu İngilizlerin çıkarlarına uygundu. Bu sebeple Harborne, İstanbul'a ilk geldiği zamanlarda el altından Germigny'nin

³⁵⁶ Kurat s. 122

³⁵⁷ Kurat s. 123

³⁵⁸ Kurat s. 124

faaliyetlerini desteklemiştir. Anlaşma sonradan yine uzatılmış ve 3 yıl daha eklenmiştir.³⁵⁹

Osmanlı'nın İspanya'ya karşı takip ettiği siyasetin her noktada Fransız ve İngiliz menfaatleri ile birleşmeyeceği açık idi. Osmanlı, İspanya'yı İngiltere ile uğraştırarak İran'daki karışıklığı çözecek zaman bulmak istiyordu. Her ülke kendi siyasetini takip etmekteydi. Sürekli olarak İspanya aleyhinde çalışmalar yapan Fransız ve İngiliz elçilerinin rica, uyarı ve itirazları ve bazı erkânın rüşvetle elde edilmesi üzerine Osmanlı Marigliano ile müzakereleri kesmiş ve İspanyol mütarekesine son verilmiş olmalıdır. Hoca Sadettin Efendinin de Harborne'a bu hususta büyük yardımı dokunmuş olması düşünülmektedir.

II. Filip ile Elizabeth'in arası açıldığı oranda, Harborne'un İstanbul'da İspanya aleyhindeki faaliyetleri artmıştır. Devlet Sekreteri Walsingham tarafından yönergeler gönderilerek, Osmanlı donanmasının İspanya'ya karşı harekete geçirmek konusu önemli olarak üzerinde durulan konudur.

İngilizler İran ile Osmanlı arasında yapılacak barışın İspanya'yı tedirgin edeceğini, bunun menfaatlerine yarayacağını düşünerek, Harborne'a İran ile anlaşılması yolunda uyarıda bulunmuştur.³⁶⁰ Fakat Fransız ve İngiliz elçilerin bu çalışmaları genel olarak sonuçsuz kalmıştır.

Harborne'un İngiltere'ye saldırmak üzere olan İspanya ile yapılacak bir anlaşmaya karşı çıkmak için Hoca Saadettin Efendi aracılığı ile bir dilekçe yazmıştır. Hoca Efendi bu dilekçeyi Padişaha ulaştırdıktan sonra Harborne'a Padişahın ağzından cevap getirdi. Buna göre: İngiliz elçisi acil olarak Kraliçeye adam göndererek, ortak düşman sayılan İspanya Kralı tarafından istenilen barış müracaatına Padişahın ne şimdi ne de ilerde onay vermeyeceğini bildirmiştir; Kraliçenin İspanya'ya karşı düşüncelerinin merak edilerek yazılan bir cevap olduğu kaynaklardan öğrenilmektedir.³⁶¹

İstanbul'daki Fransız elçisi Germigny ve ondan sonraki elçi Lanscome'da Osmanlı içinde İspanya'ya karşı faaliyette bulunmuşlar ve tıpkı Harborne gibi, II. Filip ile bir

³⁵⁹ Kurat s. 125

³⁶⁰ Kurat s.126

³⁶¹ Kurat s.126

anlaşmayı sürekli engellemeye çalışmışlardır. Hatta bir süre Fransız elçisi İngiliz elçisi ile bu konuda ortak hareket etmek istemiş fakat Fransızların bu sıralarda Türkler tarafından gözden düştüğü ve aynı zamanda muhafazakar bir katolik olduğu bilinen, yani “papist” olan, Lanscome ile birlikte hareket etmek Harborne’a mantıklı gelmemiştir.³⁶²

Harborne, 1586 ve 1587 yılları boyunca Osmanlı Devleti’ni İspanya’ya karşı harekete geçirmek ve İran savaşına son vermeye ikna etmek amacıyla ard arda birkaç dilekçe daha sunmuştur. Bu yazışmalar sonucunda Osmanlı’da farklı görüşler oluşmuştur.

III. Murad’ın, şahsen Kraliçe Elizabeth’e ve İngilizlere sempatisi olduğu önceki bölümlerde belirtilmişti; Padişah’ın İspanya’ya savaş açmayı düşündüğü bile söylenebilir. Hoca Sadettin Efendinin bu konuda çok önemli etkileri olduğu bilinmektedir. Rumeli beylerbeyi Mehmet Paşa ve Hasan Paşa’nında İngiliz siyasetinin destekçisi olduğu bilinmektedir. Fakat Veziriazam Siyavuş Paşa ile Kapudan Paşaların (Damad İbrahim ve sonra Kılıç Ali) da devlet siyaseti gereği veya şahsî menfaatlerini gözeterek, İspanya üzerine bir donanma göndermeye taraftar olmadıkları ve hatta İngiltere’ye karşı düşmanca bir tavır sergiledikleri anlaşılmaktadır.³⁶³

Elizabeth’in III. Murad’a yazdığı bir mektupta (1587) Tahtını İspanya Kralı’na kaptıran Portekiz Kralı’ndan bahsetmiş ve onu kullanarak da Padişahı etkilemeye çalışmıştır. Bu mektupta Harborne’un dilekçesinde anlattığı konulara değinilmiştir; yani “II. Filip’in, Hindistanda ele geçirdiği hazineler sayesinde çok kuvvetlendiği, bunun önünün alınması gerektiği, Kraliçenin İngiliz savaş gemilerini yollayarak İspanyolların Hindistan’la münasebet yollarını sekteye uğratmaya çalıştığı ve ilkbaharda (yani 1588 de) hep birlikte harekete geçilirse büyük neticeler alınabileceği” anlatılmıştır sonra, Padişah’tan “evvel baharda donanma-i hümayun irsali” ricâ edilmişti. Kraliçenin bu mektubuna cevap yazmak gerekliliğinden, III. Murad tarafından gönderilen mektupta: “Kızılbaşın (İranlıların) maslahatı itmama kaib olmuştur; rica olunan hususlar dahi vakti ve zamanıyla tedarük olunup, görülür” tarzında çok elâstikî bir ifade kullanılmış, Kraliçenin ricâsı reddedilmediği gibi, kabul de edilmemiş, İran harbi bahane edilerek,

³⁶² Kurat s. 127

³⁶³ Kurat s. 129

bu vââdin zamanı gelince yerine getirileceği bildirilmiştir. Padişahın mektubunun son kısmında, “Kraliçenin İspanyaya karşı mücadeleye devam etmesi, İspanya Kralının muhakkak hakkından gelineceği ve Osmanlı Devleti’nin Kraliçenin dostuna dost, düşmanına düşman olduğu” ifade edilmek suretiyle, aradaki dostluğun devam ettiği bildirilmiştir. Aynı mektupta, Harborne’in memleketine gitmesine ve yerine kâtibi Edward Barton’un kalmasına izin verildiği de yazılmıştır.³⁶⁴

III. Murad bir kaç defa yardıma bulunacağına ait vermiş olduğu sözleri yerine getirmedi ve Elizabeth tek başına büyük İspanya kuvvetlerini karşılamak zorunda kaldı. Bu sırada Harborne, 3 Ağustos 1588 tarihinde İstanbul’dan hareket etti. Yeni elçi olan Edward Barton’a neler yapılması gerektiği hakkında bir talimatname bıraktı; burada tüccarların korunması ve İspanya’ya karşı Türkleri harekete geçirmek yolunda faaliyetini devam ettirmesi önemle belirtilmiştir.³⁶⁵

Edward Barton’un da, Harborne’un yaptığı gibi, Hoca Sadettin ile yakın bir ilişki kurmuştur. Barton iyi Türkçe konuşmakta ve bu ilişkilerin daha hızlı kurulmasını sağlamaktadır. İspanyolların İngiltere sahillerinde yenilgiye uğradığı, fakat bu haberin henüz İstanbul’a ulaşmadığı sıralarda Osmanlı Sarayı’nda İngiltere’ye karşı beslenen görüş hakkında Barton’un Londra’ya gönderdiği mektuplarında enteresan bilgiler mevcuttur. İngilizler gibi savaşçı olan bir milleti ustalıkla idare etmesini bilen ve diğer Hristiyanlar gibi putlara tapmayan Kraliçenin şahsına karşı Padişah en iyi hislerle dolu idi; hatta İspanya’ya karşı bir donanma göndereceğine ait Kraliçeye verdiği sözünü gerçekleştirmek niyetinde idi.³⁶⁶

İngilizler’e düşman olan Kapudan (İbrahim) Paşa’nın ölümü üzerine yeni Kapudan Paşa’nın tayini Kraliçeye verilen sözlerin yerine getirilmesi ihtimalini artırmıştır. Yeni Kapudan olan Uluç Hasan Paşa, Barton ile görüşmesinde, Kraliçeye karşı beslediği sempatiden ve onun isteklerini yerine getirmeyi istediğini söylemiştir. Hasan Paşa, Barton’u, Padişahın sözlerini yeniden kurcalamaya bile teşvik etmiştir. İspanya’nın büyüklüğü, serveti, İspanyol ordusu ve donanmasının kudreti Osmanlılarca bilindiğinden (İnebahtı Deniz muharebesi henüz unutulmamıştı) ve bu hususlara Fransız

³⁶⁴ Kurat s. 130-132

³⁶⁵ Kurat s.129

³⁶⁶ Kurat s.133

ve İngiliz elçileri çoktan beri Osmanlı'nın dikkatini çekmiş olduklarından, İspanyolların başladıkları bu seferin sonucu merakla bekleniyordu. İstanbul'da zaferin İspanya'nın olacağına neredeyse kesin gözüyle bakılmaktaydı. Bu seferin yalnız II. Filip'in zaferiyle değil, belki de Elizabeth'in ve hükümetinin ortadan kalkması ile sonuçlanacağı düşünülüyordu. Kapudan Uluç Hasan Paşa Barton'a bu konular hakkında bilgi verirken Kraliçenin gücünün İspanya ile eşit olduğundan bahsetmekte fakat asıl bilinen gerçeklerden bahsetmemektedir. Bu sırada İstanbul'a İngilizlerin aleyhinde haberler gelmekte idi. Barton ve Don Antonio'nun İstanbul'daki elçisi, bu konuşmalara karşı koymak istediklerinde, alayla karşılanıyorlardı.³⁶⁷

İstanbul'da İngilizler aleyhinde bu gibi söylentiler dolaşmakta iken, "Büyük Armada" artık çoktan dağıtılmış ve II. Filip'in İngiltere'yi istilâsı teşebbüsü büyük bir yenilgi ile sona ermişti (20-30 Temmuz 1588); İstanbul'a buna ait haberin ne zaman geldiği tam olarak bilinmemektedir. Bu konuda kaynaklarda bilgi bulunmaması, Hristiyan bir devletin zaferi olması sebebiyledir.

İngilizler'in İspanya donanmasını tek başına yenmiş olması Osmanlı ile olan ilişkilerine hiç zarar vermedi. Hatta II. Filip'in tekrar saldırması düşüncesi ile Barton yine dilekçe yolu ile birçok defa girişimlerde bulundu, fakat daha önce olduğu gibi sözler verildi. Bir netice alınamadı.³⁶⁸ 1589 Nisan'ında İngilizler Lizbon'a çıkartma yapmak için 12000 kişi ile saldırdı fakat İspanyollara yenildiler. Birkaç ay sonra Osmanlı ile İran arasında barış imzalanmıştır.

II. Filip'in Fransa siyasetinin Osmanlı Devlet adamları tarafından dikkatle takip edildiği bilinmektedir. Fransa'nın İspanyol nüfuzu altına girmemesi Türk menfaati için çok önemli idi. Fransa'da din savaşları, Katolik Partisinin (League Catholique) Hugenotlara karşı II. Filip ile anlaşmasına yol açtığından, Katoliklerin kazanması aynı zamanda II. Filip'in zaferi ve Fransa'da etkinlik kazanacağı anlamına geliyordu. 1590 da Katolik Partisinin IV. Henri'ye karşı dayanabilmesi ve hattâ İspanyol kumandanı Parma Dük'ünün 1590 Ağustosunda Paris'e kadar ilerlemesi Fransa'nın âdeta İspanyol hâkimiyeti altına düştüğü izlenimini uyandırmıştır. Elizabeth bunu bir fırsat bilerek,

³⁶⁷ Kurat s.135

³⁶⁸ Kurat s.143

Osmanlı Padişahı'na hem durumun önemini haber vermek, hem de Fransa'nın İspanyol yönetimi altına girmesini önleyebilmek amacıyla bir mektup göndermiştir.

Bu sıralarda Fas'ta bulunan Portekizli Prens meselesinin Osmanlı Sarayı tarafından önemle ele alındığı görülmektedir. Don Antonio'nun oğlu, İspanya Kralı'na karşı bir koz olarak kullanılmak isteniyordu denilebilir. Bu konuda Don Antonio'dan daha fazla para çekilmesine imkân vereceği düşünülmüş olabilir. Bunun için prensin İngiltere'ye değil İstanbul'a getirilmesi düşünülmüştür. Don Antonio'ya ve Kraliçe Elizabeth'e birer mektup yazılmıştır. Fas hâkiminin, prensi İngiltere'ye yollamak konusunda sorun çıkarması ihtimaline karşı İstanbul'a getirilmesi'nin daha uygun olacağı bildirilmiştir.

369

7 Haziran 1591 tarihini taşıyan bir mektup da Fas Kralı'na yazılmıştır. Bu mektupta Osmanlı Padişahı ve İngiltere Kraliçesi arasındaki muhabbetten, Fas Kralı'nda rehin olan Don Antonio'nun oğlunun serbest bırakılması için Kraliçenin Osmanlı Padişahı'ndan ricada bulunduğundan ve bu sebeple Mehmed Çavuş'la birlikte Don Antonio'nun oğlunu hemen İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir. Konunun önemli olduğu da özellikle yazılmıştır. Fakat istenilen olmamış ve Fas Kralı, prensi İstanbul'a göndermemiştir. Bu duruma karşı Osmanlı herhangi bir tepki vermemiştir. Çünkü 1592 yılında donanma ile yapmayı düşündüğü İspanya saldırısından vazgeçmiştir.³⁷⁰

Osmanlı Padişahı'nın ve İngiltere Kraliçesi'nin İspanya'ya birlikte saldırmayı dahi düşündüğü ortaya çıkmaktadır. Çünkü Padişah'ın donanma yapımı için emir verdiği fakat finansal durumlar sebebi ile uzun sürdüğü ve yeniçeri sorunları olduğu için ertelediği açıktır.

İngiltere'nin her defasında İspanya'ya donanma gönderilmesini istediği fakat Osmanlı'nın İran savaşını bahane ederek bunu ertelediği bilinmektedir. İran ile barış imzalayan Osmanlı yeni seferinin hangi topraklara yapılması gerektiği hakkında uzun süre düşünmüştür. Divanda İran'a karşı savaşın tekrar başlaması, Fas'ın ele geçirilmesi, İspanya üzerine saldırı, Malta'nın fethi, Venedik'e karşı hareket, İtalya sahillerine

³⁶⁹ Kurat s.142

³⁷⁰ Kurat s.147

saldırı, Polonya'ya karşı sefer ve Avusturya'ya harp ilânı ve Macaristan'a sefer gibi konular tartışılmaktadır. 1593'e kadar bu tartışmalar devam etmiştir.³⁷¹

İngilizler'in sürekli olarak elçilerine Osmanlı-İspanya yakınlaşmasını durdurması ve hatta İspanya'ya saldırı yaptırmaya yönelik çalışmalar yapmasını bildirdiği biliniyor.

İspanyol elçilerin ise daha önce yapılan anlaşmanın uzatılması için çabaladığı bilinmektedir. Osmanlı Sarayı'nda her elçinin destekçisi olan kişilerin bulunduğu görülmektedir. Sadaret makamında gözü olanlar bu karışık durum yüzünden, Sinan Paşa'nın görevden alınacağını bile bekliyorlardı. İngiliz elçisi Barton'un İspanya seferi üzerinde ısrar etmesi ve Safiye Sultan vasıtasıyla Padişaha etki etmeye çalışması Veziriazam'ın hoşuna gitmemiş ve bundan dolayı İngiliz vekiline düşman olmuştu.

İngiliz elçisi Barton hâlen herhangi bir netice alacağından ümidini kesmemiştir. Veziriazam ile ilişkilerinin bozulduğu için Nişancı Mehmed Paşanın nüfuzundan istifade etmeyi düşünmüş ve Venedik Balyosunu da harekete geçirip, Osmanlı Sarayı'nı İspanya'ya karşı harekete geçirmek için girişimlerde bulunmuştur.

Mehmed Paşa, Balyo'nun tercümanını çağırarak İspanya kralının Fransa'yı ele geçirdikten sonra İtalya'ya saldıracağını, Osmanlı Devleti'nin İspanya donanmasından hiçbir şekilde çekinmediğini ve İnebahtı deniz savaşının kaybedilmesine, İspanyolların değil, Venediklilerin sebep olduklarını belirterek, Balyo'ya bir teşvikte bulunmak istemişti. Fakat Venedik Balyo'su, Mehmed Paşa'nın teşvikiyle hareket etmekten çekindi. Bu durumda, Barton, Mısırda eski İngiliz konsolosu olan Paulo Mariani'yi Venedik Balyo'suna gönderdi ve eğer İspanya ile Osmanlı arasında bir anlaşma yapılırsa, Türklerin Venedik üzerindeki baskılarının giderek artacağını ve fazla vergi istenileceğini Balyo'ya ilettiler. Balyo Bernardo, İspanya ile olan ilişkileri devam ettirmek istediğini belirleterek Barton'un tekliflerini reddetmiştir.³⁷²

İspanya Kralı adına casuslukla itham edilen Fransız elçisi Lanscome'ın hapse atılması İspanyollara karşı düşmanlığın yeni bir ifadesi olmuştu. İngiltere, Osmanlılar'ı memnun edecek şekilde hareket ederek İspanya ile savaşmakta idi. Elizabeth'in 1592'de yazmış

³⁷¹ Kurat s. 151

³⁷² Kurat s. 153

olduğu bir mektup da bu konuda bilgiler verilmiştir. Yine aynı mektupta İspanyol kadırgaları tarafından İngiliz ticaret gemilerinin Akdeniz'e geçişinin engellendiği, bu sebeple Osmanlı ülkeleri ile ticarete zarar verdiği ve hatta yeni gönderilecek elçinin bu yüzden geç kaldığından da özellikle bahsedilmiştir.³⁷³

Elizabeth'in yazmış olduğu bu mektuba da önem verilmemiştir. Veziriazamlığa Sinan Paşa'nın yeniden (üçüncü defa) getirilmesi ile İspanya seferi bir tarafa bırakılmıştır. Çünkü Sinan Paşa, Alman İmparatoru'na karşı savaşı kararlaştırmıştır. Osmanlı Devleti ve Alman İmparatorluğu arasında silahlı bir ihtilâf da çıkmıştır. Bosna valisi Hasan Paşa kuvvetlerinin 1593 yılının ilk aylarında Avusturyalılar tarafından bozguna uğratılması üzerine, Osmanlı savaş ilan etmiştir.³⁷⁴

Osmanlı ve Avusturya arası giderek açılmakta iken Barton, ve Don Antonio'nun İstanbul'daki temsilcisi David Passi, Osmanlı'yı İspanya'ya karşı harekete geçirmek maksadıyla büyük gayretler içerisinde idiler. Barton, sürekli olarak Osmanlı'yı teşvik etmek amaçlı Elizabeth'in, Flander'e asker sevk ettiğini ve oradaki İspanyol kuvvetlerinin güçsüz olduğu, donanma gönderilerek Fransa Kralı IV. Henri'ye yardım edildiğini ve IV. Henri'nin kral olmasında İngiliz yardımının mühim rol oynadığını, bölgede bulunan putperestler üzerine sürekli sefer yapıldığını ve Kraliçenin dostluğunun daim olduğunu bildirmişti.³⁷⁵

İngiltere Kraliçesi'ne 19 Temmuz 1593 tarihinde Osmanlı tarafından yazılan cevap çok ilginçtir. “*Siz dahi südde-i saadetmedarımıza hüulus üzere olan vüfur sadakatiniz mucibince, azîm asker tedarük idiüp, Flandre canibinden Beç kralı canibine yürüyüp sair ol taraflarda vücuda getürdüğüünüz merdaneliklerden ziyade merdanelikler zuhura getüresiz. İnşallah-ı-azz bu defa da Beç krahının kema yenbagi hakkından gelindikten sonra, tehir olunmayup, azîm donanmamız tedarük olunup sabika olan veda-i şerifimiz üzerine, size muavenet için irsal olunur; ol canibde Ispanya kralı ve sair putperestlerin*

³⁷³ Kurat s. 156

³⁷⁴ Kurat s. 157

³⁷⁵ Kurat s. 159

haklarından gelmekte muavenet olunmak mukarrerdir”³⁷⁶. Osmanlı Padişahı, Fransa Kralı’na da haber verilmesini Elizabeth’ten rica etmiştir.³⁷⁷

Avusturya ile olan hadiseler ve giderek bozulan Avusturya-Osmanlı ilişkileri, Kraliçe Elizabeth’in Osmanlı Padişahı’nı İspanya konusunda teşviklerin giderek artmasına neden olan olgudur. Yazılan mektuplarda sürekli olarak İngilizler’in Osmanlı’ya karşı dostluklarının ne kadar güçlü ve sağlam olduğundan bahsedilmektedir. İngilizlerin bu dostluk gereği İspanya’da esir olan müslümanları para karşılığı esaretten kurtararak İstanbul’a getirdiklerinden bile bahsedilmektedir. Kraliçe samimiyetini ve dostluğunu en dikkat çeken şekillerde göstermek istemiştir. Kraliçenin yazdığı mektuplarda İspanyol ajanlarının ve İngiliz düşmanı diğer devletlerin elçilerine dikkat edilmesi ve ahidname ne ise ona itaat edilmesini istemektedir.³⁷⁸

III. Murad’ın 25 Ekim 1593 gününde Kraliçeye yazdığı mektubunda, Elizabeth’in göstermiş olduğu dostane alaka ve düşüncelerden duyulan memnuniyet belirtilmekte ve tüccarların hak hukuklarına uyulacağı söylenmiştir. Mektubun diğer kısımlarında İspanya meselesine değinilerek 1594’te “bir azim donanmanın çıkacağı” vaad edilmiştir.³⁷⁹

Uzun süre devam eden İspanya hakkındaki yazışmalara bakıldığında Osmanlı Devleti’nin vââtler verdiği fakat yerine getirmediği söylenebilir. İran savaşı, Alman Kralı’nın hakkından gelinmesi gibi şartlarla sürekli olarak verilen sözlerin ertelendiği anlaşılmaktadır. Zaten Alman Kralı’nın hakkından gelinmesi 14 yıl kadar sonrayı bulmuştur. Ama artık İngiltere’nin Osmanlı donanmasının İspanya’ya taarruz etmesine ihtiyaç kalmamıştır.³⁸⁰

Yine iki devlet arası yazışmalara bakıldığında 1590’dan sonra da Osmanlı donanmasının İspanya Kralı’na karşı gönderilmesi olayı önemle geçmektedir. Barton’un

³⁷⁶ Kurat s. 159

³⁷⁷ Kurat s. 159

³⁷⁸ Kurat s. 159

³⁷⁹ Kurat s. 160

³⁸⁰ Kurat s. 160

Alman seferi başladıktan sonra da ara vermeden bu mesele hakkında çalışmalar ve teşebbüsler yaptığı anlaşılmaktadır.³⁸¹

Osmanlı'nın da kendi tarafından İspanya, Fransa ve İngiltere arasındaki ilişkileri çok dikkatlice izlediği ortaya çıkmaktadır. 1596 da İspanya ile Fransa arasında barış yapılacağı Barton vasıtasıyla öğrenilmiştir. Bu haberin İstanbul'da kötü bir etki meydana getirdiği veziriazam tarafından Kraliçeye yazılan mektuptan anlaşılmaktadır. Bu mektupta Osmanlı ile İngiltere arasındaki dostluk önemle ifade edilmiştir.

“Aher canibten Size ve memleketinize zarar erişmeğe rıza-i hümayunları olmayup, kadimi dostluk ve ahd ü aman müktezasınca Size muavenet ve muzaheret etmek babında vâde-i hümayûnları sadir olup bu babta name-i hümayûn-u saadet makrunları irsal olunmuştur. Padişah hazretlerinin dostlarına dost ve düşmalarma düşman olup....”. Aynı mektupta, *“ilk baharda (1596) deryaya azîm donanma çıkarılacağı,ve bunun Marsilya üzerine sevk edileceği, Marsilya İspanyollar tarafından zabtedildiği takdirde bu şehrin donanma tarafından alınıp Fransızlara verileceği, Fransızların ülkesine ise dokunulmayacağı”* bildirilmiş ve, İspanya ile Fransa arasında barış anlaşmasının doğru olup olmadığı hakkında bilgi verilmesi istenmiştir.³⁸²

İspanya meselesi hakkında İngiltere Kraliçe'sine yardım edeceğine birkaç defa mektubunda ve ayrıca İngiliz elçisi görüşmelerinde söz vermiş olan Sultan III. Murad, sözünü tutamadan 1595 Ocak ayında vefat etmiştir. Bu sebeple söz verilen 1596 ilkbaharında da donanma çıkmamıştır. III. Murad'ın ölümünden sonraki zamanlarda İspanya meselesine değinilmediği görülmektedir.³⁸³

İspanya Kralı II. Filip'in İngiltere sahillerine hücum etmek amacıyla gönderdiği ikinci “Büyük Armada” 1596 da hedefine ulaşmadan yolda dağılmıştır. Sonraki 2 yıl herhangi bir İspanya saldırısı olmamış ve 1598'de II. Filip'in ölümünün gerçekleşmesinden sonra, İngiltere ile İspanya devletleri arasındaki uzun yıllardır var olan savaş sona ermiştir.³⁸⁴

³⁸¹ Kurat s. 160

³⁸² Kurat s. 161

³⁸³ Kurat s. 161

³⁸⁴ Kurat s. 161

Ancak iki devlet arasındaki sorunların çözümü ve anlaşma yapılması 5 yıl sonra 1603 yılında Elizabeth'in ölümünün ardından yapılabilmektedir.

Bu bölümde bahsedilen siyasi yazışmalar ve elçilerin yazışmalarından anlaşıldığı üzere İngiliz Kraliçesi Elizabeth uzun yıllar boyunca İspanya tehdidine karşı Osmanlı Devleti'nden yardım istemiştir. Osmanlı Devleti bu yardım çağrılarını İran savaşı ve Alman savaşı'nı bahane ederek, gelecek zamanlarda yardım edebileceğini vââd etmiştir. Bu uzun yıllar ertelense dahi İngiltere Kraliçesi Elizabeth ve Osmanlı Padişahı III. Murad arasındaki dostluk sürekli olarak belirtilmiştir. İngiltere Kraliçesinin bir taraftan bu dostluk ve diğer taraftan putperest düşmanı olduğunu beyan ederek Osmanlı'yı İspanya'ya donanma göndermeye ikna etmek için uğraşmıştır.

Osmanlı siyasetinin nasıl işlediğini ve hedeflerini iyi bilen, Osmanlı yöneticilerini yakından tanıyan, sarayın iç yüzünde dönen entrikaları yakından takip eden Venedik Balyo'su More'sini, en baştan itibaren Osmanlı Devleti'nin İspanya hakkında verilen sözleri tutmayacağını iddia etmiştir. Venedik Balyo'sunun tahmini gerçekleşmiş denilebilir. Fransız Kralları III. Henri ve IV. Henri'ye de İspanya konusunda sözler verilmiş fakat tutulmamıştır. Fransız hükümet çevrelerinde Osmanlı'nın vââtlerine inanmanın yanlış olduğu kanaati hâkim olmuştur. İngiltere'nin elçisi Harborne'un İstanbul'a ilk gelişinden itibaren Osmanlı ile İngiltere arasında en önemli konu olan İspanya meselesi 1603'de sona ermiştir. Çıtli görüşlere rağmen bu durum Osmanlı Devletinin esasen ince bir siyasi taktik uygulaması olarak yorumlanabilir.

SONUÇ

1581 yılında Kraliçe I. Elizabeth tarafından verilen ve daha sonraları sürekli olarak yenilenen bir berat sayesinde İngiltere'nin bugünkü Yakın Doğu ve Orta Doğu olarak tanımlanabilecek "Levant" ile olan ticaretini ele geçiren İngiliz Yakın Doğu Şirketi de gittikçe artan serbest ticaret karşısında gün geçtikçe imtiyazlarından vazgeçmek zorunda kalmıştır. Osmanlı Padişahı'ndan ticaret izinleri alınması Londra'da büyük tüccarlar ve hükümet tarafından kazanılmış çok ciddi bir gelişme olarak görülmüştür. Elizabeth'in Osmanlı Devleti ile ilişkiler konusuna çok önem verdiği görülmektedir.

İngiltere'nin teşebbüslerindeki başlıca hedef, Fransa'nın almış olduğu imtiyazlara sahip olmaktır. Dolayısı ile Osmanlı Devleti'ne tüccarlar vasıtasıyla ilişkiler kurulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada kayıtlara geçen ilk isim İngiliz tüccar Anthony Jenkinson olmuştur. 1553 senesi sonlarında Kanuni Sultan Süleyman, İran seferi sırasında Jenkinson'a bir ticaret izni vermiştir. Bu izin sadece Jenkinson'u içermekte ve diğer İngilizleri kapsamamaktadır. Jenkinson daha sonra farklı amaçlar gütmeye başlayıp, her ne kadar gerçekleşmese de İran ile anlaşp Osmanlı'yı saf dışı bırakmaya çalışmıştır.

Daha sonra ise İngilizler, Edward Osborne ve Richard Staper adındaki tüccarlar, İstanbul'a ticari ortam ve Osmanlı Devleti hakkında bilgi edinmek için Joseph Clement ve John Wright adındaki temsilcilerini yolladılar. 1575'de yola çıkan bu kişiler olumlu raporlar ile İngiltere'ye geri dönmüşlerdir. Daha sonra gönderilen Harborne ise sarayda erkili olan kişiler ile ilişki kurmaya başladı. Bu kişiler arasında, Sokullu Mehmet Paşa ve doktoru Salamon, III. Murad'ın hocası Hoca Saadeddin Efendi bulunmakta idi. Bu ilişkiler sonucunda Harborne 1579 yılında Padişah'tan Kraliçe I. Elizabeth'e bir mektup ile İngiltere'ye döndü. Bu mektuplaşmalar belgeleri ile belirtilmiştir.

Harborne'un, kendisi ve diğer iki tüccar için aldığı Osmanlı ülkelerinde ticaret yapma izni, İngiltere de Osmanlı'ya karşı daha fazla ilgi oluşmasına yol açmıştır. Kraliçe I. Elizabeth'in, III. Murad'a yazmış olduğu mektubunda bu olaya sevindiğini ve bu

imtiyazların diğer İngilizleri de kapsamasını rica ettiği görülmektedir. 25 Ekim 1579 tarihli bu mektubu, Harborne vekil olarak Padişaha sundu. Bu sayede 1580’de ilk ahitname imzalanmış oldu.

Bu ahitname sonrasında, İngiliz tüccarlar, Osmanlıların elinde bulunan topraklar da daha güvenli ve karlı bir ticaret ağı oluşturmak için Türkiye’de bir şirket kurmaya karar verdiler. Bu amaçla Kraliçe I. Elizabeth’e bir dilekçe yazdılar. Kraliçe, 11 Eylül 1581’de E. Osborne, R. Staper, T. Smith ve William Garret dâhil 12 tüccara 7 yıl süre ile bu hakkı verdi. Bir başlık halinde ele alınan bu bölümde, “Turkey Company” ile “Venice Company” birleşmesi, 7 Ocak 1592 yılında resmi olarak “The Levant Company” (İngiliz Yakın Doğu Şirketi)’nin kuruluşu anlatılmaktadır. Bu amaçla belirtilmiş olunan konuların dışına çıkılmamıştır.

1583 yılından günümüze “Türk-İngiliz ilişkileri” açısından önem arz eden konu, ele alınmamış bir yöntem ile, kaynakların kıyaslanması çalışmaya özgünlük kazandırmaktadır. Çalışma Osmanlı-İngiliz ilişkileri’nde, göz ardı edilmiş olan ticari yönün çok önemli olması dolayısıyla önem arz etmektedir. Ayrıca çalışma boyunca kullanılan arşiv vesikaları ve yerli kaynakların ön planda kullanılması sonucunda, Türkler’in bu ilişkilere bakış açısını sergilemesi de önemlidir.

İstanbul, Halep ve İzmir’de olmak üzere üç önemli merkeze sahip olan İngiliz Yakın Doğu Şirketi, İngiltere ve İngiliz sömürgeleri emperyalizmin Türkiye’ye girmesi Osmanlı Devleti ile yaptığı bütün ticareti tekeline almıştır. Zaman içerisinde bu durumda bir sorun teşkil etmeye başlamıştır. Ticaretin hiçbir kısıtlamaya bağlı olmadan geliştirilmesini savunan İngiltere sanayi burjuvazisi, hücumlarını İngiliz Yakın Doğu Ticaret Şirketi’ne yöneltmekte gecikmedi. Şirketin tekelci imtiyazının kaldırılması ve Osmanlı pazarının kendine güvenen herkese açık tutulması yolunda bazı İngiliz Parlamento üyeleri tarafından olumsuz bir propoganda başlatıldı. Şirketin imtiyazının geri alınması yolunda baskılar 1820 yılında fazlaca yoğunlaşmıştır.

Şirket, Osmanlı Devleti ile ticaretini giderek büyütmemekte idi. Örneğin 1822 yılında 972.477 sterlin olan ihracat, 1824 yılında 1.397.509 sterline yükselmişti. İthalat da buna benzer bir gelişme gösteriyordu. 1822 yılında 1.380 ton kuru üzüm ithalatı, 1824 yılında 4.004 tona yükseldiği gibi, afyon, ipek, kök boya ithalatı bu süre içinde iki misline,

palamut ithalatı ise beş misline çıkmıştı. Ancak, bu kârlı ticaret, Şirket üyesi birkaç tüccarın elindeydi ve herkesin pay almasına izin verilmiyordu. İmtiyazın Parlamento tarafından yenilenme zamanı yaklaştıkça propaganda çalışmaları da artmaktaydı. Gizli veya açık biçimlerde, Şirket'e, imtiyaz süresini uzatmaya çalışmaktan vazgeçmesi gerektiği ve eğer bu işe gönüllü olarak ikna olmazsa Parlamento'nun imtiyazı uzatmayacağı tehditleri edilmeye başlandı.

Nihayet 1825 yılında yapılan genel kurul toplantısında Şirket kendi kendini feshetti. Gerçekten de çok şey değişmiş, 17. ve 18. yüzyılların zayıf sanayi burjuvazisi güçlenerek politik iktidara ağırlığını koymuş ve İngiltere ekonomik ve sosyal yaşantının her cephesine damgasını vurmuştu. İngiliz Yakın Doğu Şirketi'nin feshiyle özgürleştirilen ticareti, sanayi burjuvazisinin ilkeleri çerçevesinde yürütmek için 2 milyon sterlin sermayeli Yeni İngiliz Levant Serbest Ticaret Şirketi (New Levant Free Trading Company) kuruldu. Bu şirket başarılı olamadı ve kısa sürede dağıldı. Başarısızlığın nedeni İngiltere'de değil geç de olsa Türkiye'de yatıyordu. Doğu Akdeniz ticaretindeki tekelin kalkmasıyla bütün yükümlülüklerinden kurtulan Türkiye'deki İngiliz tüccarları, şirketten boşalan yeri doldurmak için hemen işe girişmişler ve kurdukları aile şirketleriyle İngiltere'nin Osmanlı Devleti ile olan ticaretine egemen olmuşlardır. 1810 yılına kadar İngiliz gemilerinin ticaretine açılmayan Karadeniz kıyılarında İngiliz tüccarlarının yer almaları uzunca bir zaman aldı. Fakat İstanbul, Halep ve İzmir gibi kentlerde birkaç yıl içinde birçok şirketin kurulduğu ve geliştiği görüldü. Bunlar arasında en önemli olan Whittall ve Ortakları şirketi idi. 1811 yılında İzmir'e yerleşen Charlton Whittall tarafından kurulan bu şirket, Lee ve Barker ailelerinin kurdukları ticaret evleri ile birlikte İzmir'in İngiltere ile olan ticaretini yürütmeye başlamışlardır. 1827 yılında, Fransa'dan gelen Charnaud ve La Fontaine aileleri İzmir'e yerleştiler. İngiltere Parlamentosu özel bir yasa ile bu iki ailenin bireylerini İngiliz vatandaşlığına kabul etti. İngiliz Yakın Doğu Ticaret Şirketi artıklarından olan Hayes ve Ortakları şirketinin küçük birer ortağı olarak işe başlayan Charnaud ve La Fontaine aileleri, Whittall, Lee ve Barker aileleriyle karışarak kısa sürede güçlü bir ticaret ağı kurdular. 1840'yılında, İzmir'deki İngiliz ticaret evlerinin sayısı 35'e yükseldi. İstanbul'da da bir şubesi bulunan Whittall şirketi bunların en güçlüsüydü. Bu dönem ayrıca araştırılması gereken bir dönemin başlangıcıdır.

Çalışma ile varılan sonuçların başında, Türk-İngiliz ilişkilerinin ticaret ile başladığı gelmektedir. İngiltere'nin Osmanlı toprakları üzerinde kurmuş olduğu, bir sömürge şirketi ile ilk temaslar başlamıştır. Bunun sonucunda Osmanlı Devleti en başlarda çeşitli stratejik beklentilerden ötürü bu ilişkilere yeşil ışık yakmış olsada uzun vade'de Yakın Doğu şirketi ve İngiltere Devleti kadar kazançlı çıktığı söylenemez. Bunun en büyük sebebi verilen kapitülasyonlardır. Başlarda küçük hacimli görülen ticaret giderek büyümüştür ve kapsamından dışarı çıkıp siyasi meselelere etki eden bir yapı haline bürünmüştür.

İngiliz Yakın Doğu Şirketi, Avrupa'da dönemin dengelerini değiştirmiştir. İngilizler bu şirket vasıtasıyla siyasi olarak müdahalelere başvurmuşlardır. Ayrıca İspanya, Osmanlı Devleti ile İngiltere'nin arasını açmaya çalışmıştır. Böylece İspanya ticarete üstün olacak ve Osmanlı Devleti'nin teknolojik ve askeri malları temin etmesini engellemiş olacaktı. Bu indirekt siyasi oyunlara karşı Osmanlı Yönetim anlayışı yeri geldiğinde ciddi ve bilinçli karşı hamleler sergilemiştir.

Bu çalışmada ulaşılan bir başka sonuç ise, Osmanlı Devleti bir Avrupa Devletine bir imtiyaz bahşetme gücünde iken, daha sonraları çoğunlukla dışa bağımlı bir şekilde ekonomik hayatına devam etmiş olmasıdır.

İngiltere açısından ulaşılan sonuçların başında ise, Kraliçe I. Elizabeth ile başlayan sömürgeci ve yayılmacı İngiltere'nin hedeflerine ulaşan olumlu sonuçlar aldığı görülmektedir. Elizabeth ile İngiliz'ler yeni bir her anlamda yeni bir döneme girmişlerdir. İngiltere İmparatorluğunun nasıl büyüdüğü açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

A- ARŞİV BELGELERİ

B.O.A. A.DVN.DVE. (Düveli Ecnebiye Defterleri) d.37/3.(İngiliz Devleti) s.162-195. Sayfalar.

B- TETKİK ESERLER

AMBROSE, Gwilym, *English Traders At Aleppo (1658-1756)*, The Economic History Review, Vol. 3, No. 2 (Oct., 1931), pp. 246-267.

BASSET, D. K. *The English India Company 1600-1640*, Bulletin Of The School Of Oriental And African Studies, University Of London, Vol.29, No.2, 1966.

BAUMER, F. L. (1944). England, The Turk, and the Common Corps of Christendom. *The American Historical Review*, Vol. 50, No. 1, pp. 26-48. Retrieved May 24, 2013, Jstor Online Database.

BELL, Gary M. Elizabethan Diplomatic Compensation: Its Nature and Variety, *The Journal of British Studies*, Vol. 20, No. 2 (Spring, 1981),

BENT, J. Theodore, *The English In The Levant*, *The English Historical Review*, Vol.5, No.20, 1890, pp.654-664.

BERRIDGE, G.R. *British Diplomacy In Turkey 1583 To The Present*, Matinus Nijhoff Publishers, Boston, 2009.

BOSTAN, İdris, "İzn-i Sefine Defterleri ve Karadeniz'de Rusya ile Ticaret Yapan Devlet-i Aliye Tüccarları 1780-1846" Marmara Üniversitesi FEF. Türklük Araştırmaları Dergisi, Yıl 1990, Sayı:6, İstanbul-1991.

BRENNER, Robert, *The Social Basis Of English Commercial Expansion 1550-1650*, *The Journal Of Economic History*, Vol.32, No.1, 1972.

BULUT, Mehmet, *The Role Of The Ottomans And Dutch In The Commercial Integration Between The Levant And Atlantic In The Seventeenth Century*, Journal Of The Economic And Social History Of The Orient, Vol.45, No:2, 2002,

CIPOLLA, C. M. (2003). *Fatihler, Korsanlar, Tüccarlar*. (Çev. Tülin Altınova) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

ÇADIRCI, Musa, “II. Mahmut Döneminde (1808–1839) Avrupa ve Hayriye Tüccarları” Türkiye’nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071–1920), Editörler; Osman Okyar, Halil İnalcık, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1977.

ÇİZAKÇA, Murat, İslam Dünyasında ve Batı’ da İş Ortaklıkları Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, (Çev. Şehnaz Layıkel), Numune Matbaacılık, İstanbul, Mayıs–1999.

DEVELİOĞLU, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, 14.Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1983.

EDWARD, W. S. (1978). *Orientalism*. United States: Vintage Books.

EPSTEIN, M., *The Early History Of The Levant Company*, London, 1908.

FAROQHI, Suraiya. (1999). *Approaching Ottoman History*. UK: Cambridge University Press.

FAROQHI, Suraiya. (2003). *Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak, Yaşamak*. (Çev. Gül Çağalı Güven, Özgür Türesay) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

FERRIERI, R. W. *Aleppo And Devonshire Square, English Traders And The Levant In The Eighteenth Century*, The Economic Journal, Vol.78, No.310, 1968.

FRENCH, D. (1972). A Sixteenth Century English Merchant in Ankara. *Anatolian Studies*, Vol. 22, pp. 241-247. Retrieved June 4, 2013, Jstor Online Database.

FREUD, Julien, *Beşeri Bilim Teorileri*, (Çev: Bahaeedin Yediyıldız), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1997.

GOFFMAN, Daniel, İzmir As Commercial Center: The Impact Of Western Trade On

An Ottoman Port (1570-1650), The University Of Chicago, Chicago, 1985.

GOFFMAN, Daniel, İzmir As A Commercial Center The Impact Of Western Trade On An Ottoman Port 1570-1650, The University Of Chicago, Chicago, 1985.

GOFFMAN, Daniel. (2004). *The Ottoman Empire and Early Modern Europe*. Cambridge:Cambridge University Press.

GRASSBY, Richard Love, *Property And Kinship: The Courtship Of Philip Williams, Levant Merchant 1617-1650*, The English Historical Review, Vol.113, No.451, pp.335-350.

HARRIS P. R, An Aleppo Merchant's Letter-Book, The British Museum Quarterly, Vol. 22, No. 3/4 (1960), pp.65.

HORNIKER, A. L. (1942). William Harborne and the Beginning of Anglo-Turkish Diplomatic and Commercial Relations. *The Journal of Modern History*, Vol. 14, No. 3, pp. 289-316. Retrieved June 21, 2013, Jstor Online Database.

HORNIKER, Arthur Leon, "Anglo-French Rivalry In The Levant From 1583 To 1612", *The Journal Of Modern History*, Vol.18, No.4, 1946,

İNALCIK, Halil Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600), (Çev: Ruşen Sezer), Y.K.Y. İstanbul, 2003.

KALA, Ahmet, İstanbul Ahkâm Defterleri, İstanbul Ticaret Tarihi 1 (1742 – 1779), İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul Araştırmaları Merkezi, Eksen Basım Yayın, İstanbul.

KURAT, Akdes Nimet, "Türk İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi 1553-1610", Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Enstitüsü yayınlarından no.10 Türk Tarih Kurumu Basımevi – Ankara, 1953.

KURAT, Akdes Nimet, *Türk-İngiliz Münasebetlerinin Başalagıcı ve Gelişmesi (1583-1610)*, TTK., Ankara, 1953.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S. ,“*Osmanlı İngiliz İktisadi Münasebetleri*”, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü – Ankara, 1974.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., *Tarih Araştırmalarında Usul*, Türk Tarih Kurumu, İkinci Baskı, Ankara, 2014.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, “İzmir”, DİA, c.23, s.520.

LANGLOIS Ch. V. Ch. Seignobos, *Tarih Tetkiklerine Giriş*, (Çev: Galip Ataç), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2010

LANGLOIS, Charles Victor, *Tarih Tetkiklerine Giriş*, (Çev: Galip Ataç), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2010, s.15.

LEON, E. Halkın, *Tarih Tenkidinin Unsurları*, (Çev: Bahaeddin Yediyıldız), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014,

MASTERS, Bruce, “ Halep”, D.İ.A. c.15.s. 244.

MUNDY, Peter. (1907). *The Travels of Peter Mundy In Europe and Asia 1608-1667*. (Vol. I). Cambridge: Printed For the Hakluyt Society.

ORTAYLI, İlbey. (2007). *Avrupa ve Biz*. (2. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.

PALMER, Alan, *Son Üç yüz Yılda Osmanlı İmparatorluğu*, (Çev. B.Dişbudak), İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul–2003.

RABB, Theodore, K. *Investment In English Overseas Enterprise 1575-1630*, The Economic History Review, New Series, Vol.19, No.1, 1966,

RAWLINSON H. G., *The Embassy of William Harborne to Constantinople, 1583-8*, Transactions of the Royal Historical Society, Fourth Series, Vol. 5 (1922), pp. 1-27

RAWLINSON, H. G. The Embassy of William Harborne to Constantinople, 1583-8. *Royal Historical Society*, Vol. 5, pp. 1-27. Retrieved June 10, 2013, Jstor Online Database.

ROSEDALE, H.G., *Queen Elizabeth And The Levant Company*, London, 1904.

SANDYS, George. (1621). *A Relation of a Journey Begun An Dom. 1610*. London: University of California Libraries.

SARINAY, Yusuf, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara, 2010, s.41.

SINGH, Jyotsna G. , *A Companion To The Global Renaissance English Literature And Culture In The Era Of Expansion*, Blackwell Publishing, 2009. *Social History Of The Orient*, Vol.3, No.2, 1960, pp.131-147.

TEMPLE, Sir Richard Carnac, *The Travels Of Peter Mundy, In Europe And Asia 1608-1667*, Vol-1, Worcester, 1907.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi – Ankara, 1984.

UZUNÇARŞILI,İ. Hakkı, “*On Dokuzuncu Asır Başlarına Kadar Türk İngiliz Münasebetlerine Dair Vesikalar*,” *Belleten Dergisi* Cilt: XIII - Sayı: 51

WALSH, Robert. (1825). *Account of The Levant Company; With Some Notices of The Benefits Conferred Upon Society By Its Officers*. London: J. Darling, Lesdenball-Street.

WILLAN, T.S., *Some Aspects Of English Trade With The Levant In The Sixteenth Century*, *The English Historical Review*, Vol.70, No.27, 1955

WILLIAM Miller, *The Latins In The Levant*, New York E. P. Dutton And Company, 1908.

WOOD, A. C. (1925). The English Embassy at Constantinople, 1660-1772. *The English Historical Review*, Vol. 40, No. 160, pp. 533-561. Retrieved May 19, 2013, Oxford Journals Online Database.

WOOD, A. C. (1964). *A History of The Levant Company*. UK: Taylor and Francis Group.

WOOD, Alfred C., *A History Of The Levant Company*, London, 1935.

WOOD, Alfred C., *Levant Kumpanyası Tarihi*, (Çev: Çiğdem Erkal İpek), Doğubatu, İstanbul, 2013

WOODFIELD, Ian, *The Keyboard Recital İn Oriental Diplomacy,1520-1620*, Journal Of The Royal Musical Association, Vol. 115, No.1, 1990,

İNDEKS

- Afrika 30
 Afyon 81, 167, 174, 255, 260
 Ahidname 27, 31, 34, 39, 82, 84, 89
 Ahmed Çavuş 24, 25
 Akdeniz ... v, 1, 2, 10, 13, 17, 18, 19, 21,
 22, 43, 44, 45, 50, 57, 60, 63, 84, 90,
 97, 102, 103
 Alexander Drummond..... 49
 Anason 80
 Anthony Jenkinson 2, 20, 101
 Arpa 218, 286
 Atlantik.....22, 23, 52
 Avrupa... 1, 8, 17, 19, 20, 22, 29, 31, 44,
 45, 50, 51, 52, 54, 55, 57, 60, 61, 62,
 65, 68, 73, 74, 104, 106, 108, 179,
 184, 197, 199, 210, 214, 227, 249,
 286
 Aydın.....53, 106, 149, 156, 164, 255
 Azerbaycan..... 43
 Bakır..... 81
 Bartholomew Haggatt 49
 Bayezid.....20, 50, 53
 Benjamin Lannoy..... 49
 Beyrut.....2, 13, 18, 19
 Bristol.....2, 13, 18
 Bursa vii, 50, 51, 52, 56, 79
 Cenevizliler 17, 18
 Ceviz 80, 169, 293
 Charles Smihth 50
 Charles Smith 50
 Çelebi Mehmed 53
 Çelik..... 72
 Çuha 41, 42, 64
 David Hays 50
 Demir 72
 Doğu Akdeniz..... 44
 Doğu Hindistan Şirketi 18
 Edebiyat.....26, 334
 Edward Bernard.....49, 55
 Edward Kirkham..... 49
 Edward Osborne 3, 23, 24, 36, 101
 Erzurum 51, 55
 Fatih Sultan Mehmed 53
 Felemenk 22, 84, 85, 87, 88
 Fındık 78, 168
 Floransa 50, 52
 Francis Browne..... 49
 Fransa ..2, 10, 13, 15, 22, 27, 29, 31, 34,
 36, 43, 60, 63, 82, 83, 84, 86, 87, 88,
 89, 94, 96, 97, 98, 99, 101, 103, 187
 Germigny 31, 32, 33, 83, 90, 91
 Girit 2, 13, 18, 19, 64
 Güherçile 79
 Gümrük.....54, 255, 256, 257, 258, 260,
 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267,
 268, 269, 271, 272, 273, 274, 275,
 277, 278, 279, 280, 282, 283, 284,
 286, 287, 288, 289, 291, 292, 293,
 294, 295, 296, 297, 298, 299, 301,
 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308,
 309, 311, 312, 313
 Halep .vii, 10, 11, 14, 20, 21, 40, 44, 46,
 47, 48, 50, 51, 55, 56, 61, 64, 68, 73,
 82, 88, 102, 103, 108
 Harborne 3, 9, 12, 13, 24, 25, 26, 27, 28,
 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39,
 40, 59, 82, 83, 87, 89, 90, 91, 92, 93,
 100, 101, 107, 108, 109
 Harir 48, 74, 79, 113, 149, 198
 Hindistan10, 18, 52, 62, 73, 82, 92, 113,
 216, 293, 295, 309
 Hollanda 19, 23, 61, 62
 Hristiyan 30, 31, 39, 53, 59, 82, 94
 I. Elizabeth..... 3, 11, 23, 26, 43, 45, 47,
 101, 102, 104
 İbrahim Bey 53
 İncir 80
 İnebahtı..... 2, 13, 21, 22, 89, 93, 96

- İngiltere ..v, viii, 1, 2, 3, 5, 8, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 36, 38, 40, 43, 45, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 74, 81, 83, 86, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 148, 181, 208, 221, 254, 313
- İpek 51, 74, 110, 113, 269
- İran 2, 13, 15, 19, 20, 30, 43, 50, 51, 55, 59, 61, 91, 92, 94, 95, 98, 100, 101
- İspanya ...viii, 14, 15, 21, 22, 31, 33, 43, 82, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 104
- İstanbul 3, 7, 8, 9, 17, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 43, 44, 47, 50, 51, 53, 54, 56, 57, 60, 61, 64, 68, 73, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 91, 93, 94, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 110, 206
- İtalya v, 2, 17, 18, 51, 52, 95, 96
- İzmir.. 12, 44, 53, 54, 55, 56, 64, 68, 73, 102, 103, 106, 107, 108, 163, 283
- James Hawarde 48
- John Eldred..... 48
- John Markham..... 55
- Mercidabık 46
- Mısır..... 40, 44, 156, 168, 174, 175, 215, 257, 261, 271, 273, 304
- Michael Locke 48
- Moskova.....20, 43
- Mustafa Çavuş..... 25, 28, 29, 30, 34, 40
- Pamuk 61, 62, 64, 288, 289
- Paul Pindar 48, 60
- Pietro Mocenigo 53
- Portekiz 22, 23, 82, 92
- Richard Staper 3, 23, 36, 101
- Rom.....73, 185
- Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa26, 38, 39
- Sabun..... 79, 176, 269, 301
- Sağrı 79
- Sakız.....2, 13, 18, 19, 21, 32, 35, 40, 42, 54, 170
- Sandwich v, vi, 2, 17
- Savani..... 78
- Sayda 46, 74, 79, 149
- Sicilya..... 2, 13, 18
- Sinameki..... 80, 114, 175, 267
- Siyavuş Paşa 26, 92
- Sokullu Mehmet Paşa. 3, 26, 27, 28, 101
- Southampton..... v, vi, 2, 13, 17, 18
- Suriye 10, 40, 44, 46, 85
- Susan 38
- Süleyman..2, 13, 20, 21, 43, 46, 53, 101
- Sülük 78, 168, 267
- Şam.....40, 46, 47, 51, 57, 74, 149, 152, 163, 257, 274, 275, 284
- Thomas Sandys 48
- Timur. 53, 202, 208, 209, 228, 229, 231, 233, 237, 247, 249, 291, 292
- Tokat 55, 158, 161
- Tophane 39
- Trablus.....46, 57, 74, 78, 152, 163, 271, 275, 284
- Trablusgarb..... 40
- Trablusşam 2, 13, 18, 19, 21, 40, 64
- Tunus.....40, 90, 162, 163, 268, 272, 273
- Üstlük 78
- Üstübeç..... 73, 114
- Üzüm 78, 255, 256
- Venedik v, viii, 2, 10, 15, 17, 18, 19, 21, 22, 27, 31, 33, 43, 44, 50, 53, 54, 57, 61, 82, 83, 85, 95, 96, 100
- Venedikliler 17, 40, 53, 59, 82, 88
- Walsingham 23, 24, 35, 36, 37, 91
- William Barrett 48
- William Kinloch 49
- Yedikule 38
- Zeytin 54

SÖZLÜK

Ahidnâme : Bir cemaate, hükümdara veya kişiye; bir ayrıcalık, muafiyet veya yetki veren, Padişah tarafından yemin altında yazılı olarak verilmiş güvence belgesi.

Akçe: Gümüş Osmanlı parası.

Avarız: Fevkalâde durumlarda devlet tarafından çoğunlukla donanmayı desteklemek için koyulan olağanüstü salgun vergi ve hizmet yükümlülükleri; belirli sayıda reâyâ hane halkı avarız vergi hanesi olarak kaydedilir.

Bac: Satılık mallardan yük veya kutu başına alınan çarşı veya transit resimler.

Bakam: Baklagillerden, odunundan kırmızı boya çıkarılan bir ağaç (Haematoxylon campechianum).

Barca veya Barça: 600x8 ton kapasiteli, toplarla teçhiz edilmiş büyük gemi.

Beg : Orta Asya Türk Devletlerinde ve kuruluşunun ilk yıllarında Osmanlılarda hükümdâr, komutan, tımar sisteminde sancak veya zeamet sahibi komutanının unvanı.

Berat: Üzerinde Padişah tuğrası bulunan tevcih fermanı; menşur da denir.

Beylerbeyi: Mîrmîrân ile eşanlımlı, beylerbeyiliğin genel valisi.

Cebelü: Tımar, zeâmet veya has sahibinin sefere katılırken yanında götürdüğü tam teçhizatlı silâhlı refakat eri.

Cehri: Kök boyasigillerden, meyve, kabuk veya odunundan güzel kırmızı renk elde edilen bir kök (Rhamnus infectorius). Cehrigiller (Rhamnaceae) familyasından, 3 m kadar boylanabilen ve küremsi meyvelerinden sarı iplik boyası elde edilen çalı. Altın ağacı. Cehri, cehrigiller (Rhamnaceae) familyasından Rhamnus ve Frangula cinsini oluşturan küçük çalılara verilen ad. Herdem yeşil veya yaprak döken küçük çalılardır.

Cihad : İslâmiyette kutsal savaş.

Cizye: Gayrimüslim yetişkin erkeklerden alınan İslâmî baş vergisi; ilk çıkışında kişinin durumuna göre 12, 24 veya 48 dirhem gümüş alınırdı, vergi defterlerindeki üç kategori şöyleydi; çalışan yoksullar (ednâ), vasat gelirli olanlar (evsat) ve hali vakti yerinde olanlar (â'lâ); ancak Osmanlılar çoğunlukla bu vergiyi her hane başına eşit olarak aldılar, miktar da bir altın ya da bunun gümüş akçe olarak karşılığı idi.

Çehri: Kök boyasıgillerden, meyve, kabuk veya odunundan güzel kırmızı renk elde edilen bir kök.

Çivid: Çin, Yemen, Hindistan'da yaygın olarak yetişen ve baklagillerden Indigofera, turpgillerden Isatis tinctoria gibi genel olarak "çivitotu" adı verilen bitkilerin yapraklarından çıkarılan; çoğunlukla parlak koyu mavi, kırmızı, yeşil ve sarı renkleri de olabilen bir toz boya.

Harir: İpek.

Kehribar: Çam reçinesi.

Mazu: Servigillerden, yaprakları almaşık ve küçük pullar biçiminde, gövdesi düz olan, dipten dallanan bir süs bitkisi.

Miri: Hükümdara veya devlete ait olan.

Nişadır: Amonyak tuzu olarak bilinen amonyum klorür bileşiği (NH_4Cl). Lehim yapmada kullanılır. Tuzun ayrışmasından meydana gelen amonyak (NH_3) ve hidroklorik asit (HCl), metalin yüzeyinde hasıl olmuş oksit tabakasını kaldırdığından metal, lehime müsait hale gelir. Nişadır ve kantaşında da bulunur.

Papist: Papa taraftarı, Katolik.

Pişkeş: Üst mevkideki birine verilen, üstün otoritesinin ve himayesinin kabul edildiğini simgeleyen armağan.

Police: Kredi mektubu.

Rište: İplik, bağ.

Sancak: Eyâletin alt-bölümü; sancakbeyine bağlı idari birim; bir beylerbeyilik birçok sancaklara bölünmüştür.

Sinameki: Sinameki, iki çenekli çiçekli bitki familyalarından baklagiller içinde sınıflanan Cassia cinsinin türlerini, bu türlerin meyvelerini ve bu türlerin bazılarında elde edilerek tıpta laktasif olarak kullanılan maddeyi ifade eder.

Şem-i asel: Bal mumu.

Şeytan bezi: Erkek elbisesi yapımında kullanılan kadife dokunuşlu bir tür pamuk kumaştır.

Tahrir : (1) deftere kaydetmek; (2) Osmanlıların düzenli olarak nüfusu, araziye ve diğer gelir kaynaklarını teftiş (sayım ve yazım) yöntemi. Defter-i Hakanî denilen tahrîr defterleri iki türlüydü; gelir kaynaklarının ayrıntılı olarak kaydedildiği mufassal ve sadece askerî kesim içindeki dağılımın kayda geçirildiği icmal.

Üstübeç: Haricî boyalarda kullanılan ve esas itibariyle kurşun karbonat olan bir pigment.

EKLER

EKLER-1. OSMANLI DEVLETİ VE İNGİLTERE ARASINDAKİ
YAZIŞMALARA DAİR BELGELER

No. I.

1569 DA FRANSIZLARA VERİLEN "AHİDNAME"

(Testa, *Recueil*, I, 91-96 pp. terceme).

- 1: Deryada fırtına müzayaka verdikte ve sair levazımında, hazır bulunan eğer hassa gemileri halkıdır ve eğer gayridir, muavenet ve gemi reislerinin hukukuna riayet edile, akçe ile zad ü zevadelerini tedarükte kimesne mani ve müzahim olmıya.
- 2: Eğer deniz, gemilerin karaya atarsa, beyler ve kadılar ve gayriler muavenet idüp, kurtulan esbab ve emval girü kendülerine verile, eğer denizde ve eğer karada kendü hallerinde yürüyen (Françalılara) kimesne mani olmıya.
- 3: Ol diyar tacirleri ve tercüman ve sair adamları deryadan ve karadan Memalik-i mahrusemize gelüp bey'ü şıra ve ticaret idüp, şöyle ki olgelen âdet ve kanun üzere rüsum-u adıyyelerin verdüklerinden sonra, gelışte ve gidişte Kapudanlarımdan ve deryada yürüyen reislerden ve gayriden ve asker halkından kimesne mani olmıya, kendülere ve adamlarına ve esbab ve davalarına dahi ü taarruz eylemiye.
- 4: Eğer Françaludan birisi medyun olsa veya her hangi suç işlese ve gayhubet ederse, deyn borçludan taleb olunup aher kimesne tutulup taleb olmıya.
- 5: Tüccarlardan biri mürd olsa, esbab ve emvalini kime vasiyet ederse, ana verile; vasiyetsiz mürd olsa konsolusları marifetiyle ol yerlü yoldaşına veya França tebasından kim ise ana verile, kimesne dahi eylemiye.
- 6: Adı geçen konsoluslar, tercümanlar ve bazirgânlar Memalik-i mahrusemizde bey'ü şıra ve ticaret ve kefalet hususlarında kadıya varup sebt-i sicil ettirüp ve hüccet alalar; sonra niza olursa hüccet ve sicile nazar olunup, mucibi ile amel oluna; bu ikisinden biri olmayup mücerred şahid-i zor ikamet eylemekle hilâf-ı şer'i kaviyyim dava ederlerse, mademki kadılardan hüccetleri olmayup veya sicilde mukayyed bulunmaya, anın gibi tezvir ettirilmeyüp, hilâf-ı şer' olan davaları istima' olunmıya.

- 7: Ve bazı kimesneler bize şetmeyledünüz deyü iftira idüp, şahid-i zor ikamet eyleyüp, mücerred celb ü ahz için hilâf-ı şer'i kaviyyim rencide ve remide eylemek istediklerinde men' olunalar.
- 8: Françaluya müteallik esir bulunursa, ve konsoluslar bunların fransız veya França tebası olduklarına şahadet ederlerse, esir sahibi veya vekili dava görülmek üzere atebe-i aliyyemize getirileler.
- 9: França ve ana tabi yerlerden Memalik-i mahrusemizde mütemekkin olanlar eğer evlû olsun eğer ergen, rençberlik edeler, onlardan haraç talep olunmıya.
- 10: İskenderiye ve Şam Trablusuna, Cezayir iskelelerine ve gayriye tayin eyledükleri konsolusların tebdil eyleyüp yerlerine ol hizmetin uhdesinden gelür adamlar tayin idüp gönderildiğinde kimesne mani olmıya.
- 11: Françaludan biri mahkemelik olursa veya niza' vukubulursa ve kadı huzuruna getirilirse, tercüman hazır olmadıkça dava görülmeye; eğer tercümanları hem maslahat üzere ise gelince(ye kadar) tevakkuf oluna; fakat onlar da taallül eylemeyüp tercümanların ihzar edeler.
- 12: Eğer Françalunun birbiri ile niza'ları olsa, mezbur elçileri ve konsolusları âdetlerince fasledeler, kimesne mani' olmıya.
- 13: Levend kayıkları deryadan varup, Françaluları esir idüp, getürüp Rumelinde ve Anadoluda satarlar, anun gibiler bulunduklarında teftiş edilip kimden alındığın bulduralar; eğer esirin alındığı zaman kürek mahkumu ise cezası verile, şayed müslüman olmuşsa azad oluna; eğer henüz hiristiyan ise Françaluya teslim edile.
- 14: Gemiler ancak İstanbulda ve Geliboluda teftiş edileler.
- 15: İki memleket gemileri deryada buluştuklarında, birbirlerine dostluk idüp zarar ü ziyan etmiyeler.
- 16: Atebe-i aliyyemizce Venediklülere verilen hususlar Françalulara da verile.
- 17: Kalyonlar ve sair gemileri Memalik-i mahruseye geldüklerinde hıfz-ı siyanet üzere olup emin ve salım gideler.
- 18: Beylerbeyiler, Kapudanlar ve sancak beyleri... işbu Ahid-name mucibince amel edeler.

KRALIÇE ELIZABETH TEN SULTAN MURAD III · A
(25 Ekim 1579)

(London, Public Record Office, S. P. F. C. 1579-1580,
No. 70, 76-77 pp, Lâtinceden ingilizceye tercemesi).
Her Majesty's Answer to the Turk 's Letter'

Elizabeth, etc. to Sultan Murad Khan, etc. We have received your letter of March 15 in the current year, and have learnt from it how graciously the letters were accepted which were presented to you by our subject William Harbroun, resident in your city of Constantionple, containing a petition for himself and his two partners to trade freely in your dominions. Nor only that, but how easily and how worthily of an emperor the request was granted. We receive the favour most gratefully, and lest you should think you have done a kindness to an ungrateful prince, we will at no time suffer ourselves, so far as we are able, and according to the goodness which God through whom we reign has implanted in us, making ingratitude abhorrent to us, to be conquered or outdone by any prince who has deserved well of us. But whereas a permission similar to that enjoyed by your allies the French, the Poles, the Venetianes, and even the subjects of the King of the Romans, has been granted to a few of our subjects at their own request and without any intercession on our part, we ask that the credit of so singular kindness may not be confined within the limit of two or three men but may be distributed among all our subjects. You will the less regret it that the products in which our realm abounds and which those of other princes lack are so necessary for the uses of mankind that no people can be without them, or fail to rejoice when it has obtained them by long and difficult journeys. But everyone sells more dearly to others in proportion as he seeks a living and a profit from his labour. So as the acquisition of those products is advantageous, but the purchase of them from others burdensome, the advantage to your subjects will be increased by this free access of a few of our people to your land; the burden will be diminished by allowing any of our subjects to go. There will further be the like and equal

freedom of trade which we shall grant to your subjects, which we promise shall be as full as any of your allies grant to any of the princes, or as has ever been conceded to your subjects. If you will accede to our request, we will see that our subjects trade with your country.

Your expression of goodwill towards us leads us also to speak on behalf of our subjects who are held as prisoners in your galleys (triremibus), that whereas they have fallen into this misfortune for no fault committed by them they may be granted their freedom. We pray God, who alone is over all things, and is the avenger of idolatry, and jealous for His honour against the false gods of the Gentiles and others, to prosper you with all these gifts which are deservedly held most desirable.- Greenwich, 25 Oct. 1579, the 21 st of our reign.

No. III.

SULTAN MURAD III. TARAFINDAN İNCİLİZLERE VERİLEN İLK TİCARET İMTİYAZLARI ("AHIDNAME") 1580.

(Oxford, Bodl. Libr. Ms. Laud. Or. 67.)

"Nişan-ı şerif-i âli şan sâmi mekân-üs-sultanî Tugra-i garra-i cihansitan-i hakâni nefz-i bilavn-ir rabbanî ve savn-is-samdanî

Elhaletü hazihi İngiltere ve França ve Hiberniye vilâyetlerinin kraliçesi kâdvet-ün-nisvan-il-millet-il-mesihîyye Elizabet hutimet avakibuha bilhayr Dergâh-ı âdalet penah bargâh-ı izzet destgâhımıza —ki melâz-ı ve melce-i salâtin-i cihan ve meaz-i ve mence-i havâkin-i devrandır— müdebbir olan beylerinden Vilhelmuş Harborne nam adamımız ile mektuplar gönderüp, adamları sabıka Asitane-i saadet âşiyânımıza gelüp izhar-ı ubudiyet ve iblâs ve iş'ar-i rukiyyet ve ihtisas eyleyüp ol taraftan adamları ticaret için Memalik-i mahrusemize gelüp gitmek babında isticaze eylemeğin ol babda icazet-i hümayunumuz mukarın olup, menâzil ve merahilde ve meabir ve benadîrde deryadan ve karadan

kimesne rencide ve remide eylemiye deyü ahkâm-ı şerifemiz verilmekle Dergâh-ı mâdelet penahımıza hulûs-u tavîyyet ve safa-i akidet üzere arz-ı ubudiyyet eyleyüp França ve Venedik ve Leh ve sair atebe-i ulyamıza arz-ı ihlâs cyliyen krallar ile mabeynimizde mün'akid olan müvalât ve musafat muktezasinca müşarünileyha ile dahi dostluk üzere olup adamları ve sair tacirleri Memalik-i mahrusemize emn ü aman üzere meta'ları ile gelüp ticaret eyleyüp kendü hallerinde (ve) kar ü kışblerinde olup ve mukaddama adamlarından olup.... nam mahalde esir olup bilfiil mahbus olan.... nam adamları, itlak olunmak ve müşarünileyhim krallara dostluk muktazasinca verilen Ahidname-i hümayun-u izzet makrunumuz ve ahkâm-ı şerifemiz mucibince müşarünileyha canibine dahi verilmek bahında istid'a-i âtifet eyledüğü paye-i serir-i saadet masir-i padişah ânemize arz ve takrir olunmağın müşarünileyhanın istid'ası izz-i huzur-u lâmi-ün-nurumuzda hayyizi kabulde vaki' olup işbu Ahidname-i hümayun-u adalet makrunumuzu inayet idüp ve Memalik-i mahrusemizde vaki' olan Beylerbeyiler ve Beyler kullarımıza ve Kadılara ve umûmen iskeleler emînlerine ahkâm-ı şerifemiz irsal olup ferman-ı kazacereyanımız bu veçhile sadır oldu, ki

- 1: Mademki müşarünileyha tarafından şerait-i ahd ü peymana riayet ve kava'id-i sulh u aman kemayenbagi siyanet oluna bu taraftan dahi kendü malları ve sair esbab ve meta'ları ile eğer deryadan gelen kalyonlar ve sair gemileri ve içlerinde olan adamlarıdır ve esbab ve meta'larıdır ve mallarıdır, ve eğer karadan gelen adamları ve davarları ve esbab ve malları ve meta'larıdır asla bir ferd dahi ü taarruz eylemeyüp kendü hallerinde ve kâr ü kışblerinde olalar.
- 2: Eğer Memalik-i mahrusemize ve eğer ahar vilâyetlere giderken ve gelürken rencberliklerinde iken bir tarikile esir olurlar ise ol asıllar girü halâs olalar.
- 3: Ve kalyonları ve sair gemileri cemi' zamanda iskelelere ve limanlara ve sair Memalik-i mahrusemize emn ü aman üzere gelüp gideler; anun gibi(lere) deryada fırtına müzayaka verdükte ve sair levazımında hazır bulunan eğer hassa ge-

mileri halkıdır eğer gayridir muavenet eyleyüp ve akçe ile zad ü zevadeleri tedarikinde kimesne mani' ve müzahım olmıya.

- 4: Ve eger deniz gemilerin karaya atarsa, Beyler ve Kadılar ve gayriler muavenet idüp, kurtulan esbab ve emval girü kendülere verile, dahl olunmıya.
- 5: Eğer denizde ve eğer karada kendü hallerinde yürüyen İngilterelülere kimesne mani' olmayup dahl ü taarruz kalmıya, ve ol diyar tacirleri ve tercüman ve sair adamları deryadan ve karadan Memalik-i mahrusemize gelüp bey' ü şıra ve ticaret idüp, şöyleki ohgelen âdet ve kanun üzere rüsum-u âdiyyelerin verdüklerinden sonra, gelişte ve gidişte Kapudanlardan ve deryada yürüyen Reislerden ve gayriden ve asker halkından kimesne mani' olmıya, kendülere ve adamlarına ve esbab ve davarlarına dahl ü taarruz eylemiye.
- 6: Eğer İngilterelünün birisi medyun olsa, deyni borçludan taleb oluna, kefil olmayacak ahar kimesne tutulup taleb olunmıya.
- 7: Ve eğer biri mürd olsa, esbab ve emvalin kime vasiyet ederse ana verile, vasiyetsiz mürd olsa Konsolusları marifeti ile, ol yerlû yoldaşına verile, kimesne dahl eylemiye, araya girmıye.
- 8: Ve İngiltere ve ana tabi' olan yerlerin bazirgânları ve tercümanları ve Konsolusları Memalik-i mahrusemizde bey' ü şıra ve ticaret ve kefalet hususlarında ve sair umur-u şer'iyye oldukta, Kadıya varup sebt-i sicil ettirüp veya hüccet alalar; sonra niza' olursa hüccet ve sicile nazar olunup mucibi ile amel oluna.
- 9: Bu ikisinden biri olmayup mücerred şahid-i zor ikamet eylemekle hilâf-ı şer'i kaviyyim dava ederlerse mademki Kadılardan hüccetleri olmayup ve sicilde mukayyed bulunmıya, anun gibi tezvir ettirilmeyüp hilâf-ı şer' olan davaları istima' olunmıya.
- 10: Ve bazı kimesneler "bize şetmeyledünüz" deyü iftira idüp şahid-i zor ikâmet eyleyüp mücerred celb ve ahz için hilâf-ı şer'i kaviyyim rencide ve remide eylemek istediklerinde men' olunalar.

- 11: Ve bunlardan biri medyun olsa veya bir veçhile müttehih olup gaybubet eylese anun için kefaletsüz ahar kimesne tutulmıya.
- 12: Ve İngiltereylüye müteallik esir bulunursa, ki Konsolusla taleb idüp İngilterelü idükleri zahir olup şüphe olmak ihtimali olmazsa, alınıp İngilterelüye veriler.
- 13: İngiltere ve ona tabi' olan yerlerden Memalik-i mahrusemide de mütemekkin olanlar eger evlü eğer ergen olsun rencberli edeler, anlardan haraç taleb olunmıya.
- 14: İskenderiye ve Şam Trablusuna, ve Cezayir ve Tunus ve Trablus-u garp, ve Mısır iskelelerine ve gayriye tayin eyledikleri konsolusların tebdil eyleyüp, yerlerine ol hizmeti uhdesinden gelür adamlar tayin idüp gönderdükte kimesne mani' olmıya.
- 15: Eğer tercümanları mühim maslahat üzere ise, gelince teval kuf oluna; amma onlar dahi taallül eylemeyüp tercümanla izhar edeler.
- 16: Ve eğer İngilterelünün biri biri ile niza'ları olsa, mezbu elçileri ve konsolusları âdetlerince fasledeler, kimesne mani' olmıya.
- 17: Şöyle ki levend kayıkları deryadan varup İngilterehile Ahidname verildiği tarihten sonra esir idüp, getürüp Rumelinde ve Anadoluda sataklar, anun gibiler bulunduklarında gereği gibi ikdam-ı dikkat ve ihtimam ile teftiş olunup, hekimin elinde bulunursa kimden alduğun bulduralar; ol esir müslüman olmuş ise alan kimesneye akçesin andan aliverilüp salıverile.
- 18: Memalik-i mahrusemizde derya üzerine çıkan gemiler ve kadırgalar ve donanmalar deryada İngiltere gemilerine bulunduklarında biribirine dostluk idüp zarar ü ziyan etmiyele.
- 19: Venediklü ve França ve sair dostluk üzere olan krallara verilen Ahidname-i hümayunumuzda mastur ve mukayye olan hususlar İngilterelünün hakkında dahi mukarrer olup şer'i kaviyyime ve ahd-ü hümayunumuza muhalif kimesne mani' ve müzahim olmıya.
- 20: Ve kalyonları ve sair gemileri Memalik-i mahrusemize geldiklerinde hıfz-ı siyanet olunup emin ve salim gideler.

Ve eğer esbab ve emvali yağmalanmış bulunursa, gâret olunan esbab ve emvali ve gemilerinin adamları zuhura gelmesin babında sa'î ve ikdam olunup, ehl-ü fesad her kim olursa olsun gereği gibi haklarından (gelüne).

Beylerbeyiler ve Kapudanlar ve Sancak Beyleri kullarım deryada yürüyen Kapudan kullarım ve Kadılar ve Eminler ve Hassa Reisler ve Gönüllü Reisler zikrolunan Ahidname-i hümayunumuzun mazmun-u adalet meymunu ile amel idüp hilâfına cevaz göstermiyeler.

İşbu zikrolunan ahd üzere mademki sadakat ve ihlâsa sabit-kadem ve rasibdem olalar bu canıbden dâhî şeriat-i ahd ü aman kema kân mer'î ve muteber tutulup asla bir veçhile hilâfına cevaz gösterilmiye.

Tahriren fi evail-i Rebiülahir sene semane ve semanine ve tis'amie

Bimakam-ı Kostantiniyet-il mahruse.

No. IV.

SULTAN MURAD III DAN KRALİÇE ELİZABETH'E

1-10 Eylül 1580, İngiltereye gönderilen ilk türk tüccarı

munasebetiyle

(London, Public Record Office, S. P, 102, Royal Letteres Turkey, 61.)

مراد بن سليم خان
المظفر دائماً

[1] اختيار الخدوات اليسوية بخيار الموقرات في الملة المسيحية مصلحة .
الطائفة النصرانية ساحبة اذبال الحشمة والوقار ولايت [2] انكاته قراليجيه زائده (sic) قراليجيه ختم طلقها بالخير توقيع رفيع هايون واصل اوليچاق اولاكه حالاً خاصة هايونيه متعلق اول ديارلرده موجود اولان [3] متاع و غ بعض لوازم ايچون غرابج دفتن تام تاجر اول جانب ارسال اولغشدر كرا نامه هايونيز ايله واروب [4] وصول بولقدده استانة سمادت اشياغزه اولان صداقت اختصاصكر موجبنجه تاجر مزبورده ديلديكي متاع و يادكارلردن [5] ايسه وروب استانة سمادته عودت اتدرومنز تحريراً في اواخر رجب ا. س. ثمان و ثمانين و تسعماء
بمقام قسطنطينية
المحرره

takrir olunub alel-veçh-ül-kâmil ilm-i şerifimiz muhit ü şan olmuşdur İmdi [11] ebvab-ı aliyyet-ül-akabümüz izhar-ı müvalidenlere lutf ü ihsan yüzünden meftuh ü güşade ve cunud-ı saade vufudumuz müadet edenlere her zaman [12] hazır ü amade olan müşarünileyh elçinüz Asitan-i devlet-aşyanumuzda França kırı elçisi gibi ve sair atebe-i ulya ve sütte-i sünyamuz ihlâs ile arz-ı [13] muhaleset ü ihtisas eyleyen kıralların elçileri gibi riayet ü himayet olunub size müteallik vaki olan mesale ü meram ve ademlerünüzün berren ve bahren ahval [14] ü meharların tedarük eyleyüb gözetmek hususunda ferman-ı kaza-cerhanumuz sudur eyleyüb memalik-i mahrusemüzde vaki olan hüskam ü vülâta ve ümera vü kuzata [15] müekkid ahkâm-i şerifemizi yazılıb mabeynümüzde vaki olan ahd ü peyman ve sulh ü eman muhalif vaz'dan ihtiyat ü ihtiraz üzere olmak muhkem tenbih ü tekid olunmuşdur İnşa Allah-u [16] taâlâ bais-i fevz ü felâh olan sulh ü salaha muhalif vaz' sudur eylemez Gerekdür ki name hümayun-i saadet-makrunumuz vüsul buldukda min ba'd s dahi [17] Astane-i adalet-unvanumuz ile daima muvalât u musfat üzere olub cadde-i muhalasat ü ihtisasda sabit-kadem şahrâh-i musadakat ü ihtisasda rasih-dem olub [18] taht-i hükümetinizde olan tüccar ve bazirgânlar memalik-i mahrusemüzde gelüb gidüb kendü hallerinde olub memleket ü vilâyete bais ihtilâl olur hususlardan ihtiyat üzere olalar [19] Deryada ve karada istedikleri yirlerde ticaret eyleyüb kâr ü kışblerinde olub mabeynümüzde vaki olan şarayit-i ahd ü peyman ve revabit eman [20] tarafeynden kema-yenbagi riayet olunub İnşa Allah a'azz sulh ü salaha muhalif bu canibden bir vaz'sud ihtimali yoktur Hemen siz dahi [21] bais-i fevz ü felâh olan sulh ü salah riayetinde geregi gibi mukayyed olub daima ahbar-i sulhat-asar ile ol diyar-i kesir-ül-itibarun ahval [22] ü etvarın alett vali ilâmdan hali olmayasuz

Tahriren fi-evahir-i şehri Rebi-il-ahir senet-i ihda ve tis'in ve tis'a mie

Bi-makam-i
Kostantiniyyet-
il-mahruse

SIR FRANCIS WALSINGHAM'DAN WILLIAM HARBORN'

(24 Haziran 1587.)

(Conyers, Read, *Mr. Secretary Walsingham...* III, 329-332 pp.)

9 Mart (1587) tarihli mektuplarınız, hem Venedikte gönderilen seri posta (hem başka vasıta ile) buraya, geçen ayın sonlarında getirildi. Bunlardan Sultan ve müşavirleri ile devam ettirilmesi gereken münasebetleri, Size işare edildiği gibi, ihtimam ve basiretle yerine getirdiğinizi öğrenmiş bulunuyoruz. Bu tarz hareketinizi Majeste kraliçey arzettiğim zaman, kendileri ziyadesiyle memnun kaldılar ve bildirdiğiniz üzere, Padişahın Hocası vasıtasıyla Sultanı kendisine hitab etmiş olduğunuzdan ötürü fazlasıyla sevindiler; kraliçe (bu tavassutu devam ettirebilmek maksadiyle) Hoca ile dostluğun her bakımdan beslenmesi ve idame ettirilmesini arzu etmektedirler. Mektubunuzda temas ettiğiniz meselelerin cevabına gelince, kraliçenin bu husustaki arzularını bildiriyorum.

Padişahın İspanya kralı ile mütareke akdine, yazdığını veçhile, yanaşmamasından ötürü, kraliçenin fevkalade müteşekkir kaldığını Sultan cenablarına ulaştırmanız icabeder. Sonra, Padişahı bu yolda devamı ikna ile yetinmeyüp, bu hâzırda Padişahın, bütün kuvvetlerini sevk etmiş olduğunu anlaşılan, İrandan sarfınazar ederek, hakikatta daha çok endişe edilmesi gereken İspanyol kudretini sarsmak üzere hemen harekete geçmesinin çok lüzumlu olduğunu ikna gayret etmelisiniz. İspanyol kudretinin tehdidi ise, Sultan sadık ve mutî' Garp Ocakları (Berberi) beylerine bir miktarda kadirga göndermek sureti ile takviye ve techiz ettikten sonra İspanyol kralı üzerine koyuvermekle tatbiki mümkün olacaktır; az bir masrafla yapılabilecek bu hareketle, İspanya kralı büyük ölçüde rahatsız edilmiş olacak, ve bu husus kraliçenin iştirakini bile lüzumsuz kılacaktır. Sultana şurada arz edebilirsiniz, ki eğer Majeste kraliçe, İspanya kralı karşı hem....den gönderilen (kuvvetler) hem de Leicester dük kumandasında Flander'e sevkedilen kuvvetlerle (İspanya

ların hareketlerine) mani olmamış olaydı, İspanyollar yerde ve Afrikada öyle yerleri ele geçirmiş olacaklardı ki bunun neticesinde Padişaha evvelkinden çok daha zarar edecek bir hale gelecekti. Bu (ciheti) takviye etmek maksadıyla şu hususu da belirtmelisiniz : İspanya kralı dünyanın (İngiltereye yakın) bölgesini elinde bulundurmaktadır, ve kraliçe ile harbe son verir vermez, bu memleketler Sultana karşı İspanya kralı ile birleşeceklerdir. Bundan başka (şu hususlar da anlatılmaktadır): Mezkûr İspanya kralı muhtelif yollarla kraliçeye barış teklifinde bulunmuş, ve teklifler şimdiye kadar reddoluna gelmiştir; eğer diğer hükümdarlar da İspanyanın büyümesi ve kuvvetlenmesine karşı gelecek ve kraliçe ile işbirliği yapacak olurlarsa, İspanya kralının bu yoldaki teklifleri reddolunmakta devam edilecektir. Kraliçenin hali hazırda İspanya sahillerine Sir Francis Drake'in idaresinde çok iyi teçhiz edilmiş, ve geçen yıl Batı Hindistan (Cenubi Amerika) daki Cartagena ve başka yerleri tahrik etmiş ve yakmış olan, kuvvetli bir donanma göndermiş olduğunu, ve bu donanmanın İspanyanın ve Portekiz'in muhtelif limanlarına, Cales körfezine ve diğer yerlere şimdiden girmiş olduğunu, ve İngiltere üzerine sevkedileceği tasarlanan gemi, harp malzemesi ve zahiresinden mühim bir kısmını imha ettiğini ve derya üzerindeki bütün İspanyol seyir seferini tehlikeye düşürdüğünü - Sultan cenablarına bildirmelisiniz. Şöyle ki bu durum karşısında kraliçenin başka hükümdarlardan yardıma ihtiyacı olmamakla beraber, bu hükümdarların menfaatleri aynı olmakla, İspanyol kralının kudretini sarsmak yolunda aynı usulleri tatbik etmeler gerektiği veçhile, böyle bir yardımın kraliçeyi teşci ve tatmin edeceği gibi, İspanya kralının da korkuya düşmesine sebebiyet verecektir. Sultan cenablarını tatmin etmek ve harekete geçirmek işini ve türk Sarayında ve türk çevrelerinde Size muhalif olanları gözden düşürmek maksadıyla yapılması gereken teşebbüsleri, durumun icabı (ve memleketin âdeti veçhile) lâzım gelen şeyleri açıklamak, takibetmek ve genişletmek hususlarını size bırakıyorum.

23 Ağustos tarihli mektubunuzda zikrettiğiniz, ve Kapudan Paşanın kraliçe hakkında sarfetmiş olduğu bir takım

bayağı sözleri ihtiva eden 14 Haziran (1586) tarihli mektubunuz ve kopyaları bana ulaşmadı; dolayısıyla bu hususlara cevap veremeyeceğim. Sizinle barışmağa hiç yanaşmayan Kapudan Paşanın kötülüğü ve İspanyol ajanı ve Venedik elçisi tarafından elde edilmiş olan Veziriazam'ın (menfi durumuna) gelince (bunların hattı hareketlerinin, Sizin İngiltereye dönmek isteyişinizde âmil teşkilettiği) ve siz de (âdeta, bundan alınarak) (Memalik-i Osmaniyede) yapılan ticaret faaliyetinin durdurulmasını tavsiye etmek istediğiniz anlaşılmaktadır; fakat ticaret işlerinin gelişmesi için (daha iyi çarelerin mevcudiyeti) ve gerek (Saray) ile münasebetlerinizin daha iyi olması hususunda (Padişahın) Hocası şahsında derin ve müessir bir vasıta bulunmuş olmanız nazarı itibara alınarak, gerek Majeste kraliçenin hizmeti ve gerek bu memleketin (İngilterenin) menfaati namına, ticaretin devam ettirilmesinin ehemmiyetli olduğunu bildirirken, bu hususta fikrinizin değişmiş olduğunu zannedirim, ve bu münasebetle ne düşünüdüğünüzü öğrenmek isterim. Bu cihetin (yani ticaretin durdurulması) kraliçeye arzedilmesinin doğru olmayacağı kanaatindeyim. Sultan cenablarının, geçmiş zaman içinde, bizim tebahımız tarafından gösterilen büyük lütuf ve (hizmeti) takdir etmiş olduğunu umuyoruz; şöyle ki, geçen yıl Sir Francis Drake, İspanyol kalyonlarında bulunduğu bütün (müşüman) köleleri İspanyol esaretinden kurtarmış ve azad edilerek Cezayire gönderilmelerini temin etmişti; bu hareketin gerek Sultan ve gerek Kapudan Paşayı, ve şayet türk Sarayında bize hayırhah olmayanlar varsa, onları, dahi tebamızı iltizama sevkedeceğine âmil olacağına, ve bundan böyle tebamızdan hiç birine, geçmişte maruz kaldıkları sert tedbirlerden hiç birinin bir daha tatbik edilmeyeceğine, bu jestin vesile teşkil edeceğine inanıyorum. .

Majeste kraliçenin, cinsiyeti dolayısıyla, ve memleketimiz âdetinin icabı ve bazı diğer sebeplerden ötürü Padişaha nadiren nâme göndermesinden ötürü, başhettinizin kolayca bulabileceği münasib mazeretleri arzetmelisiniz. Hem Padişahın tebası ile serbestçe alış-veriş yapmak, hem de Sultanın en büyük ve korkunç düşmanı olan İspanya kralının kuvvetlenip büyümesine karşı tedbir almak hususundaki gayretlerini

belirtiniz. Bundan başka, Fransada sivil harb yüzünden geliş gidişin zorluğunu da, ki hakikaten öyledir, öne süre bilirsiniz.

Majeste kraliçe İbrahim Paşanın, Don Alvaro de Mendes'e ait ricasını yerine getirmiş, ve Don Antonio'nun Don Alvaro'ya gönderdiği bir paket bu mektupla birlikte yola çıkarılmıştır; kendisini ilgilendiren mesele hakkında, arzunuz üzere, Sir Edward Stafford nezdinde de tavsiyede bulunduğum, ve istediğiniz neticenin hasıl olması maksadiyle, kendisine (Don Alvaro'ya) lâtince bir kaç satırlık bir yazıda ekliyorum, ki Siz durumun icabettirdiği veçhile, münasib bir tarzda yazıyı kullanabilirsiniz. Tebamızın karşı teveccühlerinin fazlalaştırılmasına yaraması dolayısıyla, Kraliçenin emri üzerine nasıl Sir Francis Drake'in, hali hazırda devam etmekte olan İspanya deniz yolları üzerindeki seferi esnasında, ele geçireceği Portekizlileri, ceblerine para dahi vererek, serbest bıraktığını, İspanyolları ise Berberilere köleliğe sattığını kendisine söyleyebilirsiniz.

Her türlü dürüst vasıtalarla başvurmak suretiyle Kapudan Paşanın teveccühünü kazanmak çok iyi olurdu; eğer, kraliçenin şerefini haleldar etmeksizin bunun yapılması sizce imkânsız ise, mezkûr Don Alvaro, (Kapudan Paşa) ile barışmanıza el altından tavassut edebilir gibi geliyor; çünkü, görünüşe bakılırsa Kapudan Paşa nazarında yüksek kredisi vardır, ve siz de kendisine bu hususta münasib tekliflerde bulunabilirsiniz.

Buraya, hakkında yazdığımız Paul Mariane'e gelince (Mısır'daki İngiliz konsolusu), kendisinin kraliçenin hizmetine yeminli olarak almış olması hasebi ile, elinizde mevcut bütün imkân ve vasıtalarla onu desteklemeniz çok isabetli olacaktır, ve Siz de haiz olduğunuz itibarınızı kullanarak onun için kraliçenin şerefini haleldar edecek hareketlerde bulunmasına imkân vermemelisiniz. Majeste kraliçe, (Fransa kralı) ile arasındaki dostluğu nazarı itibare alarak, (Lanscome'e) karşı, üsulü dahilinde, icabeden zahiri nezaket göstermenizi münasib görmekte, fakat aynı zamanda İspanya kralına karşı Padişah nezdinde yapmakta olduğunuz

teşebbüs ve vasıtalar hakkında kendisine açılmamanızı arzı etmektedir.

Sizi Tanrıya emanet ederim.

Greenwich'teki Saraydan, 24 Haziran 1587.

Fr. Walsingham

Bu mektup yazıldıktan sonra 23 Nisanda kaleme alınan mektubunuzu aldım; içindekiler, yukardaki mektuba verilen cevaplardan başka meselelere temas etmektedir. Ancak şu ciheti kaydetmek isterim, ki buraya dönmeniz lâzım geldiği hakkında ileri sürdüğünüz mucib sebeplerin, kraliçe Majeste nezdinde makbul görüldüğünü, ve arzunuz veçhile ve dileğinize uygun olarak, vazifenizden affedilmeniz ve yerinize, usule uygun olarak, kâtibinizi bırakmanız münasib görülmüştür, ve (Londradaki) tüccarlar da kendisinin masraflarını üzerlerine almağa muvafakat etmişlerdir. Dolayısıyla, Siz de dönmek için hazırlıklarınızı görmiye başlıya bilirsiniz. Veziriazama ve başkalarına sunulmasını dilediğiniz "Arzuhal" lerin (müsveddeleri) size zaman zaman gönderilecektir. Hali hazırda girişmiş olduğunuz teşebbüsleri devam ettirirken, (buraya dönmeniz hususundaki) kararı Padişaha ve Sarayın diğer erkânına bildirmeye mecbursunuz; (şimdiki durum karşısında) Londrada tasarlanması ve kararlaştırılması gereken tedbirlerin, bu seyahatınızı gerektiriyormuş gibi göstermeye çalışınız...

No. VII.

İNGİLTERE BÜYÜK ELÇİSİ WILLIAM HARBORNE TARAFINDAN OSMANLI PADIŞAHINA SUNULAN "ARZUHAL"

(9. Kasım 1587.)

(London, Public Record Office, S. P. F. C. Vol. XXII,
p. 102: Petition of William Harborne to the Grand Signor.)

(Saadetlü Padişahım Hazretleri sağ olsun)

Majeste kraliçe, Zat-ı Şahanelerine gönderdiği namesinde, mektubunun yabancılar eline geçmek ihtimâli endişesiyle,

bazı meselelere temastan çekinmişti. Kraliçenin, bil arzuetdiği cihetler Hoca Sadettin Efendiye, Veziri ve Rumeli Beylerbeyine bildirilmiş olmakla beraber, bendeniz bunlardan Padişah cenablarının da haberda mesini lüzumu saymaktayım.

Majeste kraliçe bundan sekiz yıl önce, Padişah cının vukubulan arzusu üzerine İspanya kralı ile olan ittifakına son vermiş, ve Don Antonio'nun Portekiz'de Doğu Hindistanındaki hâkimiyetini yeniden ele geçire sini temin için İspanyaya karşı harbe başlamıştı. teşebbüs ederken, kraliçe Padişah tarafından vâd olan donanma ile yapılacak yardım göz önünde tut İspanya kralı ise, hali hazırda, kraliçenin yenilme vetleri tarafından yapılacak büyük zararlardan, Hindistan ve Batı Hindistan (Cenubi Amerika) ile arasında deniz seferlerinin inkitaa uğratılmasından etmektedir; şöyle ki (İspanya kralı) (Hindistanda cevberat, altın, gümüş, baharat, boya (ilâç otları) v kıymetli ticaret eşyası ele geçirmektedir, ve bunların her yıl 30 milyon altına varmaktadır. İspanya kralından, kraliçenin tamamiyle arzu ettiği esaslar çok kârî ve şerefli bir barış teklifi yapıldığı halde, bunu reddetmiştir. Çünkü kraliçenin düşündüğünü eğer İspanya kralına mezkûr ticaret yolundan dal beş yıl faydalanmak fırsatı verilirse, kral o kadar leşecektir, ki bu sayede kalbindeki arzularını gerçek imkânını bulacaktır; aynı zamanda kraliçe, cenablarının gelecek ilk baharda donanma gönderi terek düşmana hücum edileceğini, ve Osmanlı donan kraliçenin kuvvetleriyle birleşeceğini ummaktadır; dirde) düşman da birleşmiş kuvvetlere karşı dayanır. Bahusus ki Portekizliler ve Endülüs, Giranata, Allecant, Barselon ve Aragon'da, zorla hristiyan rilen ve "Müdcür" tesmiye edilen Berberi (Morisco) lalararak, birleşmiş (İngiliz-türk) kuvvetlerine yardımcı nacaklardır.

Majeste kraliçenin (Padişah tarafından verilen geiktirilmemesinden sabrı tükenmiş olduğundan, ken

verişli (yeni) bir siyaset düzenlemek üzere, İstanbuldaki elçisini geri  a ırmıştır. Kraliçenin sadık hizmetk rı olan bu Elçinin, gerek husus  bir tarzda ve gerek açık olarak yıllarca yapmış olduğu faaliyetleri (meydandadır); İspanya ile (İngiltere) arasında mevcut eski anlaşmanın fesh hususunda kraliçeyi ikna ederek, kraliçe ile Padişah arasında bir ittifakın meydana gelmesinde  n l olmuştur; ifa etmiş olduğu bunca hizmetleriyle Padişaha karşı hayırbahlı ını isbat etmiş bulunmaktadır. Bu sebeblerden ötürü, elçi, önceleri Padişah tarafından verilen, ve hali hazırda gerçekleştirilmesi gereken, v din yerine getirilmesini istihkam etmektedir. Bu yapıldığı takdirde, Osmanlı Padişahı, yalnız sözünü tutmuş olmakla kalmıyacak, aynı zamanda Don Antonio gibi fel kete u rıyan bir hükümdarı himaye ve saltanatının geri alınmasına da yardım etmiş olacaktır; bununla Padişah cenabları, büyük Osmanlı (cedlerinin) şan ve şereflilerinden yürümüş olacaktır.

Don Antonio, Padişah cenablarının yardımıyla Devletin geri alma a muvaffak olduğu takdirde, yalnız Padişahın donanması için ihtiyaç ettiği masrafları ödemekle kalmıyacak, aynı zamanda, fazlası istenilemeyece i tasavvur edilmeyecek bir tarzda şahane bir m k fat ve mukabelelerde bulunacaktır. Bu takdirde, ma rur İspanyol'un kudret sarsılaca ı gibi, Padişah cenabları, İran harbinden elde edebileceği kudret ve şereften ziyadesini kazanabilecektir. İranlılar ise "tecav z  kudretlerinden mahrum edildikleri ve âdeta elimize düşmüş bir durumda bulunmaları hasebiyle İran'ın, hiçbir zaman İspanya derecesinde tehlikeli olamayacağı aşık r olduğundan" İran ile harbin emniyetle teh  edilebileceği muhakkaktır.

(Edda-i Elçi-i İngiltere hal )

SULTAN MURAD III DAN KRALIÇE ELIZABETH'E
(19 - 29 Temmuz 1593) .

(London, P. R. O. Royal letters, Turkey) .
(Tugra)

افتخار الخدّرات البسوية مختار الموقرات في الملة المسيحية مصلحة مصالح الطائفة
النصرانية ساحبة اذيال الحشمة والوقار ولايت انكشاره قراليجيسي قراليجه
ختمت عواقبهما (بالخير) توقيع رفيع هايون (واصل) | [و] اوليجاق معلوم اولاكه
اول جوانيده سرحد ولايتكزده اسبانيه قرالي طرفدن يكي دنيا ديكلكه معروف
اولان ولايتكزده دوناماس كوندروب قلعلرين وشهرلرين يقوب وسنة سابقهده
قرال مزبور | اوزريكوزده عظيم دوناماس كوندروب محكم جنك وجدال ايتكدن
مكره دونامكزينب (؟) بعضين الوب وبعضين درياه غرق ايدوب وبعضين
اقوب قرال مزبور مقبور و محقر اولوب و بولردن غيري عتبه علامزه | قديمدن
وستلق اوزره اولان فرانجه قرالته مياونت ايجون دوناماكوز كوندروب قرال
صب اولماسنده بكلي مياونت ايدوب و بالقمل ولايت فلاندرهده يرار عسكريكوز
يله اسبانيه قرالي | توابعندن اولان نيجه كفره^١ كندوكزه اطاعت ايتدروب و بالجمه
ولجانبلره دايم طوايف يتپرستان اوزره ستردن خالي اولوب مردانهلكار ايلوب
تبه^٢ عليه^٣ سمادت مدارمه^٤ كه ملاذ خواقين دوراندر | دوستلقده ثابت قدم و راسخ دم
ولدو عكزي ايلچلريكوز دايم عرض و اعلام اتمكين بو مقوله سده^٥ سمادت مدارمه^٦
بلوس اوزره اولان ملوك سمادت قرين اعداء^٧ دوزخ مكينلرته غالب اولدولردن |
ثاب جلالت ماعزه تزايد سرور و حيووره باعث اولدوغندن شبيهه و كان اوليه
كا بناء^٨ تاكيد مصافات ايجون سزه اعلام اولتور كه حالا بچ قرالي عهد و امان
صلح و صلاحه مفار حركت بي بركت | ايدوب سرحد^٩ ممالك محروسهده على القفله
سته بكار بكيسي اوزرته مبالغه عسكر كوندروب . مشار اليه بكار بكي و بعض اسرا
عساكر من شهيد اولماغين بچ اوزرته عظيم سفر ظفر اثر قرن مائر شريفز
لماغين | دستور اكرم مشير افخم نظام العالم مدبر امور الجمهور بالفكر الثاقب
نعم مهام الانام بالراي الصائب مؤسس بيان الدولة والاقبال مشير اركان السعاده
الاجلال الخفوف بصنوف الطائف الملك الاعلى | وزير اعظم سنان پاشا ادام الله
الى اجلاله عساكر متصوره سزه سردار تبين اولتوب اشو سته احدي و الف

ال المكرمك يكرمجي كونده خدای متعاله توكل ايدوب توجه و عزيمتی مقرر
 صدر كر كدر كه نامه هايون سمادت مقرونك وصول بولدقده سز داخی سده
 بت مدارمزه خلوص اوزره اولان وفور صداقتكز موجبجه عظيم عسكر تدارك
 وب فلاندره جانيندن بچ قرالی جانينه يورويوب ساير اول طرفرده وجوده
 وردوككز مردانهلكار ظهوره كتور سز ان شاء الله الاعز بودفهمده بچ قرالك
 نبهي حقندن كلندكدن صكره تأخير اولنيوب عظيم دونانماس تدارك اولنوب
 قا اولان وعدة شريفه اوزره سزه معاوت ايچون ارسال اولنوب اول جوانيده
 انيه قرالان وساير پرستانك حقندن كلندكده | معاوت اولنق مقرر در شويله
 سز و يونامه هايونمز سزه واصل اولدقده تأخير اولنمايوب وجه مشروح اوزره اولان
 بتمزي فرانجه قرالنه دخي اعلام ايليه سكه اول دخي اول جوانيده غفلت اوزره
 بوب دوستلنه متملق خصوصلرده دقيقه فوت اتميه تحريراً في اواخر شهر شوال
 كرم بينه احدي والف من الهجرة النبويه عليه افضل التحية

بمقام
 قسطنطينه
 السلطنة
 المحروسه

NO. IX.

HARBORNE TARAFINDAN BARTON'A BIRAL-
 KILAN TALİMATNAME. (3-13 Ağustos 1588)

(Oxford, Bodleian Library, Ms. Tanner, 79.)

Mr Barton touchinge yo^r proceedinge in Her mag : ties s
 uice, I neede nott to satt you in mynde; beinge assuredly p^rswad
 you will walke carfullie in the same, I desier the almightie,
 giue you His grace to discharge your dewtie therin to Her go
 likinge, and yo^r comendation and future welfare, so that g
 grauntie, and I wish you in yo^r writinge vse a compendious b
 uitie, as the cause shall require, for m^r Secretarie beinge con
 nuallie occupied wth grave and waightie affayers of estate mu
 nott bi trebled wth circumstances . . .

Touchinge the Comp^{anie} J doughte nott butt you will

such conueniente moderation in yo^r expences, as may be well liked and they haue therby good cause to deale the m^o bountifully wth you att yo^r retorne. for the sayed expences a way needfully Nicholas Salter shall deliuer you the monye a att euery monethes end receyve yo^r accounte; and passe the sa in the Comp : ^{nies} Enterie books as heertofo^r hath byn acc^o tomed. Touchinge yo^r Drogueman Bastia and Solomon be pay vnto the laste of Julie, their wages Bastian after 150 d(ollars) p(er) an^o and Solomon after 100 D(ollar)s so his entire stipen of the sayed Solomon you muste take his and his brothers for the paiment of 12 D(ollar)s the 3d of June nexte commin for the like some lent him in illness (?) and rebated him after pr^o w^{ch} byll they both muste firme in presence of Christian pe^r te, w^{ch} Nicholas Salter is to see done, and to keepe their

The Chaus is payed 3 D(ollars) for and vpon his halfe yeas wages. so att the yeares ende him and all the other draemen endeth the laste of . . . , att w^{ch} tyme, all these expen and thatt of dyett and . . . is to be cleared. The 2 Janissaries t goe wth me as to haue beside their ordinarie wages w^{ch} runn on still from the first of this moneth of me fiue d(ollars) beside 2 garments giuen them for their voiadge, w^{ch} 5 d(ollars) J sh^o answere them, and you are to answere onlie their accostor stipende att their retorne. Touchinge any affayres for the Comp wth Vicrey, admirall, or other, where their seruantes m^o demaunde yo^r helpe, or else you iudge needful to be effectua^l J think itt good before you deale wth them therein, you deli^o ratlie debate the cause wth their 2 seruants heere, or wth on^o them att leaste, for thatt they traded vp therein, maye resc^o you for merlie of any such doughte as yo^r contraries will obie^o in preiudice (?) of the same. Touchinge such Gentlemen other of o^r nation w^{ch} may haue occasion to trauell thether, thatt J haue, as you doe plie knowe, founde them to require cortesie wth greate discortesie att theyre retorne, J think itt r^o needfull that you lodge any of them in yo^r house : butt send droguemen to gett them a lodginge, and making them p(er) tal of yo^r dyett, when they resorte to you, shewinge them all law fauore in their proceedinge that you maye.

To write to me vnder cipher o^r otherwise, you maye di

tinge yo^r L(ett)res vnder couert to my good freinde S^r Edwa
Osborne or M^r Richard Staper. And wherin J may stand you in.
...ead, in all honest and lauffull fauore, J will nott fayle you; as
this beseechinge god to propser you euen as my self. J end prayin
god to graunte vs after a glad meetinge in England a ioyfu
resurrection in heaven. Rapamat this 3d Augusti 1588.

J moste dutifully and faythfully promise to follow and ex
cute the above sayed order, to Her mag : tie hon: and Comp :
profitt so far forth as god sahl give me grace Yo^r Ho
most dutifully imbounder Edw. Barton.

No. X.

EDWARD BARTON (?) TARAFINDAN
SULTAN MURAD'A SUNULAN "ARZUHAL", (1588 ?)

(Oxford, Bodl. Libr. Ms. Laud. Or. 67.

(درگاه معلايه عرض و احوال اعلام اولور)

Devletlü ve saadetlü Padişah-ı âlempenah hazretlerin
hâkipay-ı saadetlerine arz-ı bende-i bîmîkdar budur ki Efe
düm İngiltere kraliçesi beş yıldanberü nice harç ve reayasın
kaybiyle cemi kralların başbuğları olup putperest olan İ
panya krah üzerine azım seferler eyledüğün bundan akde
defaatle saadetlü Padişah hazretlerinin rikâb-ı hümâyun
larına bildirmişüzdür. Efendim muhliseleri kral-ı mezbu
ile dost iken, mücerred Efendim, Asitane-i saadetin hulu
siyyet üzere dostu olup, azametlü Padişah hazretleri canibü
den işaret olunup, donanma-i hümâyun gönderilüp gere
gibi muavenet olunur deyü Efendüme name-i hümâyunla
gönderildiğüne binaen, Efendim dahi dostlukların zuhur
getürmek için azım sefer tedarüğün idüp, lâkin bu kade
yıldanberü min ba'd kimesnenin muaveneti olmayup, b
inayet-il-lâhi taalâ, kendü kudret ve kuvvetle aduvv-u mezbu
üzerine galib olup, saadetlü Padişah hazretlerinin murad
şeriflerin yerine getürüp, ve bu ana gelince devletlü Padişah
hazretlerinin ikrar-ı şeriflerin ve gönderilen name-i hümâyun

ları mucibince bir nesne zuhur etmedüğüne Efendim nâlislerine gayette taaccüb gelmiştir. Öyle oldukça bu ahleri tafsîl üzere Veziriazam kullarına bildirüp ve azam Padişah hazretlerinin dahi rıkâb-ı hümayunlarına bilcdeyü niyaz ve tazarru eyledim. İzzetlü Padişah hazretler sabika olan ikrar-ı şerifleri ve Efendim muhliselerine ; derilen name-i hümayunları mucibince donanma-i hümayları tedarük olunup, İspanya krah üzerine gönderilmesi man oluna. Hususan ki şimdiki halde İspanya krah cenputperest olan krallar cümle askerlerin muavenet için Edim üzerine gönderüp, makturların sarf idüp ve İspanya krahının bu canibte olan vilâyetleri halî kalup, eğer saad Padişah hazretleri canibinden dahi cüz'î donanma ile Kadan Paşa kulları gönderilürse asan veçhile İspanya vilâfetholunmak mukarrerdir. Saadetlü Padişah hazretler bu hususları bilmek murad-ı şerifleri olursa, Kapudan I kullarından istifsar buyurula, ve bu husus için saad Padişah hazretlerinin emr-i şerifleri her ne veçhile saderse, bu kullarına işaret buyurula ki Efendim muhliselerine ilâm edeyim, anlar dahi donanmaları ile zamanı vilâyet-i mezburede azim düşmanları üzerinde hazır bulular. Baki emr ü ferman saadetlü Padişah-ı zillullâh hazretlerindir.

Bende-i elçi-i İngiliz

No. XI.

İNGİLİZ ELÇİSİ EDWARD BARTON TARAFINDAN
SULTAN MURAD'A SUNULAN ARZUHAL (1591?)

(London, P. R. O. S. P. Venedion, vol. VII. No. pp. 514-515: The Petition of England to the grand Sign

“(Dergâh-ı muallâya arz u ahval ilâm olunur)

Devletlü ve saadetlü Padişah-ı âlempenah hazretler hâk-ı pay- saadetlerine arz-ı bende-i himikdar budur: İspanya krah generalî Parma Dükünün, Françalunun p tahtı Paris'e girdiği cihetinin Zat-ı Padişahanelerince ma

olduğunu sanırım. França kralı (Henri IV) ise, o memleket kuvvetli bir kalesi olan la Rochelle'e çekilmiştir. İspan kralı Fransa memleketinin bākimi olmak maksadiyle v kuvvet ve kudretini kullanmaktadır. Tanrının bildiği Zat-ı cenablarınca da malûm olduğu veçhile Efendi muhliseleri (kraliçe), ordusunun, hem hazine hem ins kaybına bakmaksızın, Zat-ı Şahaneleri tarafından vukub lan küçücük bir işaretle, yedi yıldanberi İspanya kralına karşı harp yapmak ve onun imha ve ifnası yoluna azamî gayret sarfetmiştir. Fakat böyle bir kralla boy ölçmek işinde, efendim kraliçe, bir kadın olması hasebiyle (daha) ne yapabilir? Bundan gayri, putperest olan her kral ve bey, kendisine düşman kesilmiş ve ona karşı müşrek bir harp yapmak üzere bunlar birleşmişlerdir. Hali hazırda Efendim(Kraliçenin)maruz kaldığı ve kalabilceği bu müşkillerin sebebi Zat-ı şahaneleridir; çünkü, kraliçe, yardı edeceğinize dair vermiş olduğunuz vâde güvenerek İspan kralı ile mevcut barışlığa son vermişti. Bu durumdan ötürü (İspanya ile muharebe kastediliyor) hali hazırda şikâyet bulunmak istemem; en çok üzüldüğüm ve en çok acı duyduğum cihet şudur ki eğer (Fransa) evvelâ Tanrının lûtf ve keremi ve saniyen Zat-ı Şahanelerinin yardımını, bu devle eski müttefiki olan Fransa devleti, Osmanlılar tarafından donanma gönderilerek yardım görmediği takdirde, İspan kralının eline düşmesi muhakkaktır. İspanya kralı, Zat-ı Şahanelerinin kendisine bir hücumda bulunmak fikrince tamamiyle vazgeçtiğini bildiği içindir, ki Apulia ve Sicilyada ve İspanya sahillerinden bütün kuvvetlerini çekmiş ve Fransa'ya göndermiştir; bu sebepten, yukarda adı geçen yer ve bütün diğer sahil boyu muntikalar açık kalmış, ve ahalisi (müdafaa için) hazırlıksızdır; bunlar (yani ahalî) maruz kaldıkları zulm ve haksızlık yüzünden son bir hadde kaç getirilmişlerdir; cüz'î bir donanmanın İspanya sahilleri gönderilmesi ile, adları geçen yerlerin zabtı muhakkaktır veya bura ahalisinin kaçması ve Osmanlı kuvvetlerine zemin mal ve eşyalarını bırakıp gitmesi aşikârdır. Merhum Sultan Süleyman —gafere lehu— França kralının bir ricası üzerine İspanya kralının kudret ve kuvvetine mani olunmak üzere

külliyetli miktarda yardım göndermişti; bu cihet tarih kitaplarında nakledilmiştir. Eğer Zat-ı Şahaneleri ecdad-ı (izminizin) hattı hareketlerini nazarı itibara alırsanız ve silâh kuvvetler yollamak suretiyle França kralına karşı merhametinizi esirgemezseniz, França kurtulacak, ve dostunuz olacağı ve size hizmete hazır bulunacaktır; fakat böyle bir yardım reddedilecek olursa, İspanyanın kudreti tedricen artacak ve bu Devlete (Osmanlı Devletine) zararlı olabilecek bir duruma gelecektir.

Sonsuz bir şan ve şerefine ele geçirilmesi, ve idaresi (Tanrı tarafından) elinize tevdi edilmiş olan bu Devletin genel ölçüde menfaatinin temin fırsatı işte şimdi gelmiştir. Eğer tarzda hareket ettiğiniz takdirde, Efendim (kraliçe) ve zavallı França kralına sonsuz bir lütuf bahşetmiş olacaksınız; fakat, eğer (zuhureden) bu fırsat kaçınılır ve İspanya kralı Françayı zabt ve işgalederse, o zaman hakikaten (bunu görderecek) hiç bir çare bulunamaz; halbuki şu anda cüz'î bir kuvvetin bile büyük bir yardım dokunacaktır. Bu, aynı zamanda dine de taalluku olan bir meseledir; zira rica edildiği şekilde hareket edilecek olursa, bütün putperestleri hakkından gelinmiş olunacaktır; ve Zat-ı Şahaneleri bu meseleyi kendi eliniz (ve himayenize) alacak olurlarsa, o takdirde Tanrının yardım ile, murad ettiğiniz her şeye ulaşacaksınız; bu yoldaki emir ü ferman Efendimiz hazretlerindir.

Ed-dai Barton
Elçi-i İngiltere halâ"

Mo. XII.

SULTAN MEHMED III DEN KRALİÇE ELIZABETH'E
(7-17 Haziran 1596).

(London, P. R. O. Royal Letters, Turkey)

(Tuğra)

اختصار الخدراة الیهویه مختارة الموقرات فی الملة المسیحیة مصلحة مصالح الطایفة
نصرانیة صاحبة اذبال الحسنة و الوفاة صاحبة دلائل المجد و الافتخار و لا یت
نکاتره قرالیجسی ایلزابت ختمت عواقبها بالخیر توقيع رفیع مایون واصل اولیجی
ملوم اولاکه حالا بعضی قرالار مایته کیوب اسپانیا قرالی ایله فرانجه | بادشاهی

ن مراد ایدنگله مذکوران قرالار باریشوب بر اولنج حسیزه کلی ضرر
ک احتمالی اولدوغن آستانه سمادتمزده اولان ایلیچیکیز خبر ویرمکین پایه
ادت مصیرمه عرض و اعلام اولدوقده | آخر جانبین سیزه و مملکتکیزه
شمکه رضای هایونمز اولیوب قدیمی دوستلی و عهد و امان مقتضاسیجه
ونت و مظاهریت اولغاق باینده فرمان شریفم صادر اولمشدر کرکدر که |
ن فرخنده قلمز وصول بولدوقده قدیم الایامدن استان بخلد البیامزه اولان
و خلوصکیز مقتضاسیجه کاکان دوستلریمزه دوست و دشمنلریمزه دشمن
کر فرانجه پادشاهی و اگر اسپانیا قرالی جانیدن آلدوغکز اخبار صحیحینی |
ن اعلام ایتکدن غالی اولیمسز و ان شاء الله تعالی اشو اوّل بهار حجسته
ربا یوزینه عظیم دونامه هایونمز جیقاریلوب ممالک محروسه محافظه اولنوب
ر ظموره کتورمک مصممد و فرانجه ولایتدن مرسلیه شهری اسپانیه
اولدوغن ایلیچیکیز خبر و یروب | دونامه هایونمز مرسلیه اوزرینه و یروب
رالی لندن النوب اسلوب سابق اوزره فرانجه پادشاهت الیوریلدن رجا
سنه ده دونامه هایونمز | مرسلیه اوزرینه وارمق باینده فرمان عالیشاعز
رب شویله که صحیح اسپانیه قراله تابع اولمشدر ایسه قبضه تصرفه کتوروب
ی کوشمال و یروب | کیمو فرانجه پادشاهت تسلیم ایلیلر و اسپانیه تابع
کاکان فرانجه پادشاهت تابع اولمشدر ایسه حاللری اوزره قویوب تعرض
و تنبیه اولمشدر | بو احوالی بر دخی تتبع ایدوب مارسیتله احوالی نیه
دوغن اسپانیه و فرانجه قراللری ازالنده صلح ایتک مراد ایدندوکاری
ر دکلی میدر ایداخا اعلام ایلیمسز | والحاصل اگر سیزک و اگر
واقع اولان مصالح و مهملاتی تمثیلده و لازم اولان خصوصلرده معاونت
اولنورلر اکا کوزه سزدخی قدیمی دوستلریمزده ثابت قدم و راسخ دم اولاسز
فی اوائل شهر شوال المکرم سنه اربع و الف

عقام
قسططنیه
الحروسه

SULTAN MEHMED III TARAFINDAN İNGİLİZ
TÜCCARLARINA VERİLEN "AHİDNAME 1601.

(Oxford, Bodl. Libr. Ms. Laud. Or. 67. 92 b - 97 b :

حالا انكتره قرايجسته مجدداً بازلىش عهدنامه حايونك صورتيدر

Feridun Bey Münşeatı, II, 550 — 552 ss.)

Nişan-ı hümayun hükmü oldur ki İftihar-ül-mub
rat-il-İseviyye Muhtarat-il-muvakkarat-i fil-millet-il-Me
ye muslihatü masalih-üt-taifet-in-nasraniyye sahibet
yalil-haş-meti vel-vekar İngiltere ve França ve Hibe
vilâyetlerinin kraliçesi (Elizabet) hutimet avakibuhâ b
tarafından dergâhı adalet-penah ve bargâhı saadet
gâhımıza ki melâzı ve melcai salâtin-i cihan ve mea
vakın-u devrandır müdebbir beyzade ve adamları ve
leriyle peşkeşleri gelüp vasil olup ve irsal ettikleri h
hayyiz-i kabulde vaki' olup ve bundan akdem fir
mekân cennet-aşiyân garik rahmet-i rahman me
baham Sultan Murad Han tabe serahu zamanında
ne-i saadet-aşiyânımıza adam gönderüp izhar-ı musaf
ihlâs ve iş'ar-ı rıkkıyet ve ihtisas eyleyüp ol tar
adamları gelüp gitmek babında isticaze eyledüklerinde
hum ve mağfurluleh zamanında icazet-i hümayun
menazil ve merakıl ve meabir ve benadirde ve der
karadan kimesne rencide ve remide olmıya deyü ahkâm
rife verilmekle Haliya dergâh-ı ma'delet-penahımıza h
taviyyet ve safa-i akidet üzere arz-ı ihlâs ve ihtisas ey
França ve Venedik ve Leh ve sair atebe-i ulyamıza ar
lâs eyleyen krallar ile mabeynimizde mun'akid olan
lât ve musafat muktazasınca müşarün ileyha ile dostluk
olup adamları ve sair tacirleri Memalik-i mahrusemize
aman üzere meta'lariyle gelüp, ticaret eyleyüp ve mü
ileyhüm krallara dostluk muktazasınca verilen Ahidn
hümayun-u inzet-makrun ve ahkâm-ı şerife mucibince
şarün ileyha canibine dahi verilmek babında istid'a-
fet eylemekle merhum müşarün ileyh babam tabe s
zamanında Ahidname ve ahkâm-ı şerife verilüp ve Halı

müşarün ileyha tarafından vech-i meşruh üzere Al me-i hümayunumuz verilmesi hususu paye-i serir-i s: masir-i padişahanemize arz ü takrir olundukda müş leyhanın istid'ası benim azz-ı huzur-ü lâmi'-ün-nu dahi hayyiz-i kabulde ve mahall-i irtizada vaki' olup, rün ileyh babam tabe serahu verdiği Ahidname muc müceddeden Ahidname-i hümayun adalet makrın inayet idüp ve müşarün ileyha kraliçe tarafından hale olunduğu üzere:

- 1: İngiltere ve İngiltere bayrağı altında yürüyen tüccar Memalik-i mahruseye getürdükleri altın ve kuruştan alınmayup Beylerbeyiler ve Kadılar ve Defterdarı Darphane eminleri dahl ü taarruz eylemeyüp ve k nuzu akçe kat'ederiz deyü rencide etmiyeler.
- 2: Barut ve sair memnu olan meta' ve alât-i harbden memnu olmayın meta'ı gemilerine tahmil ettiklerin mesne mani olmayı.
- 3: Ve Septe Boğazından vilâyetlerine varup gelmeğe olmadığı zamanda Memalik-i mahrusemde vaki' olan larda ve iskelelerde yatup kendü hallerinde alış veri kimesne mani olmayı.
- 4: İngiltere taifesi ve İngiltere bayrağı altında yürüy, dava ve husumeti vaki olduğta, tercümanları yahud leri hazır olmayınca hükkam davalarını istima et ve dört bin akçeden yukarı olan davaları Asitane-i saa de istima oluna.
- 5: Ve İngiltere tacirleri ahvali için Memalik-i mahru nasb ve tayin ettükleri konsoluslarının ne makule d olursa Asitane-i saadetime arz olunup elçilerinin malû madan konsolosları habsolunup evleri mühürlenmi ref olunmayı.
- 6: İngiltere ve İngiltere bayrağı altında yürüy, biri mürd olsa Ahidnameye muhalif emval ve erzakın tülmalcılar mal-ı gaibtir deyü dahl etmiyeler.
- 7: Ve kussamlar ve Kadılar tarafından resm-i kısmet olunmayı.
- 8: Ve Konsolusları istedikleri Yasakoyı ve ohgeldiği üye

rad edindikleri kimesneyi tercümanlıkta istidham idüp nişerilerden ve gayriden cebir ile kimesne hizmetlerine rısmıya.

- 9: Ve sakın oldukları evlerinde kendülerin ve adamların kiffaf-ı nefsleriyçün şıra sıkup hamur eylediklerinde kim ne mani olma.
- 10: Ve Yeniçeri kullarından ve gayriden her kim olursa olsun bir nesnelerin istemeyüp ve cebir ile almayup zulm ve taat etmeyeler.
- 11: Halebte ve İskenderiyede ve sair yerlerde vaki olan gürüklerin bittamam eda ettiklerinden sonra ziyade bir akçe bir habbe talep olunma. Ve kassap akçesi namuna bir a ve bir habbe alınma.
- 12: Ve Asitane-i saadetimde olan França Padişahı ile İngiltere kraliçesi elçilerinin Flândralı tüccarı hususunda niza'ları olan ikisi dahi rikâb-ı hümayunuma arzuahaller sunup, zikrolan Flândralı tüccarı Memalik-i mahruseine geldiklerinde kere bayrakları altında gelmek rica eylediklerinde, iki hatt-ı hümayununla ferman sadır olmuşken, Sabıka Vezir azamım olup haliyan vezarette Kapudamım olan Sinan Paşa — edam-Allahı taala iclâlehu — Flândralı taifesi İngiltere kraliçesine tayin olunup, name-i hümayun verilmek gerektir de ilâm idüp, mumaileyh derya taraflarının hâkimi ve vakufu olmakla, sair vüzera-i izamım dahi müşarünileyhin üzerine amel olunmak münasibtir dedikleri paye-i serir-i a'lâ arz' olundukta müşarünileyh Kapudamım ve sair vüzera-i izamım münasib gördükleri üzere, Flândra vilâyetlerini Hollandiya (Hollanda), ve Zelendiye (Zeland), ve Frizland (Friesland) ve Gilderlandiya (Gilderland) nam dört vilâyetlerin tüccar taifesi İngiltere kraliçesi bayrağı altında gelüp gidüp sair İngiltere tüccarı gibi kendü metallerini ve gemiler ile getürdükleri sairin metallerinden Konsolne hakkın ve sair avaidin müşarünileyha İngiltere kraliçesi elçisine verüp min ba'd França elçisi tarafından dâhl ü taruz olunma deyü hattı hümayunum ile ferman-ı âlişar sadır olmağla bu Ahidname-i hümayunum mucibiince alınup Flândra taifesi sadır olan hatt-ı hümayun mucibiince min ba'd İngiltere bayrağı altında yürüyüp sair İngilt

tüccarı gibi vaki olan konsolosluk hakkını İngiltere konsolusluklarına verüp França elçisi ve konsolukları ve adları tarafından min ba'd Flândra taifesine dahlü ta olunmıya.

- 13: Ve işbu Ahidname-i hümayunumda mastur olan şartları amamın nakzû ihtilâline müteallik bir tarikle hükm-ü mayun ihraç olunursa Asitane-i saadetimde olan İngi elçisine ilânı olanup, oldahi zikrolunan ihtilâle ve nakza teallik olan hususların cevabın vere.
- 14: Halekde ve Mısırdaki ve sair Memalik-i mahrusede olan giltere bazirgânları kendü hallerinde alış-veriş idüp metallerinden mukaddema alınageldiği üzere yüzde üç gümrük verüp ziyade vermiyeler.
- 15: Ve gemilerine tahmil ettikleri metallerin bir limanda gümrük verüp ol limanda metalleri satılmaz ise aher limana g dabil olduklarında tekrar gümrük talep olunmıya
- 16: Ve gemilerine tahmil idüp getürdükleri ve alıp gittük metallerinin konsolosluk hakkını İngiltere konsolusluk bıkusur eda edeler.
- 17: Ve İngiltere tüccarı ve sair adamları satın aldıkları m dan bey' u şıra içün deryadan ve karadan Ten suyun Azağa ve Mosku ve rus vilâyetlerine alıp gidüp ve Me lik-i mahruseme ol canibden meta getürüp bey' u şıra vilâyet-i Acemden kuvvet-i kahiremiş ile fetholunan yetlere meta alıp gidüp getürmek istediklerinde dahi kım mani olmayup, zikrolunan metadan Acemden fetholunan lardan kadimden ne veçhile gümrük abna gelmiş ise giri veçhile olup ziyade almıyalar. Ve rüzgâr muhalif olma İstanbula gelecek gemileri köye veyahut ol caniblerde bir hale düştükte hüsnü ızalariyle bey' etmeden cebren kim metallerin çıkarup almıya. Ve ol caniblere varan ger rine kimesne mani' olmayup mahuf ü muhatara olan yerl hükkâmı gemilerin ve içlerinde olan adamların ve meta kurudup (koruyup) siyanet eyleyeler ki zarar u ziyan olu Ve lâzım olan zad ü zevadelerin bulunan yerlerde akç almakta ve esbabların tahmil için araba ve gemi tut istediklerinde şöyle ki aherden tutulmuş olma, kimesne r olmayup ve ol canibden İstanbula getürdükleri meta

madem ki satmak için aber yerde çıkarınyalar, İstanb gelince gümrük alınmayup, bunda geldikte alınup emin salım varup gelüp, ticaret eyleyeler.

Ve İngiltere tairesine verilen evamir-i şerife ve şimdi sonra verilecek ahkâm-i münife muhkem ve müekked c taife-i mezbureye ve sancakları altında yürüyenlere da faydalı ve nefi'li ola.....

("Ahidname"nin alt tarafı 1580 de Harborne'e verilenin) nıdır, ancak 4. maddedeki: "Ve eğer deniz, gemilerin kar atarsa Beyler, ve Kadılar ve gayriler muavenet idüp t tulan esbab ve emval girü kendülerine verile, dahlolunmu kısmı yoktur.) Bu "Ahidname" şöyle bitiyor: Beylerbey ve Kapudanlar ve Sancak beyleri kullanım ve deryada rüyen Kapudan kullanım ve Kadılar ve Eminler ve Ha Reisler ve gönüllü Reisler zikrolunan Ahidname-i hüma numuzun mazmun-u adalet makrünü ile amel eyley hilâfına cevaz göstermiyeler.. İşbu zikrolunan ahid ü madein ki sadakat ve ihlâsda sabitkadem ve rasiho olalar bu canibden dahi şerait-i ahd ü aman kema mer'i ve muteber (metinde: muhterem) tutulup asla bir v hile hilâfına cevaz gösterilmiye. Tahriren fi evahir-i Cen ziyel ahirc sene aşere ve elfe *.

VALIDE SULTANDAN KRALİÇE ELİZABETH'E

(1600 1erde?)

(London, Public Record Office. S. P. Turkey 102/4.)

1.

(Valide Sultanın
mührü)

(üstde)

تو مرادم همیشه ؟ کن آسان

(ortada)

والله سلطان محمد خان

(altıda)

باخدا باسم ؟ فخر جهان

افتخار الامراء العظام الملة المسيحية اختيار الكبراء النخام في الملة المسيحية
مصالح صاحب الدلائل والوقار صاحب الادب والافتخار انكثرت فراليجسي
عواقبه بالخير نجات صافيات و تسليبات و (ا) فيات و ردیت الفواحات که محض
ت و فرط مصافقتن صادر اولور انخاف و اهدی اولدقدن صکره انها و (ا) علام
بودر که مکشوبکنز کلوب دکدی هر نکم دمشق معلوم اولدی انشا الله
بکنز اوزره عمل اولونور اوغلومز پادشاه حضرتلرینه دایما تریبه ایلوب
نامه موجبنجه عمل ایده سز دیو سولیکدن حالی دکلوز و خصوصدن
گری خوش توتسز و سزده دوستلکنز اوزره سابت اولاسز

نشا الله کم اولمز و بزه عره به کوندردیکز کلوب تسلیم اولدی مقبول اولمشدر
سزده بزم خرمتمزده اولان کرانوک الیه بر تانه استغان الماس الیه فرق باب
کندردک معزور توتسز و بوندن غیری بوستانجی باشی الیه بر مکشوب
اسباب بر استغان اینجی لی فرق باب الیه فارشی کندره شوز دور بشوبله

باقی الدعا

نر اولو

(Valide Su
mührü

(üstde)

همیشه؟ کن آسان

(ortada)

سلطان محمد خان

(altıda)

باسم؟ فخر جهان

الامراء العظام الملة المسيحية اختيار الكبراء الفخا (م) في الملة المسيحية
ساحب الله لايل والوفار صاحب الاديال والافتخار انكثره قراليجسي
بالخير تحيات صافيات وتسليمات و(ا)قيات ورديت الفواحات كه محض
ط مصافاتن صادر اولور انخاف و اهدى اولندقدن صكره انها واعلام
كه مكتوبكنز كلوب دكدي هر نكم دمش سز معلومز اولدى انشاء الله
وزره عمل اولونور بو خصوص دن اونوري كوكلې كزى حوش قوت سز
شاه حضرتلرينه دايم تربه ايدوب اهدناملري موجبجه عمل ايد سز
ن خالي دكلوز انشاء الله بو خصوص دن الم چكميه سز ده دايم دوستلق
ت اولاسز انشاء الله كم اولمز و بزه عربه كندرديكوز كلوب تسلّم
ز اولمشدر بزده سزه بر قفتان بر قوشاق بر يك ايكي تانه صرمه دستمال
بر تانه انجيلي غرنك باب لي استغنان كندردوك مملور طوته سز شويله
باقى الدعا

Osmanlı Hakanları:

Murad III 1574-1595.
 Mehmed III 1595-1603.
 Ahmed I 1603-1617.

Osmanlı Veziriazamları:

Sokollu Mehmed Paşa, Haziran 1565 - Eylül 1579.
 Ahmed Paşa, Eylül - Mayıs 1580.
 Sinan Paşa (I) Mayıs 1580 - Ocak 1583.
 Siyavuş Paşa (I) Ocak 1583 - Temmuz 1585.
 Osman Paşa (Özdemiroğlu) Temmuz 1585 - Ekim 1585.
 Mesih Paşa (Hadım) Ekim 1585 - Mayıs 1585.
 Siyavuş Paşa (II) Mayıs 1586 - Nisan 1589.
 Sinan Paşa (II) Nisan 1589 - Ağustos 1591.
 Ferhad Paşa (I) Ağustos 1591 - Mart 1592.
 Siyavuş Paşa (III) Nisan 1592 - Ocak 1593.
 Sinan Paşa (III) Ocak 1593 - Şubat 1595.
 Ferhad Paşa (II) Şubat 1595 - Temmuz 1595.
 İbrahim Paşa (Damad) Nisan 1596 - Kasım 1596.
 Sinan Paşa (Cigalazade) Kasım 1596 - Aralık 1596.
 İbrahim Paşa (Damad) (II) Aralık 1596 - Ekim 1597.
 Hasan Paşa (Hadım) Ekim 1597 - Nisan 1598.
 Mehmed Paşa (Cerrah) Nisan 1598 - Aralık 1598.
 İbrahim Paşa (Damad) (III) Aralık 1598 - Temmuz 1601.
 Hasan Paşa (Yemişçi) Temmuz 1601 - Ekim 1603.

İngiltere Hükümdarları:

Elizabeth 17 Kasım 1558 - 24 Mart 1603.
 James I 1603 - 27 Mart 1625.

İstanbuldaki İngiliz Elçileri:

William Harborne, 1583-1588. Tayini vesikası: 20 Kasım 1582 tarihli; İstanbul'a elçi sıfatıyla gelişi, 26 Mart 1583. İstanbul'dan İngiltere'ye gidişi 3 Ağustos 1588.
 Edward Barton, ticaret ajanı 1588-1591 veya 1593. Elçi 1591 veya 1593; ölümü, İstanbul, Aralık 1597.
 Henry Lello, 1597-1607. İstanbul'dan gidişi 24 Mayıs 1607.
 Sir Thomas Glover, 1607-1611.

**EKLER-2. İNGİLİZ SEFİNE DEFTERİNİN 37/3 NUMARALI BELGELERİN,
162-195 SAYFALARI ARASINDAKİ KAYITLARIN ÇEVİRİLERİ**

Sahife 162

(1323)

Cânib-i saltanat-ı seniyyeden ve İngiliz Devleti murahhası büyük ilçisi Lord Ponsonby cenâbları tarafından ta'yîn kılınan

Me'mûrlar ma'rifetiyle İngiltere Devleti tebe'asının ve İrlanda ve tevâbi'i memleketleri ve düvel-i sâ'ire memâlik-i mahsûlû

Ve kârı olarak memâlik-i mahrûse-i şâhâneye getürdükleri her dürlü emti'a ve eşyâ' ve devlet-i muşârun ileyhâ tebe'ası

Ve istihdâm eyledikleri adamlarının bilâd-ı İslâmiyyeden diyâr-ı 'âhara nakl için memâlik-i mahrûsede memâlik-i mahrûse

Mahsûlû ve kârı olarak mubâyâ'a eyledikleri emti'a ve eşyâ' üzerine saltanat-ı seniyye ile İngiltere Devleti beyninde mer'iiyyu'l-

'icrâ olan 'ahid-nâme-i humâyûn ve 'uhûd ve şurût muktezâsınca bin iki yüz elli dört senesi Mart'ından i'tibâren

Te'diyesi lâzım gelen rusûmât gümrüğü mubeyyen bu def'a bi'l-muzâkere tanzîm olunan ta'rife defteridir

Harîr-i Tırnova ve Edirne Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 200 Pare 2160 0720 2880 pare	Harîr-i Yanya ve Tırhala ve Selanik Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 200 2160 0720 2880 pare	Harîr-i Amasya Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 200 — 2160 0720 — 2880 pare	Harîr-i Kıbrıs Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 120 1296 0432 7728 pare	Hudâvendigâr ve Karesi ve Saruhan ve Kocaeli sancakları harîr-i hâmm Kıyye 1 Kıytem-i ğuruş 200 2160 0720 2880 pare
Aydın ve Sığla ve Menteşe sancakları Harir-i hâmm Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 150	Şam ve Haleb ve Sayda havâlîleri Harir-i hâmm Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 120	Kamçı başının vakt-i râyicinden âmedinde yüzde dokuz reftinde dahi yüzde üç ğuruş alına	(...) ve tiftik-i Ankara ve Konya bi'l- cümle Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 12	

1620 0540 — 2160 pare	— 1296 0432 1728 pare		130 043 173 pare	
Rište-i Ankara bi'l- cümle Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 34 367 122 489 pare	Post-ı keçi-i Ankara Beher 1 Kıymet-i ğuruş 35 378 126 504 pare	Bi'l-cümle 'a'lâ ve ednâ yapağı kantar 1 kıymet-i ğuruş 205 2214 0738 2952 pare	Cild-i erneb-i Rumili beher 100 Kıymet-i ğuruş 85 918 306 1224 pare	Şem'-i 'asel Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 18 200 067 267 pare
Cild-i erneb-i Anadolu Beher 100 Kıymet-i	Envâ'-ı Mazu Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 360	Ala-cehri-i Anadolu Kayseriye ve İskilib ve sâ'ire	Envâ'-ı Rumili Cehrisi 'a'lâ ve ednâ Kıyye 1	

ğuruş 160	_____	Kıyye 1	Kıymet-i ğuruş	
_____	3888	Kıymet-i	5	
1728	1296	ğuruş 28	5,5 ğuruş	
0576	_____	_____	_____	
_____	5184 pare	303	59	
–		100	19	
2304 pare		_____	_____	
		–	78 pare	
		403 pare		
Gülyağı	Tefenni (	Kanğı	'evânî-i nuhâs	Cimşir-i 'a'lâ
Miskâl 1	Burdur) (...)	memâlik olur	Kıyye 1	ve ednâ
Kıymet-i	Top1	ise olsunbi'l-	Kıymet-i ğuruş	Kantar 1
ğuruş 10	Gümrüğü 10	cümle 'a'lâ ve	23	Kıymet-i ğuruş
_____	Kıymet-i ğuruş	ednâ palamud	_____	13
108	22	Kantar 1	248	_____
036	_____	_____	081	–
_____	237	720	_____	140
144 pare	079	240	329 pare	047
	_____	_____		_____
	316 pare	960 pare		187 pare

Ketân tohumu	Kenevir tohumu	Alaca-i Şam ma'a (...)	Çitârî-i Şam ma'a Kutnu	Hama kuşağı
Keyl 1	Keyl 1	Top 1	Top 1	Beher 1
kıyye	kıyye 20	Kıymet-i ğuruş 110	Kıymet-i ğuruş 125	Kıymet-i ğuruş 25
Kıymet-i ğuruş 18	Kıymet-i ğuruş 13	_____	_____	_____
—	_____	—	1350	270
194	140	1188	0450	090
065	047	0396	_____	_____
_____	_____	_____	1800 pare	360 pare
—	187 pare	—		
259 pare		1584 pare		
Trablus kuşağı	'a'lâ kafesli Ağabânî	Ağabânî-i Bağdad	Ağabânî-i üstlük	Tireli üstlük
Beher 1	Beher 1	Beher 1	Beher 1	Beher 1
Kıymet-i ğuruş	Kıymet-i ğuruş 180	Kıymet-i ğuruş 30	Kıymet-i ğuruş 25	Kıymet-i ğuruş 20
200	_____	_____	_____	_____
_____	1944	324	270	216
2160	0648	108	090	072
0720	_____	_____	_____	_____
_____	2592 pare	432 pare	360 pare	288 pare
2880 pare				

Alaca-i Haleb	Çitârî-i Haleb	Kutni-i Haleb	Yamrı kuşak	Sade savani (savan) ve beldar
Top 1	Top 1	Top 1	Beher 1	Top 1
Kıymet-i ğuruş 60	Kıymet-i ğuruş 80	Kıymet-i ğuruş 80	Kıymet-i ğuruş 60	Kıymet-i ğuruş 350
—	—	—	—	—
—	864	864	648	—
648	288	288	216	3780
216	—	—	—	—
—	—	1152 pare	864 pare	—
864 pare	1152 pare			1260
				—
				5040 pare
Kaba Hasa	İnce Hasa ve Hasa	Gücerâtî	Sade ve telli	
Top 1	Top 1	Çitârî ve	sofra ma'a	
Zirâ' 32	Zirâ' 32	Mehmed Şâhî	peşkir	
Kıymet-i ğuruş 60	Kıymet-i ğuruş 100	Top 1	beher 1	
—	—	Kıymet-i ğuruş 200	Kıymet-i ğuruş 250	
—	—	—	—	
648	—	—	2700	
216	1080	2160	0900	
		0720	—	

—	0360	—	—	
—	—	2880 pare	3600 pare	
864 pare	1440 pare			

Sahife 163

Telli Fota-i Hama Top 1 Kıymet-i ğuruş 150 — 1620 0540 — — 2160 pare	Sade Fota-i Hama Top 1 1 Kıymet-i ğuruş 60 — 648 216 — — 864pare	Kirpâs-ı Haleb Top 1 Kıymet-i ğuruş 50 — 540 180 — 720 pare	Sahtiyân-ı Kayseriyy e ve Eğin tura 1 beher 5 Kıymet-i ğuruş 100 — 1080 0360 — 1440 pare	Kırmızı sahtiyân-ı Uşak tura 1 Beher 6 Kıymet-i ğuruş 120 — 1296 0432 — 1728 pare
Sahtiyân-ı Konya ve Aydıncık ve (...) ve (...)	Sahtiyân-ı Tosya tura 1	Siyah sahtiyân-ı Uşak Tura 1	Al sahtiyân-ı Erikli ve Balıkesri	

Beher 1 Kıymet-i ğuruş 15	6,5 Kıymet-i ğuruş 100	Beher 6 Kıymet-i ğuruş 90	Beher 1 Kıymet-i ğuruş 25	
162	—	—	—	
054	1080	972	270	
—	0360	324	090	
216 pare	—	—	—	
	1440 pare	1296 pare	360 pare	
Al meşin Beher 1 Kıymet-i ğuruş 13	Kırmızı sahtiyân-ı Kula ve Birgi kebîr Beher 1	Kırmızı sahtiyân-ı Kula ve Birgi sağîr Beher 1	Sarı ve siyah sahtiyân-ı Kula ve Isparta Beher 1	Kâvsele-i Gerede beher 1
140	Kıymet-i ğuruş 20	Kıymet-i ğuruş 18	Kıymet-i ğuruş 20	Kıymet-i ğuruş 45
046	—	—	—	—
—	216	194	—	486
186 pare	082	065	216	162
	288 pare	259 pare	072	—
			288 pare	648 pare
Kâvsele-i (	Meşin-i ada	Yerlü pişmiş	kâvsele-i	kâvsele-i Palu

kösele) Aydın	Beher 1	kâvsele (...)	Mısır	Beher 1
Beher 1	Kıymet-i	Beher 1	Beher 1	Kıymet-i ğuruş 50
Kıymet-i ğuruş	ğuruş 5	Kıymet-i	Kıymet-i	_____
30	_____	ğuruş 200	ğuruş 90	540
_____	54	_____	_____	180
324	18	—	_____	_____
108	_____	2160	972	720 pare
_____	—	0720	324	
432 pare	72 pare	_____	_____	
		2880 pare	—	
			1296 pare	
Keçe-i ğâşiye	Elvân keçe	Beyaz ve	Beyaz	Beyaz Boğasi hamîd ve
Beher 1	Kıbrıs	elvân keçe-i	Boğasi	elvân ve alacası
Kıymet-i ğuruş	Beher 1	Karahisar	Denizli ve	Top 1
25	Kıymet-i	Beher 1	elvân ve	Kıymet-i ğuruş 35
_____	ğuruş 20	kıymet-i	alacası	_____
270	_____	ğuruş 15	Top 1	378
90	—	_____	Kıymet-i	126
_____	216	162	ğuruş 50	_____
360 pare	072	054	_____	504 pare
	288 pare	_____	540	
		216 pare	180	

			720 pare	

Kirpâs-1 Badiyân	Kirpâs-1 Rağ	Kirpâs-1 Merzifon	Kirpas-1 Drama	Kirpâs-1 Alaiye	
				Top 1	Top 1
Top 1 zirâ‘ 15	Top 1	denk 1 parça 6	Top 1	zirâ‘	zirâ‘
Kıymet-i ğuruş 25	Kıymet-i ğuruş 25	zirâ‘ 600	Kıymet-i ğuruş 30	18	9
_____	_____	kıymet-i	_____	Kıym	Kıym
270	—	ğuruş 750	—	et-i	et-i
090	270	_____	324	ğuruş	ğuruş
_____	090	8100	108	18	7,5
360 pare	360 pare	2700	_____	_____	_____
		_____	—	194	81
		10800 pare	432 pare	065	27
				_____	_____
				_____	—
				—	108
				259	pare
				pare	
Kirpâs-1 Malatya	Kirpâs-1 Kenan	Kirpâs-1 Rize	Astar-1	Enli kirpâs-1 Gedüs (	
Kıyye 1	Kıyye 1	Kıyye 1	Hamîd	Gediz)	
Kıymet-i ğuruş	Kıymet-i	Kıymet-i	Kıyye 1	(...) 1	
25	ğuruş 25	ğuruş 110	Kıymet-i	Top 50	
_____	_____	_____	ğuruş 25	Kıymet-i ğuruş 625	
270	270	1188	_____	_____	
		0396	270	6750	

090	090	_____	090	2250
_____	_____	1584 pare	_____	_____
360 pare	360 pare		—	9000 pare
			360 pare	
Ensiz kirpâs-ı Gedüs (Gediz) (...) 1 Top 60 Kıymet-i ğuruş 480 _____	Alaca-i Mağnisa Denk 1 Top 100 Kıymet-i ğuruş 1800 _____	Alaca-i Tire ve Bor Top 1 Kıymet-i ğuruş 20 _____	(...) Tire Top 1 Kıymet-i ğuruş 50 _____	
5184 1728 _____	— 19440 06480 _____	216 072 _____	540 180 _____	
6912 pare	— 25920 pare	288 pare	— 720 pare	
Astar-ı Kayseriye ve Niğde ve Sivas Top 1 Kıymet-i ğuruş	Astar-ı Geyve Top 1 Kıymet-i ğuruş 20 _____	Astar-ı Kastamonu Denk 1 Top 6 Kıymet-i	Astar-ı Taşköprü Top 1 Kıymet-i ğuruş 15	Astar-ı ham Tokat Top 1 Kıymet-i ğuruş 20 _____
				216

18	—	ğuruş 1080	—	072
—	216	—	162	—
194	072	11664	054	288 pare
065	—	03888	—	—
—	288 pare	—	216 pare	—
259pare	—	15552 pare	—	—
Elvân-ı Musul	Kilim-i	Kaliçe-i Uşak	Seccâde-i	
Top 1	Türkman	Beher 1	Gördüsi ve	
Kıymet-i ğuruş	Beher 1	Kıymet-i	kaliçe-i	
22	Kıymet-i	ğuruş 20	Gördüsi ve	
—	ğuruş 110	—	seccâde-i	
237	—	216	Kula ve	
079	1188	072	Zili-i Uşak	
—	0399	—	ve	
316 pare	—	288 pare	seccâde-i	
	1587 pare		sâ'ire	
			âmedinde	
			yüzde	
			dokuz	
			reftinde	
			dahi yüzde	
			üç alına	
Kirpâs-ı	Kıbrıs	Çit-i (...)	Kıbrıs	
Menemen	yorğan	boğça yasdık	döşek	
Top 1	yüzü ma'a	Parça 4	ma'a şilte	
Kıymet-i ğuruş	sofra	Kıymet-i	Beher 1	
130	Beher 1	ğuruş 28	Kıymet-i	

_____	Lıymet-i	_____	ğuruş 28	
140	ğuruş 23	302	_____	
046	_____	100	—	
	248		302	
_____	083	_____	100	
186 pare		402 pare	_____	
	—		—	
	331 pare		402 pare	

Trabzon

bezi nden gömlek, başta keşan peştemal, alltta etek veya üçetek elbise (zibun)bele bağlanan ve rengi yöreden yöreye değişen peştemal (fota.

Kâvsele – kösele

Sahife 164

Basma kuşak	Alaca-i Diyar-ı Bekr	Çitarisi Tıp 1	Çit-i Diyar-ı Bekr	Yorğan yüzü ma‘a	
Beher 1	Top 1	Kıymet-i	Top 1	Boğasi –i	
Kıymet-i ğuruş 15	Kıymet-i ğuruş 45	ğuruş 60	Kıymet-i ğuruş 18	Diyar-ı Bekr	
—	—	—	—	Top 1	
162	486	648	194	Kıymet-i ğuruş 15	
054	162	216	065	—	
—	—	—	—	162	
216 pare	648 pare	864 pare	259 pare	054	
				—	
				216 pare	
Çit-i yorğan yüzü Tokat ve çit-i Tokat ve elvân Boğasi Top 1	Beyaz ve elvân Karacalar Top 1	Beyaz şali- Tosya Top 1	Elvân şali-i Tosya Top 1		
Kıymet-i ğuruş 15	Kıymet-i ğuruş 25	Kıymet-i ğuruş 50	Kıymet-i ğuruş 60		
	—	540	648		
	270				

162	090	180	216		
054	_____	_____	_____		
_____	_____	_____	864 pare		
—	360 pare	720 pare			
216 pare					
Payas (...)	(...) Tosya	Şal-ı	Enli ve ensiz	(...)	
Top 1	Denk 1	Karacalar	sof ve şali-i	Top 1	
Kıymet-i	Top 90	Beher 1	Ankara	Kıymet-i	
Ğuruş 35	Kıymet-i	Kıymet-i	Top 1	ğuruş 100	
378	ğuruş 2000	ğuruş 15	Zirâ‘ 3	_____	
126	_____	_____	Kıymet-i	1080	
504 pare	_____	—	ğuruş 500	0360	
	21600	162	_____	_____	
	07200 pare	054	—	_____	
		_____	5400	1440 pare	
		—	1800		
		216 pare	_____		
			—		
			7200 pare		

Beyaz şal-ı Tunus	Donluk şal-ı Tunus	Halâlî şal-ı Tunus	'a'lâ ve ednâ fes-i Tunus	'a'lâ ve fes-i Tunus	
Beher 1	Beher 1	Beher 1	Sağîr	Kebîr kâğıt 1	
Kıymet-i ğuruş 22	Kıymet-i ğuruş 60	Kıymet-i ğuruş 60	Deste 1	Beher 4	
_____	_____	_____	Kıymet-i ğuruş 200	Kıymet-i ğuruş 200	
237	648	648	_____	_____	
079	216	216	—	—	
_____	_____	_____	2160	—	
_____	864 pare	824 pare	0720	2160	
316 pare			_____	0720	
			2880 pare	_____	
				2880 pare	
Elvân şal-ı Tunus	Beyaz rişte-i penbe	Elvân penbe- i rişte-i İzmir	Beyaz rişte-i penbe-i İzmir		
Beher 1	râicinden	Kıyye 1	Kıyye 1		
Kıymet-i	âmedinde	Kıymet-i	Kıymet-i		
ğuruş 60	yüzde dokuz	ğuruş 22	ğuruş 15		
_____	reftinde dahi	_____	_____		
—	yüzde üç	—	162		
648	alına	237	054		
216		079	_____		
_____		_____	216 pare		
_____		—			
864 pare		316 pare			

Bi'l-cümle penbe-i hâm-I Anadolu Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 236,5 _____ _____ 2554 0851 _____ _____ 3405 pare	Kök boya-i Kıbrıs ve (...) Şam ve Trablus-ı Ğarb Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 100 _____ _____ 1080 0360 _____ _____ 1440 pare	Kök boya-i Anadolu Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 180 _____ 1944 0648 _____ _____ 2592 pare	Kıbrıs takım Beher 1 Kıymet-i ğuruş 140 _____ 1512 0504 _____ _____ 2016 pare		
Bi'l-cümle kuru incir âmedinde yüzde dokuz reftinde dahi yüzde üç alına	Karabirun (Karaburun) çekirdeksiz üzüm Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 150 _____ _____ 1260	Urla ve çeşme ve Aydın ve Menteşe ve yerlü zerâkî Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 70 _____ _____ —	Çeşme mahsûlü zerâkî Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 70 756 252 _____ _____		

	0540 _____ — 2160 pare	756 252 _____ _____ 1008 pare	1008 pare		
Urla çekirdeksiz üzüm Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 140 _____ _____ 1512 0504 2016 pare	Siyah üzüm Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 150 _____ _____ 1620 0540 _____ _____ 2160 pare	Bi'l-cümle kuşüzümü Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 150 _____ _____ 1620 0540 _____ _____ 2160 pare	Karabirun (Karaburun) zerâkisi Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 90 972 324 1296 pare		
İstanköy ve Siyam üzümü Kantar 1 Kıymet-i ğuruş	Mehmûze Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 13 _____ _____ —	Sa'leb-i Anadolu Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 13 140	Sa'leb-i Rumili râyicinden âmedinde yüzde dokuz reftinde dahi yüzde üç alına		

	140 046 _____ — 186 pare	046 _____ 186 pare			
Köfter Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 100 _____ _____ 1080 0360 _____ _____ 1440 pare	Beğlerce (Beylerce) üzümü Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 40 _____ _____ 432 144 _____ _____ 576 pare	Kimyon Kıyye 1 Kıymeti ğuruş 2 _____ _____ 21 07 _____ _____ 28 pare	Mahleb Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 5 _____ 54 18 _____ 72 pare	Çadıruşağı Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 5 _____ — 54 18 _____ _____ 72 pare	Bi'l-cümle Ceriş Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 3,5 _____ _____ — 37 12 _____ _____ 49 pare

Sahife 165

Sanduk	Çöğen	'a'lâ	Mahlût kitre	Mastaki	Dâne	Lüle-i
Kıyye 1	(Çöven)	kitre	Kıyye 1	varil	Mastaki	(...)
Kıymeti	Kıyye 1	Kıyye 1	Kıymet-i	Kıyye 1	Kıyye 1	Sandık 1
ğuruş 5	Kıymet-i	Kıymeti	ğuruş 10	Kıymet-i	Kıymet-i	Kıymet-i
_____	ğuruş 1,5	ğuruş 22	_____	ğuruş 70	ğuruş	ğuruş
_____	_____	237	_____	_____	40	500
54	_____	036	108	_____	_____	_____
_____	16	_____	036	2000	_____	_____
—	05	_____	_____	_____	433	5400
18	_____	144 pare	_____	—	144	1800
_____	_____	_____	144 pare	21600	_____	_____
—	21 pare	_____	_____	pare	—	_____
72 pare	_____	_____	_____	_____	577 pare	7200
						pare

(...) âmedinde	Manda	Afyon çeki	bamye-i huşk (	
yüzde dokuz	boynuzu	Dirhem 1 250	kuru) ve	
reftinde dahi	Dirhem 1 250	Kıymet-i ğuruş	börölce ve	
yüzde üç alına	Kıymet-i	101	fasulye ve	
	ğuruş 101	_____	bakla ve nohut	
	_____	1090	ve mercimek ve	
	1090	0363	bezelye râyic	
	0363	_____	kıymetlerinden	
			âmedinde	
			yüzde dokuz	
			reftinde dahi	

	1453 pare	1453	yüzde üç alına	
Erz-i (piriñç) Mısır ve Flipe ve Trabzon ve sâ'irenin râyic kıymetlerinden âmedinde yüzde dokuz reftinde dahi yüzde üç alına	Envâ'-ı tuzlu balık râyic kıymetlerinde n âmedinde yüzde dokuz reftinde dahi yüzde üç alına	Bi'l-cümle basdırma ve sucuk ve Sığirdili râyic kıymetlerinden âmedinde yüzde dokuz reftinde dahi yüzde üç alına		
Eflak ve Boğdan ve sâ'ir memâlik-i mahruse-i şâhâne mahsûlü bi'l-cümle penâ'ir (peynir) ve pekmez ve helvâ ve balık yumurtası ve bulama ve şem'-ı rûgan ve 'asel râyic kıymetlerinden âmedinde yüzde dokuz reftinde dahi yüzde üç alına	(...) (...) 100 Kıymet-i ğuruş 150 1620 0540 — 2160 pare	Sisam (susam) Keyl 1 Kıymet-i ğuruş 28 — 302 100 402 pare	Ziriñç Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 1,5 37 12 49 pare	

Çeşme mahsulü ve yerli çekirdeksiz üzüm Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 120 — 1296 0432 — 1728 pare	Sülük Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 20 — 216 072 — 288 pare	Cild-i koyun ve keçi Beher 1 Kıymet-i ğuruş 4,5 — 48 16 — 64 pare	Cild-i kuzu ve sağır keçi Beher 1 Kıymet-i ğuruş 2,5 — 27 09 36 pare	Fındık Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 70 — 756 252 1008 pare
Ceviz Kıyye 100 keyl 1 Kıymet-i ğuruş 60 — 648 216 — 864 pare	Beyaz ve elvân ihrâm-ı Rumili aded 1 Kıymet-i ğuruş 30 — 324 108 —	(...) Kayseriyye Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 1,5 — 16 05 — 21 pare	Harnub geldiğinde râyicinden âmedinde yüzde dokuz reftinde dahi yüzde üç alına	

	— 432 pare			
Zağferân-ı Anadolu Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 135 — 1458 0486 — 1944 pare	Zağferan-ı Rumili Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 35 — 378 126 — 504 pare	Çam fıstığı Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 4 — 43 14 — 57 pare	Kuru ve tuzlu balık ve mande gözü ve cild-i bakar-ı sağır ve kebîr râyiclerinden âmedinde yüzde dokuz reftinde dahi yüzde üç alına	
Ebucehil karpuzu Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 12 — 129 043	Muytab tabir olunur (...) ve ğazîl-i Rumili ve Anadolu Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 9,5 —	Rişte-i penbe-i Sakız Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 18 — 194 064	Rişte-i ağ Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 25 — 270 090 —	

172 pare	102 034 — 136 pare	258 pare	360 pare	
Rište-i tura Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 22,5 — 243 081 — 324 pare	Rište-i ketan- ı Anadolu Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 8 — 86 28 — 288 pare	Rište-i Hamid Kıyye 1 Rište-i Kastamonu ve Alaiye Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 70 — 216 072 — 288 pare	Rište-i Kastamonu ve Alaiye Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 12,5 — 135 045 — 180 pare	Rište-i Argac Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 5 — 54 18 — 72 pare
Rište-i Boğaz Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş	Rište-i (...) Kıyye 1 Kıymet-i	Rište-i Karacalar Kıyye 1	Rište-i (...) ve Sürmene Kıyye 1	Rište-i (...) Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş

12,5	ğuruş 25	Kıymet-i ğuruş	Kıymet-i ğuruş	12,5
_____	270	20	15	_____
—	090	_____	_____	—
135		—	—	135
045	288 pare	216	162	045
_____		072	054	_____
_____		_____	_____	_____
180 pare		_____	_____	180 pare
		288 pare	216 pare	

1 çeki 225.789 kilogramdır..

muytâb: kıl dokuyan, kıldan keçe yapan.

Sahife 166

Gülbahar Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 2 _____ 21 07 _____ 28 pare	Kutnu Brusa ve (...) Top 1 Kıymet-i ğuruş 70 _____ — 756 252 _____ 1008 pare	Fota-i Brusa Top 1 Kıymet-i ğuruş 25 _____ — 270 090 _____ — 360 pare	Peştamal-i Brusa Top 1 Kıymet-i ğuruş 25 _____ — 270 090 _____ 360 pare	Beledi-i Brusa Top 1 Kıymet-i ğuruş 25 _____ 270 090 _____ 360 pare
Akbaş peştamal Top 1 Kıymet-i ğuruş 12,5 _____ — 135 045 _____ 720 pare	(...) Bilecik ve Brusa Top 1 Kıymet-i ğuruş 50 _____ 540 180 _____ 720 pare	Peştamal-i Selanik Top 1 Kıymet-i ğuruş 30 _____ — 324 108 _____ 720 pare	Varil tahtasının râyic kıymetlerinden âmedinde yüzde dokuz reftinde dahi yüzde üç alına	

— 180 pare		— 432 pare		
Penbe-i hâm-ı Rumili 'a'lâ ve ednâ Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 205 — 2214 0738 — 2952 pare	Penbe-i hâm-ı Mısır Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 396 — 4276 1425 — 5701 pare	Penbe-i hâm-ı Kıbrıs ve (...) Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 205 — 2214 0738 — 2952 pare	Asfur-ı Mısır Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 506 — 5464 1821 — 7285 pare	
Asfur-ı Anadolu Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 15 — 162 054 —	Afyon-ı Mısır çeki 1 (...) 250 Kıymet-i ğuruş 70 — 756 252 —	Kahve-i Yemeni Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 12 — 129 043 —	Çivid-i Mısır Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 65 — 702 234 —	Zâmih-i arabî 'a'lâ ve ednâ Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 7,5 — 81 27

— 216 pare	1008 pare	— 172 pare	— 936 pare	— 108 pare
Günlük Kantar 1 Kıymet-i ğuruş 180 — 1944 0648 — 2592 pare	Sinameki Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 4,5 — 48 16 — 64 pare	Devekuşu tüyü râyicinden âmedinde yüzde dokuz reftinde dahi yüzde üç alına	Nişadır-ı Mısır Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 12,5 — 135 045 — 180 pare	

Gühercile ve (...) Mısır râyicinden yüzde dokuz reftinde dahi yüzde üç alına

ECNÂS-I DUHÂN

(...) boğca Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş (...) 8 —	Kenevir-i boğca Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 6 pare 5 6	(...) Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 5 Pare 5 —	(...) Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 5 Pare 10 —	Bafra ve Samsun ve (...) ve (...) ve sâ'ire Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 5

90	_____	66	56	Pare 10
30	66	22	19	_____
_____	22	_____	_____	56
120 pare	_____	88 pare	75 pare	19
	88 pare			_____
				75

Eflak ve Boğdan ve memâlik-i mahruse-i şâhâne mahsûlü

Rûgan-ı sade	Rugan-ı çerviş ve don	Rûgan-ı zeyt	Sabun
Kantar 1	Kantar 1	Kantar 1	Kantar 1
Kıymet-i ğuruş 220	Kıymet-i ğuruş 187	Kıymet-i ğuruş 170	Kıymet-i ğuruş 170
_____	_____	_____	_____
2376	2019	1836	1836
0792	0673	0612	0612
_____	_____	_____	_____
33168 pare	2692 pare	2448 pare	2448 pare

Ecnâs-ı kerastenın râyıcından kıymetinden âmedinde yüzde dokuz reftinde dahi yüzde üç alınâ

Beledi-i Merzifon Top 1 Kıymet-i ğuruş 30 _____ 324 108 _____ 432 pare	Memâlik-i mahruse mahsûlü olarak hinta-i âsitâne Keyl 1 _____ 150 048 _____ 198 pare
Kokoroz ve çavdar-ı âsitâne Keyl 1 _____ 75 25 _____ 100 pare	Şa‘îr-i âsitâne Keyl 1 _____ 67 23 _____ 90 pare

Yulaf râyicinden âmedinde yüzde dokuz reftinde dahi yüzde üç alına

Nuhâs külce Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 10 _____ 108 036 _____ 144 pare			
(...) nuhâs Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 9 _____ 97 32 _____ 129 pare	Kıbrıs (...) Kıyye 1 Kıymet-i ğuruş 5 _____ 54 18 _____ 72 pare	Memâlik-i mahrûse mahsûlü hamr Kıyye 1 _____ 15,5 05,5 _____ 21 pare	Arâk Kıyye 1 _____ 37,5 12,5 _____ 50 pare

Sahife 167

AVRUPA DİYARLARINDAN GETÜRDÜKLERİ EŞYA-İ MUTENEVVI'ANIN
YÜZDE ÜÇ HESABIYLA TANZİM OLUNAN TA'RİFE DEFTERİDİR

Mermer-i sâfî ve suret ve buna dair edevât dan râyicinden yüzde üç alına

Kolacı ta'bîr olunur ince Canfes ve levantin râyicinden yüzde üç alına

Fes-i (...) 'a'lâ ve evsat ve sağîr		Fes-i (...) kebîr asker fesi	
Deste 1		Deste 1	
040		120	
160		430	
200 pare		550 pare	
İğne-i Avrupa	Badem içi	Encüriyye (ısırgan otu)	
Post 1	Kıyye 1	ve Gebre ve zeytûn ve	
aded 50000		rûgan-ı zeyt	
	06 kadîm	Sandık 1	
0255	16 bu def'a zamm	(...) 12	
0575			
	22 pare	054	
0830 pare		126	
		180 pare	

Rûgan-ı pelesenk râyicinden yüzde üç alına

Arpasuyu Françe	Fes-i Fransız 'a'lâ ve ednâ	Fes-i Fransız kebîr asker
Deste 1	ve sağîr	'a'lâ ve ednâ
Pokal 12	Deste 1	Deste 1
_____	_____	_____
42	040	120 kadîm
60	166	464 bu def'a zamm
_____	_____	_____
102 pare	206 pare	584 pare

Mineli toplu iğne râyicinden yüzde üç alına

Harîr-i kalîçe	Harîr çorap	Aselbend	Sandal ağacı	(...) Pokal
Deste 1	Deste 1	Kıyye 1	Kantar 1	şîşe
_____	_____	_____	_____	beher
190 kadîm	100	28	160	100
410 bu def'a	215	28	320	_____
zamm	_____	_____	_____	090
_____	—	—	—	175
—	315 pare	56 pare	480 pare	_____
600 pare				—
				265 pare (yeri
				yarım kıyyeden
				bir kıyyeye
				kadar)

Tenkâr	Kâfûr	İsfidâc-i Flemenk	Enli Bürüncek
Kıyye 5	Kıyye 1	ve Belçika ve	Nim 2
060	_____	Frânçe ve İngiltere	Top 1
156	33	Kantar 1	_____
_____	75	_____	130
216 pare	_____	180	390
	-	360	_____
	108 pare	_____	520 pare (otuz altı (
		540 pare	...))
Ensiz Bürüncek			
Nim 2			
Top 1			

070			
290			

360 pare			

Frânçe mahsûlü olarak Paris'in 'a'lâ çuka râyici üzre yüzde üç alına

Çuka (...)

(...) 1

043

366

409 pare

Bir onsu bir arşun altı rubu'dur ve onsu harîr ve Tire ile (...) ta'bîr olunur ve kurşun onsu dahi vardır

Nemçe ve Fransız ve Belçika mahsûlü çuka (...) ve taklidi ve (...) taklidi (...) taklidi İngiliz ve çifte balık?

Arşun 55

1350

4700

6015 pare

Mezkûr çuka (...) gelüb ancak iş bu çukanın cinsi ve fiatına mutâbık olduğu halde bu minvâl üzere alına

Nemçe ve Fransız ve Belçika ve Flemenk (...)

Arşun 55

1350

2170

3520 pare

Nemçe mahsûlü olarak (...) ta‘bîr olunur çukanın rayicinden yüzde üç alına

Fransız ve Belçika ve Flemenk çuka (...) (...) karpuzu?

Arşun 55

1350

3380

04730 pare

Avrupa mahsûlü sabun Kıyye 1 _____ 16 (bu def'a idhâl)	Ma'mûl-i (...) râyicinden yüzde üç alına	Tabak-ı Trieste râyicinden yüzde üç alına
Hamr-ı (...) ve sâ'iri Pokal 1 _____ 04 18 _____ 22 pare	Hamr-ı Fransız Kıyye 1 _____ 4,5 pare	Arâk-ı françe Kıyye 1 _____ 5 3 _____ 8 pare

Cinsi üzerinden tahrîr olunur mezkûr sofa âhar ismiyle gelüb ancak iş bu sandukanın cinsi ve fi'âtına mutâbık olduğu halde bu minvâl üzre alına

Marsala tabir olunur hamr-ı İngiliz Kıyye 1 _____ 4,5 pare	İngiliz hamrı Porta Pokal 1 _____ 07,5 35,5 _____ 43 pare	(...) İngiliz hamrı Pokal 1 _____ 07,5 25,5 _____ 33 pare

Pokal : kupa içki kupası

Kaba ketan bezi tohumu râyicinden yüzde üç alına

Rom	Belçika ve Flemenk	Şapka-i Françe ve	Françe mahsûlü
Kıyye 1	ve Françe çuka (...)	İngiliz	olarak evsat ve ednâ
_____	ve (...)	Deste 1	(...) çuka arşun 55
15 pare	Arşun 55	0270	_____
	_____	1230	0860
	2850	_____	1310
	8040	1500 pare	_____
	_____		2170 pare
	10890 pare		

Kisesi beyaz ve ba‘zan kise üzerinde (...) tahrîr olunur

Sahife 168

Aşı boyası	Mismar-ı Françe ve Prusya ve ve Belçika
Kantar 1	ve Flemenk
_____	Kantar 1
30	_____
78	180
_____	486
108 pare	_____
	666 pare

Çit-i İsviçr (...) râyicinden yüzde üç ğuruş alına

İsviçr ve Belçika'nın esvâblık çit kalıb hasa ve 'a'lâ ve ednâ
Top 1
(...) 22

170
120

290

Eni bir endaze iki rub' ve üç rub'a kadar

Fransız ve Belçika ve İsviçr'in çitiyle döşemenin ve sair 'a'lâ hasa	Françe ve İsviçr'in ve Belçika'nın döşemelik hasa ve kalıb evsat ve ednâ	Fransız'ın esvâblık çit kalıb ve hasa 'a'lâ ve evsat ve ednâ
Top 1	Top 10	Top 1
(...) 22	(...) 22	(...) 22
26	_____	30 kadar
_____	170	_____
200	082	200
412	_____	150
_____		_____

612 pare (eni bir endaze iki rub'a ve bir endazeden beş rub'a kadar)	252 pare (eni bir endaze bir rub' ve üç rub'a kadar)	350 pare (eni bir endaze iki rub'ı ve üç rub'a kadar)
Fransız ve Belçika ve İsviçr'in Al çit Top 1 (...) 22 25 kadar _____ 200 376 _____ 576 pare (eni bir endaze iki rub'a ve üç rub'a kadar)	Fransız ve Belçika ve İsviçr'in al çit Top 1 (...) 22 _____ 200 214 _____ 414 pare	Françe ve Belçika ve İsviçr'in al çit döşemelik ve esvâblık has ve kalıb 'a'lâ ve evsat ve ednâ Top 1 (...) 22 _____ 170 046 _____ 216 pare (eni yedi rub' ve bir endazeye kadar)
Fransız ve Belçika'nın dülbend basma esvâblık has ve kalıb ve 'a'lâ ve evsat ve ednâ Top 1 (...) 25 30 kadar _____ 	Belçika ve İsviçr'in dülbend basma esvâblık 'a'lâ ve evsat ve ednâ (...) Top 1 (...) 22 _____ 200 160 pare (eni bir endaze	Şeytan bezi Fransa ve İsviçr'in ve Belçika düz ve çubuklu şeytanbezi has ve kalıb (...) 1 _____ 9 1,5

200 270 _____	ve iki rub'ı ve bir buçuk endazeye kadar)	_____ 10,5 pare (...) 1 _____ 5,5 1 _____ 6,5 pare
Fransız ve Belçika ve İsviçr'in (...) ta'bır olunur Top 1 (...) 16 _____ 108 133 _____ 241 pare (eni bir endaz altı rub'a karda onsu (...) dimekdir)	Fransız ve Belçika ve İsviçr'in (...) Top 1 (...) 09,5 11 kadar _____ 54 90 _____ 144 pare (eni bir endaze altı rub'ı onsu (...) dimekdir)	Fransız ve Belçika ve İsviçr'in (...) Top 1 (...) 16 _____ 108 152 _____ 260 pare ((...) kadar on iki (...) dimekdir)
Fransız ve Belçika ve (...) (...)	Fransız ve Belçika ve (...)	Fransız ve Belçika ve (...) Top 1

Top 1 (...) 09,5 11 kadar 054 108 _____ 162 pare ((...) iki endaze bir rub'a kadar on iki (...) dimekdir)	Top 1 (...) 16 _____ 108 183 _____ 291 pare ((...) iki endaze üç rub' ve iki buçuk endazeye kadar (...) dimekdir)	(...) 16 _____ 132 264 _____ 396 pare ((...) üç ve üç buçuk endazeye kadar (...) dimekdir)
Françe ve Belçika ve (...) Top 1 (...) 16 _____ 156 380 _____ 536 pare (iki rub'ı yigirmi dört (...) dimekdir)	Çit bezi Top 1 (...) 22 _____ 100 044 _____ 144 pare ((...) yedi rub'ı bir endazeye kadar altı (...) dimekdir)	(...) Top 1 (...) 16 _____ 126 108 _____ 234 pare ((...) bir endaze altı rub'ı on (...) dimekdir)
Çuvallık yuvarlak Top 1 Zirâ' 60 bu def'a zamm _____ 180 pare	Tire ve harîr (...) râyicinden yüzde üç alına	Elvân kirpâs pike Arşun 1 _____ 9 pare

(...) tiftik 'a'lâ ve ednâ Beher 1 _____ 342 pare	Belçika ve Flemenk ve (...)) kebîr Kantar 1 _____ 576 pare	(...) arpası râyicinden yüzde üç alına

Sahife 169

(...) bez Top 1 (...) 16 _____ 133 140 _____ 272 pare ((...)) iki endaze ve üç rub' ve iki buçuk endazeye kadar on iki (...) dimekdir)	(...) bez Top 1 (...) 16 _____ 140 155 _____ 295 pare ((...) iki endaze üç rub' ve iki buçuk endazeye kadar on dört (...) dimekdir)	(...) bez Top 1 (...) 16 _____ 160 236 _____ 396 pare (...) üç endaze iki rub' ve üç buçuk endazeye kadar yigirmi (...) dimekdir		
(...) Top 1	Fransız ve Belçika ve (...) ve (...) sade (...) ve atlas ve	Fransız ve Belçika ve (...) sade (...) ve atlas ve (...) ve (		

(...) 16 _____ 175 300 _____ 375 pare (...) dört endaze iki rub'a kadar yigirmi dört (...) dimekdir	(...) ve (...) (...) 1 _____ 16 34 _____ 50 pare (...) altı rub'a ve bir endazeye kadar	(...) (...) 1 _____ 32 68 _____ 100 pare (...) bir buçuk ve iki endazeye kadar		
Fransız ve Belçika ve (...) çiçekli (...) ta'bîr olunur ve (...) (...) 1 _____ 19 41 _____ 60 pare eni altı rubu'dan bir endazeye kadar	Çiçekli atlas ve (...) dokuma (...) 1 _____ 38 62 _____ 100 eni altı rubu'dan bir endazeye kadar	Harirden tül ta'bîr olunur kafesli (...) (...) 1 _____ 20 22 _____ 42 pare eni iki ve iki buçuk		
Tül harîr ve	Tül ve (...) ve	Harîr tül ta'bîr		

Belçika ve (...) ve telli ve harîr ve tire işleme çiçekli (...) dülbend râyicinden yüzde üç alına	Belçika ve (...) (...) kebir ve sağır (...) düz mendil Deste 1 _____ 40 017 _____ 57 pare			
Françe ve Belçika ve (...) kebir ve sağır derûnı (...) ve düz 'a'lâ ve evsat (...) mendil Deste 1 _____ 80 28 _____ 108 pare	Françe ve Belçika ve Ve Nemçe (...) dülbend mendil (...) ve (...) 'a'lâ (...) 1 _____ 33 10 _____ 43 pare	Françe ve Belçika ve (...) dülbend mendil evsat ve ednâ râyicinden yüzde üç ğuruş alına		
(...) ve harîr atlas (...) ve	(...) tartar	(...)	Kolonya suyu kokulu sandık	

sâ'ir enli ve ensiz râyicinden yüzde üç ğuruş alına	Kıyye 1 _____ 10 13 _____ 23 pare	Kıyye 1 _____ 16 38 _____ 54 pare	1 (...) 6 _____ 50 58 _____ 108 pare	
Rûgan-ı neft-i frengi Kıyye 1 _____ 06 19 _____ 25 pare	Kurşun saçma Kantar 1 _____ 140 400 _____ 540 pare	'a'lâ tesbîhlik dizi mercan Kıyye 1 _____ 0850 3110 _____ 3960 pare	Evsat tesbîhlik dizi mercan Kıyye 1 _____ 0530 1270 _____ 1800 pare	(...) Kıyye 1 _____ 330 570 _____ 900 pare
(...) derisinden sahtiyan (...) ve beyaz ve siyah Deste 1 _____ 1296pare	Françe ve (...) ve Belçika'nın santrançlı mendil (...) ve (...) Deste 1 _____ 32 pare beş	Mercan-ı ham Kıyye 1 _____ 330 770 _____ 	Françe ve Belçika ve (...) santrançlı penbeden mendil (...) ve (...) Deste 1 _____ 	

	rub‘dan yedi rub‘a kadar bu def‘a idhâl	1100 pare	65 pare bir endazeden beş rub‘a kadar bu def‘a idhâl	
Frânçe ve Belçika ve (...) satrancı penbeden mendil (...) Deste 1 _____ 54 54 _____ 108 pare	Frânçe ve Belçika ve (...) penbeden (...) boğça basma (...) 1 _____ 100 pare iki buçuk endazeye kadar bu def‘a idhâl	Fransız ve Belçika ve (...) boğça basma penbeden (...) 1 _____ 75 pare iki endaze iki rub‘a kadar bu def‘a idhâl		

Sahife 170

Françe ve Belçika ve (...) basma penbeden mendil Deste 1 _____ 300 100 _____ 400 pare bir endaze altı rub'a kadar	Françe ve Belçika ve (...) basma penbeden mendil Deste 1 _____ 172 pare bir endaze bir rub' ve üç rub'a kadar bu def'a idhâl	Bin dirhemlik (...) (...) 100 _____ 150 390 _____ 540 pare	
(...) dörd kıyyelik (...) (...) 100 _____ 150 930 _____ 1080 pare	Kebîr (...) enfiye (...) (...) 100 _____ 150 930 _____ 1080 pare	(...) ta'bîr olunur kaba dülbend Top 1 (...) 16 _____ 108 012 _____ 120 pare	(...) ta'bîr olunur kaba dülbend Top 1 (...) 16 _____ 100 pare eni bir endaze üç rub' râyicinden endazeye kadar
(...) kaba dülbend Top 1	Tire kenarlı dülbend ve (...) mendil	Tire işleme ve köşeleri dallı	(...) Kıyye 1

_____	Deste 1	dülbend ve (...)	_____
(...) 16	_____	mendil	15
_____	108 apre bu def'a	Deste 1	57
90 pare eni bir	idhâl	_____	_____
endaze bir rub' ve ii		216 pare bu def'a	72 pare
rub'a kadar		idhâl	
Mantar	(...)	Avrupa tarafından	Kuru balık (...) (
Kantar 1	(...) 1	gelen kâvsele	...)
_____	_____	Beher 1	Kantar 1
040	090	_____	_____
114	306	13	300
_____	_____	30	060
154pare	396 pare	_____	_____
		43 pare	360 pare

FARNÇE VE BELÇİKA MAHSULÜ

Kundura	(...) kundurası	Erkek ve (...)	Çizme
(...) 1	(...) 1	kundurası nısfı	(...) 1
_____	_____	(...) 1	_____
95 pare	43 pare	_____	216 pare
		18 pare	

(...) saati ve asma saat ve sâ'ir zuhûrunda râyicinden yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına

Envâ'-ı hırdavât-ı efrenc ve oyuncak râyicinden yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına

Harir-i (...) çiçekli enli ve ensiz
(...) 1

40
15

50 pare

France' den gelen Hind taklîdi şal boğça râyicinden yüzde üç ğuruş alına

Kâğıd (...) Françe (...) ta‘bîr olunur		Kâğıd (...) Françe (...) ta‘bîr olunur		Kâğıd (...) (...) 1	
Top 1		Top 1		_____	
_____		_____		220	
022		015		446	
104		080		_____	
_____		_____		666 pare	
126 pare		95 pare			
Elvân	Fildişi	Fildişi hurdası	Cam gibi saf	Bulanık mine	

sahtiyan	Kıyye 1	Kıyye 1	mine	Kıyye 1
(...) 1	_____	_____	Kıyye 1	_____
_____	10	10	_____	0080
20	80	80	0080	2620
40	_____	_____	1360	_____
_____	90 pare	90 pare	_____	2700 pare
60 pare			1440 pare	
Kralsuyu (...) suyu ta'bîr olunur				
(...)				
(...) 100				

130				
230				

360 pare				

Avrupa mahsûlü dakîk ve beksmad râyicinden yüzde üç alına

(...) cam (...) râyicinden yüzde üç alına

Avrupa mahsûlü piriñç ve fasulye ve mercimek ve bunun emsâli hubûbât her kalem ğuruşa fûruht olunur ise yüzde yigirmi tenzîl ve bâki bahâsına yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına

(...)	Göztaşı	Fes boyası	(...)
Kantar 1	Kıyye 1	Kıyye 1	Kıyye 1
_____	_____	_____	_____
200	06	13	57
600	12	87	58
_____	_____	_____	_____
800 pare	18 pare	100 pare	115 pare
France ve Rusya kâğıd-ı posta	(...)	(...)	
Top 1	Kantar 1	Kıyye 1	
_____	_____	_____	
026	100	060	
156	800	160	
_____	_____	_____	
182 pare	109 pare	220 pare	

Sahife 171

FARENÇE VE BELÇİKA'NIN CAM (...) TAKLİDİ SANDIKLARI ÜZERİNDE
ADEDİ VE KAÇLIK İSE YAZILI

Cam onluk Sandık 1 beher 20 320 184 504 pare	Yigirmilik Sandık 1 beher 40 320 184 504 pare	Otuzluk Sandık 1 beher 60 320 184 504 pare	Kırklık Sandık 1 beher 80 320 184 504 pare	Ellilik Sandık 1 beher 100 320 184 504 pare	Altmışlık Sandık 1 beher 120 320 184 504 pare	Yetmişlik Sandık 1 beher 140 320 184 504 pare
Seksenlik Sandık 1 beher 160 320 184 504 pare	Doksanlık Sandık 1 beher 180 320 184 504 pare	Yüzlük Sandık 1 beher 200 320 184 504 pare	Telli (...) ve (...) ve (...) Arşun 1 054 162 216 pare		Telli (...) Arşun 1 100 224 324 pare	(...) ve şerid çiçekli (...) Şerid miskâl 1 03,5 14,5 180 pare

Çit-i (...)	Timur (...)	(...)	Fransız ve Belçika mahsûlü (...)
Kıyye 1	Kantar 1	Kantar 1	Kıyye 1
_____	_____	_____	_____
48	110	20	060
20	790	16	035
_____	_____	_____	_____
68 pare	900 pare	36 pare	100 pare

Çuka-i (...) râyicinden yüzde üç alına

(...)	(...)	Rûgan-ı (...)	(...) mermer dûlbend ve (...)	(...) Nemçe
Kıyye 1	Kıyye 1	Kıyye 1	Top 1	Sandık 1
_____	_____	_____	(...) 16	Kantar 1
13	60	11 ibkâ (pare)	_____	_____
23	22		108	130
_____	_____		057	410
36 pare	82 pare		_____	_____
			165 pare	540 pare

Limon suyu	(...) suyu Nemçe
Kantar 1	Şişe 100
_____	_____
30	130
90	390
_____	_____
120 pare	520 pare

Kezzab suyu râyicinden yüzde üç alına

Toplu iğne	Çanak
Kâğıd 100	Kıyye 1
_____	_____
05	020
13	140
_____	_____
18 pare	160 pare

Nemçe mahsûlü olarak 'a'lâ ve evsat ve ednâ	(...) ve Prusya	Nemçe mahsûlü olarak asker fesi 'a'lâ ve evsat ve ednâ	(...) Frengi
Deste 1	Kantar 1	Deste 1	Kantar 1
_____	_____	_____	_____
40	185		040
	315		320

40		120		
	500 pare	240	360 pare	
80 pare				
		360 pare		
(...) beyaz ve sarı	Penbeden makrame (...)	(...) ve boya	İğneli teneke kutusu	(...) kâğıd 5
Kıyye 1	Deste 1	Kıyye 1	Deste 1	
				20
		06		34
05	26	12	07	
10	46		19	54 pare
		18 pare		
15 pare	72 pare		26 pare	
Bıçak ve çatal	(...) iğne bir (...) on (...) kadar	Kola ta'bir olunur kömleğe isti'mâl olunur nişasta	Çakı ve mikrâs-ı Nemçe	
Deste 1	Aded 4000	Kıyye 1	(...) 1	
27	0072		08	
33	0188	13 pare	52	
60 pare	260 pare		60 pare	
Sirke-i Efrenci	'a'lâ ve 'ednâ sîm 'evânî-i Efrenci	(...) kâğıd		
Kantar 1		Aded 1000		

_____	Dirhem 1	_____
45	_____	05
63	09	55
_____	06	_____
108 pare	_____	60 pare
	11 pare	

Envâ‘-ı kopça düğme râyicinden yüzde üç alına

Penbe (...) Nemçe	Penbe (...) Nemçe	Yapağı (...)	Yapağı (...) Nemçe
Deste 1	Deste 1	Nemçe ve Prusya	Deste 1
_____	_____	Deste 1	_____
180	90	_____	90
070	35	180	50
_____	_____	100	_____
250 pare	125 pare	_____	140 pare
		280 pare	

Sahife 172

(...) kutu 1	Elvân sîm pul ve	Nemçe ve (...)	Nemçe ve (...)
_____	tırtıl (...)	kaba hasır (...)	evsat şapka deste 1
026	Miskâl 1	şapka	_____
	_____	Deste 1	300 pare bu def‘a

118 144 pare	05,5 19,5 25 pare	 140 pare	idhâl	
Nemçe ve (...) 'a'lâ hasır şapka Deste 1 300 960 1260 pare	Şapka (...) Deste 1 220 460 680 pare	Lahm-ı Ceneviz ve basdırma Kantar 1 216 pare bu def'a idhâl	Rûgan-ı Ceneviz ve sucuk Kantar 1 0466 1154 1620 pare	
Kâzib pul ve (...) Nemçe Kıyye 1 165 075 240 pare	Kâğıd (...) Top 1 12 24 36 pare	Kâğıd (...) Top 1 22 81 103 pare	Üç (...) kâğıd Top 1 25 28 93 pare	Kâğıd-ı (...) ve arslan Top 1 25 95 120 pare
(...) İstanbul kâğıd	Kâğıd-ı kebîr ve (...) ve	(...) 'a'lâ (...)	Boyalı kâğıd Top 1	Yaldızlı kağıd Top 1

Top 1	telhîs	Top 1	_____	_____
_____	Top 1	_____	25	060
085	_____	0360	155	195
203	170	1140	_____	_____
_____	430	_____	180 pare	255 pare
288 pare	_____	1500 pare		
	600 pare			
Kâğıd-ı (...)	Civid-i (...)	Marka ta'bir olunur	(...) mumi-i	
Deste 1	Kıyye 1	ma'den-i (...)	Nemçe	
_____	_____	Kıyye 1	Kıyye 1	
08	036	_____	_____	
32	21	35	65	
_____	_____	95	07	
40 pare	57 pare	_____	_____	
		130 pare	72 pare	

İş bu kehribarın gümrüğü husûsunda nizâ' zuhûr ider ise (...) yüzde üç kıyye alına

Kehribar-ı ham
Kıyye 1

0540
3060

3600 pare

Anber Miskâl 1 _____ 36 72 _____ 108 pare	(...) kâri fincan a'lâ ve evsat ve ednâ Aded 100 _____ 300 160 _____ 460 pare	Timur tel-i Nemçe Kantar 1 _____ 135 665 _____ 800 pare	Sarı teneke ve til (tel) Kıyye 1 _____ 16 42 _____ 58 pare

Saksonya kâri ve bardak çay takımı ve sahan ve (...) ve (...) makas-ı saksonya
fincandan yüzde üç alına

Tutiya Kıyye 1 _____ 6 4 _____ 10 pare	(...) taklidi fes-i Nemçe 'a'lâ (...) Deste 1 _____ — 040 140 _____ — 180 pare	Tırpan-ı kebîr ve sağır Aded 1 _____ — 11 6 _____ — 17 pare	Makara tili Top 1 _____ 07,5 15,5 _____ 23 pare	(...) Deste 1 _____ 04,5 10,5 _____ 15 pare	Kuyumcı (...) Deste 1 _____ — 06 31 _____ — 37 pare
Çıplak âyine Sandık 2	(...) Deste 1	Billur 'evânî (...) ma' taklidi İngiltere kâr	(...) boncuk Kıyye 1	Tesbihlik boncuk	

Beher 60		ima‘a yaldızlı		Top 1	
	10	kaşuk	04		
200	26	Deste 1	28	Beher 1200	
376					
	36 pare	1600	32 pare	–	
576 pare		7520		16 pare bu	
				def‘a idhâl	
		9120 pare			
(...) kâri	Saat camı	Hurda âyine	Kirpâs-ı (...)	Altun (...) ve	
şemsiye-i (...)	Deste 1	(...)	Nemçe	(...)	
(...) 1			gömleklik	Kıyye 1	
	12	08	Top 1		
800		15	Zirâ‘ 45	40	
	3			80	
2560	2	23 pare	0230		
			1030	120 pare	
3360 pare	5 pare		1260 pare		
Yalancı incü	(...) tili	Tire (...)	Gözlük	Timur	Kudret
Top 1	(...) 1	Kıyye 1	Kâğıd 1	ma‘den	helvası
Dizi 10			Deste 5	kulaklı	Kıyye 1
	185	–	Kutu 10	gözlük	
				Deste 1	–

05,5	823	5,5	_____	_____	80
54,5	_____	8,5	—	60 pare bu	80
_____	1008 pare	_____	22	def‘a idhâl	_____
60 pare		—	53		—
		14 pare	_____		160 pare
			—		
			75 pare		
(...) Nemçe	Meyane balı	(...) ağaç	Boynuz tarak	Kükürd külce	
Kantar 1	Kıyye 1	kutu	Deste 5	Kantar 1	
_____	08	Kutu 1	_____	_____	
20	19	_____	36	21,5	
52	_____	—	64	68,5	
_____	27 pare	0850	_____	_____	
72 pare		1650	100 pare	90 pare	

		—			
		2500 pare			
(...) kükürd	(...)	Avrupa	Sarı tenekeden	Hacri mum	
Kantar 1	Kıyye 1	mahsûlü	yüksük (...) 1	mikrâsı	
_____	_____	olarak limon	Deste 12	Deste 5	
021,5	30	ve portakal	_____	_____	
168,5	30	kabuğu	18	—	
_____	_____	Kıyye 1	22	055	

190 (...) şişe 110 _____ 150 318 _____ 368 pare	60 pare	10 Bu def‘a idhâl	_____ 40 pare	233 _____ — 288 pare	
(...) 100 _____ _____ 300 700 _____ _____ 1000 pare	Nemçe mahsûlü şanbanya (...) (...) 1 _____ — 04 38 _____ — 42 pare	(...) Kıyye 1 _____ 035 145 _____ — 180 pare	(...) Kıyye 1 _____ 30 30 30 _____ _____ 60 pare	(...) Kıyye 1 _____ 30 30 _____ _____ 60 pare	(...) Kıyye 1 _____ _____ 042 102 _____ _____ 144 pare

Sahife 173

(...)	Tahta-i (...)	(...)	Kundura-i	Çizme-i
Kıyye 1	Aded 1	Kantar 1	Nemçe ve (...)	Nemçe ve (...)
_____	_____	_____	ve Prusya	(...) 1
34	4	130	(...) 1	_____
96	9	670	_____	126 pare bu
_____	_____	_____	82 pare bu	def'a idhâl
130 pare	13 pare	800 pare	def'a idhâl	

Zenne ve çocuk kundurası râyicinden yüzde üç alına

Yalancı varak-ı Nemçe
Kâğıd 1
Top 1

01
49

50 pare

Bu def‘a idhâl

Yapağı şerid râyicinden yüzde üç alına

Elvân (...) boğça
Deste 1

350 pare

Çitârî-i (...) râyicinden yüzde üç alına

Ustura-i Nemçe			
Deste 1			
Beher 12			

07			
08			

15 pare			
Elvân (...) boncuk	Rište-i tire Nemçe	Rište-i tire ve (...)	(...) dülbend-i (...)
Kâğıd 1	Kıyye 1	Kıyye 1	)
Top 25	_____	_____	Top 1
Beher 1	20	037	_____
_____	40	078	51
17	_____	_____	99
83	60 pare	110 pare	_____
_____			150 pare
100 pare			
Bu def‘a idhâl	(...) ve Cihanköy	Enli (...) zirâ‘ 1	Şal-ı (...)
olunan dülbend-i	(...)	_____	Zirâ‘ 1
kenar (...)	_____	62 pare eni iki zirâ‘	_____

Top 1 _____ 60 pare	Kıyye 1 _____ 40 pare		28 pare eni iki zirâ‘
Şal-ı (...) Zirâ‘ 1 _____ 14 pare eni bir zirâ‘	Ensiz (...) Zirâ‘ 1 _____ 31 pare eni bir zirâ‘	Avrupa mahsûlü kundura (...) Deste 1 _____ 48 pare	Esvâb (...) Deste 1 _____ 126 pare
Alaca ve çubuklu (...) (...) 1 _____ 11,5 pare	Penbenden makrame-i (...) (...) Deste 1 _____ 26 79 _____ 105 pare	Kuyumcı (...) sarı tenekeden Kutu 1 Kâğıd 10 Beher 30 _____ 036 104 _____ 140 pare	

Harîr ve tire ve penbe saçak râyicinden yüzde üç alına

Çuka-i (...) ensiz Zirâ‘ 55 Beher 1350 0350 _____ 0700 pare	Elvân (...) Nemçe ve (...) Deste 1 _____ 050 650 _____ 700 pare	Çuka-i (...) enli Arşun 55 _____ 1350 1500 _____ 2850 pare	(...) çift balık Arşun 55 _____ 1350 2610 _____ 3960 pare	Kahve-i Frengi Kıyye 1 _____ 04 19 _____ 23 pare

(...) Nemçe ve Prusya a‘lâ ve evsat ve ednâ Arşun 55 850 pare bu def‘a idhâl	Şeker (...) İngiliz Kantar 1 360 720 1080 pare	Şeker (...) ve düğme Kantar 1 210 618 828 pare	Ham siyah ve arı şeker (...) Kantar 1 120 992 612 pare
(...) Kıyye 1 240 120 360 pare	Mısır’ dan gelenden mâ-‘adâ Frengistan tarafından gelen kahve-i Yemeni Kıyye 1 30 07 37 pare	Çivid-i Hindî ve Yenidünya sandık ile gelür Kıyye 1 050 310 360 pare	

Çivid-i Hindî ve Yenidünya sanduk ile gelür râyicinden yüzde üç alına

Bakam dal ve portakal ve ve (...) Kantar 1 _____ 0430 1070 _____ 1500 pare	Bakam (...) marka Kantar 1 100 278 _____ 378 pare	Bakam (...) dimekdir Kantar 1 _____ 42 58 _____ 100 pare	(...) ağacı Kantar 1 _____ 240 300 _____ 540 pare	

(...) ta'bîr olunur (...) ağacı râyicinden yüzde üç alına

(...) ağacı râyicinden yüzde üç alına

(...) Kıyye 1 _____ 07 12 _____ 19 pare	Bahar-ı cedid Kıyye 1 _____ 7 8 _____ 15 pare	Hindistan cevizi Kıyye 1 _____ 096 192 _____ 288 pare

Sahife 174

Karanfil	(...) yapağı	(...) seylânî	Zencebil siyah ve beyaz
Kıyye 1	Kıyye 1	Kıyye 1	Kantar 1
_____	_____	_____	_____
54 pare ibkâ	20	50	170
	20	50	550
	_____	_____	_____
	40 pare	100 pare	720 pare

Tabak ve kâse-i İngiliz râyicinden yüzde üç alına

Çatal bıçak ve mikrâs ve çakı ve mum mikrâsı ve bunun emsâli râyicinden yüzde üç alına

Mücevherât kıymetinden yüzde üç alına

Tiftik ve kara (...) ve (...) ve esliha-i sâ'ire râyicinden yüzde üç ğuruş alına

(...) Kantar 1 _____ 100 360 _____ 460 pare (...) râyicinden yüzde üç alına			
Zencefre Kıyye 1 _____ 040 122 _____ 162 pare	Anber kabuğu (...) ta'bîr olunur Kıyye 1 _____ 36 64 _____ 100 pare	Arpa suyi-i İngiliz Deste 1 _____ 36 108 _____ 144 pare	(...) İngiliz Kantar 1 _____ 31 69 _____ 100 pare

Katran ve zift-i İngiliz ve Rusya râyicinden yüzde ü alına

(...) İngiliz a'lâ ve evsat ve ednâ

Arşun 1

33

33

66 pare

(...) sade İngiliz râyicinden yüzde üç alına

(...) İngiliz râyicinden yüzde üç alına

Balık-1 efrençi râyicinden yüzde üç alına

(...) ve (...) İngiliz râyicinden yüzde üç alına

Barut-1 siyah râyicinden yüzde üç alına

Kurşun ham
Kantar 1

108
292

400 pare

Misk râyicinden yüzde üç alına

(...) İngiliz râyicinden yüzde üç alına

Envâ‘-ı kâğıd kıymetinden yüzde üç alına

(...) râyicinden yüzde üç alına

(...) saati İngiliz sîm ve (...) kebîr ve sağîr (...)

Beher 1

0400

1250

1650 pare

(...) saat ve karavana ve altun (...) saati râyicinden yüzde üç alına

(...) İngiliz (...) ve ednâ
Arşun

55

400
400

800 pare

İngiltere mahsûlü çukalarından iş bu ta‘rifede muharrer düvel-i sâ’ire çukalarına mutâbık olan cinsinden fi’ât-ı muharreresi üzre resm-i gümrük alınmak olmadığı sûretde envâ’-ı çuka-i İngiltere’ nin a‘lâ ve ednâsından kıymetinde yüzde üç alına

A‘lâ (...) İngiliz râyicinden yüzde üç alına

Rişte-i penbe-i İngiliz a‘lâ ve evsat ve ednâ Kıyye 1 _____ 45 18 _____	Rişte-i penbe-i İngiliz Kıyye 1 _____ 90pare bu def‘a idhâl	Rişte-i penbe-i ingiiz Kıyye 1 _____ 90 pare bu def‘a idhâl

63 pare			
Elvân rişte-i penbe- i İngiliz Kıyye 1 _____ 90 bu dahi (idhâl)	(...) tire taklidi rişte-i İngiliz kâğıd ve kutu Deste 1 _____ 90 90 _____ 180 pare	(...) İngiliz Sîm 1 (...) 1 _____ 35 65 _____ 100 pare	(...) dülbend-i İngiliz Top 1 (...) 20 _____ 100 pare eni bir (...) bu def'a idhâl
Beyaz (...) İngiliz Top 1 (...) 40 _____ 300 pare eni bir (...) bu def'a idhâl	Elvân kaba hasa ve ensiz Top 1 (...) 28 _____ 90 18 _____ 108 pare	(...) Top 1 (...) 40 _____ 280 pare	İngiliz mahsûlü (...) siyah ve beyaz hasası Top 1 (...) 20 _____ 096 159 _____ 255 pare
(...) elvân dülbend-i İngiliz Top 1 (...) 10 _____ 198 pare	İngiliz mahsûlü (...) ta'bîr olunur vast yaşmaklık ince dûlbend Top 1 (...) 20 097,5 152,5 _____	(...) ta'bîr olunur yaşmaklık dülbend a'lâsından râyicinden yüzde üç alına	

	250 pare		
(...) tabir olunur basma (...) ince dülbend Top 1 (...) 20 _____ 97,5 52,5 _____ 150 pare	Lâbis tabir olunur (...) dülbend Top 1 (...) 10 _____ 65 35 _____ 100 pare	Sade çiçekli tire İngiliz (...) dülbend Top 1 (...) 12 _____ 95 05 _____ 100 pare	
Tire işleme dülbend ve basma boğça ve mendil ve bu misilluden râyicinden yüzde üç alına	(...) eni tabir olunur (...) ve turuncu (...) kuşak Beher 1 _____ 95 bu def'a idhâl	(...) şal İngiliz kuşak Beher 1 _____ 150 pare bu def'a idhâl	Elvân pâzen Top 1 (...) _____ 22 ibkâ _____ 180 pare

Sahife 175

Şeytan bezi elvan çubuklu Arşun 40 _____ 180 020 _____ 200 pare	Kirpâs-ı (...) tabir olunur frenğî Boğasi Top 1 Arşun 9 _____ 18 36 _____ 45 pare	Bir denk ve iki denk çit-i İngiliz Top 1 (...) 28 _____ – 176 pare eni bir arşun bu def‘a idhâl	Üç ve dörd ve beş denk çit-i İngiliz Top 1 (...) 28 _____ 176 109 _____ 285 pare	
Dülbend üzerine basma Top 1 (...) 24 _____ 360 pare bu def ‘a idhâl	Penbe kadife Top 1 Arşun 40 _____ 330 138 _____ 468 pare	Basma penbe kadife Top 1 Arşun 40 _____ 720 pare bu def‘a idhâl	Ensiz şali-i İngiliz Top 1 (...) 28 _____ 378 pare eni bir arşun bu def‘a idhâl	
Kara (...) ve (...) taklidi şali-i İngiliz	Ensiz çiçekli şali-i İngiliz Top 1	Sof-ı frengi Top 1 Arşun 45	Yapağı (...) İngiliz Deste 1	Yapağı çorab-ı İngiliz Deste 1

Top 1 (...) 28 _____ 1080 pare bu def'a idhâl	(...) 28 _____ 540 pare eni bir arşun bu def'a idhâl	_____ 300 240 _____ — 540 pare	_____ 180 180 _____ 360 pare	_____ 090 090 _____ 180 pare
Penbe ve iplik (...) İngiliz Deste 1 _____ — 180 180 _____ — 360 pare	Basma şali-i İngiliz Top 1 (...) 28 _____ 1260 pare Eni bir endaze altı rub'dan iki endazeye kadar Bu def'a idhâl	Sade (...) şali-i İngiliz Top 1 (...) 28 _____ — 1080 eni bir endazeden altı rub'ı iki endazeye kadar	Döşemelik (...) tabir olunur (...) ve çiçekli Top 1 (...) 28 _____ 1332 pare enli ve ensiz	
Şalı dokumadan çiçekli Top 1 (...) 28	(...) tabir olunur (...) dülbend Top 1 (...) 20	Mermer dülbend İngiliz Top 1 Yarda 20	Elvân (...) İngiliz Top 1 Yarda 24 _____	

1224 pare eni bir endaze altı rub'ı iki endazeye kadar	97,5 37,5 135 pare eni bir buçuk (...)	— 97,5 57,5 — 155 pare eni bir arşun altı rub'	198 pare eni (...) yarda bu def'a idhâl	
Penbe ve iplik (...) İngiliz Dste 1 120 160 — 180 pare	(...) Kıyye 1 — 40 68 — 108 pare	Muşma'lı ve hasalı şemsiye kebîr ve sağîr Deste 1 432 252 — 684 pare	Billur 'evânî râyicinden yüzde üç alına	Kabuklu badem Kıyye 1 — 01 10 — 11 pare
(...) tabir olunur beyaz İngiliz (...)	Kurşun (...) Kantar 1 —	(...) Top 1 Yarda 24	Nişadır Kıyye 1 —	(...) Kantar 1 0495

Beher 1	108		17	1505		
	302	120	13			
—		078		2000 pare		
83	410 pare		30 pare			
97		198 pare				
—						
180 pare						
Ma‘den kömürü	(...) İngiliz	Beyaz teneke-i İngiliz	Hasa-i Hindî			
Kantar 1	Sandık 2		Top 1	Top 1	Top 1	
	Beher 450	Sandık 2	Yarda	Yarda	Yarda	
32 pare		Beher 450	36	18	12	
	330	330	—	—	—	
	930	930	110	055	37	
		930	214	107	71	
	1260 pare					
		1260 pare	—	—	—	
			324	262	108	
			pare	pare	pare	
Hasa-i İngiliz	Avrupa mahsûlü	Kirpâs-ı Amerika	Ehven ham-ı İngiliz			
Top 1	balık yağından	Kıyye 1	Kantar 1			
Yarda 24	mum					
	Kıyye 1					

_____ 075 095 _____ 170 pare	_____ 126 pare	37 Beher denkden on kıyye (...) ihrâc oluna Bu def'a idhâl	050 150 _____ 200 pare
İnce Timur-ı İngiliz (...) olur Kantar 1 _____ 100 134 _____ 234 pare	(...) tahta Kantar 1 _____ 176 094 _____ 270 pare	Timur (...) İngiliz Kantar 1 _____ 100 220 _____ 320 pare	Timur sac râyicinden yüzde üç alına

Sahife 176

Hasa-i İngiliz Top 1 Yarda 36 _____ 120 114 _____ 234 pare eni bir yarda	Timurdan sefîne zinciri Kantar 1 _____ 400 Bu def'a	İnce Timur til-i İngiliz Kantar 1 _____ 150 750 _____ 900 pare	Acem harcı büyük ve küçük dalı Lahor eni kuşak İngiliz Beher 1 144 bu def'a	
Rûganlı boya râyicinden yüzde üç alına	(...) İngiliz Yarda 1 _____ 36 pare bu def'a	Hasa- İngiliz Top 1 Yarda 28 _____ 75 51 _____ 126 pare eni bir arşun	Kalın Timur til-i İngiliz Kantar 1 _____ 150 642 _____ 792 pare	
Kısa sandık derûnunda a'lâ celik	Celik-i Rusya Kantar 1	Enli alaca-i Rusya	Ensiz alaca-i rusyatop 1	

râyicinden yüzde üç alın a	90 kadîm 40 def‘a zamm 130 290 bu def‘a zamm 420 pare	Top 1 Zirâ‘ 35 40 kadî 80 (...) – 120 370 bu def‘a zamm 490 pare	Zirâ‘ 35 30 kadîm 40 070 175 245 pare	
Ağac-ı (...) Rusya Kıyye 1 5 8 13 23 	(...) Rusya Kantar 1 40 20 60 70 130 pare	Rûgan-ı sade Prusya Kantar 1 70 72 142 638 	Çizme-i Rusya (...) 1 75 00 75 33 108 pare	Cimşir-i Rusya Kantar 1 09 11 20 20

36 pare		— 780 pare		— 40 pare
Katranlı ve katransız âlât-ı sefîne ve (...) Kantara 1 30 45 47 092 118 210 pare	(...) Beher 1 30 50 80 80 160 pare	(...) (...) Kantar 1 20 40 060 100 160 pare	Kâğıd (...) Rusya Deste 1 2,5 9,5 12 58 — 70 pare	Kırmızı (...) Kantar 1 20 30 050 130 — 180 pare
(...) (...) 1 3 4 07	Şem‘-i rûgan-ı Rusya Kantar 1 60 62 122	Timur (...) (...) 100 45 25 70 74	(...) ham Rusya Kantar 1 36 36 072	Til (...) Rusya Kantar 1 40 40 080

18	578	_____	248	240
_____	_____	144 pare	_____	_____
25 pare	700 pare		320 pare	320 pare
Şapka-i Rusya	Şem‘-i ‘asel	Şem‘-i ‘asel-i	Mikrâs ve	Yalancı (...)
Deste 1	külce-i Rusya	ma‘mûl Rusya	çakı-i Rusya	ve til-i Rusya
_____	Kantar 1	Kantar 1	râyicinden	Kıyye 1
0360	_____	_____	yüzde üç alına	_____
1368	240	240		155
_____	260	260		060
1728 pare	_____	_____		_____
	—	0500		—
	0500	2600		165 pare (
	1850	_____		hesabda hata
	_____	3100 pare		var
	2350 pare			muhtemelen
				yazım hatası)
Elvân sîm pul	(...) tutkal-ı	Siyah tutkal-ı	Urgan-ı Rusya	
ve (...) ve til-i	Rusya	Rusya	Kantar 1	
Rusya	Kıyye 1	Kantar 1	_____	
Dirhem 1	_____	_____	18	
_____	08 kadîm	100	40	
7	12	070	_____	
8	_____	_____	058	

15 pare	– 020 Mukaddem zamm 340 bu def‘a zamm – 360 pare	170 463 633 pare	242 300 pare	
(...) Rusya Deste 1 – 09 16 25 11 36 pare	Çerkes bıçağı Beher 10 30 70 100 pare	Tokmak (...) Rusya Top 1 05 05 10 62 72 pare	(...) Rusya Kantar 1 060 632 692 pare	Timur kefçe ve (...) ve tahta-i Rusya Kıyye 1 05 11 16 pare
Kâvsele-i Rusya Deste 1	Çerkes bıçağı Beher 1	(...) kâvsele Rusya Beher 1	Meşin-i Rusya Beher 1	Kırmızı ve siyah (...) Rusya

				Kıyye 1
09	06	06,5	12 bu def'a	
16	30	20,5		4,5
				7,5
25	36 pare	27 pare		
11				–
				12
36 pare				40
				52 pare

Sahife 177

(...) bulgari Kıyye 1 _____ 3 3 _____ 06 24 _____ 30 pare	Nuhâs 'evânî-i Rusya Kıyye 1 _____ 70 pare bu def'a	Nuhâs-ı ham Rusya Kıyye 1 _____ 30 bu def'a idhâl	Nuhâs tahta ve (...) Rusya Kıyye 1 _____ 70 pare bu dahi	
Balık dişi-i Rusya Kıyye 1 _____ 24 14 _____ 38 82 _____ 30 pare	Çuka-i Leh Zirâ' 55 _____ 270 160 _____ 430 430 860 pare	Aba-yı Rusya evsat ve ednâ Zirâ' 60 _____ 020 030 _____ 0050 1150 _____ 30 pare	(...) ta'bîr olunur mersin Kıyye 1 _____ 1 3 _____ 04 18 _____ 30 pare	(...) Kıyye 1 _____ 01 03 _____ 04 26 _____ 30 pare

120 pare		1200 pare	22 pare	
(...) ham Rusya Kantar 1 _____ 27 21 _____ 048 222 _____ 270 pare	Rusya'dan gelen çukalar Nemçe ve France ve Flemenkden gelen çukalara kıyâs ile gümrük alına	Sade (...) kecesi Beher 1 5 5 _____ 10 35 _____ 45 pare	Alaca-i (...) kecesi Beher 1 _____ 09 16 _____ 025 110 _____ 135 pare	
Rişte-i ketan-ı Rusya Kantar 1 _____ 075 100 _____ 175 525	(...) Rusya Kantar 1 _____ — 60 60 _____ 120 780	Rişte-i tire-i (...) Kıyye 1 _____ 07 11 _____ 18 36	(...) Rusya Kâğıd 1 Derâhim 80 _____ 200 120 _____ — 320	

700 pare	900 pare	— 54 pare	760 1080 pare	
Timur til kalın ve ince Rusya Kantar 1	Ham (...) aded 1000	Siyah (...) ham Aded 1000	(...) terbiye olunmuş Kıyye 1 Aded 10	Siyah (...) terbiye olunmuş Deste 1 Aded 10
90	495	900 kadım	—	—
90	435	600 mukaddem	10	—
—	—	—	10	20
180	0930	1500	—	10
612	2820	4125 bu def'a zamm	20	—
—	3750 pare	—	65	30
792 pare		5625 pare	—	90
			85 pare	—
				120 pare
(...) 1 Aded 40	(...) 1 Aded 40	Azak delgüsi Beher 1	(...) ham Aded 100	A'lâ kırmızı delgü Rusya Aded 1
			—	—

_____	54	21	1800	—
20	41	39	5700	40
10	_____	_____	_____	30
_____	095	060	—	_____
30	305	228	7500 pare	070
42	_____	_____		272
_____	400 pare	288 pare		_____
72 pare				342 pare
Beyaz delgü	Delgü-yi siyah	Delgü hurdası	Tavşan-ı Rusya	Kurd Rusya
Beher 1	Aded 1	Kıyye 1	Beher 100	Beher 1
_____	_____	_____	_____	_____
12	500	20	60	11
08	300	15	60	09
_____	_____	_____	_____	_____
20	0800	35	120	020
23	1700	65	312	100
_____	_____	_____	_____	_____
43 pare	2500 pare	100 pare	432 pare	120pare
Beyaz delgü-yi Boğasi	Yapağı ve delgü-yi Rusya	Beyaz tavşan-ı Rusya	Karsuk	
Beher 1	Beher 1	(...) 1	Beher 1	

_____ 9 6 _____ 15 21 _____ 36 pare	_____ 7,5 7,5 _____ 15 75 _____ 90 pare	_____ 24 18 _____ 42 48 _____ 90 pare	6 7 _____ 13 27 _____ 40 pare	
Siyah kedi Beher 1 _____ — 05 13 _____ 18 pare	(...) Beher 1 _____ 09 10 _____ 19 53 _____ — 72 pare	(...) hurdası Kıyye 1 _____ 180 010 _____ 190 530 _____ 720 pare	(...) derisi Beher 1 _____ 12 24 _____ 040 140 _____ — 180 pare	(...) Rusya Beher 1 _____ 45 51 _____ 096 444 _____ 530 pare
Sansar Beher 1	Su Samur'u Beher 1	Samur-ı (...) ta'bîr olunur evsat ve ednâ	Samur-ı Rusya a'lâ	Samur (...) (...) 1

		(...) 1	(...) 1	
8	4			12
8	8	100	240	11
		015	150	
16	12			023
29	24	115	390	121
		155	510	
45 pare	36 pare			144 pare
		270 pare	900 pare	

Sahife 178

Samur kuyruğı Aded 1 _____ 2 7 _____ 09 31 _____ 40 pare	Samur (...) ve tırnak (...) Beher 1 _____ 180 pare bu def'a	Samur hurdası Kıyye 1 _____ 540 pare bu def'a	(...) Kıyye 1 _____ 1,5 3,5 _____ 5 5 _____ 10 pare	(...) delgi hurdası Kıyye 1 _____ 21 09 _____ 30 78 _____ 108 pare
(...) saçak ve şerid-i Rusya Dirhem 1 _____ 2,5 2,5 _____ 05 13	Zift ve katran-ı Rusya Kantar 1 _____ 04,5 13 _____ 17,5 72 _____ 89 pare (89,5 olması	Tohum-ı ketan ve kendir-i Prusya Keyl 1 Kıyye 20 _____ 06 07 _____ 13	Tohum-ı kendir-i Rusya Keyl 1 Kıyye 20 _____ 06 07 _____ 13	

_____	lazım)	13	30	
18 pare		51	_____	
		_____	43 pare	
		–		
		64 pare		
Rûgan-ı (...)	Çit-i Rusya	Yapağı-i	Sığırdili ve	
Prusya	Top 1	Rusya	sucuk-ı Rusya	
Kantar 1	Zirâ‘ 36	Kantar 1	Kantar 1	
_____	_____	_____	_____	
65	40	24	84	
30	32	26	66	
_____	_____	_____	_____	
095	072	050	150	
538	198	310	325	
_____	_____	_____	_____	
633 pare	270 pare	360 pare	475 pare	
Ketan-ı	(...) ve (...)	‘asel-i Rusya	Mâhî-i (...)	Kahve
Rusya	Rusya	Kantar 1	Kantar 1	degirmeni-i
Kantar 1	Kıyye 1	_____	_____	Rusya
_____	_____	90	25	Beher 1
030	1	70	35	_____
070				06

_____	1	_____	_____	12
100	_____	160	060	_____
260	2	236	264	18
_____	7	_____	_____	54
360 pare	_____	396 pare	324 pare	_____
	9 pare			72 pare
Kâğıd-ı Rusya mâ'î ve beyaz	Morina kurusu	Kunduz	Cild-i camus- ı Rusya	Cild-i bakar- ı Rusya
Top 1	Kıyye 1	post-i Rusya	Beher 1	Beher 1
Beher 288	_____	Beher 1	_____	_____
_____	2	_____	25	10
—	5	09	75	25
18	_____	16	_____	_____
37	07	_____	100	035
_____	36	25	260	145
55	_____	65	_____	_____
53	43 pare	_____	360 pare	—
_____		90 pare		180 pare
108 pare				
Cild-i esb	Post-ı Bağae-i Buhara	Post-ı	Post-ı Bağae-i	Keci derisi-i
Beher 1	Beher 1	Bağae-i Rusya	Kırım	Rusya

—	21	Beher 1	Beher 1	Beher 1
7	14	—	6	2
8	—	21	6	3
—	35	13	—	—
15	91	—	12	—
93	—	34	68	05
—	126 pare	96	—	31
108 pare	—	—	80 pare	—
—	—	130 pare	—	36 pare
Keci kılı-i Rusya Kantar 1	Tiftik-i Rusya Kıyye 1	(...) at kuyruğı Kıyye 1	(...) at kuyruğı Beher 1	Ravend Kıyye 1
—	4	—	—	—
40	2	5	2	080
35	—	7	3	172
—	06	—	—	—
075	12	12	05	252 pare
195	—	48	13	—
—	18 pare	—	—	—
—	—	—	—	—
270 pare	—	60 pare	18 pare	—
Toprak tabak	(...) cuval ve (...) ve	Mûy-ı hınzır	Rusya	

ma'a rengâmiz ve billur 'evânî ve hurdevât râyicinden yüzde üç alına	kilim Beher 100 _____ 66 84 _____ 150 930 _____ 1080 pare	Kıyye 1 _____ 05 10 _____ 015 165 _____ — 180 pare	mahsûlü olarak rûgan-ı (...) ve (...) Kantar 1 _____ — 50 60 _____ — 110 550 _____ — 660 pare	
Kaliçe-i Rusya Beher 1 _____ 9 9 _____ 18	Siyah çay-ı Rusya Kıyye 1 _____ 27 27 _____ 054 486	(...) kirpâs- ı Rusya Top 1 _____ 45 75 _____ 120	Kirpâs-ı (...) Top 1 _____ 504 pare bu def'a	

54		600		
	540 pare			
—		—		
72 pare		720 pare		
Kirpâs-ı (...)	Rusya mahsûlü olarak			
Top 1	(...) ta‘bîr olunur			
	sofralık (...) kirpâs			
	Top 1	Top 1		
33	zirâ‘ 24	Zirâ‘ 36		
57				
090	21	021		
342	39	159		
	060	—		
432 pare	228	180		
		540		
	—			
	288 pare	720 pare		

Sahife 179

Enli ince kirpâs-ı Rusya Top 1 Zirâ‘ 36 _____ 27 43 _____ 070 570 _____ 640 pare	Ensiz kirpâs-ı Rusya Top 1 Arşun 36 _____ 14 22 _____ 036 284 _____ 320 pare	Envâ‘-ı kirpâs-ı Rusya (...) çuvallık enli ve ensiz Top 1 Zirâ‘ 60 _____ 180 Bu def‘a idhâl	Ketan-ı (...) Rusya Top 1 Arşun 36 _____ 900 pare bu dahi (...)	
(...) Rusya çuvallık Kantar 1 _____ 30 40 _____ 070 308	Post-ı bağae-i (...) Beher 1 _____ 3 5 _____ 08 46	Siyah havyar Kantar 1 _____ 60 70 _____ 130 950	Timur sac râyicinden yüzde üç ğuruş alına	

_____	_____	_____		
378 pare	54 pare	1080 pare		
Kirpâs-ı Leh 'lâ ve ednâ Arşun 60 _____	Rusya'nın ensiz kirpâs-ı satranci Arşun 10 _____	Ketan-ı (...) Rusya Top 1 Arşun 36 _____	Tuzlu sığırdili Kantar 1 _____	
30			18	
45	,3,5 pare	540 pare	44	
_____	Eni dörd buçuk rub'	Eni bir arşun bir rub'	_____	
075		Bu defma idhâl	062	
213			215	
_____			_____	
288 pare			277 pare	
Lahm-ı (...) siyah ve (...) Kantar 1 —	Kâğıd-ı Ceneviz Denk 1 _____	Sac kılı Kıyye 1 _____	Sade harir kadife (...) Zirâ' 1 _____	(...) Kantar 1 _____
24	Top 32	108	26	180
51	_____	972	89	864
_____	0220	_____	_____	_____
075	1508	1080 pare	115pare	1044 pare
225	_____			

_____	1728 pare			
300 pare				
Fes-i (...) sağır	Çit-i (...) kebîr	Çit-i (...) sağır	Avrupa mahsûlü	
Deste 1	Top 1	Top 1	(...)	
_____	Yarda 38	Yarda 25	Beher 1000	
040	_____	_____	_____	
165	450	216 pare	049	
_____	054	Bu def'a	239	
205 pare	_____		_____	
	504 pare		288 pare	
Kırmızı (...) tabağı	Kurşunî renk düğme (...) taşı	Mantar (...)	Penbe-i kalıçe-i (...)	Çizme-i (...)
Deste 1	Beher 1	Kıyye 1	Deste 1	Aded 1
_____	_____	_____	—	—
2	7,5 bu def'a	36 pare bu def'a	180 pare ibkâ	150 pare
3				

5 pare				
Timur yatak ve sandalye râyicinden yüzde üç alına	(...) Kıyye 1 _____	Mantar-ı (...) râyicinden yüzde üç alına	Penbe çorab-ı (...) Deste 1	

	8 pare bu def'a		_____	
			120 pare bu def'a	
Fildişi tarak	(...) şükûfe	(...)	(...)	Sardalye balığı
Kıyye 1	râyicinden	Kıyye 1	Dirhem 1	üç kıyyedört
_____	yüzde üç alına	_____	_____	kıyyeye kadar (
480		08	—	...) 1
690		17	10,5 pare bu	_____
_____		_____	def'a	126 bu def'a
—		—		
1170 pare		25 pare		
Şapka-i (...)	(...)	Toskana		
ednâ	şapkanın	mahsûlü olarak		
Deste 1	a'lâsı	hasır şapkanın		
_____	zuhûrunda	a'lâsı zuhurunda		
0220	râyicinden	râyicinden yüzde		
1076	yüzde üç alına	üç alına		

—				
1292 pare				
Toskana	Toskana	Kâvsele-i (...)		
mahsûlü hasır	mahsûlü hasır	Beher 1		
şapka evsat	şapka ednâ			

Deste 1	deste 1	_____		
_____	_____	408 pare bu		
561 pare bu	–	def'a		
def'a	259 pare			
(...) florin	Kâğıd-ı (...)	Kâğıd-ı posta (		
Arşun 1	Top 1	...)		
_____	_____	Top 1		
13	25	_____		
41	95	54		
_____	_____	54		
54 pare enli	120 pare	_____		
ve ensiz		–		
		108 pare		

Sahife 180

(...) ta'bir olunur kâğıd-ı (...) bütünden bir parmak büyüğü Top 1 90 68 158 pare	(...) ta'bir olunur (...) taklidi kâğıd Top 1 55 53 108 pare	(...) ta'bir olunur (...) râyicinden yüzde üç alına	
(...) zuhûrunda râyicinden yüzde üç alına	(...) ta'bir olunur (...) râyicinden yüzde üç alına	Prusya mahsulü penbe kalıçe Deste 1 180 pare	
Harîr mendil râyicinden yüzde üç alına	Rusya mahsûlü (...) (...) 1 22 pare	Toskana mahsûlü olarak hasırdan şapkası evsat ve ednâ Deste 1 1598 pare bu def'a idhâl	

Toskana mahsûlü hasırdan zenne şapkası a‘lâ Deste 1 _____ 4320 pare bu def‘a idhâl	Prusya mahsûlü elvân kadife Arşun 1 _____ 70 pare (...) kat	(...) mahsûlü şam (...) taklidi Kıyye 1 _____ 20 pare	(...) mahsûlü rûgan-ı zeyt Kıyye 1 _____ 11 pare
(...) mahsûlü kuşüzümü Kantar 1 _____ 792 pare	Zerâkî-i (...) Kantar 1 _____ 396 pare	(...) ta‘bir olunur iki katlı (...) Arşun 1 _____ 09 34 _____ 43 pare eni bir arşun bir rub‘	

Sahife 181

(1324)

Memleketeyn-i muctemi‘ateyn İngiltere ve İrlanda ve añâ tâbi‘ yerlerin veyahud düve-i sâ‘ire memâlikinin mahsulât-ı arziyye ve harbiye ve sînâ‘iyyesinden olarak

İngiltere devleti tebe‘asının memâlik-i mahrûse-i şâhâneye getürdükleri ve memâlik-i mahrûse-i şâhâne mahsulât-ı arziyye ve harbiye ve sînâ‘iyyesinden olarak

Kendü memleketlerine veyahud diyar-ı ‘âhara nakl için gerek tebe‘a-i merkûmenin ve gerek vekîllerinin memâlik-i şâhânenin her mahallinden mubâyâ‘a

Eyledikleri her nev‘ kâffe-i ‘emti‘a ve eşyâ üzerine edâsı lâzım gelen gümrük rusumâtıçün bin iki yüz elli dört senesi Mart’ından i‘tibâren

Yedi sene muddetle ol-vaktin râyicine göre tanzîm olunmuş olan ta‘rifinin muddeti munkaziye olmuş olduğuna ve devlet-i muşârun ileyhâ ile

Mun‘akid olan mu‘âhede-i ticâretin yedinci mâddesi iktizâsınca tecdîd-i ta‘rifeye tarafeyn tâlib bulunduğuna binâ‘en cânib-i eşref-i devlet-i ‘aliyyeden

Ve İngiltere devleti murahhası büyük içlisi (...) esâletlu (...) cenâbları tarafından ta‘yîn kılınan me‘mûrlar ma‘rifetleriyle

Tanzîm olunan ta‘rife defteridir ki ber-vech-i ‘âtî beyân olunur

A'lâ Alacehr-i İskilib ve Kayseriye Kıyye 1 180 ğuruş Gümrüğü 194 ğuruş 031 _____ 163 054,5 _____ 217,5 pare	Bâ irâde-i seniyye-i şâhâne yüzde on altı hasebiyle tebdîli îcâb iden yüzde dokuz resm-i gümrüğün âmediyyesi Yüzde üç resm- i gümrük reftiyesi	Ednâ Alacehr-i İskilib Kıyye 1 Ğuruş 10 Gümrüğü 108 017 bu dahi _____ 091bu dahi 031bu dahi _____ 121 pare		
Bi'l-cümle Alacehr-i Rumili Kıyye 1 Ğuruş 4,5 Gümrük ğuruş 48,5 07,5 _____ 41	Afyon Kıyye 1 Ğuruş 140 Gümrük ğuruş 1512 0242 _____ 1693 pare	Üzüm (...) ve çekirdeksiz Kantar 1 _____ Ğuruş 130 Gümrük 1404 0225 _____ 1179	Urla ve Çeşme ve Aydın ve Menteşe mahsûlü (...) ve zerâkî Kantar 1 Ğuruş 70 Gümrük ğuruş 706 121 _____	

13,5 _____ 54,5 pare		0393 _____ 1572 pare	756 121 bu dahi _____ 635 bu dahi 212 bu dahi _____ 847 pare	
Çeşme mahsûlü ve yerlü çekirdeksiz üzüm Kantar 1 Ğuruş 100 Gümrük ğuruş 1080 0173 _____ – 907 303 _____ 1210 pare	Urla çekirdeksiz üzümü Kantar 1 Ğuruş 117 Gümrüğü 1269 0203 _____ 1066 0355 _____ 1421 pare	Üzüm zerâkî (...) Kantar 1 Ğuruş 80 Gümrüğü 864 138 _____ 726 242 _____ 968 pare	Üzüm (...) Kantarca 1 Ğuruş 37 Gümrüğü 405 065 _____ 340 113 _____ 453 pare	Bi'l-cümle kuşüzümü Kantar 1 Ğuruş 112,5 Gümrüğü 1215 0194 bu dahi _____ – 1021 bu dahi 0340 bu dahi _____ 1361 pare
Üzüm siyah	İstanköy	(...) ve (...)	(...)	(...) Rumili

Kantar 1	zerâkisi bu	üzümü	Kayseriye	Kıyye 1
Ğuruş 34	def'a idhâl	Kantar 1	Kıyye 1	Ğuruş 2
Gümrük ğuruş	Kantar 1	Ğuruş 32	Ğuruş 2	Pare 10
367	Ğuruş 42,5	Gümrük ğuruş	Pare 30	Gümrük ğuruş
059	Gümrük ğuruş	345	Gümrük 29,5	24
—	459	055	04,5	04 bu dahi
308	073	—	—	—
103	—	290	25	—
—	386	097	08	20 bu dahi
411 pare	128,5	—	—	06 bu dahi
—	—	387 pare	33 pare	—
—	—	—	—	26 pare
—	514,5 pare	—	—	—
(...) Şam ve	(...) Trabzon	Elvân ihrâm-ı		
Çitari ve (...)	ve Flipe ve	Rumili ve		
Top 1	Mısır	beyaz		
Ğuruş 60	râyicinden	(...) 1		
Gümrük ğuruş	yüzde on altı	Ğuruş 27		
648	tenzîl bâkî	Gümrük ğuruş		
104	bahâsından	291,5 kezâ		
—	âmedinde	046,5 kezâ		
544	yüzde dokuz ve	—		
181	reftinden dahi	—		
	yüzde üç ğuruş			
	resm-i gümrük			
	alına			

725 pare		245 081,5 326,5 pare		
Astar-ı Kastamonu Denk 1 Top 60 Ğuruş 550 Gümrük ğuruş 5940 0950 4990 1663 6653 pare	Astar-ı (...) Top 1 Ğuruş 6 Gümrük ğuruş 64,5 10,5 54 18 72 pare	Astar-ı Geyve Top 1 Ğuruş 10 Gümrük ğuruş 108 017 091 030 121 pare	Alaca-i Mağnisa Denk 1 Top 100 Ğuruş 900 Gümrük 9720 1555 kezâ 8165 kezâ 2721,5 kezâ 10886,5 pare	
Alaca-i Haleb Top 1 Ğuruş 30 Gümrük ğuruş	Alaca-i Tire ve Bor Top 1 Ğuruş 8	İğne-i (...) Kıyye 1 Ğuruş 12 Gümrük ğuruş	Bu def'a idhâl (...) tabir olunur kumaş Top 1	Ebucehil karpuzu Kıyye 1 Ğuruş 10

324	Gümrük ğuruş	129,5	Ğuruş 55	Gümrük ğuruş
052	86	020,5	Gümrük ğuruş	108
_____	14	_____	594	017
272	_____	—	095	_____
090	72	109	_____	—
_____	24	036	—	91
362 pare	_____	_____	499	30
	—	145 pare	166	_____
	96 pare		_____	—
			665 pare	121 pare

Sahife 182

Bi'l-cümle penbe-i ham Anadolu Kantar 1 Gümrük Ğuruş 2554 0409 _____ 2145 0715 _____ 2860 pare	Bi'l-cümle penbe-i ham Rumili Kantar 1 Ğuruş 205 Gümrük ğuruş 2214 0354 _____ 1860 0620 _____ 2480 pare	Bi'l-cümle (...) kantar 1 ğuruş 52,5 gümrük ğuruş 567 091 kezâ _____ 476 kezâ 159 kezâ _____ 635 pare kezâ	bi'l-cümle penair ve bekmez ve havla ve bulama ve şem'-i rûgan ve ma'mûl şem'-i 'asel râyicinden yüzde on altı tenzîl ve bâkî bahâsından yüzde dokuz âmedinden ve yüzde üç ğuruş reftinden resm-i gümrük alına
Afyon mısır râyicinden yüzde on altı tenzîl ve bâkî behâsından âmedinde yüzde dokuz ve reftinde dahi yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına	Bi'l-cümle basdırma ve sığırildi râyicinden yüzde on altı tenzîl ve bâkî bahâsından âmedinde yüzde dokuz ve reftinde yüzde üç ğuruş gümrük alına		
Balık yumurtası râyic kıymetinden yüzde on altı tenzîl bâkî bahâsından	Penbe-i mısır ham (...) râyic kıymetinden yüzde on altı tenzîl		

âmedinde yüzde dokuz ve reftinde dahi yüzde üç gümrük alına	bahâsından yüzde dokuz âmedinde ve yüzde üç ğuruş reftinde resm-i gümrük alına		
Mısır'dan gelen penbe-i ham Hind râyic kıymetinden yüzde on altı tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde dokuz ve reftinde dahi yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına	Beyaz ve elvân post-ı Ankara râyic kıymetinden yüzde on altı tenzîl ve bâkî bahâsından âmedinde yüzde dokuz ve reftinde dahi yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına		
Boğasi-i Hamid ve Denizli ve elvân ve Alacası Kıyye 1 Ğuruş 18 Gümrük 194 031 _____ 163 054	Peştamal-ı Brusa (...) 1 Ğuruş 14 Gümrük 151 024 _____ 127 042 _____ 169 pare	(...) peştamal-ı Brusa (...) 1 Ğuruş 12,5 Gümrük 135 021,5 _____ 113,5 038 _____ 151,5 pare	(...) Merzifon (...) 1 Ğuruş 23 Gümrük ğuruş 248 039,5 kezâ _____ 208,5 kezâ 069,5 kezâ _____ 278 pare

217 pare			
(...) Brusa	Peştamal-ı Selanik	Sade (...) Bilecik	Balık ağı
(...) 1	(...) 1	(...) 1	Kıyye 1
Ğuruş 17	Ğuruş 20	Ğuruş 36	Ğuruş 20
Gümrük ğuruş	Gümrük ğuruş 216	Gümrük ğuruş	Gümrük 216 kezâ
183,5	035	388,5	034,5
029		062	
	181		181,5
154,5	060	326,5	060,5
051,5		109	
	241 pare		242 pare
206 pare		435,5 pare	
Yamrı kuşak	Bamye-i (...) ve	Bi'l-cümle tiftik ve	
Beher 1	börülce ve fasulye	(...) Ankara	
Ğuruş 50	ve bakla ve nohud	Kıyye 1	
Gümrük 540	ve mercimek ve	Ğuruş 14	
086	bezalye râyici	Pare 10	
	kıymetinden yüzde	Gümrük ğuruş	
454	on altı tenzîl bâkî	153,5 kezâ	
151	bahâsından	024,5 kezâ	
	âmedinde yüzde		
	dokuz ve reftinde		
	dahi yüzde üç		
	ğuruş resm-i		

_____ 605 pare	gümrük alına	129 kezâ 043 _____ 172 pare	
Sa'leb-i Anadolu Kıyye 1 Ğuruş 15 Gümrük ğuruş 162 026 _____ 136 045 _____ 045,5 _____ 181,5 pare	Sa'leb-i Rumili râyicinden yüzde on altı tenzîl bâkî bahâsında yüzde dokuz âmedinde ve yüzde üç ğuruş reftinde resm-i gümrük alına	Cild-i erneb-i Anadolu Beher 100 Ğuruş 100 Gümrük ğuruş 1080 kezâ 0173 kezâ _____ 0907 kezâ 0302 _____ 1209 pare	
Cild-i erneb-i Rumili Beher 100 Ğuruş 60 Gümrük ğuruş 648	Bi'l-cümle cimşir Kantar 1 Ğuruş 10 Gümrük ğuruş 162 026	(...) Civid-i âsitâne Keyl 1 Kıyye 100 Ğuruş 57	Cild-i koyun ve keci Beher 1 Pare 30 Ğuruş 2 kezâ Gümrük ğuruş 29,5

104	_____	Gümrük ğuruş 621	kezâ
_____	136	099	04,5 kezâ
544	045	_____	_____
181,5	_____	522	25
_____	181 pare	174	08
725,5 pare		_____	_____
		696 pare	33 pare
Cild-i kuzu ve sağır keci	Bi'l-cümle (...)	(...)	Çit-i yorgan yüzü
Beher 1	Kıyye 1	Kıyye 1	Tokad ve elvân
Ğuruş 100	Ğuruş 5	Ğuruş 2	Boğasi
Gümrük ğuruş 16,5	Gümrük ğuruş 54	Gümrük ğuruş 21,5	Top 1
03	08,5	03	Ğuruş 7 kezâ
_____	_____	_____	Gümrük ğuruş 75,5
13,5	45,5	18,5	kezâ
04,5	15	06	12 kezâ
_____	_____	_____	_____
18 pare	60,5 pare	24,5 pare	63,5
			21

			84,5 pare

Sahife 183

Rište-i (...)	Rište-i ketan-ı	Rište-i tura	Rište-i (...)	Rûgan-ı zeyt
Beher 1	Anadolu	Kıyye 1	Kıyye 1	Kantar 1
Ğuruş 5	Kıyye 1	Ğuruş 20	Ğuruş 8	Ğuruş 180
Gümrük 54	Ğuruş 7,5	Gümrük 226	Gümrük 86	Gümrük 1944
09	Gümrük 81	035 kezâ	13	311 kezâ
_____	13	_____	_____	1633 kezâ
45	_____	181 kezâ	73	544
15	68	60 kezâ	24	_____
_____	22,5	_____	_____	2177 pare
60 pare	_____	241 pare	97 pare	
	90,5 pare			
‘asel ve rûgan-ı sade ve (...) ve (...) râyic kıymetlerinden yüzde on altı tenzîl bâkî bahâlarından âmedinde yüzde dokuz reftinde dahi yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına	Rište-i (...) râyic kıymetinden yüzde on altı tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde dokuz reftinde dahi yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına			

Rište-i Kilis ve Sürmene Kıyye 1 Ğuruş 13,5 Gümrük 145,5 23 122,5 041 163,5 pare	Rište-i karacalar Kıyye 1 Ğuruş 17 Gümrük 183 kezâ 28 kezâ 155 kezâ 051 206 pare	Bu def'a idhâl Rište- iBegbâzârı (Beypazarı) Kıyye 1 Ğuruş 12,5 Gümrük 135 21,5 113,5 038 151,5 pare	Rište-i Kastamonu ve Geyve ve Alaiye Kıyye 1 Ğuruş 10 Gümrük 108 17 bu dahi 91 bu dahi 30 bu dahi 121 pare	
(...) Keyl 1 Kıyye 20 Ğuruş 32 Gümrük 345 55 290 096,5	Sahtiyan-ı Kayseriye ve Eğın Tura 1 Beher 5 Ğuruş 65 Gümrük 702 112	Kırmızı sahtiyan-ı Uşak ve Tosya Tura 1 Beher 6 Ğuruş 75 Gümrük 810 130	Siyah sahtiyan-ı (...) va mahall-i sâ'irenin siyah ve sarı Beher 1 Ğuruş 8,5 Gümrük 91,5 bu dahi 14,5 bu dahi	

_____	590	680	_____	
386,5 pare	196	227	77 bu dahi	
	_____	_____	26	
	786 pare	907 pare	_____	
			103 pare	
Al sahtiyan-ı Erikli ve Balıkesri Beher 1 Ğuruş 18 Gümrük 194 194 31 bu dahi _____	Seccâde-i (...) ve (...) ve sâ'ire ve kaliçe-i (...) rây,c kıymetlerinden yüzde on tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde dokuz ve reftinde dahi yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına	(...) râyicinden yüzde on altı tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde dokuz ve reftinde dahi yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına		
163 bu dahi 054 bu dahi _____				
217 pare				
Bu def'a idhâl	Sinameki	Sülük	Şem'-i 'asel-i (...)	
Al sahtiyan-ı Rumili	Kıyye 1 Ğuruş 5	Kıyye 1 Ğuruş 23	Kıyye 1 Ğuruş 19	

Beher 1 Ğuruş 12,5 Gümrük 135 21,5 _____ 113,5 38 _____ 151,5 pare	Gümrük 54 09 _____ 45 15 _____ 60 pare	Pare 31 Gümrük 259 43 _____ 216 072 _____ 288 pare Müddet-i (...) munkaziye oluncaya kadar iş bu sülük gümrüğü vech-i meşruh üzere alına	Gümrük 205 bu dahi 032 bu dahi 173 bu dahi 057 _____ 230 pare
(...) şal-ı Tunus Beher 1 Ğuruş 50 Gümrük 540 86 _____ 454 151 _____	Beyaz şal-ı Tunus Beher 1 Ğuruş 18 Gümrük 194 31 _____ 163 054 _____	(...) şal-ı Tunus Beher 1 Ğuruş 60 Gümrük 648 104 _____ 544 181 _____	Elvani şal-ı Tunus Beher 1 Ğuruş 50 Gümrük 540 bu dahi 86 bu dahi _____ 454 bu dahi 101 bu dahi

605 pare	217 pare	725 pare	_____
			605 pare
Enli ve ensiz sof ve (...) Top 1 (...) 32 Ğuruş 350 Gümrük 3780 605 _____ 3175 1058 _____ 3133 pare	Şal-ı Karacalar Beher 1 Ğuruş 14 Gümrük 151 24 _____ 127 042 _____ 169 pare	Harîrli (...) kuşak Beher 1 Ğuruş 35 Gümrük 378 60 _____ 318 106 _____ 424 pare	İpek (...) kuşak Beher 1 Ğuruş 20 Gümrük 216 bu dahi 35 bu dahi _____ 181 bu dahi 060 bu dahi _____ 241 pare
(...) âsitâne Keyl 1 Kıyye 1 14 Beher 6 Pare 10 Gümrük 67,5	Elvani şali-i Tosya ve (...) râyic kıymetinden yüzde on altı tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde dokuz ve reftinde dahi yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına	Sabun kantar 1 Ğuruş 176 Gümrük 1900 kezâ 0304 Kezâ _____ 1596 kezâ 0532	

11 _____ 56,5 19 _____ 75,5 pare		_____ 2128 pare	

Sahife 185

(...) Beher 1 Ğuruş 5 Gümrük 54 08 _____ 46 15 _____ 61 pare	Sade ve telli soframa'a (...) Beher 1 Ğuruş 180 Gümrük 1944 311 _____ 1633 0544 _____ 2177 pare	Harirden Trablus kuşağı Kıyye 1 Ğuruş 200 gümrük 2160 346 _____ 1814 0605 _____ 2419 pare	Bi'l-cümle (...) Kantar 1 Ğuruş 20 Gümrük 216 kezâ 036 kezâ _____ 180 060 _____ 240 pare
(...) Anadolu Kıyye 1 Ğuruş 15 Gümrük 162 25,5 _____ 136,5 045 _____	Bi'l-cümle tuzlu balık râyic kıymetinden yüzde on altı tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde dokuz ve reftinde dahi yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına	(...) Mısır râyic kıymetden yüzde on altı tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde dokuz ve reftinde dahi yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına	

181,5 pare			
(...) râyic kıymetden yüzde on altı tenzîl bâkî bahâsından amedinde yüzde dokuz ve reftinde dahi yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına	(...) Kıyye 1 Ğuruş 3 Pare 30 Gümrük 40,5 6,5 _____ 34 11 _____ 45 pare	(...) Kantar 1 Ğuruş 55 Gümrük 554 95 _____ 499 466 _____ 665 pare	Sağır fes-i Tunus a'la ve evsat ve ednâ Deste 1 Beher 12 Ğuruş 170 Gümrük 1836 kezâ 0294 kezâ _____ 1542 kezâ 0514 _____ 2056 pare
Bu def'a idhâl Mecidiye tabir olunur fes-i Tunus Kâğıd 1 Beher 4 _____ 100 Gümrük 1080 173	A'la ve ednâ kebîr fes-i Tunus Kâğıd 1 Beher 4 Ğuruş 170 Gümrük 1836 0294 _____ 100 Gümrük 1080 173	Futa-i Brusa (...) 1 Ğuruş 37 Gümrük 399,5 63,5 _____ 326 112	Sade futa-i hama (...) 1 Ğuruş 45 Gümrük 486 bu dahi 78 bu dahi _____ 408 bu dahi

	1541		136	
0907	0514	448 pare		
0302			544 pare	
	2056 pare			
1209 pare				
Telli fota-i hama (...) 1 Ğuruş 90 Gümrük 972 155,5 816,5 272 1088,5 pare	(...) bakar (...) 100 Ğuruş 130 Gümrük 1404 224 1180 0392 1573 pare	Kıbrıs (...) Kıyye 1 Ğuruş 5 Gümrük 54 08,5 45,5 15 60,5 pare	Kuşak-ı Tunus bu def‘a idhâl Beher 1 Ğuruş 40 Gümrük 432 bu dahi 69 bu dahi 363 bu dahi 121 484 pare	
Kahve-i Yemen Mısır’ dan gelen Kıyye 1 Ğuruş 7,5 Gümrük 81	Kıbrıs takım Beher 1 Ğuruş 80 Gümrük 864 138	Kıbrıs yorgan yüzü ve sofa Beher 1 Ğuruş 10 Gümrük 108	Kıbrıs (...) (...) Top 1 Ğuruş 16 Gümrük 172,5	Kıbrıs döşek ve şilte Beher 1 Ğuruş 18 Gümrük 172,5

13	—	17	27,5	27,5 kezâ
—	—	—	—	—
68	726	091	145	—
22	242	030	048,5	145 kezâ
—	—	—	—	048,5
90 pare	968 pare	121 pare	—	—
—	—	—	193,5 pare	193,5 pare
Kıbrıs (...)	Kutni-i Haleb	Kutni-i Şam	Kutni-i Brusa	Beyaz ve
Beher 1	Top 1	Top 1	ve (...)	elvân
Ğuruş 10	Ğuruş 45	Ğuruş 65,5	Top 1	karacalar
Gümrük 108	Gümrük 486	Gümrük 702	ğuruş 67	kuşağı
17	78	112	gümrük 729	Beher 1
—	—	—	117	Ğuruş 17
—	—	590	—	Gümrük 183,5
091	408	196	612	kezâ
030	136	—	204	29,5 kezâ
—	—	—	—	—
121 pare	544 pare	786 pare	816 pare	154
—	—	—	—	051,5
—	—	—	—	—
—	—	—	—	205,5 pare

(...) ve çavdar- ı âsitâne Keyl 1 Kıyye 20 Ğuruş 7 Gümrük 75,5 12 _____ 63,5 21 _____ 84,5 pare	Gülyağı Miskâl 1 Ğuruş 15 Gümrük 162 26 _____ 132 045 _____ – 181 pare	Kilim-i türkman Beher 1 Ğuruş 75 130 _____ 680 227 _____ 907 pare	Kimyon Kıyye 1 Ğuruş 2 Pare 10 Gümrük 22,5 02,5 _____ 20 06,5 _____ 26,5 pare	Ketan tohumu Keyl 1 Kıyye 20 Ğuruş 21 Gümrük 226,5 kezâ 36 kezâ _____ 190,5 kezâ 063,5 _____ — 254 pare
Kök boya-i Kıbrıs ve (...) Şam ve Trablus- ı Ğarb Kantar 1 Ğuruş 97,5 Gümrük 1053 168 _____ _____	Kök boya-i Anadolu Kantar 1 Ğuruş 175 Gümrük 1890 302 _____ _____	Kenevir tohumu Keyl 1 Beher 20 Ğuruş 14 Gümrük 151 24 _____ _____	İşlenmiş a'lâ beyaz (...) Kıyye 1 Ğuruş 19 Gümrük 205 bu dahi 32 bu dahi _____ —	

0885	1588	127	73 bu dahi	
0295	0529	042	057,5	
_____	_____	_____	_____	
1180 pare	2117 pare	129 pare	— 230,5 pare	

Sahife 186

(...)	Bu def'a idhâl	Gülbahar	...	Bu def'a idhâl
Kıyye 1	Ednâ (...)	Kıyye 1	Kantar 1	(...) tuzu
Ğuruş 10	Kıyye 1	Ğuruş 2	Ğuruş 165	Kantar 1
Gümrük 108	Ğuruş 3,5	Gümrük 21	Gümrük 1782	Ğuruş 82,5
017	Gümrük 37,5	03	0285	Gümrük
_____	05,5	_____	_____	891 kezâ
91	_____	18	1497	142,5 kezâ
30	32	06	0499	_____
_____	10,5	_____	_____	748,5
—	_____	24 pare	1996 pare	249,5
121 pare	42,5 pare			_____
				—
				998 pare
Geyik boynuzu	Kirpâs-ı Menemen	Bu def'a idhâl	Bu dahi	
Kıyye 1	Top 1	Kirpâs-ı Trabzon	Kirpâs-ı (...)	
Ğuruş 5	Ğuruş 11	Top 1	Top 1	
Gümrük 54	Gümrük 118,5	Ğuruş 25	Ğuruş 5	
09	018,5	Gümrük 270	Gümrük ğuruş 54 kezâ	
_____	_____	043	08,5 kezâ	
	—		_____	

45	100	_____	45,5 kezâ	
15	033	—	15	
_____	_____	227	_____	
60 pare	133 pare	076	60,5 pare	

		—		
		303 pare		
Bu def‘a idhâl	Kşrpâs-ı (...) Anadolu	Kâvsele-i aydın	Kâvsele-i Gerede	
Kirpâs-ı (...)	Kıyye 1	Beher 1	Beher 1	
ve (...) ve	Ğuruş 14	Ğuruş 30	Ğuruş 30	
Kastamonu	Gümrük ğuruş	Gümrük	Gümrük ğuruş 324	
ve (...)	151	ğuruş	051,5 bu dahi	
Zirâ‘ 1	024	324	_____	
Gümrük	_____	051,5	272,5 bu dahi	
ğuruş 10,5	127	_____	090,5 bu dahi	
01,5	042	—	_____	
_____	_____	272,5	363 pare	
—	169 pare	090,5		
9		_____		
3		363 pare		

12 pare				
Keçe-i	Keçe-i ğâşiye	Kâvsele-i	Kirpâs-ı (...)	

Karahisar beyaz ve elvân Beher 1 Gümrük ğuruş 108 017 _____ 91 30 _____ 121 pare	Beher 1 Ğuruş 45 Gümrük ğuruş 486 078 _____ _____ 408 136 _____ — 544 pare	Palu Beher 1 Ğuruş 45 Gümrük 486 078 _____ 408 136 _____ 544 pare	Top 1 Ğuruş 14 bu dahi Gümrük 151 bu dahi 024 bu dahi _____ 127 042 _____ 169 pare																	
Kirpâs-ı Malatya Top 1 Ğuruş 22,5 Gümrük ğuruş 242,5 038,5 _____ — 204 068 _____ 	Kirpâs-ı Vize Kıyye 1 Ğuruş 70 Gümrük 756 121 _____ 635 211 _____ _____ 746 pare	Kirpâs-ı Drama Kıyye 1 Ğuruş 19 Gümrük 205 032,5 _____ 172,5 057,5 _____ _____ 	Kirpâs-ı Alaiye <table><tr><td>Enli</td><td>Ensizi</td></tr><tr><td>Top 1</td><td>Top 1</td></tr><tr><td>Ğuruş 9</td><td>Ğuruş 7</td></tr><tr><td>Gümrük ğuruş 97</td><td>Gümrük 75,5</td></tr><tr><td>16</td><td>12 bu dahi</td></tr><tr><td>_____ —</td><td>_____ —</td></tr><tr><td>81</td><td>63,5 bu dahi</td></tr><tr><td>27</td><td></td></tr></table>	Enli	Ensizi	Top 1	Top 1	Ğuruş 9	Ğuruş 7	Gümrük ğuruş 97	Gümrük 75,5	16	12 bu dahi	_____ —	_____ —	81	63,5 bu dahi	27		
Enli	Ensizi																			
Top 1	Top 1																			
Ğuruş 9	Ğuruş 7																			
Gümrük ğuruş 97	Gümrük 75,5																			
16	12 bu dahi																			
_____ —	_____ —																			
81	63,5 bu dahi																			
27																				

272 pare		230 pare	— — 108 pare	21 bu dahi — 84,5 pare	
Kirpas-ı Merzifon Denk 1 Zirâ‘ 1200 Ğuruş 880 Gümrük 9504 1520 — 7984 2661 — — 10645 pare	Kirpâs-ı (...) enli ve ensiz Beher 1 Top 50 Ğuruş 410 Gümrük ğuruş 4428 0708 — 3720 1240 — — 4960 pare	Pişmiş kâvsele-i manda ve kara sığır Beher 1 Ğuruş 115 kezâ Gümrük ğuruş 1242 kezâ 199 kezâ — ,1043 0348 — 1391 pare			
(...)	Gühercile ve (	A‘lâ ve ednâ			

Kantar 1	...) mısır	bi'l-cümle		
Ğuruş 100	râyici	mazu		
Gümrük	kıymetlerinde	Kantar 1		
ğuruş 1080	n yüzde on	Ğuruş 300		
0173	altı tenzîl bâkî	Gümrük		
_____	bahâsından	ğuruş 3240		
907	âmedinde	0578		
302	yüzde dokuz	_____		
_____	ve reftinde	—		
1209 pare	dahi yüzde üç	2722		
	resm-i	0907		
	gümrük alına	_____		
		3629 pare		

Sahife 187

Ecnâs-ı keraste râyic kıymetinden yüzde on altı tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde dokuz ve reftinde dahi yüzde üç ğuruş alına	Manda boynuzu (...) 100 Ğuruş 260 Gümrük ğuruş 2808 0449 _____ 2359 0786 _____ 3145 pare	Mastaki ve (...) Beher 1 Kıyye 70 Ğuruş 2000 Gümrük ğuruş 21600 03456 _____ 18144 06048 _____ 24192 pare	Dane-i mastaki Kıyye 1 Ğuruş 40 Gümrük ğuruş 432 069 bu dahi _____ 363 bu dahi 121 bu dahi _____ 484 pare
(...) Tosya Top 1 Ğuruş 20 Gümrük ğuruş 216 034,5 _____ 181,5 060 _____ 241,5 pare	(...) Payas Top 1 Ğuruş 30 Gümrük ğuruş 324 051,5 _____ 272,5 090,5 _____ 363 pare	(...) tabir olunur (...) ve (...) Rumili ve Anadolu Kıyye 1 Ğuruş 5,5 Gümrük 59 09 _____ 50 16,5 _____ 66,5 pare	Meşin-i Anadolu ve Rumili Beher 1 Ğuruş 3,5 Gümrük ğuruş 37,5 kezâ 05,5 kezâ _____ 32 kezâ 10,5 _____ 42,5 pare

Bu def'a idhâl al meşin-i Rumili	Al meşin-i Anadolu	(...)	İzmir'de husûle gelen meyan balı
Beher 1	Beher 1	Kıyye 1	Kantar 1
Ğuruş 5,5	Ğuruş 7,5	Ğuruş 5	Ğuruş 110
Gümrük ğuruş 59	Gümrük 81	Gümrük 56	Gümrük 1188 bu dahi
09	13	08,5	0190 bu dahi
_____	_____	_____	_____
50	68	45,5	_____
16,5	22,5	15	998 bu dahi
_____	_____	_____	333
66,5 pare	90,5 pare	60,5 pare	_____
			1331 pare
Bi'l-cümle kuru incir râyicinden on altı tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde dokuz ve reftinde dahi yüzde üç ğuruş alına	Nuhâs külçe	Nuhâs (...)	Nuhâs evânî
	Kıyye 1	Kıyye 1	Kıyye 1
	Ğuruş 12,5	Ğuruş 9	Ğuruş 22,5
	Gümrük ğuruş 135	Gümrük 97	Gümrük 243 kezâ
	021,5	16	039 kezâ
	_____	_____	_____
	113,5	81	204 kezâ
	038	27	068
	_____	_____	_____
	151,5 pare	108 pare	272 pare

Mahmud râyic kıymetinden yüzde on altı tenzîl bâki bahâsından âmedinde yüzde dokuz ve reftinde dahi yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına	Nişadır-ı mısır Kıyye 1 Ğuruş 11 Gümrük 118,5 018,5 100 033 133 pare	Yapağı Anadolu ve (...) ve Dersaadet'de husule gelen Kantar 1 Ğuruş 14 Gümrük 1566 kezâ 0251 kezâ 1315 kezâ 0438,5 1753,5 pare	
(...) Şam ve Trablus-ı Ğarb ve Bağdad ve ol havâlden husûle gelen yapağı Kantar 1 Ğuruş 102,5 Gümrük 1107 0177 0930	Siyah sahtiyan-ı Isparta ve İzmid ve Konya ve Şumnu ve (...) Beher 1 Ğuruş 12 Gümrük 129 021 108 036		

310	_____		
_____	144 pare		
1240 pare			
Kuru ve tuzlu sağır ve kebîr manda ve sığır (...) râyic kıymetinden yüzde on altı tenzîl bâkî bahâsından yüzde on altı tenzîl bâkî bahâsından yüzde dokuz ve reftinde dahi yüzde üç resm-i gümrük alına	(...) tahtası râyic kıymetinden yüzde on altı tenzîl bâkî bahâsından âmedşnde yüzde dokuz ve reftinde dahi yüzde üç resm-i gümrük alına		

Halid Hüseyin

Es-Seyyid Mehmed Kâmil

Mehmed Muhtar

Sahife 188

İNGİLTERE VE İRLANDA VE ONA TABİ YERLERİN MA‘MÛLÂT VE
MAHSULÂTI

İğne-i Avrupa	Olta
Posta 1	Beher 1000
Aded 50000	Ğuruş 10
Ğuruş 240	Gümrük 36 bu dahi
Gümrük 864	07 bu dahi
173	_____
_____	29 pare
691 pare	

Bâ-irâde-i seniyye-i şâhâne yüzde yigirmi hesâbıyla tenzîi icâb iden yüzde üç resm-i
gümrük âmediyesi olarak

(...)	Arpa suyu kebîr	İngiliz sağîr	(...)	(...) ağacı
Kantar 1	şîşe	şîşe	Kıyye 1	Kantar 1
Ğuruş 160	Beher 12	Beher 12	Ğuruş 24	Beher 1
Gümrük 576	Ğuruş 40	Ğuruş 25	Gümrük 86	Ğuruş 100
115	Gümrük 144	Gümrük ğuruş	16	Gümrük 360
_____	029	90	_____	kezâ
461 pare	_____	18	—	072 kezâ
	115 pare	_____	70 pare	_____
		72 pare		288 pare

Bu def'a idhâl (...) iğne-i İngiliz Beher 1000 Ğuruş 160 Gümrük 576 116 460 pare	Bu def'a idhâl (...) İngiliz Kantar 1 Ğuruş 45 Gümrük 162 032 130 pare	Amerika bezi Kıyye 1 Ğuruş 14 Gümrük 51 10 41 pare	Bu def'a idhâl Amerika (...) elvân (...) Kıyye 1 Ğuruş 18 Pare 10 Gümrük 65,5 13 bu dahi 52,5 pare bu dahi	Beher denginde on kıyye tura ihrâc olunur
Penbe ve ketan ve kaliçe-i İngiliz Deste 1 (...) 12 Ğuruş 65 Gümrük 234 047 187 pare	Penbe ve ketan çorap Deste 1 (...) 12 Ğuruş 30 Gümrük 108 022 86 pare	Beyaz teneke-i İngiliz Sandık 1 Beher 450 Ğuruş 400 Gümrük 1440 0288 – 1152 pare	(...) dimekdir Kantar 1 Ğuruş 37,5 Gümrük ğuruş 135 bu dahi 027 bu dahi – 108 pare	

(...) tabir olunur (...)	(...)	(...) ağacı	(...)		
Kantar 1	Kantar 1	Kantar 1	Kıyye 1	Bahar-ı cedid	(...) beheri
Ğuruş 445	Ğuruş 95	Ğuruş 65	Ğuruş 4	Kıyye 1	üçyüz dirhemlik
Gümrük 1602	Gümrük 342	Gümrük 234	Gümrük 14	Ğuruş 6	Beher 1000
0320	068	047	02,5	Gümrük 21,5	Ğuruş 675 kezâ
—	—	—	—	04,5	Gümrük 2430 kezâ
1282 pare	274 pare	187 pare	11,5 pare	—	0486
				17 pare	—
					1944 pare
Penbe-i İngiliz (...) kıymetinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde üç ğuruş alına	Peksimad râyic kıymetinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına		(...) tüfenk ve bunun emsâli esliha zuhûrunda râyic kıymetlerinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından yüzde üç ğuruş gümrük alına		
Barut-ı siyah râyicinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde üç ğuruş gümrük alına	(...)		Pamuk kadife		
	Top 1		Yarda 1		
	Yarda 24		Ğuruş 3,5		
	28 kadar		Gümrük 12,5		
	Ğuruş 72,5		02,5		

	Gümrük 261 052 209 pare eni yigirmi dört (...) kırk dört (...) kadar altı karto dimekdir	_____ 10 pare eni yigirmi dört (...) yigirmi altı (...) kadar
Bu def'a idhâl Pamuk kadife Yarda 1 Ğuruş 3 Gümrük 10,5 02 _____ 8,5 pare eni on beş (...) on yedi (...) kadar	Basma pamuk kadife Yarda 1 Ğuruş 4,5 Gümrük 16 03 _____ ü 13 pare eni yigirmi dört (...) yigirmi altı (...) kadar	Bu def'a idhâl (...) ham Top 1 Yarda 24 Ğuruş 25 Gümrük 90 18 bu dahi _____ 72 pare bu dahi eni kırk (...) kırk iki (...) kadar
Beyaz (...) Top 1 Yarda 24 Ğuruş 40 Gümrük 144 029	Al pamuk kadife Yarda 1 Ğuruş 9,5 Gümrük 34 06,5 _____	Bu dahi Basma pike Yarda 1 Ğuruş 7 Gümrük ğuruş 25 05 bu dahi

_____ 115 pare eni kırk (...) kırk sekiz (...) kadar	27,5 eni yigirmi dört ve yigirmi (...) kadar	_____ 20 pare bu dahi eni yigirmi yedi ve yigirmi sekiz (...) kadar
Beyaz pike râyic kıymetinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına	Pirinç râyicinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına	

Sahife 189

Elvân (...)		Timur lenger		Timur zincir-i sefine		Timur top râyici kıymetinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından yüzde üç âmedinde resm-i gümrük alına	
Top 1		Kantar 1		Kantar 1			
Yarda 24		Ğuruş 135		Ğuruş 110			
28 kadar		Gümrük 486		Gümrük 396			
Ğuruş 41		97		079			
Gümrük 147,5		_____		_____			
029,5		389 pare		317 pare			

118 pare eni yigirmi dört (...) kırk dört (...) kadar							
Timur cubuk mudevver ve dört köşe	Timur	Timur tahta	Timur demet	Timur cenber	Timur hurda		
Kantar 1		Kantar 1	Kantar 1	Kantar 1	Kantar 1		
Ğuruş 50	(...) 12	Ğuruş 90	Ğuruş 50	Ğuruş 60	Ğuruş 25		
Gümrük 180	Ğuruş 80	Gümrük ğuruş	Gümrük ğuruş	Gümrük 216	Gümrük 90 kezâ		
036	Gümrük ğuruş 280	324	180	043	018 kezâ		
_____	058	064	036	_____	_____		
144 pare	_____	260 pare	144 pare	173 pare	72 pare		
	230 pare						

Tutya	Bu def‘a idhâl	Nu dahi	Timur tîl-i	Timur tîl-i
Ükıyye 1	Deste 1	Timur evâni-i	İngiliz ince	İngiliz kalın
Ğuruş 3	_____	İngiliz	Kantar 1	Kantar 1
Gümrük 10,5	12	Deste 1	Ğuruş 250	Ğuruş 145
02	Ğuruş 82,5	(...) 6	Gümrük 900	Gümrük 522 bu
_____	Gümrük 297	Ğuruş 85	180	dahi
8,5 pare	059	Gümrük 306	_____	104 bu dahi
	_____	061	720 pare	_____
	238 pare	_____		418 pare
		245 pare		
Bu def‘a idhâl	Bu dahi	Timur (...) râyic	(...) İngiliz	
Tuğla-i İngiliz	Timur kürek	kıymetinden yüzde	râyicinden yüzde	
Beher 1000	Deste 1	yigirmi tenzîl bâkî	yigirmi tenzîl bâkî	
Ğuruş 300	Beher 12	bahâsından	bahâsından âmedinde	
Gümrük ğuruş	Ğuruş 120	âmedinde yüzde	yüzde üç ğuruş alına	
1080	Gümrük ğuruş 432	üç ğuruş alına		
0216	086			
_____	_____			
864 pare	346 pare			
Bu def‘a idhâl	Bu dahi	Bu dahi		
Penbeden tül-i	Penbeden elvân tül	Penbeden çiçekli		
İngiliz beyaz		tül		

Yarda 1 Ğuruş 3 Gümrük ğuruş 10,5 02 _____ 8,5 pare eni otuz beş (...) kırk (...) kadar	Yarda 1 Ğuruş 3,5 Gümrük 12,5 02,5 _____ 10 pare eni otuz beşden kırk (...) kadar	Yarda 1 Ğuruş 7 Gümrük 25 05 bu dahi _____ 20 bu dahi eni eni kırkdan kırk iki (...) kadar	
(...) Kıyye 1 Ğuruş 30 Gümrük 108 022 _____ 086 pare	(...) tabir olunur sandık ile gelür civid-i Hindî Kıyye 1 Ğuruş 67 Gümrük 243 048,5 _____ 194,5 pare	(...) tabir olunur sandık ile gelür civid-i Hindî Kıyye 1 Ğuruş 40 Gümrük 144 029 _____ 115 pare	Bu def'a idhâl (...) Dirhem 070 Ğuruş 11 Gümrük 39,5 bu dahi 07,5 bu dahi _____ 32 pare
Ceviz-i Hindistan Kıyye 1 Ğuruş 50 Gümrük ğuruş 180 036	(...) İngiliz Kıyye 1 Ğuruş 30 Gümrük 108 022	Bu def'a idhâl Beyaz ve elvân penbeden (...) boğca Deste 1	Beyaz ve elvan penbeden (...) boğcadan Deste 1 Beher 12

144 pare	86 pare	Beher 12 Ğuruş 37 Gümrük ğuruş 133 026,5 106,5 pare eni kırk sekizden elli iki (...) kadar	Ğuruş 60 bu dahi Gümrük 216 bu dahi 043 173 pare eni altmış üç ve altmış dört (...) kadar
Bir ve iki denk çit-i İngiliz Top 1 Yarda 28 Ğuruş 30 Gümrük 108 021,5 86,5 pare	Üç denkden altı denke kadar (...) çit-i İngiliz Top 1 Yarda 28 Ğuruş 41 Gümrük 147,5 29,5 118 pare	Esvâblık ve döşemelik bir ve iki denk (...) çit-i İngiliz Top 1 Yarda 24 Ğuruş 47,5 Gümrük (...) bu dahi (...) bu dahi 137 pare eni otuz (...) kırk beş (...) kadar	
Bu def'a idhâl Esvâblık ve	Çuka-i asker tabir olunur kaba çuka	A'lâ ednâ evsat çuka-i İngiliz râyic kıymetinden yüzde	

döşemelik üç ve (...) altı denke kadar (...) çit-i İngiliz Top 1 Yarda 24 Ğuruş 70 Gümrük 252 50 _____ (...) eni otuz (...) kırk beş (...) kadar	Yarda 1 Ğuruş 12 Gümrük 43 8,5 _____ 34,5 pare	yigirmi tenzîl bâkî bahâsından yüzde üç âmedinde resm-i gümrük alına	
Harîr kalıçe-i İngiliz Deste 1 (...) 12 Gümrük 720 144 _____ 578 pare	Harîr çorab-ı İngiliz Deste 1 (...) 12 Ğuruş 100 Gümrük 360 72 _____ 288 pare	Bu def'a idhâl (...) Hindistan Kıyye 1 Ğuruş 5,5 Gümrük 19,5 3,5 _____ 16 pare	A'lâ halı Arşun 1 Ğuruş 19 Gümrük 70 bu dahi 14 bu dahi _____ (...)

Sahife 190

Bu defa idhâl Ednâ halı-i İngiliz Arşun 1 Ğuruş 9,5 Gümrük 34 6,5 _____ 27,5 pare	(...) Kıyye 1 Ğuruş 4 Gümrük 14 2,5 _____ 11,5 pare	(...) Kıyye 1 Ğuruş 22 Gümrük 9 2 _____ 7 pare	(...) ile ingilizden gelen (...) Ğuruş 12 Gümrük 43 bu dahi 8,5 bu dahi _____ 34,5 pare (...) ile ingilizden gelen
Bu dahi (...) (...) 1 Ğuruş 10 Gümrük 36 7 _____ 29 pare	Bu dahi (...) (...) 1 Ğuruş 10 Gümrük 36 7 _____ 29 pare	Bu dahi (...) Kıyye Ğuruş 1 Gümrük 4,5 1 _____ 32 pare	Bu defa idhal (...) siyah bu dahi Kıyye 1 Gümrük 3,5bu dahi 1,5bu dahi _____ 3 pare
Hırdavât-ı efrenci râyic kıymetinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına	(...) yapağı Kıyye 1 Ğuruş 13 Gümrük 46,5 9 _____ 37,5 pare	(...) kıyye 1 Ğuruş 16 bu dahi Gümrük 57 11,5 bu dahi _____ 46 pare	

Bu def'a idhâl (...) Amerika (...) 1 Kıyye 70 Ğuruş 160 Gürük 576 115 _____ 461 pare	Bu dahi (...) tabir olunur (...) İngiliz Kantar 1 Ğuruş 230 Gümrük 828 165 _____ 663 pare	Bu dahi (...) tabir olunur (...) İngiliz Kantar 1 Ğuruş 120 Gümrük 432 bu dahi 87 bu dahi _____ 345 pare
(...) dülbend basma Top 1 Yarda 24 25 kadar Ğuruş 42,5 Gümrük 153 31 _____ 122 pare	Bu def'a idhâl Düz ve çubuklu ... Yarda 1 85 pare Gümrük 7 1 _____ 8 pare eni yigirmi üçden yigirmi yedi (...) kadar	Bu dahi Çayeli tabir olunur dülbend Top 1 Yarda 24 Ğuruş 27,5 Gümrük 99 bu dahi 20 bu dahi _____ 79 pare eni otuzdan kırk iki (...) kadar
Harîr ve penbe ve bi'l- cümle (...) râyicinden	(...) tabir olunur (...) ve	(...) tabir olunur mermer dülbend-i İngiliz

yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde üç ğuruş gümrük alına	Top 1 Yarda 20 Ğuruş 42,5 Gümrük 153 30,5 _____ 122,5 pare eni otuz iki (...) kırk dört (...) kadar	Top 1 Yarda 20 Ğuruş 28,5 bu dahi Gümrük 102,5 bu dahi _____ 8,5 eni otuz altı (...) kırk dört (...) kadar
Ravend-i İngiliz râyicinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde üç ğuruş gümrük alına	(...) tabir olunur (...) dülbend Top 1 Yarda 17 Ğuruş 12,5 Gümrük 45 9 _____ 36 pare eni otuz bir (...) kadar bir endaze iki rub'a kadar	(...) tabir olunur (...) dülbend Top 1 Yarda 20 Ğuruş 17 Gümrük 63 13 _____ 50 pare eni otuz iki (...) kadar bir endae iki (...) rub'u (...) endazeye kadar
(...) tabir olunur (...) dülbend Top 1 Yarda 20	Beyaz (...) iki denkli lâbis tabir olunur dülbend Top 1 Yarda 10	Sade ketan (...) beyaz ve elvân çubukluy ve düz Yarda 1 Ğuruş 7,5

Ğuruş 27 Gümrük 97 19 _____ 78 pare eni kırk sekiz (...) elli (...) karda bir endaze dört (...) rub‘dan iki endazeye kadar	Ğuruş 16 Gümrük 58 11,5 _____ 47,5 pare	Gümrük 27 bu dahi 5 bu dahi _____ 22 pare eni yigirmi beşden yigirmi yedi (...) kadar
(...) tabir olunur dülbend Top 1 Yarda 10 Ğuruş 30 Gümrük 108 21,5 _____ 86,5 pare eni kırk (...) kırk iki (...) karda	Ketan ve penbe ile mahlût beyaz ve düz (...) râyicinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına	Yaşmaklık dülbend (...) tabir olunur yigirmi altı (...) ziyade (...) ile olur ise olsun râyicinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından yüzde üç âmediye alına
(...) kaba ve basma ve elvân râyic kıymetlerinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından yüzde üç ğuruş resm-i gümrük âmediye alına	(...) tabir olunur (...) Kıbrıs İngiliz Top 1 Ğuruş 25 Gümrük 126 bu dahi 25 bu dahi _____ 101 pare	

Sahife 192

Bu dahi idhâl A'lâ ve evsat ve ednâ Malta (...) Beher 1000 Ğuruş 45 Gümrük 162 032 130pare	Bu dahi Sabun-ı İngiliz Kıyye 1 Ğuruş 5 Gümrük 18 04 14 pare	Bu dahi Kaba (...) ile ma'mûl sandalye-i Malta Deste 1 Beher 12 Ğuruş 42 Gümrük 153 030,5 122,5 pare	Bu dahi Hasırlı bambu tabir olunan sandalye-i Malta Deste 1 Beher 12 Ğuruş 70 Gümrük 252 bu dahi 050 bu dahi 202 pare
(...) eĝe Deste 1 Ğuruş 5,5 Gümrük 19,5 03,5 16 pare	İşlenmemiş (...) Kıyye 1 Ğuruş 15 Gümrük 54 11 43 pare	İşlenmiş (...) Kıyye 1 Ğuruş 25 Gümrük 90 18 72 pare	Bu def'a idhâl Sabun-ı (...) Kantar 1 Ğuruş 140 Gümrük 504 bu dahi 101 bu dahi 403 pare
Feracelik sof- ı İngiliz	İnce (...) dülbend Top 1	Bu def'a idhâl (...) tabir olunur kaba (	Tuzlu sığır eti bir buçuk

Top 1 Yarda 28 30 _____ 185 Gümrük 666 133 _____ 533 pare eni (...) sekiz (...) kırk dokuz (...) karda	Yarda 10 Ğuruş 23 Gümrük 82,5 16,5 _____ 66 pare eni kırk iki ve kırk dört (...) karda	...) Top 1 Yarda 10 Ğuruş 11 Gümrük 36 07 _____ 29 pare eni otuz sekiz ve otuz dokuz (...) kadar	kantardan iki kantara kadar (...) (...) 1 Ğuruş 300 Gümrük 1080 bu dahi 0216 bu dahi _____ 864 pare
(...) tuz İngiliz Kantar 1 Ğuruş 75 Gümrük 270 054 _____ 216 pare	(...) içün tuz İngiliz Kıyye 1 Ğuruş 1 Gümrük 5 1 _____ 4 pare	Bu def'a idhâ Tavîl iğne İngiliz Kıyye 1 Ğuruş 22 Gümrük 81 16 _____ 65 pare	Bu def'a idhâl Tuzlu (...) etiyetmiş yedi kıyyeden seksen sek,z kıyyeye karda (...) 1 Ğuruş 220 Gümrük 79,5 bu dahi 158 bu dahi _____ 824 pare

(...) râyic kıymetinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde üç ğuruş rws-m-i gümrük alına	Bu def'a idhâl (...) ve (...) tabir olunur aba-i İngiliz Yarda 1 Ğuruş 17,5 Gümrük 63 13 _____ 50 pare		Aselbend Kıyye 1 Ğuruş 20 Gümrük 72 15 _____ 57 pare	(...) Kıyye 1 Ğuruş 50 Gümrük 180 bu dahi 036 bu dahi _____ 144 pare
(...) Kıyye 1 Ğuruş 10 Gümrük 36 07 _____ 29 pare	(...) Kıyye 1 Ğuruş 20 Gümrük 72 14 _____ 58 pare	Fildişi Kıyye 1 Ğuruş 70 Gümrük 252 050 _____ 202 pare	Fildişi hurdası Kıyye 1 Ğuruş 30 Gümrük 108 022 86 pare	Kahve-i frengi Kıyye 100 Ğuruş 500 Gümrük 1800 bu dahi 360 bu dahi _____ 1440 pare
Mısır'dan gelenden başka Frengistan tarafından gelen	Kuru balık (...) tabir olunur Kantar 1	Katran-ı İngiliz iki kantardan iki buçuk kantara karda (...) 1 Ğuruş 70	(...) Kıyye 1 Ğuruş 77 Gümrük 279	

kahve-i Yemen Kıyye 100 Ğuruş 700 Gümrük 2520 0504 _____ 2016 pare	Ğuruş 75 Gümrük 270 054 _____ – 216 pare	Gümrük 252 050 _____ 202 pare	bu dahi 156 bu dahi _____ 223 pare									
Kırımtartar Kıyye 1 Ğuruş 7 Gümrük 27 05,5 _____ 21,5 pare	Karanfil Kıyye 1 Ğuruş 12 Gümrük 43 08,5 _____ 34,5 pare	(...) tabir olunur anber kabuğu Kıyye 1 Ğuruş 9 Gümrük 32 6 _____ 26 pare	Külçe kurşun Kantar 1 Ğuruş 115 Gümrük 414 083 _____ – 331 pare	Saçma kurşun Kantar 1 Ğuruş 130 Gümrük 468 bu dahi 093 bu dahi _____ – 375 pare								
Kurşun tahta ve ... Kantar 1 Ğuruş 145 Gümrük 522	(...) tabir olunur kuru balık altıyüzden bin adede kadar (...) 1	(...) <table><tr><td>kebîr</td><td>Sağîri</td></tr><tr><td>Beher 12</td><td>Beher 12</td></tr><tr><td>Ğuruş 20</td><td>Ğuruş 15</td></tr><tr><td></td><td>Gümrük</td></tr></table>	kebîr	Sağîri	Beher 12	Beher 12	Ğuruş 20	Ğuruş 15		Gümrük	Kalay Kantar 1 Ğuruş 550 Gümrük 1980 bu dahi	
kebîr	Sağîri											
Beher 12	Beher 12											
Ğuruş 20	Ğuruş 15											
	Gümrük											

104 _____ – 418 pare	Ğuruş 165 Gümrük 594 119 _____ 475 pare	Gümrük 72 14 _____ – 58 pare	54 11 _____ – 43 pare	0396 bu dahi _____ 1584 pare	
(...) olunmuş gühercile Kantar 1 Ğuruş 200 Gümrük 720 144 _____ – 576 pare	(...) olunmamı ş gühercile râyicinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsında n âmedinde yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına	Kuyumcu eğesi Deste 1 Ğuruş 15 Gümrük 54 11 _____ 43 pare		(...) Kıyye 1 Ğuruş 65 Gümrük 234 kezâ 047 kezâ _____ – 187 pare	

Sahife 193

Bu def'a idhâl ... tabir olunur bir nevi ... Kantar 1 Ğuruş 75 Gümrük 270 054 _____ 216 pare	Kuşüzümü ... Kıyye 1 Ğuruş 2 Gümrük 9 2 _____ 7 pare	... Top 1 Yarda 24 Ğuruş 45 Gümrük 162 kezâ 032 kezâ _____ 130 pare eni elli sekiz ... altmış iki ... karda ... dimekdir	... râyicinden yüzde yigirmi tenzîl bâki bahâsından yüzde üç gümrük-i âmediye alına
Çubuklu ve arpalı beyaz ... Top 1 Yarda 12 Ğuruş 23 Gümrük 82,5 13,5 _____ 66 pare eni otuz sekiz ... kırk dört ... kadar ... dimekdir	... enli ve ensiz ... Kıyye 1 Ğuruş 16 Gümrük 57,5 11,5 _____ 46 pare bir denkden on ... tura ihrâc olunur	Bi'l-cümle düz ve pantolonluk ... râyicinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına	

...	Beyaz .. İngiliz	Kara ... ve		
Top 1	Beher 1	feracelikden başka		
Yarda 12	Ğuruş 40	ensiz sof		
Ğuruş 25,5	Gümrük 144	Top 1		
Gümrük 91,5	029	Yarda 28		
18	_____	30 kadra		
_____	115 pare	Ğuruş 200		
73,5 pare eni otuz		Gümrük 720 bu dahi		
dört ... kırk beş ...		144 bu dahi		
karda altı ...		_____		
dimekdir		576 pare yigirmi		
		beşden otuz bir ...		
		karda		
Kâğıd	...	Bu defa idhâl	Bu defa idhâl	Bu defa idhâl
Kıyye 1	Kıyye 1	Kuru ve ... cam	Günlük İngiliz	...
Ğuruş 18	Ğuruş 6	kâvsele tabir	Kantar 1	Kıyye 1
Gümrük 641	Gümrük 21,5	olunur ...	Ğuruş 115	Ğuruş 2
121	04,5	Kıyye 1	Gümrük 414	Gümrük 9 bu
_____	_____	Ğuruş 9	082	dahi
52 pare	17 pare	Gümrük 32	_____	2 bu dahi
		06	331 pare	_____
		_____		7 pare
		26 pare		

İrlanda'nın ketan bezi râyic kıymetinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde üç ğuruş gümrük alına	Beyaz ve elvân penbeden Malta gömleği Deste 1 Beher 12 Ğuruş 70 Gümrük 252 050 202 pare	Malta'nın kirpâs-ı ... Arşun 2 Ğuruş 4,5 Gümrük 16 bu dahi 03 bu dahi 13 pare	... ketan bezi râyicinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde üç ğuruş alına
Kâğıd-ı İngiliz râyicinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına	Ensiz ... kirpâs-ı İngiliz Yarda 1 Pare 90 Gümrük 9 2 7 pare eni yigirmi yedi ... otuz iki ... kadar	Enli ... kirpâs-ı İngiliz ... 1 Ğuruş 3 Gümrük 12,5 kezâ 02,5 kezâ 10 pare eni ... elli iki ... kadar	... râyicinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına
İşlenmiş kâvsele-i İngiliz râyicinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde üç	... Kantar 1 Ğuruş 7 Gümrük 25	... İngiliz Kantar 1 Ğuruş 150 Gümrük 540	Bu defa idhâl ... Kantar 1 Ğuruş 90

ğuruş resm-i gümrük alına	15 20 pare	108 432 pare	Gümrük 324 bu dahi 65 bu dahi 259 pare	
... ağacı Kantar 1 Ğuruş 125 Gümrük 450 90 360 pare	... Malta Kıyye 1 Ğuruş 3 Gümrük 10,5 2 08,5 pare	Bu defa idhâl ... Kantar 1 Ğuruş 140 Gümrük 504 101 403 pare	Bu defa idhâl ... Kıyye 1 Ğuruş 10 Gümrük 36 7 29 pare	Misk Miskâl 1 Ğuruş 30 Gümrük 108 kezâ 22 kezâ 86 pare
Bu defa idhâl ... tabir olunur mendil-i Hindistan Deste 1 Beher 10 Ğuruş 120 Gümrük 450 90 360 pare	Bu defa idhâl ... tabir olunur ... Hindistan Deste 1 Beher 7 Ğuruş 90 Gümrük 342 68 274 pare	Bu defa idhâl Penbexden kırmızı ve turuncu sağır mendil Deste 1 Beher 12 Ğuruş 9 Gümrük 32 6 26 pare eni ... yigirmi ...	Penbexden ... mendili Deste 1 Beher 12 Ğuruş 15 Gümrük 55,5 Bu dahi 11 bu dahi 24,5 pare eni yigirmi iki ... otuz iki ... kadar	

Sahife 194

Bu defa idhâl

Malta taşı

İşlenmiş ve işlenmemiş kebîr Beher 100 Ğuruş 225 Gümrük 810 162 _____ 648 pare yigirmi dört ve yigirmi yedi parmağa kadar	On dört parmakdan on sekiz parmağa kadar Beher 100 Gümrük puruş 135 Beher 486 097 _____ 389 pare	Dokuz parmakdan on iki parmağa kadar Beher 100 Ğuruş 85 Gümrük 306 bu dahi 061 bu dahi 245 pare
... Kıyye 1 Ğuruş 18 Gümrük 64,5 12,5 _____ 52 pare beher denginden on ... ihrâc olunur	Elvân ... Top 1 Yarda 24 25 kadar Ğuruş 27 Gümrük 99 20 _____ 79 pare eni otuz iki ve otuz üç ... kadar	Bu defa idhâl Elvân ... Top 1 Yarda 38 40 kadar _____ 47 Gümrük 171 bu dahi 34 bu dahi _____ 127 pare

Bu defa idhâl		Tire kenarlı ... mendil beyaz		Nişadır	
Penbeden ... kırmızı		Deste 1		Kıyye 1	
Deste 1		Beher 12		Ğuruş 5	
Beher 12		Ğuruş 16		Gümrük 192 bu dahi	
Ğuruş 20		Gümrük 57,5		032 bu dahi	
Gümrük 72		11,5			
14		46 pare eni yigirmi dokuz ... otuz iki ... kadar		16 pare	
58 pare eni yigirmi iki ... yigirmi dokuz ... kadar					
Beyaz ...		Bu defa idhâl		... tabir olunur ...	
Kıyye 1		Eni ve boyu ... ve pişmiş kalın ...		mum	
Ğuruş 20		... 1		Kıyye 1	
Gümrük 73,5		Ğuruş 20		Ğuruş 27	
14,5		Gümrük 72		Gümrük 99 bu dahi	
		14		20 bu dahi	
59 pare bir denginden on ... ihrâc olunur		58 pare eni otuz altı ...		79 pare	
Nuhâs tahta ve ...	Bu defa idhâl ... İngiliz	Ma‘den yüksük ... 1	Bu defa idhâl		
Kıyye 1	Kıyye 1	Deste 12	Yer elması		
Ğuruş 17	Ğuruş 550	Beher 144	Kantar 1		
		Ğuruş 16	Ğuruş 20		
			Gümrük 108		

Gümrük 63 12,5 _____ 50,5 pare	Gümrük 1980 396 _____ 1584 pare	Gümrük 57,5 11,5 _____ 46 pare	bu dahi 22 bu dahi _____ 086 pare																											
Mücevherât râyic kıymetinden yüzde yigirmi tenzîl bâkî bahâsından âmedinde yüzde üç ğuruş resm-i gümrük alına	Bu defa idhâl Malta ... <table><tr><td>Kebiri</td><td>Vast</td><td>Sağîri</td></tr><tr><td>Beher 1</td><td>Beher 1</td><td>Beher 1</td></tr><tr><td>Ğuruş</td><td>Ğuruş</td><td>Ğuruş</td></tr><tr><td>110</td><td>100</td><td>60</td></tr><tr><td>Gümrük</td><td>Gümrük</td><td>Gümrük</td></tr><tr><td>396</td><td>360</td><td>218 bu</td></tr><tr><td>079</td><td>72</td><td>dahi</td></tr><tr><td>_____ 317 pare</td><td>_____ 288 pare</td><td>043 bu dahi</td></tr><tr><td></td><td></td><td>_____ 173 pare</td></tr></table>	Kebiri	Vast	Sağîri	Beher 1	Beher 1	Beher 1	Ğuruş	Ğuruş	Ğuruş	110	100	60	Gümrük	Gümrük	Gümrük	396	360	218 bu	079	72	dahi	_____ 317 pare	_____ 288 pare	043 bu dahi			_____ 173 pare	Bu defa idhâl Hegbe kilidi ... Beher 100 Ğuruş 130 Gümrük 468 093,5 _____ 374,5 pare	
Kebiri	Vast	Sağîri																												
Beher 1	Beher 1	Beher 1																												
Ğuruş	Ğuruş	Ğuruş																												
110	100	60																												
Gümrük	Gümrük	Gümrük																												
396	360	218 bu																												
079	72	dahi																												
_____ 317 pare	_____ 288 pare	043 bu dahi																												
		_____ 173 pare																												

(1325)

İngiltere tuccârının ber vech-i bâlâ memâlik-i mahruseye getürdükleri ve andan alub
götürdükleri kâffe-i emti'a ve eşyânın

Ber mûcib-i mu'âhede ahz olunacak resm-i gümrüğü iş bu ta'rifede masraf ve gümrüğü
içün emti'a-i ihrâciyenin

Kıymetinden yüzde on altı ve idhâliyeden yüzde yigirmi tenzîl olundukdan sonra ta'yîn olunmuş olan mikdâra kat'iiyen

Ahz olunub ta'rife-i merkûmede ismi mevcûd ve mukayyed olmayan veyahud ismi muharrer olub da bahâsı ta'yîn olunmayarak

Râyice bırakılmış olan emti'adan râyic kıymetine göre bi'l-hesâb ihrâcâtıdan ise ber vech-i muharrer râyic vakt üzre

Kıymetinden yüzde on altı tenzîl olundukdan sonra girü kalacak bahâsından yüzde dokuz âmediye ve üç reftiye

Ve idhâlâtıdan ise kezâlik kıymetinden yüzde yigirmi tenzîlile yüzde üç âmediyesiyle mu'âhedede munderic sûrete

Kat'iiyen yüzde iki resm mutezammin ahz olunmak ve zikr olunan emti'a-i cedidenin hîn-i zuhûrunda ...

Defter-i ta'rifede râyic kıymetinden resm-i gümrük alınmak üzre mukayyed olan emti'a ve eşyâ hakkında fi'ât takdirinden

Dolayı gümrük me'mûrlarıyla tuccâr beyninde ... munâza'a zuhûr eylediği hâlde ahvâl-i kadîmiyesi

Âmedinde resm-i gümrüğü ‘aynen virilüb alınmak ve bin iki yüz altmış üç sene-i Hicriyesi

Sahife 195

Mâh’ul-Muharrem’in yigirmi beşinci günde vâki‘ bin sekiz yüz kırk yedi sene-i ‘Îseviyyesi

Şehr-i Kânûn-ı Sânînin ibtidâsından i‘tibâren bin sekiz yüz elli beş sene-i ‘Îseviyyesi Mart’ının

Yedi,nci ve alafranga on üçüncü gününe kadar gerek Âsitane gümrük ve gerek memâlik-i mahrûsede kâ’in

Bi’l-cümle gümrüklerde hükmü cârî olmak ve ve emti‘a ve eşyâ-i merkûmenin murur-ı zemân ile kıymetleri

Tefâvüt itmedi ihtimâline mebnî müddet-i Kadar mer‘î ve mumteber tutulub müddet-i mezkûrenin

... altı ay evvel ya’nî ... sonraki altı mâh zarfında ehadu’t-arafeyn ... tâ’dîl

Ve ... taleb itmege istihkâkıyla bulunmak ve müddet-i mezkûresi altı mâh murûr idüb de cânibinden biri tecdid-i ta‘rifeyi

İstid‘â itmediği hâlde bunun müddeti yedi sene daha mumtedd olmak üzre devlet-i
‘aliyye ile sefir-i mûmâ ileyh

Beyninde virilen karar-ı resmi ve ol bâbda mute‘allık buyurulan irâde-i seniyye
mûcibince iş bu mumzâ defter tanzîm

Ve terkîm olundu

Fî 25 ... sene 1262

Es-Seyyid Mehmed Emin ...

Halid Hüseyin

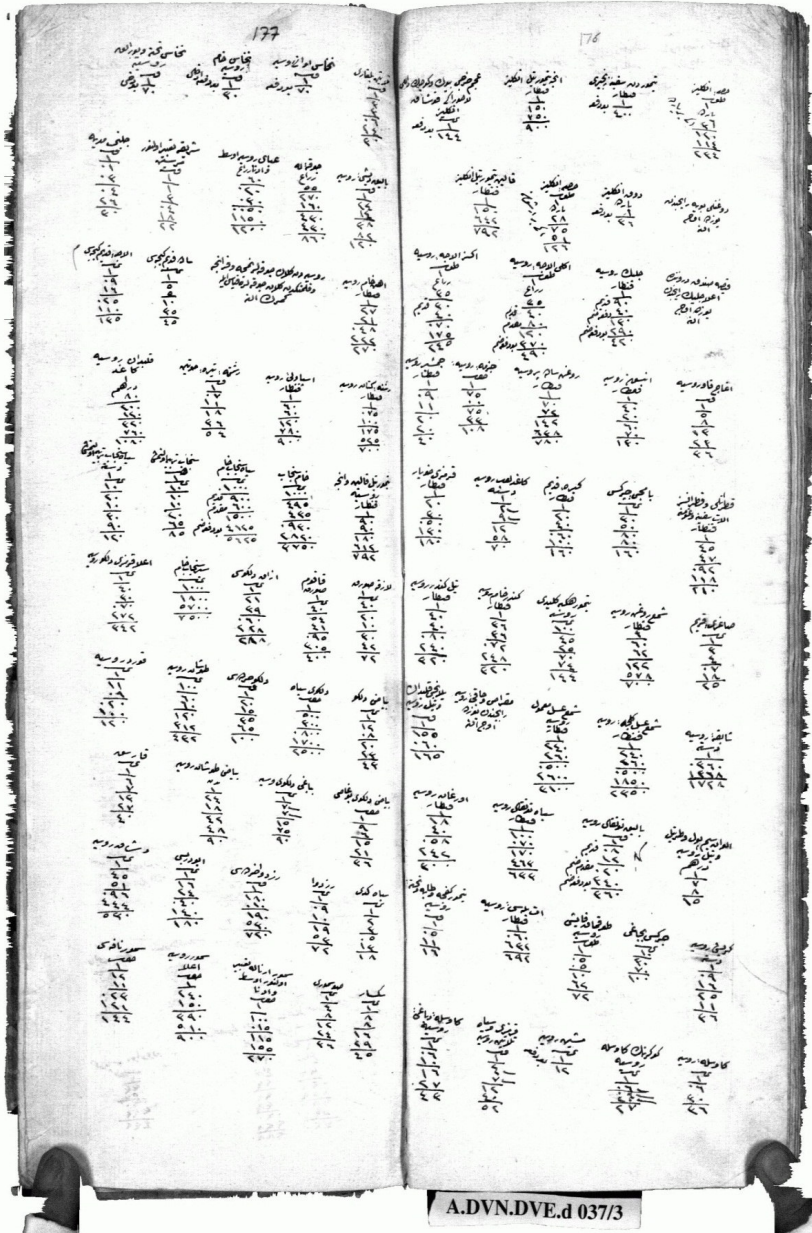
Es-Seyyid Mehmed Kâmil

Mehmed Muhtar

EKLER-3

BELGELERİN ASIL NÜSHALARI

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)



A.DVN.DVE.d 037/3

[illegible]

محکمات محدودہ: حصہ اول

[illegible][illegible]

Handwritten manuscript page showing three columns of text in Persian script, likely from a historical document or ledger.

[illegible][illegible]

انسان طبعی
انسان عاقل
انسان فاضل
انسان کامل

انسان عاقل
انسان فاضل
انسان کامل

انسان عاقل
انسان فاضل
انسان کامل

انسان عاقل
انسان فاضل
انسان کامل

[illegible]

Handwritten notes on lined paper, including the word "Solve" and several mathematical expressions involving fractions and variables, such as $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2}$, $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2}$, $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2}$, and $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2}$.

محمدرضا قضاة باقر کاهن کلاه
ایضا قضاة باقر میرزا

طالع

$$\begin{array}{r} 100 \\ 100 \\ \hline 200 \end{array}$$

عبدالله قضاة باقر میرزا
طالع کلاه

طالع

$$\begin{array}{r} 100 \\ 100 \\ \hline 200 \end{array}$$

محمدرضا قضاة باقر کلاه
ایضا قضاة باقر میرزا

طالع

$$\begin{array}{r} 100 \\ 100 \\ \hline 200 \end{array}$$

عبدالله قضاة باقر میرزا
طالع کلاه

طالع

$$\begin{array}{r} 100 \\ 100 \\ \hline 200 \end{array}$$

هر چه در این روز بگذرد
 در آن روز ایام داد
 روز جمعه از محرم
 شنبه
 ۱۵۸۹
 در شهر اصفهان

[illegible]

1. $\frac{1}{\text{vac}}$
 2. $\frac{1}{\text{vac}}$
 3. $\frac{1}{\text{vac}}$

[illegible]

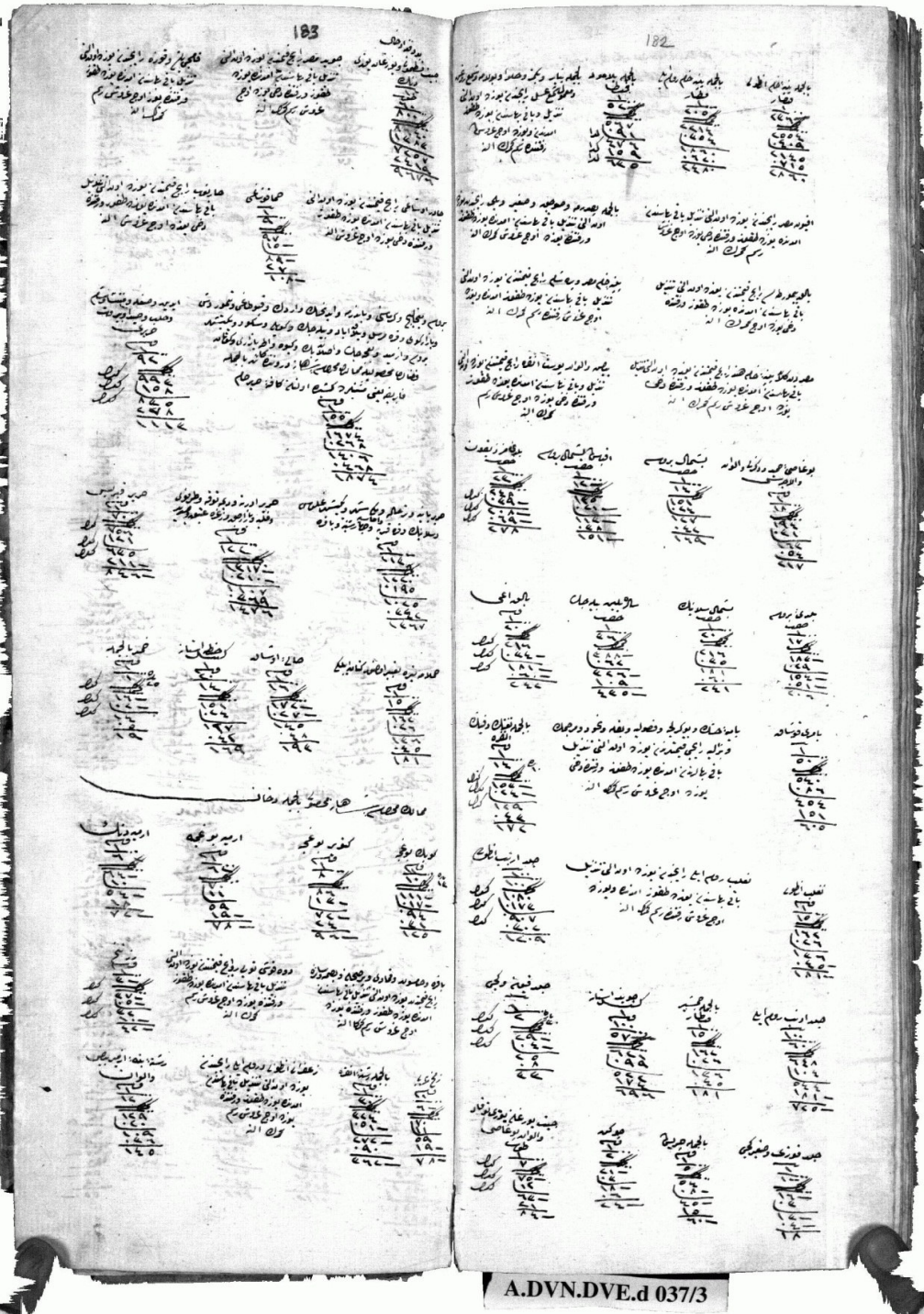
[Faint, illegible handwritten notes]

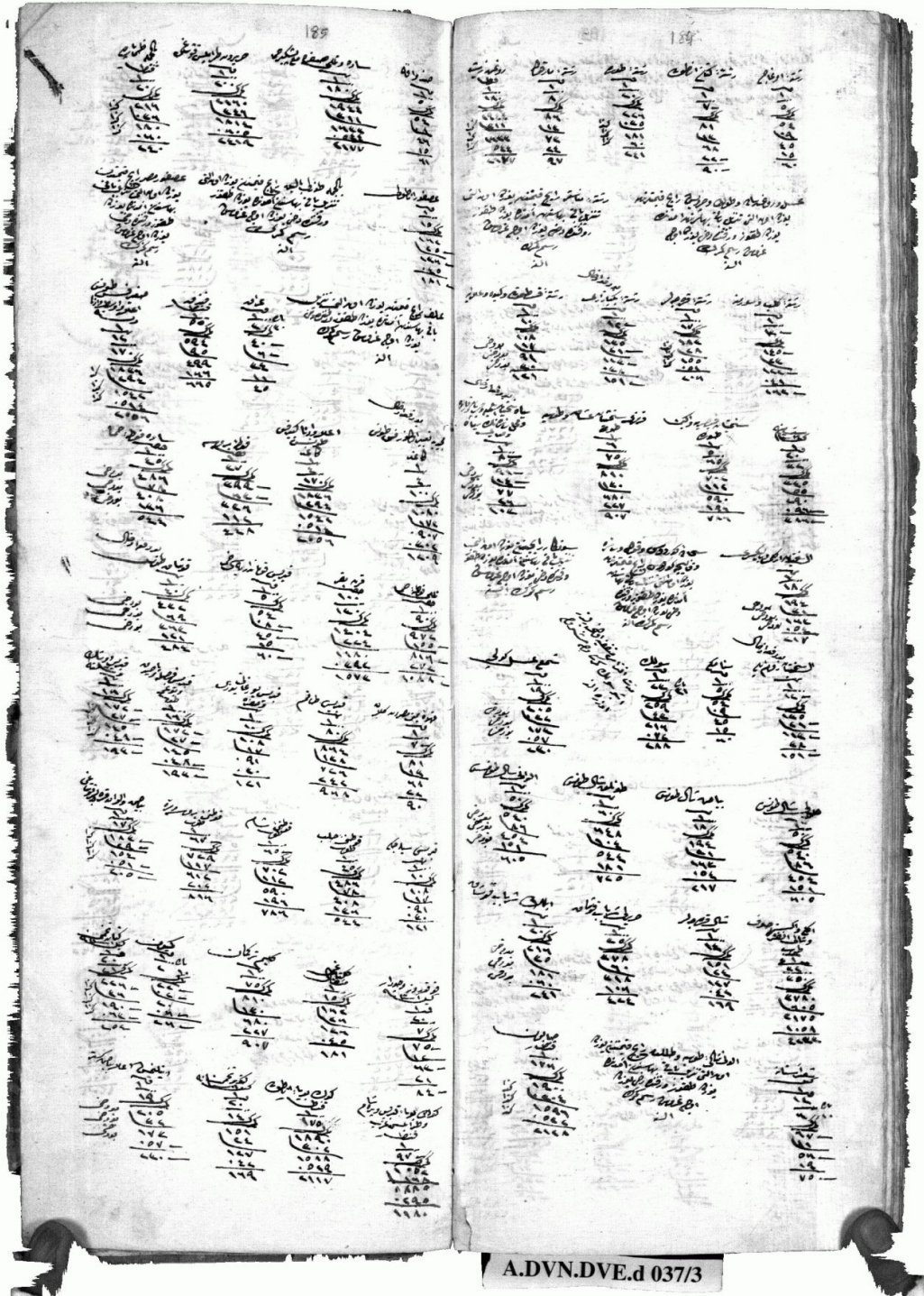
1870

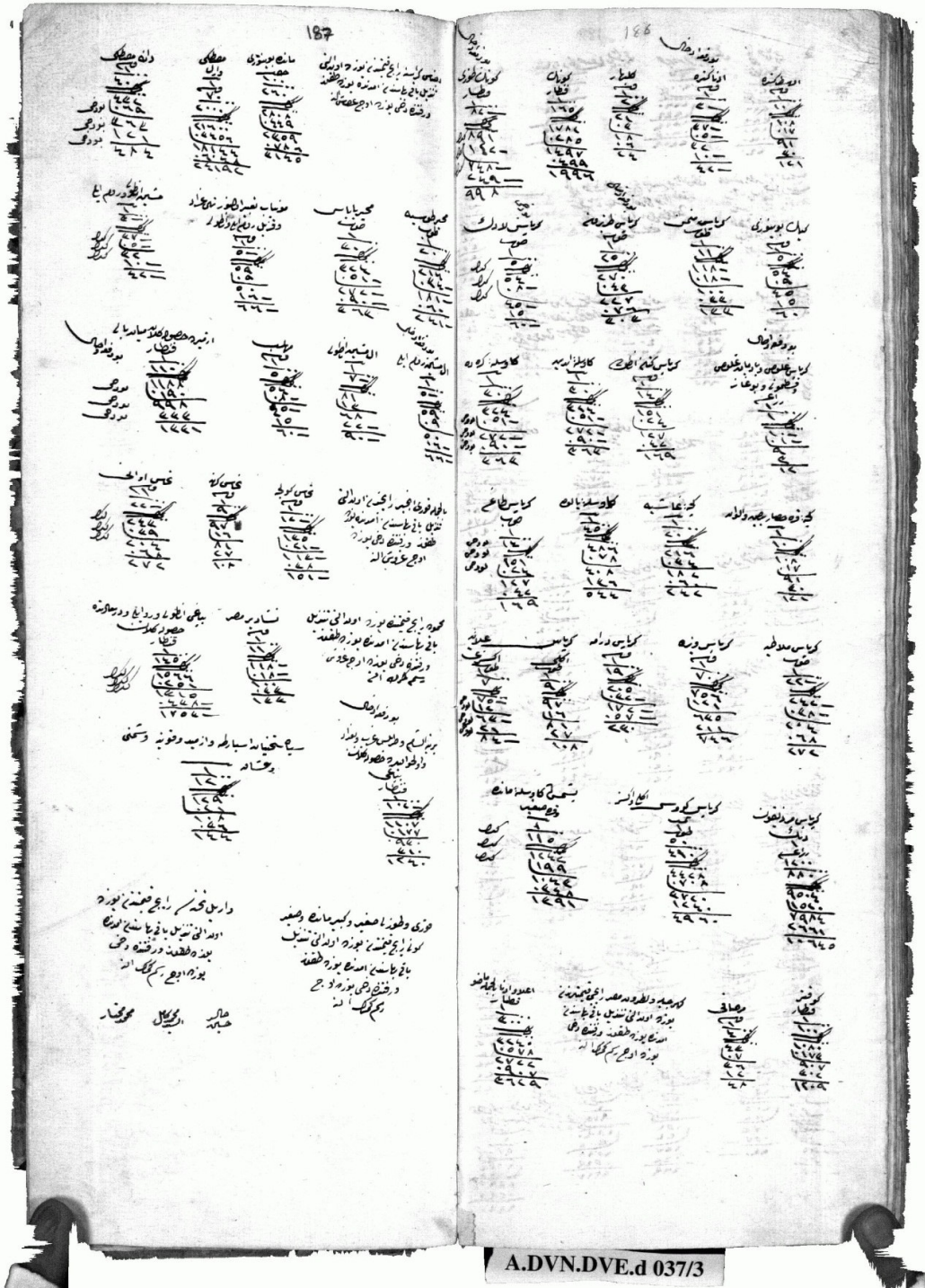
1861

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf of a book. The paper has a slightly textured appearance with some faint smudges and discoloration, characteristic of old paper. The left edge of the page shows the binding of the book, with visible stitching and the inner cover material. There is no text or other markings on the page.

A.DVN.DVE.d 037/3

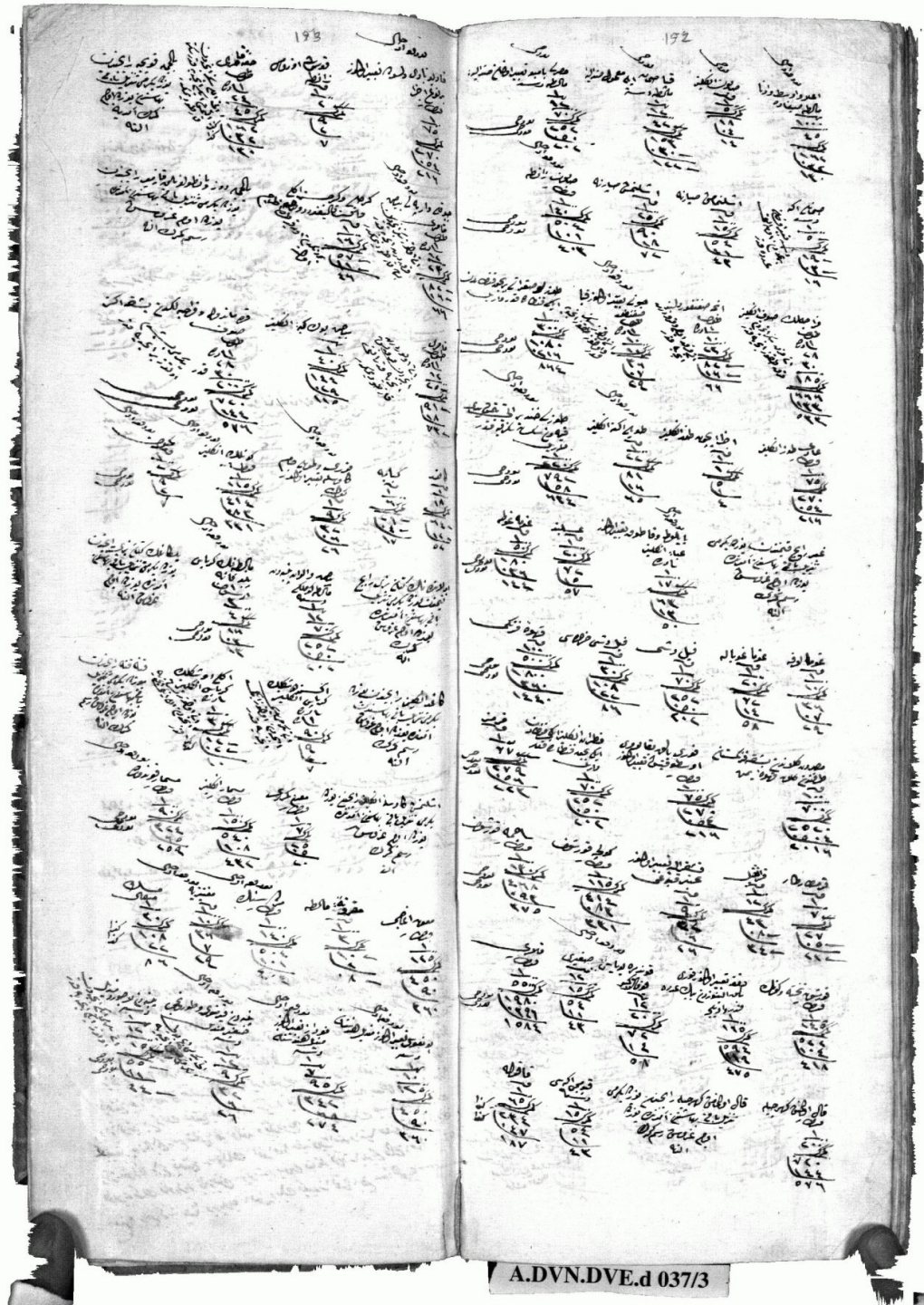






[illegible]

A.DVN.DVE.d 037/3



[illegible]

165
 164
 163
 162
 161
 160
 159
 158
 157
 156
 155
 154
 153
 152
 151
 150
 149
 148
 147
 146
 145
 144
 143
 142
 141
 140
 139
 138
 137
 136
 135
 134
 133
 132
 131
 130
 129
 128
 127
 126
 125
 124
 123
 122
 121
 120
 119
 118
 117
 116
 115
 114
 113
 112
 111
 110
 109
 108
 107
 106
 105
 104
 103
 102
 101
 100
 99
 98
 97
 96
 95
 94
 93
 92
 91
 90
 89
 88
 87
 86
 85
 84
 83
 82
 81
 80
 79
 78
 77
 76
 75
 74
 73
 72
 71
 70
 69
 68
 67
 66
 65
 64
 63
 62
 61
 60
 59
 58
 57
 56
 55
 54
 53
 52
 51
 50
 49
 48
 47
 46
 45
 44
 43
 42
 41
 40
 39
 38
 37
 36
 35
 34
 33
 32
 31
 30
 29
 28
 27
 26
 25
 24
 23
 22
 21
 20
 19
 18
 17
 16
 15
 14
 13
 12
 11
 10
 9
 8
 7
 6
 5
 4
 3
 2
 1

164
 163
 162
 161
 160
 159
 158
 157
 156
 155
 154
 153
 152
 151
 150
 149
 148
 147
 146
 145
 144
 143
 142
 141
 140
 139
 138
 137
 136
 135
 134
 133
 132
 131
 130
 129
 128
 127
 126
 125
 124
 123
 122
 121
 120
 119
 118
 117
 116
 115
 114
 113
 112
 111
 110
 109
 108
 107
 106
 105
 104
 103
 102
 101
 100
 99
 98
 97
 96
 95
 94
 93
 92
 91
 90
 89
 88
 87
 86
 85
 84
 83
 82
 81
 80
 79
 78
 77
 76
 75
 74
 73
 72
 71
 70
 69
 68
 67
 66
 65
 64
 63
 62
 61
 60
 59
 58
 57
 56
 55
 54
 53
 52
 51
 50
 49
 48
 47
 46
 45
 44
 43
 42
 41
 40
 39
 38
 37
 36
 35
 34
 33
 32
 31
 30
 29
 28
 27
 26
 25
 24
 23
 22
 21
 20
 19
 18
 17
 16
 15
 14
 13
 12
 11
 10
 9
 8
 7
 6
 5
 4
 3
 2
 1

[illegible]

کتاب و خط و نور و علم و حکمت
فدایم طاعت و تقوی و حق

ایضاً رضائف

[illegible]

افنديہ وبقیانہ و ممالک محروسہ شاہانہ محض

[illegible]

A.DVN.DVE.d 037/3

[illegible]

[illegible]

[illegible]

A.DVN.DVE.d 037/3

[illegible]

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Erhan ŞİGAN

Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti

Doğum Tarihi ve Yeri: 15 Ocak 1984, Melikgazi/KAYSERİ

Medeni Durumu: Evli

E-mail: Erhan_sigan_vietvan@hotmail.com

Yazışma Adresi: Alpaslan mah. Görkem sok. No: 8/7, 38030, Melikgazi, KAYSERİ

EĞİTİM

Derece Tarihi	Kurum	Mezuniyet
Yüksek lisans Halen	E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü	
Lisans 2006	Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. İngilizce Filoloji	
Lise 2001	Kayseri Y.Dil Ağırlıklı Lisesi	

YABANCI DİL

İngilizce